

Charles Dickens

**VIATA LUI
DAVID COPPERFIELD**

Vol. III

CAPITOLUL XL

PEREGRINUL

Seara, în Buckingham Street, am stat îndelung de vorbă despre întâmplările familiale amănunțit relatate în capitolul premergător. Mătușa a fost profund afectată, și după aceea, timp de vreo două ceasuri, a măsurat odaia în lung și în lat, cu brațele încrucișate pe piept. Ori de câte ori era deosebit de descumpănită, săvârșea câte o asemenea performanță de marș, și totdeauna după durata marșului se putea aprecia cât de gravă era descumpănirea. De astă dată s-a simțit atât de tulburată, încât a găsit de cuviință să deschidă ușa dormitorului, amenajându-și astfel un traseu care cuprindea cele două dormitoare de la un capăt la altul; și în vreme ce *mister Dick* și cu mine ședeam tăcuți lângă foc, dânsa a străbătut pista omologată în sus și în jos cu pas egal și cu regularitatea unui pendul.

Când, după ce *mister Dick* s-a dus la culcare, am rămas singur cu mătușa, m-am apucat să scriu epistola destinată celor două bătrâne doamne. Obosită de atâta umblet, mătușa se așezase lângă cămin, cu fusta sumeasă, ca de obicei. Dar în loc să țină paharul pe genunchi, ca altădată, îl uitase pe consola căminului; și, rezemându-și cotul stâng pe brațul drept, cu bărbia în palmă, se uita la mine îngândurată. Și ori de câte ori ridicam ochii de la lucrul meu, îi întâlneam privirea.

— Mă simt cât se poate de bine, dragul meu, mă asigură dânsa întărind din cap, dar sunt enervată și mâhnită.

Fiind prea ocupat, n-am băgat de seamă, decât după ce s-a dus la culcare, că lăsase neatinsă, pe cămin, băutura ei de seară, cum îi zicea ea. Când i-am bătut la ușă ca să-i aduc la cunoștință descoperirea mea, mi-a deschis ușa mai afectuos ca de obicei, dar mi-a spus: „Astă-seară n-am chef de ea, Trot!“, a clătinat din cap și a închis ușa.

Dimineața a citit scrisoarea adresată celor două bătrâne doamne, pe care a aprobat-o. Am pus-o la poștă, iar după aceea n-am avut altceva de făcut decât să mă înarmez cu răbdare și să aștept răspunsul. Trecuse aproape o săptămână, și tot mai așteptam.

Într-o seară, pe ninsoare, am pornit de la doctorul Strong spre casă. Fusese o zi geroasă și suflase un vânt tăios dinspre nord-est. O dată cu întunericul, vântul căzuse și începuse să ningă. Îmi aduc aminte că zăpada cădea în fulgi mari și că se așternuse un strat gros. Huruitul roților și zgomotul pașilor erau înăbușite, ca și cum străzile ar fi fost acoperite cu covoare de puf.

Drumul cel mai scurt spre casă ducea prin Saint Martin's Lane, și, firește, pe o asemenea vreme, pe aici am apucat-o. Pe atunci, biserica, de la care se trage numele ulicioarei, era mai înghesuită; n-avea loc deschis înainte, iar ulicioara șerpuia către Strand. Când am trecut prin fața treptelor ce duc spre peristilul bisericii, m-am încrucișat în colț cu o siluetă feminină. M-a privit, a trecut pe partea cealaltă și a dispărut. O cunoșteam. O văzusem undeva. Dar nu-mi aminteam unde. Chipul ei era

legat de o întâmplare care mă atingea drept la inimă; dar când am întâlnit-o, mă gândeam la altceva și am fost buimăcit.

Pe treptele bisericii se afla un bărbat aplecat, care-și lăsase bocceaua jos, în zăpada albă, ca s-o potrivească; l-am văzut în același moment în care am văzut și silueta aceea. Cred că nu m-am oprit sub impresia surprizei; dar în orice caz, când am trecut în dreptul lui, s-a ridicat, s-a întors și a coborât spre mine. M-am trezit față în față cu *mister Peggotty!*

Atunci mi-am amintit și cine era femeia. Era Martha, căreia în noaptea aceea, în bucătărie, Emily îi dăduse niște bani. Martha Endell, alături de care, după cum îmi spusese atunci Ham, *mister Peggotty* nici pentru toate comorile ce zac scufundate pe fundul mărilor n-ar fi răbdat s-o vadă pe scumpa sa nepoată.

Ne-am strâns cu căldură mâinile. Și la început niciunul n-am fost în stare să scoatem o vorbă.

— *Mas'r Davy!* mi-a zis, strângându-mi cu putere mâna. Mă bucur din toată inima că vă văd, *sir!* Bine v-am găsit, bine v-am găsit!

— Bine te-am găsit, scumpe și vechi prieten! i-am spus eu.

— Îmi pusesem în gând, *sir*, să vin să vă caut în seara asta, a urmat el, dar știind că locuiți cu mătușa – căci am trecut pe la 'neavoastră în drum spre Yarmouth – m-am temut că-i prea târziu. Aș fi venit însă dimineață devreme, înainte de a pleca, *sir*.

— Pleci din nou?

— Da, *sir*, mi-a răspuns, clătinând încetișor din cap. Plec mâine.

— Și acum unde te duci?

— Păi, mi-a spus, scuturându-și zăpada de pe pletele lungi, aveam de gând să caut un culcuș pentru la noapte.

Pe vremea aceea, chiar peste drum de locul unde ne aflam se mai găsea o intrare lăturalnică în curtea din dos a hanului „Crucea de aur“

, care avea legături atât de memorabile cu năpasta ce-l lovise. I-am arătat gangul, l-am luat de braț și am traversat ulicioara. Două sau trei cămăruțe ale hanului dădeau în curtea grajdurilor; uitându-mă într-una din ele și văzând că era goală, și că în cămin ardea un foc bun, l-am poftit înăuntru.

Când l-am văzut la lumină, am băgat de seamă că părul îi era lung și răvășit și că, afară de asta, fața-i era arsă de soare. Mai încărunțise, cutele ce-i brăzdau fața și fruntea se adânciseră, iar după înfățișare părea să fi înfruntat fel de fel de intemperii în peregrinările sale; dar arăta în putere și zdravăn și ca un om susținut de un scop urmărit cu tenacitate, de la care nimic nu-l putea abate. În timp ce făceam în forul meu interior aceste observații, dânsul și-a scuturat zăpada de pe haine și pălărie și s-a șters pe obraz. Când s-a așezat la masă, cu fața la mine și cu spatele la ușa prin care intrasem, a întins din nou mâna-i aspră și, apucând-o pe a mea, mi-a strâns-o călduros.

— O să vă povestesc, *mas'r Davy*, mi-a zis, pe unde am fost și ce am aflat. Am fost departe și n-am aflat decât puține vești; dar o să vă povestesc.

Am sunat clopoțelul să ne aducă ceva cald de băut. N-a vrut nicio băutură mai tare decât bere și, până ne-a adus-o și ne-a încălzit-o pe foc, a stat dus pe gânduri. Expresia gravă a feței sale era atât de impresionantă, încât n-am îndrăznit să-l tulbur.

— Când nu era decât o fetiță, a început ridicând fruntea, după ce am rămas singuri, pomenea deseori de mare și de coastele unde apele-s de un albastru întunecat și strălucesc în bătaia soarelui. Îmi ziceam câteodată că tot amintea de ele numai pentru că taică-su murise-necat. Nu știu, dar credea poate – sau nădăjduia – că taică-su fusese târât de curent spre meleagurile unde florile înfloresc de-a pururi și unde priveliștea-i veșnic însorită.

— Se prea poate să nu fi fost decât o închipuire de copil.

— Când a... când am pierdut-o, a reluat *mister Peggotty*, mi-a spus mie ceva că spre țările acelea avea s-o ducă. Mi-a zis mie ceva că pe semne i-o fi povestit tot felul de

minunății despre ele și i-o fi spus că pe acele meleaguri o să ajungă și ea o *lady*, și că-n felul ăsta o fi făcut-o să-l asculte întâiași dată. Când am văzut-o pe maica lui, mi-am dat seama, foarte limpede c-avusesem dreptate. Am trecut Canalul în Franța și am debarcat acolo ca și cum aș fi căzut din cer...

Am văzut că ușa se crăpase, lăsând să intre zăpada în odaie. Am văzut că s-a deschis mai tare și că o mână se strecurase binișor s-o țină deschisă.

— Am aflat acolo un *gen'leman* englez, care avea o slujbă înaltă, a urmat *mister* Peggotty, și i-am spus c-am pornit să-mi caut nepoata. Mi-a făcut rost de niște hârtii – nu știu com le zice – ca să pot călători mai departe, și a vrut să-mi dea și bani, dar din fericire n-aveam nevoie. Firește, i-am mulțumit din inimă pentru tot ce a făcut pentru mine! „Am scris de dumneata, mi-a zis, și o să vorbesc cu toți cei care au s-o ia pe același drum, așa că mulți o să știe despre 'neata când o să călătorești singur, departe de-aici.“ I-am arătat com am putut mai bine cât îi eram de recunoscător și-am pornit să străbat Franța.

— Singur și pe jos?

— Mai mult pe jos, a mărturisit el, uneori și cu căruța, împreună cu oamenii care mergeau la târg, alteori și cu poștalioanele, când umblau goale. Străbăteam pe jos multe mile în fiecare zi, și câteodată mergeam împreună cu vreun biet soldat sărman sau cu vreun alt om care se ducea să-și vadă prietenii. Nu puteam vorbi, nici eu cu el, nici el cu mine, dar ne țineam de urât de-a lungul șoselelor prăfuite.

Asta aș fi putut ghici și singur după tonul lui prietenos.

— Când soseam într-un oraș mă duceam la han și-ășteptam prin curte până venea cineva care știe englezește (ceea ce se-ntâmpla mai totdeauna). Le povesteam atunci com că pornisem să-mi caut nepoata, și ei îmi spuneau ce fel de oameni mai răsăriți se aflau la han, iară eu așteptam și mă uitam după toți cei care intrau sau ieșeau, să văd de nu seamănă careva cu ea. N-o găseam pe Em'ly, și porneam mai departe. Încetul cu încetul, com intram într-un sat, sau trăgeam undeva, la oameni mărunți, mă pomeneam c-auziseră de mine. Mă poșteau să poposesc la porțile lor, mă ospătau cu fel de fel de mâncăruri și băuturi și-mi grijeau culcuș pentru-noapte. Și multe femei, *mas'r* Davy, ce aveau fete de o vârstă cu Em'ly, am aflat așteptând la margine de sat, în fața crucii Mântuitorului nostru, să mă omenească în același chip. Unora li se prăpădise câte o fată. Și numai Dumnezeu știe câtă bunătate mi-au arătat aceste mame!

La ușă era Martha. Am văzut-o limpede cum asculta cu privirea rătăcită. Mi-era teamă ca nu cumva să întoarcă și el capul și s-o vadă.

— Adesea, mi-a povestit mai departe *mister* Peggotty, îmi așezau copiii, mai ales fetițele, pe genunchi: și de multe ori m-ați fi putut vedea șezând cu ei în brațe la porți, pe inserat, de parc-ar fi fost copiii odorului meu. Vai, odorul meu!

Copleșit de o jale năprasnică, a izbucnit în hohote de plâns. Am pus mâna mea tremurândă peste mâna cu care-și ascunsese fața.

— Mulțumesc, *sir*, mi-a zis. Nu luați seama la asta.

Apoi și-a dus mâna la piept și și-a urmat povestirea.

— Adesea dimineața mă-nsoțeau pe drum câte o milă sau două; și la despărțire le ziceam: „Vă mulțumesc din toată inima! Domnul să vă binecuvânteze!“ Și parcă îmi pricepeau vorbele și-mi răspundeau cu prietenie. În cele din urmă am ajuns și la mare. Nu mi-a venit greu, ca marinar ce sunt, s-ajung în Italia. O dată sosit acolo, am umblat mai departe din loc în loc. Oamenii s-au arătat tot atât de buni cu mine, și aș fi străbătut toată țara, din oraș în oraș, de n-aș fi aflat vești c-ar fi văzut-o cineva prin munții din Elveția. Mi-a spus careva, căre-l cunoștea pe servitorul lor, că-i văzuse acolo pe toți trei și corn călătoreau și unde se aflau. Și-am mers zi și noapte, *mas'r* Davy, către munți. Cu cât mergeam, cu atât munții aceia se depărtau parcă. Dar până la urmă le-am venit de hac și i-am trecut. Când am ajuns aproape de locul de care mi se spusese, m-am întrebat: „Ce-am să fac când oi da ochii cu ea?“

Femeia, care, fără a se sinchisi de frigul nopții, trăgea cu urechea, mai era la ușă, și mâinile ei mă rugau, mă implorau să n-o alung.

— Niciodată nu m-am îndoit de dansa, a zis *mister* Peggotty. Nu! Cătuși de puțin! Numai de mi-ar zări chipul, numai de mi-ar auzi glasul, numai de-aș sta înaintea ei, fără a rosti niciun cuvânt, și și-ar aduce aminte de casa ce a părăsit-o și de copilăria ei, și chiar prințesă regală de-ar fi ajuns, tot mi-ar cădea la picioare! Știam asta prea bine. De multe ori, noaptea în somn, am auzit-o cum mă striga: „Unchiule!“ și am văzut-o prăvălindu-se ca moartă în fața mea. De multe ori, în visurile mele, o ridicasem și-i șoptisem: „Em'ly, draga mea, am venit să-ți spun că ești iertată și să te iau acasă!“

S-a oprit, a clătinat din cap și, oftând, a povestit mai departe:

— *Dânsul* nu-nsemna nimic în ochii mei. Em'ly era totul. Am cumpărat o rochie țărănească pentru ea; știam că de-o voi afla vreodată, va străbate cu mine drumurile acelea de stâncă, urmându-mă oriîncotro aș apuca, și că nu mă va mai părăsi niciodată, niciodată! Nu mă gândeam la nimic altceva decât s-o îmbrac în rochia ceea, s-arunc straietele ce le purta... s-o iau din nou de mână și să pornim împreună spre casă, oprindu-ne ici și colo pe drum, să-i oblojesc tălpile rănite și inima ei sfâșiată. La dansul cred că nici nu m-aș fi uitat. Dar, *mas'r* Davy, n-a fost să fie așa... nu încă! Am ajuns prea târziu, plecaseră. Încotro, n-am putut afla. Unii ziceau una, alții alta. M-am dus ici, m-am dus acolo, dar n-am aflat-o pe Em'ly și m-am întors acasă.

— De când? l-am întrebat.

— De vreo patru zile, mi-a zis *mister* Peggotty. Am zărit în noapte vechiul nostru barcăz și lumina licărind la fereastră. Când m-am apropiat, uitându-mă pe geam, am văzut-o pe credincioasa făptură care-i *missis* Gummidge com stătea lângă vatră, com ne înțelesesem. I-am strigat: „Nu te speria! Îs eu, Dan'l!“ ș-am intrat. Niciodată n-aș fi crezut că vechiul barcăz ar putea să-mi pară așa de străin!

Dintr-un buzunar de la piept a scos cu o mână grijulie un sul înfășurat în hârtie, conținând două sau trei scrisori, sau niște foi împăturite, pe care le-a pus pe masă.

— Asta, mi-a zis, alegând una dintre scrisori, a venit întâi, cam la o săptămână după ce-am plecat. O bancnotă de cincizeci de lire, învelită într-o foaie de hârtie, adresată mie, strecurată noaptea sub ușă. A-ncercat să-și prefacă scrisul, dar pe mine nu m-a putut înșela!

Cu mare grijă și răbdare a strâns la loc bancnota, întocmai cum fusese înainte, și a pus-o deoparte.

— Asta, a urmat el deschizând o scrisoare, a primit-o *missis* Gummidge acum două sau trei luni.

După ce s-a uitat câteva clipe la ea, mi-a înmănat-o și a adăugat cu glas scăzut:

— Fiți bun, *sir*, și citiți-o.

Am citit cele ce urmează:

Vai, ce vei simți când vei vedea rândurile acestea și vei băga de seamă că sunt scrise de mâna mea cea păcătoasă! Dar caută, caută – nu de dragul meu, ci de dragul unchiului –, caută de te înduioșează puțin în privința mea! Fie-ți milă, te rog, de o biată nenorocită. Și scrie-mi pe un petic de hârtie dacă e sănătos și ce-a spus despre mine mai nainte de a fi încetat pentru totdeauna să-mi pomeniți numele, și dacă seara, la ceasul când de obicei mă întorceam acasă, nu ți se pare vreodată că-și amintește de aceea pe care o iubea atât de fierbinte. Vai, mi se rupe inima când mă gândesc! Cad în genunchi în fața dumitale și te rog, și te implor, nu fi atât de aspră cu mine pe cât aș merita – așa cum foarte bine știu că s-ar cuveni –, și ai bunătatea să-mi scrii câteva cuvinte de dansul și să mi le trimiți. Nu trebuie să-mi scrii „Micuța“, nu trebuie să-mi spui pe numele meu pe care l-am necinstit, dar, vai, gândește-te la suferința mea și fie-ți milă de mine măcar atâta încât să-mi scrii un cuvânt despre unchiu-meu, pe care n-am să-l mai văd niciodată, niciodată pe lumea asta!

Scumpa mea, dacă inima-ți e neînduplecată față de mine – cu drept cuvânt neînduplecată, știu prea bine –, dacă-i neînduplecată, ascultă-mă, te rog, înainte de a te hotărî de-a binelea să nu încuviințezi această umilă, umilă rugămintă, cere și părerea aceluia căruia i-am cășunat mai mult rău decât oricui, aceluia căruia urma să-i fiu soție! Dacă se va arăta milostiv și-ți va spune că ai putea să-mi scrii câteva rânduri pe care să le citesc – cred că așa va spune, vai, cred că așa îți va spune, numai să binevoiești a-i cere părerea, căci totdeauna a fost bun și îngăduitor –, spune-i atunci (numai atunci) că noaptea, când aud cum șuieră vântul, mi se pare că șuieră mâniat, fiindcă i-a întâlnit pe dânsul și pe unchiul, și că se năpustește către țării spre a mărturisi împotriva mea înaintea lui Dumnezeu. Să-i spui că dacă mi-ar fi dat să mor mâine (și, vai, aș fi pregătită, fericită aș fi să mor!), cuvintele mele din urmă pe el și pe unchiul i-ar binecuvânta, și cu ultima suflare pentru fericirea căminului lui m-aș ruga!

Și în această scrisoare se aflau, ceva bani. Cinci lire. Bancnota era neatinsă, ca și cea dintâi, și *mister* Peggotty a împăturit-o la loc cu grija. Mai cuprindea instrucțiuni amănunțite cu privire la locul unde trebuia adresat răspunsul, și deși se vedea bine că trecuse prin mai multe mâini, din care pricină era anevoie să tragi o concluzie în privința locului unde se ascundea, totuși scrisoarea părea să fi fost scrisă chiar din localitatea unde fusese văzută.

— Și ce i s-a răspuns? l-am întrebat pe *mister* Peggotty.

— *Missis* Gummidge nefiind cine știe ce învățată, Ham i-a făcut o ciornă, și dânsa a copiat-o, *sir*. I-au spus că pornisem în căutarea ei și i-au scris ce-i lăsasem vorbă la plecare.

— Aceea pe care o ții în mână e o altă scrisoare? l-am întrebat.

— Sunt bani, *sir*, mi-a răspuns *mister* Peggotty, desfăcând puțin hârtia. Vedeți? Zece lire. Și năuntru stă scris ca și la cea dintâi: „De la un prieten sincer“. A dintâi a fost strecurată sub ușă, pe când asta a venit cu poșta alaltăieri. Acuma mă duc s-o caut după ștampila poștei.

Mi-a arătat-o. Era dintr-un oraș din regiunea Rinului Superior. Aflase la Yarmouth niște negustori străini care cunoșteau ținutul și îi schițaseră pe o bucată de hârtie o hartă rudimentară, cu care se familiarizase foarte bine. A pus-o pe masă, între noi, și, sprijinindu-și bărbia într-o mână, cu cealaltă mi-a arătat drumul ce-l avea de urmat.

L-am întrebat cum o mai ducea Ham. A clătinat din cap.

— Muncește com se cade să muncească un bărbat, mi-a răspuns. Și-a făcut prin partea locului un nume com nici că se poate mai bun. Toată lumea-i gata să-i dea o mână de ajutor, și el e gata s-ajute pe toată lumea. Nimeni nu l-a auzit vreodată plângându-se. Dar soru-mea crede (să rămână între noi) că-i zdrobit.

— Bietul băiat, îmi închipui!

— Nu-i prea mai pasă de nimic, *mas'r* Davy, mi-a șoptit grav *mister* Peggotty, parcă nu mai ține la viață: unde-i de făcut o treabă mai grea, pe vreme păcătoasă, gata-i s-o facă. Și unde se cere vreo ispravă mai primejdioasă, el se duce cel dintâi, înaintea camarazilor. Și totuși e bun ca pâinea caldă. Nu-i un copil la Yarmouth care să nu-l știe.

Și-a strâns îngândurat scrisorile, netezindu-le cu mâna; le-a înfășurat în hârtie și le-a pus la loc în buzunarul de la piept. Femeia din ușă dispăruse. Zăpada viscolită mai pătrundea în încăpere; dar în prag nu mai era nimeni.

— Ei bine, a zis *mister* Peggotty, uitându-se la boccea, de vreme ce v-am văzut astă-seară, *mas'r* Davy (și asta mi-a ușurat inima), mâine dimineață o să plec la drum mai devreme. Ați văzut ce am aici, și și-a dus mâna la piept, în locul unde pusese sulul. Singurul lucru care mă neliniștește e să nu mi se întâmple vreo nenorocire nainte să-i fi înapoiat banii ăștia. De-o fi să mor, și banii s-or pierde sau i-o fura cineva, sau s-or risipi cine știe com și el o crede că i-am păstrat, socot că nici pe lumea cealaltă n-aș avea odihnă! Și cred că m-aș întoarce!

S-a ridicat și m-am ridicat și eu și, înainte de a ieși, ne-am strâns încă o dată mâna. — Aș fi în stare să bat pe jos zece mii de mile, să umblu pân-aș cădea mort, numai să-i pot da înapoi banii ăștia, mi-a zis. Dacă voi izbuti să fac acest lucru și o voi găsi pe Em'ly a mea, am să fiu mulțumit. Și de n-am s-o gădesc, poate c-o să audă vreodată că unchiul care a iubit-o n-a încetat s-o caute decât când a încetat să-i bată inima; și dacă nu mă-nșel asupra ei, atunci o să se întoarcă, în sfârșit, acasă!

Când am ieșit afară, în noaptea geroasă, am văzut depărtându-se cu pași precipitați silueta singuratică. Sub nu știu ce pretext l-am făcut să se întoarcă cu spatele și l-am ținut așa de vorbă până ce s-a făcut nevăzută.

Mi-a spus că pe Dover Road era un adăpost pentru drumeți, unde știa că va găsi un culcuș curat pentru o noapte. L-am însoțit peste Westminster Bridge și, ajunși pe malul ce ține de comitatul Surrey, ne-am luat rămas bun. Închipuirii mele i-a plăcut să creadă că întreg peisajul era molcom și recules din respect pentru dânsul, care acum își relua singuratica peregrinare prin zăpadă.

M-am întors în curtea hanului și am căutat cu înfrigurare silueta a cărei amintire mi se întipărise atât de bine în memorie. N-am mai găsit-o. Zăpada acoperise urmele pașilor noștri, nu se mai vedeau decât urmele proaspete ale pașilor mei; și chiar și acestea, când am privit înapoi peste umăr, am băgat de seamă că începuseră să dispară, căci ninge cu fulgi mari.

CAPITOLUL XLI

MĂTUȘILE DOREI

În cele din urmă mi-a venit răspunsul din partea celor două bătrâne doamne. După ce-l salutau pe *mister* Copperfield, îi făceau cunoscut că-i citiseră cu luare-aminte scrisoarea și că se gândiseră la „fericirea ambelor părți“. Cuvintele acestea m-au cam alarmat, nu pentru că le folosiseră și cu prilejul dezbinării familiale, de care am pomenit mai înainte ci pentru că am băgat de seamă (am băgat de seamă totdeauna) că frazele convenționale, ca artificiile, iau foc foarte lesne și iau tot felul de forme și culori neașteptate, ce nu seamănă defel cu forma lor dintru început. Cele două *miss* Spenlow mai adăugau că n-ar dori să-și exprime „prin corespondență“ părerea asupra celor comunicate de *mister* Copperfield; dar că dacă *mister* Copperfield ar vrea să le facă cinstea de a le vizita în cutare zi (însoțit, dacă va găsi cu cale, de un prieten de încredere), vor fi bucuroase să stea de vorbă cu el asupra chestiunilor ridicate.

La această amabilă invitație, *mister* Copperfield, prezentându-le salutările sale respectuoase, s-a grăbit să le răspundă că se va simți foarte onorat să facă o vizită surorilor Spenlow în ziua hotărâtă și că, potrivit binevoitoarei permisiuni, va veni însoțit de prietenul său, *mister* Thomas Traddles, de la „Inner Temple“. După ce a trimis această scrisoare, *mister* Copperfield a căzut pradă unei adânci surescitări, care a durat până în ziua sorocită.

Această tulburare a fost mult sporită de lipsa, tocmai în aceste clipe de grea încercare, a neprețuitelor servicii ale Juliei Mills. *Mister* Mills, care nu scăpa niciun prilej să-mi facă un pocinog – cel puțin așa mi se părea, ceea ce revenea la același lucru –, întrecuse acum orice măsură, băgându-și în cap să plece în India. De ce oare voia să plece în India dacă nu spre a-mi încurca mie treburile? De fapt, n-avea nicio legătură în altă parte a lumii, dar cu India avea berechet, ca unul care făcea negoț numai cu această țară, deși nu prea știam în ce consta acest negoț (în visele-mi tulburi pluteau șaluri de fir și colți de elefant), ca unul care, în tinerețe, fusese la Calcutta și care acum intenționa să se stabilească acolo în calitate de asociat local al firmei pentru care lucra. Dar toate astea n-aveau nicio importanță în ochii mei. Pentru

el aveau însă atâta importanță, încât își și cumpărase bilete de drum pentru el și pentru Julia; și Julia plecase la țară, să-și ia rămas bun de la rude; iar casa lor fusese îmbrăcată cu bilete care anunțau că era de închiriat sau de vânzare și că mobila (inclusiv mângălăul) avea să fie vândută la licitație. Așadar, un nou cutremur, a cărui jucărie am devenit mai nainte de a fi apucat să uit scuturătura celui dintâi!

Eram nehotărât cum să mă îmbrac în ziua cu pricina: ezitam între dorința de a arăta cât mai bine și teama de a nu îmbrăca ceva care ar putea să-mi știrbească reputația de om serios în ochii surorilor Spenslow. M-am străduit să găsesc calea de mijloc între aceste două extreme; mătușa a aprobat soluția la care m-am oprit, iar când am coborât scările împreună cu Traddles, *mister* Dick a aruncat una din ghetetele lui după noi, ca să ne poarte noroc.

Oricât de convins eram de excepționalele însușiri sufletești ale lui Traddles, oricât de caldă era prietenia care mă lega de el, nu m-am putut opri să gândesc, în această delicată împrejurare, c-ar fi fost bine dacă nu s-ar fi deprins să-și poarte părul în sus ca un arici. Îi dădea un aer perplex – ca să nu spun că arăta ca o mătură de coșar –, care, temerile mele îmi șopteau, s-ar putea să ne fie fatal.

În drum spre Putney mi-am luat libertatea să-i spun acest lucru și să-i sugerez că de-ar *binevoi* să-l netezească puțin...

— Cu cea mai mare plăcere, dragă Copperfield, mi-a zis Traddles, scoțând pălăria și apăsându-și în fel și chip frizura. Dar nu stă.

— Nu stă? l-am întrebat.

— Nu, mi-a răspuns. Nimic nu-l poate face să stea. Chiar dacă aș duce pe cap o povară de cincizeci de pfunzi tot drumul până la Putney, în clipa când aș da-o jos, s-ar ridica la loc. Nici nu-ți închipui ce îndărătnic mi-e părul. Mă face să arăt ca un arici înspăimântat.

Am fost puțin cam dezamăgit, mărturisesc; dar în același timp am fost fermecat de firea lui blajină. I-am spus cât prețuiam firea lui blajină; și am adăugat că toată îndărătnicia pesemne că i s-a strâns în păr, căci *lui* nu-i mai rămăsese nici urmă.

— Vai, știi, cu părul ăsta nenorocit e poveste veche, mi-a răspuns Traddles râzând. Nevasta unchiului meu nu-l putea suferi. Zicea că o scoate din sărite. Și am avut mult de, furcă cu el și la început, când m-am îndrăgostit de Sophy. Foarte mult!

— A avut ceva împotriva lui?

— *Ea* nu, dar după câte am înțeles, sora ei mai mare, aia care-i o adevărată frumusețe, a făcut mult haz pe socoteala lui. De fapt, toate surorile ei râd de părul meu.

— Plăcut lucru!

— Da, mi-a răspuns Traddles, cât se poate de naiv, a ajuns subiect de glumă pentru noi. Fetele spun că Sophy păstrează o șuviță în biroul ei și că e nevoită s-o țină într-o carte cu încuietoare ca s-o facă să stea întinsă. Și ne prăpădim de râs!

— Ascultă, dragă Traddles, i-am zis; cu experiența ta, ai putea să-mi dai un sfat. Înainte de a te logodi cu persoana de care ai amintit adineauri, te-ai adresat familiei, cerând mâna fetei? A avut loc, de pildă, ceva asemănător cu... ceea ce urmează să facem noi astăzi? am adăugat, cam neliniștit.

— Vezi, Copperfield, în cazul meu lucrurile au mers cam anevoie, mi-a spus Traddles, și peste fața lui a trecut ca o umbră. Sophy fiind de mare folos întregii familii, nimeni nu se putea împăca cu gândul că se va mărita vreodată. De altfel, se înțeleseseră între ei că nu trebuie să se mărite. O porecliseră „Fata bătrână“. Așa că atunci când, cu mari precauții, i-am adus la cunoștință lui *missis* Crewler...

— Asta-i maică-sa? l-am întrebat.

— Da, maică-sa, mi-a răspuns Traddles. Tatăl ei este reverendul Horace Crewler. Când, cu cele mai mari precauții posibile, i-am adus la cunoștință lui *missis* Crewler intențiile noastre, rezultatul a fost că a dat un țipăt și a leșinat. Luni de-a rândul n-am mai putut atinge acest subiect.

— Dar, în cele din urmă, cum ai făcut?

— I-a vorbit reverendul Horace. E un om minunat, care poate servi drept pildă în toate privințele; i-a arătat că datoria ei creștinească e să se împace cu gândul că trebuie să facă această jertfă (cu atât mai mult cu cât era încă foarte problematică) și să nu-mi mai poarte pică. În ce mă privește, îți dau cuvântul meu de cinste, Copperfield, că față de familia ei mă simțeam ca o pasăre de pradă.

— Nădăjduiesc că surorile ei ți-au luat partea, Traddles?

— N-aș putea spune. După ce am reușit s-o împăcăm pe *missis* Crewler cu acest proiect, a trebuit s-o anunțăm pe Sarah. Nu-ți amintești că ți-am vorbit de Sarah, sora care are un betesușug la șira spinării?

— Cum să nu!

— Dânsa și-a încheștat pumnii, a închis ochii, s-a făcut pământie la față și a înțepenit de-a binelea, mi-a zis Traddles, cu un aer decolat. Două zile n-a luat nimic în gură decât pâine prăjită muiată și apă cu lingurița de ceai.

— Ce nesuferită, Traddles!

— O, te rog să mă ierți, Copperfield! a protestat Traddles. E o fată încântătoare, dar e foarte sensibilă! De altfel, toate sunt așa! Sophy mi-a spus mai târziu că nu mi-aș putea închipui ce remușcări și-a făcut după aceea, când a îngrijit-o pe Sarah. Îmi dau seama ce greu trebuie să-i fi fost, judecând după propriile mele sentimente; eu mă simțeam ca un criminal. După ce Sarah și-a mai revenit, a trebuit să le anunțăm pe celelalte opt; știrea a avut asupra lor efecte diferite dintre cele mai înduioșătoare. Până de curând cele două surori mai mici, pe care le crește Sophy, nu mă puteau vedea în ochi.

— În orice caz, acum sper că s-au împăcat cu situația?

— Da... da, aș spune mai degrabă că s-au resemnat, mi-a zis Traddles cam sceptic. De fapt, ocolim subiectul: perspectivele mele incerte și strămtorarea în care mă găsesc constituie o adevărată mângâiere pentru ele. Când, într-o bună zi, o să ne căsătorim, va avea loc o scenă sfâșietoare. Va aduce mai mult a înmormântare decât a nuntă. Și mă vor dușmăni toate pentru că le-am răpit-o!

Expresia întipărită pe chipul lui deschis când s-a uitat la mine, clătinând tragicomic din cap, mă impresionează mai mult acum în amintire decât m-a impresionat în momentul acela, căci mă aflam într-o stare de neliniște și zăpăceală excesivă, care nu-mi îngăduia să-mi concentrez atenția. Când ne-am apropiat de casa unde locuiau cele două *miss* Spenlow, ținuta și prezența mea de spirit lăsau atât de mult de dorit, încât Traddles mi-a propus să iau un stimulent ușor, în forma unei halbe de bere. După ce mi-a fost administrat acest stimulent într-o cârciumă din vecinătate, m-a condus, eu împleticindu-mă întrucâtva, până la ușa surorilor Spenlow,

Când slujnica ne-a deschis ușa, am avut impresia vagă c-aș fi un fel de exponat; apoi c-aș fi trecut, clătinându-mă pe picioare, dintr-un hol, în care se afla un barometru, într-un salonaș liniștit, situat la parter, care dădea într-o grădină frumoasă. De asemenea, că m-aș fi așezat acolo pe o sofa și c-aș fi văzut, după ce Traddles și-a scos pălăria, părul lui ridicându-se brusc în sus, așa cum izbucnesc figurinele cu resort când ridici capacul anumitor tabachere-surpriză. De asemenea, c-aș fi auzit tic-tacul unei vechi pendule așezate pe consola căminului și c-aș fi încercat zadarnic să-mi potrivesc după el zvâcnirile inimii. De asemenea, că mi-aș fi rotit privirea prin odaie căutând, fără a găsi, ceva lăsat, de Dora. De asemenea, că l-aș fi auzit pe Jip lătrând undeva departe, și că pe loc cineva l-ar fi înăbușit. În cele din urmă m-am trezit dându-mă înapoi și împingându-l pe Traddles înspre cămin și făcând, grozav de tulburat, plecaciuni în fața a două doamne bătrâne, pipirii și uscate, îmbrăcate în negru, care arătau ca niște reproduceri în lemn și piele argăsită ale răposatului *mister* Spenlow.

— Vă rog luați loc, a spus una dintre cele două mici doamne.

Când am încetat să-l tot ciocnesc pe Traddles și m-am așezat pe ceva ce nu era o

pisică – pe primul scaun nimerisem peste una – mi-am recăpătat vederea în așa măsură, încât mi-am dat seama că *mister* Spenslow fusese de bună seamă cel mai tânăr vlăstar al familiei; că între cele două surori trebuie să fi fost o diferență de șase până la opt ani; și că cea mai tânără părea să fi fost desemnată să conducă dezbaterile, căci ținea în mână scrisoarea mea – care-mi părea foarte cunoscută și totuși foarte ciudată – și o examina cu lornionul. Erau îmbrăcate la fel, dar a mai mică avea un aer mai tineresc; se prea poate ca asta să se fi datorat unui fleac de guleraș sau de dantelă, unei broșe sau unei brățări care o mai înviora puțin. Amândouă se țineau drept și erau hieratice, precise, echilibrate și calme în mișcări. Aceea dintre surori care nu avea în mână scrisoarea mea își încrucișase brațele pe piept ca un idol.

— *Mister* Copperfield, pare-mi-se, a zis sora cu scrisoarea, adresându-se lui Traddles.

Rău prevestitor început. Traddles s-a văzut nevoit să arate că *mister* Copperfield eram eu, eu a trebuit să-mi revendic dreptul la acest nume, iar ele s-au văzut silite să renunțe la ideea preconceptută că Traddles ar fi *mister* Copperfield, așa că ne-am găsit într-o situație foarte plăcută. Și, colac peste pupăză, l-am auzit cu toții pe Jip cum a lătrat de două ori, și apoi cum cineva i-a îndesat din nou călușul în bot.

— *Mister* Copperfield! mi s-a adresat sora cu scrisoarea.

Am făcut o mișcare – o plecăciune cred – și am ciulit urechile, când cealaltă soră a intervenit:

— Fiind la curent cu problemele de asemenea natură, sora mea Lavinia vă va arăta ce socotim noi c-ar fi cel mai indicat spre fericirea ambelor părți.

Am aflat ulterior că *miss* Lavinia era o autoritate în problemele de inimă, fiindcă într-un trecut îndepărtat a existat un anume *mister* Pidger, care juca prost *whist*, și zice-se c-ar fi fost îndrăgostit de ea. Cred mai degrabă că aceasta era o presupunere lipsită de orice temei și că Pidger fusese cu totul nevinovat, căci, după câte am auzit, niciodată nu exprimase în niciun fel asemenea sentimente. Dar și *miss* Lavinia, și *miss* Clarissa aveau credința superstițioasă că dânsul și-ar fi mărturisit pasiunea dacă viața nu i-ar fi fost curmată în plină tinerețe (pe la vreo 60 de ani) datorită excesului de băuturi spirtoase, care i-a zdruncinat sănătatea, și datorită unei încercări împinse până la exces de a și-o recăpăta, bând apă de Bath. Mai nutreau și bănuiala ascunsă că se prăpădise de dragoste nemărturisită; deși trebuie să spun că, după portretul lui cu nasul roșu, pe care-l avea în casă, nu părea să fi fost omul în stare să tănuiască vreodată ceva.

— Nu dorim să mai răscolim trecutul în această privință, a proclamat *miss* Lavinia. Moartea bietului nostru frate Francis a făcut să se șteargă amintirea a tot ce a fost.

— N-am întreținut legături prea strânse cu fratele nostru Francis, a completat *miss* Clarisa, dar între noi n-a existat un diferend sau o dezbinare precisă. Francis și-a urmat calea lui; noi – a noastră. Așa am socotit că era mai bine pentru mulțumirea tuturor. Și așa a fost.

Când vorbeau, cele două surori se aplecau puțin înainte; după ce isprăveau, clătinau din cap; și cum tăceau, se îndreptau de spate. *Miss* Clarissa nu și-a clintit brațele niciodată. De câteva ori a bătut pe ele cu degetele măsura unor melodii – menuete sau marșuri, pare-mi-se – dar de mișcat nu le-a mișcat niciodată.

— Situația, sau mai bine zis presupusa situație a nepoatei noastre s-a schimbat mult prin moartea fratelui nostru Francis, a reluat *miss* Lavinia, și de aceea socotim că și părerile fratelui nostru cu privire la situația ei nu mai sunt valabile. N-avem niciun temei, *mister* Copperfield, să ne îndoim că sunteți un tânăr *gentleman* cu însușiri alese și cu caracter, sau că nutriți – sau că sunteți convins că nutriți – o afecțiune pentru nepoata noastră.

Am răspuns declarând, așa cum declaram ori de câte ori se ivea prilejul, că nimeni n-a mai iubit pe cineva vreodată așa cum o iubeam eu pe Dora. Și numaidecât Traddles a întărit spusele mele cu un murmur aprobativ.

Miss Lavinia tocmai voia să-mi dea o replică potrivită, când *miss Clarissa*, care părea stăpânită de dorința de a aminti mereu de fratele ei Francis, a intervenit din nou:

— Dacă mama Dorei, când s-a măritat cu fratele nostru Francis, ar fi spus de la început că n-are loc la masă pentru membrii familiei, ar fi contribuit mai mult la fericirea tuturor.

— Poate că n-ar trebui să mai pomenim acum de asta, *Clarissa*, a muștrat-o *miss Lavinia*.

— E în strânsă legătură cu subiectul, *Lavinia*, a întâmpinat *miss Clarissa*. Nici prin gând nu mi-ar trece să mă amestec în acea latură a subiectului în care singură tu ești competentă să vorbești. Dar în ce privește latura astălaltă, am o părere pe care vreau s-o exprim. Ar fi fost spre fericirea tuturor dacă mama Dorei, atunci când s-a măritat cu fratele nostru Francis, ar fi arătat limpede, chiar de la început, ce avea de gând. Am fi știut atunci la ce ne puteam aștepta. Le-am fi spus: „Vă rugăm să nu ne invitați niciodată“, și așa am fi evitat orice prilej de neînțelegere.

După ce *miss Clarissa* a clătinat din cap, *miss Lavinia* a reluat firul, uitându-se din nou cu lornionul la scrisoarea mea. Amândouă aveau ochi mici, rotunzi, strălucitori, care clipeau mereu, ca niște ochi de păsărică. De altfel, în general aduceau a păsărele, având un fel de a fi repezit, vioi și obiceiul de a se scutura cu mișcări scurte, pripite, ca niște canari.

Precum am spus, *miss Lavinia* a reluat firul expunerii:

— Ne-ați cerut voie, *mister Copperfield*, mie și surorii mele *Clarissa*, să veniți în casa noastră în calitate, de pretendent oficial la mâna nepoatei noastre.

— Dacă fratele nostru Francis, a izbucnit din nou *miss Clarissa* – dacă izbucnire s-ar putea numi o întrerupere atât de blajină – a dorit să se înconjoare numai cu oameni de la „Doctors' Commons“ și să trăiască numai și numai în atmosfera de la „Doctors' Commons“, ce drept și ce nevoie am fi avut să ne împotrivim? Niciunul, desigur. Gândul de a ne impune cuiva a fost întotdeauna departe de noi. Dar de ce n-am spune-o deschis? Fratele nostru Francis și soția lui n-aveau decât să-și aleagă societatea ce le era pe plac. Sora mea *Lavinia* și cu mine n-aveam decât să ne alegem societatea ce ne era pe plac. Ne-o puteam alege și singure, cred!

Întrucât ni s-a părut că ni se adresează, mie și lui *Traddles*, am încercat amândoi să-i răspundem ceva. Ce-a îndrugat *Traddles* nu s-a putut desluși. În ce mă privește cred c-am spus că era spre cinstea tuturor persoanelor interesate, dar habar n-am. Ce am vrut să înțeleg prin asta.

— *Lavinia*, draga mea, poți să continui, a zis *miss Clarissa* după ce și-a vărsat focul.

Miss Lavinia a urmat:

— *Mister Copperfield*, sora mea *Clarissa* și cu mine am examinat cu grijă această scrisoare; și n-am examinat-o fără ca să i-o arătăm în ultimă instanță și nepoatei noastre și s-o discutăm cu ea. Nu ne îndoim că te crezi foarte îndrăgostit de ea.

— Mă cred numai, *ma'am?* am izbucnit eu cu înflăcărare. O! O!

Dar întrucât *miss Lavinia* m-a fulgerat cu privirea (întocmai ca un canar) cerându-mi parcă să nu întrerup oracolul, mi-am cerut scuze.

— Dragostea – urmat *miss Lavinia*, uitându-se la sora ei și cerându-i parcă o întărire, pe care aceasta i-a dat-o, încuviințând din cap după fiecare element al frazei – dragostea matură, omagiul, devotamentul nu-s ușor de exprimat. Glasul lor e slab. E sfios și modest, pândește și așteaptă și iar așteaptă. Așa arată fructul copt, matur. Uneori trece o viață, și tot se mai coace în umbră.

Firește, nu mi-am dat seama atunci că, aceasta era o aluzie la presupusa ei aventură cu crunt încercatul *Pidger*, dar am înțeles, după gravitatea cu care a dat din cap *miss Clarissa*, că atribuiam o deosebită semnificație acestor cuvinte.

— Ușoarele înclinări ale celor foarte tineri, căci așa le numesc în comparație cu asemenea sentimente, a urmat *miss Lavinia*, nu-s decât ca pulberea în comparație cu

stânca. Dar pentru că e greu, de știut dacă înclinările sunt durabile sau dacă au o temelie serioasă, sora mea Clarissa și cu mine am șovăit foarte mult ce să facem. *Mister Copperfield* și *mister*...

— Traddles, a adăugat prietenul meu, simțindu-se privit.

— Vă cer iertare. De la „Inner Temple“, pare-mi-se, a spus *miss* Clarissa, uitându-se din nou la scrisoarea mea.

— Întocmai, a confirmat Traddles, roșind.

Deși nu promisem încă nicio încurajare expresă, mi s-a părut că observ la cele două surori, și mai ales la *miss* Lavinia, o plăcere crescândă de a vorbi despre acest nou și interesant subiect de ordin intim, de a-l pune cât mai bine în valoare, o predispoziție de a-l cultiva în care am întrezărit o luminoasă rază de nădejde. Mi s-a părut că pentru *miss* Lavinia ar fi o deosebită mulțumire să poată ocroti dragostea unor tineri ca Dora și ca mine; și că *miss* Clarissa ar fi la fel de mulțumită s-o vadă ocrotindu-ne și să aibă prilejul să vorbească ori de câte ori ar avea poftă despre acea latură a subiectului care o interesa. Asta mi-a dat curaj să declar cu vehemență că o iubeam pe Dora mai mult decât aș putea spune sau decât s-ar putea crede; că toți prietenii mei știau că o iubeam; că mătușa mea, Agnes, Traddles și toți cei care mă cunoșteau știau cât o iubeam și cât de serios devenisem datorită acestui amor. Pentru a adeveri acestea, am invocat mărturia lui Traddles. Iar Traddles începând cu un exordiu înflăcărat demn de o dezbatere parlamentară, a venit bărbătește în ajutorul meu, întărind spusele mele în cuvinte bine potrivite, simplu, cu un bun simț și cu un spirit practic care au produs în mod evident o impresie bună.

— Vorbesc, dacă mă pot încumeta să zic așa, ca un om cu oarecare experiență în această privință, a zis Traddles, căci sunt și eu logodit cu o tânără din Devonshire – una din zece surori – și nu prea vād, deocamdată, nicio probabilitate ca logodna noastră să se încheie cu o căsătorie.

— Sunteți poate în măsură, *mister* Traddles, să întăriți ce am spus despre dragoste, a interveni *miss* Lavinia, arătându-i acum un deosebit interes, despre dragostea sfioasă și modestă, care așteaptă și iar așteaptă?

— Sunt, *ma'am*, i-a răspuns Traddles.

Miss Clarissa s-a uitat la *miss* Lavinia și a clătinat grav din cap. *Miss* Lavinia s-a uitat cu tâlc la *miss* Clarissa și a suspinat ușor.

— Lavinia, ia sticluta mea cu săruri, i-a zis *miss* Clarissa.

Miss Lavinia s-a înviorat aspirând nițel oțet aromatic – în timp ce Traddles și cu mine am privit-o cu multă sollicitudine – după care a urmat cu glas stins:

— Sora mea și cu mine am stat mult la îndoială, *mister* Traddles, ce urmare să dăm sentimentelor, sau închipuitelor sentimente, ale unor tineri ca prietenul dumneavoastră, *mister* Copperfield, și nepoata noastră.

— Fetița fratelui nostru Francis, a precizat *miss* Clarissa. Dacă pe vremea când trăia, soția fratelui nostru Francis ar fi găsit de cuviință să invite familia la masă (deși avea dreptul indiscutabil de a proceda așa cum găsea de cuviință), astăzi am fi cunoscut-o mai bine pe fetița fratelui nostru Francis. Lavinia, continuă, te rog.

Miss Lavinia a întors scrisoarea mea așa ca să aibă adresa în față și a cercetat cu lornionul câteva însemnări frumos sistematizate pe care le făcuse pe acea față a hârtiei.

— Ni se pare c-ar fi cuminte, *mister* Traddles, să punem la încercare aceste sentimente sub ochii noștri. Astăzi nu știm nimic despre ele și nu suntem în măsură să judecăm ce bază reală au. De aceea suntem gata, deocamdată, să primim propunerea lui *mister* Copperfield și să-i dăm voie să ne viziteze.

— Nu voi uita niciodată bunăvoința dumneavoastră, preastimate *ladies!* am izbucnit eu, simțindu-mă dintr-o dată ușurat de imensa povară a temerilor mele.

— Dar, a urmat *miss* Lavinia, am prefera, *mister* Traddles, ca deocamdată aceste vizite să ne fie făcute nouă. Trebuie să ne ferim să recunoaștem existența vreunei

legături oficiale între *mister* Copperfield și nepoata noastră până ce nu vom fi avut prilejul să...

— Până ce *tu*, Lavinia, nu vei fi avut prilejul! a precizat *miss* Clarissa.

— Fie și așa, s-a învoit *miss* Lavinia, oftând. Până ce nu voi fi avut prilejul să le pun sentimentele la încercare sub ochii mei.

— Copperfield, mi-a spus Traddles, întorcându-se spre mine, îți dai seama, desigur, că nici nu se poate concepe o soluție mai cuminte și mai înțeleaptă.

— Nici că se poate! am exclamat eu. Îmi dau foarte bine seama!

— În această situație, a urmat *miss* Lavinia, consultându-și din nou însemnările, și încuviințând vizitele sale numai sub această condiție, trebuie să-i cerem lui *mister* Copperfield să ne dea asigurarea expresă, pe cuvânt de onoare, că fără știința noastră nu va comunica, sub nicio formă, cu nepoata noastră. Că nu va face niciun pas, de orice natură, în privința nepoatei noastre fără a ne înștiința în prealabil...

— Adică pe tine, Lavinia, a intervenit din nou *miss* Clarissa.

— Fie și așa, Clarissa! a încuviințat resemnată *miss* Lavinia. Fără a mi-o supune mai întâi mie și fără a primi încuviințarea noastră. Trebuie să arăt că această condiție e foarte categorică și serioasă, și sub niciun cuvânt nu va putea fi nesocotită. Tocmai de aceea am cerut ca astăzi *mister* Copperfield să vină însoțit de un prieten de încredere – și aici a făcut un semn cu capul către Traddles, care s-a înclinat – ca să nu poată exista niciun dubiu și nicio neînțelegere în această privință. Dacă *mister* Copperfield sau dumneavoastră, *mister* Traddles, aveți cea mai mică îndoială dacă să faceți, această promisiune, vă rog să cereți răgaz pentru a chibzui.

Într-o stare de extatică exaltare, am exclamat că n-avem nevoie de nicio clipă de chibzuire. Am făcut cu entuziasm promisiunea cerută; l-am rugat pe Traddles să-mi fie martor și am declarat că aș fi cel mai josnic dintre oameni dacă m-aș abate măcar cu o iotă de la acest legământ.

— Stați! mi-a zis *miss* Lavinia, ridicând mâna. Am hotărât, înainte de a avea plăcerea să primim vizita dumneavoastră, că o să vă lăsăm singuri un sfert de ceas, ca să chibzuiți asupra acestui punct. Dați-ne, vă rugăm, voie să ne retragem.

Zadarnic le-am spus că nu era nevoie de nicio chibzuire. Au stăruit să se retragă pentru răstimpul stabilit. Și astfel, țopăind foarte demn, cele două păsărele s-au retras, lăsându-mă să primesc felicitările lui Traddles și să mă simt în al șaptelea cer. Exact când s-a împlinit sfertul de oră, au reapărut, nu mai puțin demne decât la plecare. Se depărtaseră foșnind, de parcă rochițele lor ar fi fost croite din frunze veștede, și acum se întorceau cu același foșnet.

M-am legat încă o dată să respect condițiile puse.

— Acum e rândul tău, Clarissa, a zis *miss* Lavinia.

Desfăcând întâia oară brațele, *miss* Clarissa a luat însemnările și a aruncat o ochire asupra lor.

— Vom fi bucuroase, ne-a comunicat *miss* Clarissa, să-l avem la dejun pe *mister* Copperfield în fiecare duminică, dacă-i face plăcere. Dejunăm la trei.

Am făcut o plecăciune.

— În timpul săptămânii, a urmat *miss* Clarissa, vom fi bucuroase să-l primim pe *mister* Copperfield la ceai. La noi ceaiul se servește la șase și jumătate.

Am mai făcut o plecăciune.

— De două ori pe săptămână, ca regulă generală, a precizat *miss* Clarissa. Nu mai des.

I-am făcut o a treia plecăciune.

— Poate că *miss* Trotwood, de care se amintește în scrisoarea lui *mister* Copperfield, ar dori să ne facă o vizită. Când vizitele contribuie la fericirea tuturor celor în cauză, suntem bucuroase să le primim și să le întoarcem. Când pentru fericirea tuturor e mai bine să nu se facă vizite (cum a fost cazul cu fratele nostru Francis și cu casa lui), atunci se schimbă lucrurile.

Am declarat îndată că mătușa mea va fi mândră și încântată să le cunoască; deși, trebuie să mărturisesc, nu eram tocmai convins că se vor înțelege prea bine. Condițiile fiind stabilite, mi-am exprimat în chipul cel mai călduros recunoștința și pe rând le-am luat mâna, întâi lui *miss* Lavinia, apoi lui *miss* Clarissa, și le-am dus la buze.

După aceea, *miss* Lavinia s-a ridicat și, rugându-l pe *mister* Traddles să ne ierte câteva minute, m-a poftit s-o urmez. Tremurând tot, m-am supus și am fost condus în altă încăpere. Acolo, după ușă, am găsit-o pe fetița mea adorată, cu fețișoara ei drăgălașă la perete și astupându-și urechile cu mâinile; iar pe Jip l-am găsit în încălzitorul pentru farfurii, cu capul împachetat într-un prosop.

Vai, cât era de frumoasă în rochia aia neagră și cum a mai plâns și a mai suspinat la început, nevrând să iasă de după ușă! Și ce fericiți am fost când, în cele din urmă, a ieșit! Și cât de încântat am fost când împreună l-am scos pe Jip din încălzitor și l-am slobozit la lumină, ceea ce l-a făcut să strănute, și când ne-am trezit din nou toți trei laolaltă!

— Iubita mea Dora! Acum ești a mea pentru totdeauna!

— Vai, NU! m-a implorat. Te rog!

— Nu ești a mea pentru totdeauna, Dora?

— Vai, da, desigur că sunt, a strigat Dora, dar mi-e atât de frică!

— Frică, iubito?

— O, da! Nu-mi place el, mi-a explicat Dora, De ce nu pleacă?

— Cine, viața mea?

— Prietenul tău. Nu-i treaba lui! Prost mai trebuie să fie!

— Dragostea mea! (Ceva mai fermecător decât răzgâielile ei copilărești nici că s-a văzut vreodată!) E un om fără pereche de bun!

— Dar n-avem nevoie de oameni fără pereche de buni! s-a bosumflat Dora.

— Draga mea, am încercat eu să argumentez, în curând o să-l cunoști mai bine și o să-l prețuiești mai presus de oricine. Și în curând o să vină și mătușa, și când ai s-o cunoști, ai s-o prețuiești și pe ea mai presus de oricine.

— Nu, te rog să n-o aduci aici! mi-a spus Dora, sărutându-mă cu un aer îngrozit și împreunându-și mâinile. Nu! Știu că e o bătrână nesuferită și răutăcioasă! Să nu vină aici, Doady! (Ceea ce era o modificare fonetică a lui David.)

N-ar fi folosit la nimic să mă apuc s-o dojenesc; așa c-am răs și am admirat-o, căci eram tare îndrăgostit și foarte fericit; și dânsa mi-a făcut o demonstrație cu noul număr de atracție al lui Jip, pe care-l învățase să se ridice în două labe într-un colț – și cățelul reușea să stea așa cam cât ține un fulger și apoi cădea – și nu știu câtă vreme aș mai fi rămas acolo, uitând de Traddles, dacă *miss* Lavinia n-ar fi venit să mă ia. *Miss* Lavinia ținea foarte mult la Dora (mi-a spus că Dora era leit cum fusese ea la vârsta ei... dar pesemne că se schimbase mult între timp) și se purta cu ea de parcă ar fi fost o jucărie. Am încercat s-o conving pe Dora să vină să-l vadă pe Traddles, dar când i-am spus, a fugit și s-a încuiat în odaia ei; așa că m-am dus la Traddles fără ea și am plecat împreună, plutind în al nouălea cer.

— Totul a decurs cum nu se putea mai bine, mi-a spus Traddles, iar cele două bătrâne doamne sunt foarte simpatice. Nu m-aș mira defel dacă ai să te căsătorești cu mulți ani înaintea mea, Copperfield.

— Spune-mi, Traddles, Sophy a ta cântă la vreun instrument? l-am întrebat eu fudul.

— Cântă destul de bine la pian ca să le dea lecții surioarelor ei, mi-a răspuns Traddles.

— Dar din gură știe să cânte?

— Păi, uneori cântă balade ca să-i mai învioreze pe ai ei, când sunt abătuți. Dar n-a studiat.

— La gitară nu știe să cânte?

— O, Doamne, nu!

— De pictat pictează?

— Deloc!

I-am fâgăduit lui Traddles c-are să aibă prilejul s-o audă pe Dora cântând și să vadă florile pictate de ea. El mi-a zis că-i va face mare plăcere, și am mers spre casă braț la braț, încântați și cât se poate de voioși. Pe drum l-am îmboldit să-mi vorbească despre Sophy, ceea ce a făcut cu atâta dragoste și arătându-i atâta încredere, încât l-am admirat. Am comparat-o în gând cu Dora, și am simțit o mare mulțumire lăuntrică, deși am recunoscut, plin de candoare, că Sophy părea o fată minunată pentru Traddles.

Bineînțeles, i-am adus imediat la cunoștință mătușii încheierea cu succes a conferinței și i-am relatat tot ce s-a spus și tot ce s-a întâmplat în cursul ei. A fost bucuroasă văzându-mă atât de fericit și mi-a fâgăduit că va face cât mai curând o vizită mătușilor Dorei. Dar în noaptea aceea atât de mult s-a plimbat în sus și în jos prin apartament, în timp ce-i scriam lui Agnes, încât am avut impresia că n-avea de gând să se mai oprească până dimineață.

Lui Agnes i-am trimis o scrisoare plină de căldură și recunoștință, în care i-am povestit excelentele rezultate ce le-am obținut urmându-i sfaturile. Mi-a răspuns cu poșta următoare. Scrisoarea ei era optimistă, serioasă și senină. Și de atunci încolo s-a arătat întotdeauna senină.

Acum eram mai ocupat ca niciodată. Ținând seama că zilnic mergeam până la Highgate, mi se părea că era departe până la Putney; și, firește, la Putney voiam să mă duc cât mai des posibil. Dovedindu-se practic imposibil să vin la ceai, cum mi se propusese, am ajuns la un compromis cu *miss* Lavinia, și anume mi-a acordat permisiunea să le vizitez în fiecare sâmbătă după-amiază, fără ca prin aceasta să-mi pierd dreptul la privilegiile mele duminicale. În felul acesta, ultimele zile ale săptămânii erau cele mai plăcute pentru mine; și trăiam toată săptămâna cu gândul la sfârșitul ei.

M-am simțit foarte ușurat când am văzut că mătușa mea și mătușile Dorei se împăcau mult mai bine decât m-aș fi putut aștepta. Câteva zile după conferință, mătușa le-a făcut vizita fâgăduită; iar peste alte câteva zile, mătușile Dorei i-au întors vizita, cu pompa și ceremonialul de rigoare. Vizite similare, dar ceva mai prietenești, s-au produs ulterior cam la fiecare trei sau patru săptămâni o dată. Știu că mătușa le-a mâhnit adânc pe mătușile Dorei fiindcă disprețuia obiceiul consacrat de a circula cu trăsura și pornea pe jos la Putney la orele cele mai năstrușnice, de pildă imediat după gustarea de dimineață sau puțin înainte de ceai; de asemenea, fiindcă își purta boneta cum îi venea la îndemână, fără a se sinchisi de prejudecățile lumii civilizate în această privință. Curând, însă, mătușile Dorei s-au deprins s-o considere pe mătușa ca pe o ființă cam excentrică, cu apucături bărbătești, dar cu judecată sănătoasă; și deși uneori mătușa le mai călca pe bătătură, exprimând păreri eretice asupra unor probleme de morală, mă iubea prea mult ca să nu jertfească unele dintre micile ei ciudățenii de dragul armoniei generale.

Singurul membru al cercului nostru care refuza cu îndărătnicie să se adapteze noilor împrejurări era Jip. Cum dădea ochi cu mătușa, îndată își arăta colții, se ascundea sub un scaun și mârâia neconținut; iar uneori urla jalnic, voind parcă să spună că nu mai putea îndura noua situație. Au fost încercate toate mijloacele cu putință – mângâierile, dojana, bătaia – a fost adus chiar și în Buckingham Street (unde, sub ochii îngroziți ai tuturor celor de față, s-a repezit imediat la cele două pisici), dar niciodată nu s-a putut deprinde cu mătușa mea. Uneori părea că și-a învins vrăjmășia și se ținea cuminte și liniștit timp de câteva minute, pentru ca după aceea să-și ridice botul turtit și să înceapă să urle atât de tare, că nu era nimic altceva de făcut decât să fie legat la ochi și închis în încălzitor. În cele din urmă, Dora s-a văzut nevoită să-i împacheteze capul într-un prosop și să-l închidă acolo ori de câte ori se anunța că mătușa era la ușă.

De când am început să ducem această viață liniștită, nu mă îngrijora decât un singur lucru, și anume că toți o priveau pe Dora ca pe o jucărie sau ca pe un bibelou. Mătușa, care, treptat-treptat, s-a împrietenit cu ea, nu-i spunea decât *Little Blossom* și *miss Lavinia* nu avea plăcere mai mare decât s-o servească, să-i facă bucelele, să-i lucreze fel de fel de bibiluri și s-o răsfețe ca pe un copil. Și, firește, nici *miss Clarissa* nu se lăsa mai prejos. Mi se părea foarte straniu; dar mi se părea că toată lumea se purta cu Dora la nivelul ei, așa cum Dora se purta cu Jip la nivelul lui.

M-am hotărât să-i vorbesc Dorei despre acest lucru, și într-o bună zi, pe când ne plimbam (căci după un timp *miss Lavinia* ne autorizase să ne plimbăm singuri), i-am spus c-ar fi de dorit să le ceară să-și schimbe această purtare.

— Fiindcă, știi, iubito, nu mai ești un copil, i-am argumentat eu.

— Asta e! mi-a răspuns Dora. Iar începi să mă bodogănești!

— Să te bodogănesc, dragostea mea?

— Se poartă toți foarte drăguț cu mine și mă simt cât se poate de fericită.

— Bine! Dar, viața mea, ai putea să te simți tot atât de fericită și dacă s-ar purta rezonabil cu tine.

Dora mi-a aruncat o privire plină de reproșuri – o privire fermecătoare! – și apoi a început să plângă și să-mi spună că dacă n-o iubesc, de ce am ținut cu orice preț să mă logodesc cu ea? Și dacă n-o pot suferi, de ce nu plec?

Ce altceva aș fi putut face decât s-o sărut, să-i șterg lacrimile și să-i spun că o iubesc la nebunie?

— Și eu te iubesc foarte mult, m-a asigurat Dora, așa că n-ar trebui să fii atât de aspru cu mine, Doady!

— Aspru, odorul meu! Pentru nimic în lume n-aș putea să fiu aspru cu tine!

— Atunci nu-mi căuta și tu pricină, mi-a zis, Dora, țuguind buzele ca un boboc de trandafir, și am să fiu și eu cuminte.

Am fost foarte încântat când, peste puțin, mi-a cerut, din proprie inițiativă, să-i dau cartea de bucate de care-i vorbisem și să-i arăt, precum îi făgăduisem cândva, cum să țină socotelile.

Rândul următor i-am adus volumul (după ce mai întâi l-am dat la legat, ca să fie mai atrăgător); și pe când ne plimbam pe izlaz, i-am arătat un vechi caiet de socoteli al mătușii și i-am dat un blocnotes, un portcreion și o cutie cu mine, ca să facă exerciții de gospodărie.

Dar cartea de bucătărie i-a dat dureri de cap, iar cifrele au făcut-o să plângă. Nu voiau să se adune, mi-a explicat. De aceea le-a șters pe toate, și în locul lor a desenat buchete de flori, și portretul meu, precum și acela al lui Jip, cu care a umplut tot blocnotesul.

Am încercat atunci, în joacă, pe când ne plimbam într-o sâmbătă după-amiază, să-i împărtășesc, în formă orală, câteva noțiuni de gospodărie. Trecând prin fața unei măcelării, de pildă, îi spuneam:

— Acum, draga mea, să presupunem că suntem căsătoriți și că vrei să cumperi o pulpă de berbec. Te-ai pricepe s-o cumperi?

Atunci fața ei micuță și drăgălașă se alungea, și din nou Dora își țuguia buzele, parcă pentru a-mi spune că ar prefera să-mi închidă gura cu un sărut.

— Te-ai pricepe s-o cumperi, iubito? repetam eu, în cazul că nu mă lăsam înduplecat.

Dora stătea puțin pe gânduri, și apoi, poate, îmi răspundea triumfătoare:

— Știe el, măcelarul, ce să-mi dea, așa că ce nevoie am eu să mă pricep? O, ce prostuț mai ești!

Altădată, când am întrebat-o, trăgând cu coada ochiului la textul din cartea de bucate, ce ar fi dacă, după ce ne vom fi căsătorit, aș avea un chef să mănânc o tocană de berbec irlandeză, dânsa mi-a răspuns că i-ar porunci bucătăresei s-o gătească; și apoi, agățându-se cu amândouă mânuțele de brațul meu, a râs atât de poznaș, încât

mi-a părut mai fermecătoare ca niciodată.

Urmarea a fost că principala funcție pe care a îndeplinit-o cartea de bucate a fost aceea de a fi pusă pe jos în colț pentru ca să stea Jip pe ea în două labe. Dar Dora s-a bucurat atât de mult când a izbutit să-l dreseze să stea pe carte, cu portcreionul în dinți, fără să se dea jos, încât m-am simțit foarte fericit că i-o cumpărasem.

Am revenit la gitară, la pictarea florilor, la cântecele acelea care spuneau că-i imposibil să trăiești fără a dansa – tralala! – și cât era săptămâna de lungă ne simțeam fericiți. Aș fi dorit uneori să vorbesc cu *miss* Lavinia și să-i atrag atenția că prea îmi trata odorul ca pe un bibelou; și până la urmă m-am trezit dându-mi seama cu uimire că și eu căzusem în același păcat ca toți ceilalți și că mă purtam cu ea de parcă ar fi fost un bibelou – dar nu foarte des.

CAPITOLUL XLII

MIȘELIA

Cu toate că manuscrisul acesta nu e destinat să fie citit și de alții, am impresia că nu s-ar cuveni să povestesc chiar eu cât m-am trudit cu acea îngrozitoare stenografie și ce progrese am făcut datorită simțului meu de răspundere față de Dora și de mătușile ei. La cele scrise mai înainte despre stăruința de care am dat dovadă în această perioadă a vieții mele și despre acea calmă și nestrămutată energie care atunci a început să se închege în mine, și despre care îmi dau seama că reprezintă latura pozitivă a caracterului meu, dacă are o latură pozitivă, nu voi adăuga decât un singur lucru, și anume că, privind înapoi, sunt convins că aceste însușiri au fost cheia succesului meu. Am fost foarte norocos în viață; mulți oameni au muncit mult mai greu decât mine și n-au realizat nici pe jumătate din ce am realizat eu; dar nu e mai puțin adevărat că niciodată n-aș fi putut îndeplini ce am îndeplinit fără deprinderile ce mi-am format atunci, de a fi punctual, ordonat, sânguitor, de a mă concentra asupra câte unui singur obiectiv o dată, oricât de repede mi-aș schimba obiectivele. Dumnezeu mi-e martor că nu spun asta ca să mă laud. Un om care-și trece în revistă propria viață, așa cum fac eu aici, evocând-o pagină cu pagină, ar trebui să fie cu adevărat un sfânt ca să nu încerce o dureroasă părere de rău pentru atâtea aptitudini nefolosite, pentru atâtea prilejuri pierdute, pentru atâtea sentimente șovăitoare și nebuloase, care permanent s-au înfruntat în sufletul lui, zădărniciindu-i planurile și abătându-l din drum. Nu aș putea afirma că am folosit cum se cuvine nici măcar unul din darurile ce mi-au fost hărăzite de natură. Aș vrea să arăt doar că orice lucru am încercat să fac în viață, m-am străduit din toată inima să-l fac bine; că oricărui lucru căruia m-am dedicat, m-am dedicat pe deplin; că totdeauna mi-am urmărit țelurile, atât cele însemnate, cât și cele mărunte, cu toată seriozitatea. Niciodată n-am crezut că talentul – fie înnăscut, fie dobândit – poate pretinde că n-are nevoie să se asocieze cu munca aspră, perseverentă, neobosită, și să spere totuși că el își va atinge obiectivele. Pe lumea asta asemenea minunăție nu se poate întâmpla. Puțin talent și puțin noroc pot alcătui cele două picioare ale scării pe care urcă unii oameni, dar treptele scării trebuie croite dintr-un material trainic; și seriozitatea profundă, entuziastă și sinceră nu poate fi cu nimic înlocuită. Să nu fac niciodată de mântuială o treabă căreia i-aș putea dărui toate puterile mele, și niciodată să nu disprețuiesc munca pe care o îndeplinesc, oricare ar fi ea, acestea au fost, în măsura în care-mi dau seama acuma, legile mele de aur.

În ce măsură îi sunt îndatorat lui Agnes pentru practica din care am dedus preceptele de mai sus, nu voi repeta aici. Povestirea aceasta face să-mi îndrept spre ea dragostea. Întorcându-mă cu dragoste și recunoștință către dânsa, reiau firul

povestirii.

Agnes a venit într-o vizită de două săptămâni la doctorul Strong. *Mister* Wickfield era un vechi prieten al doctorului, iar acesta din urmă voia să stea de vorbă cu el și să-l ajute. Discutase chestiunea cu Agnes, cu prilejul ultimei ei vizite, și această vizită era rezultatul convorbirii. A venit împreună cu tatăl ei. N-am fost prea surprins când Agnes mi-a spus că făgăduise să caute prin apropiere o locuință pentru *missis* Heep, căci pentru reumatismul ei era recomandabilă o schimbare de aer, și dânsa ar fi fost încântată să se afle cu acest prilej într-o asemenea aleasă societate. Nici nu m-am mirat când a doua zi Uriah, ca un fiu bun ce era, a adus-o pe scumpa lui mamă și a instalat-o.

— Vedeți, *master* Copperfield, mi-a zis Uriah, însoțindu-mă nepoftit când am ieșit să mă plimb în grădina doctorului, cine e îndrăgostit e și gelos... sau cel puțin vrea să vegheze asupra celei pe care o iubește.

— Și pe cine ești gelos acum? l-am întrebat.

— Mulțumită dumneavoastră, *master* Copperfield, mi-a răspuns, acum nu mai sunt gelos pe cineva anume, cel puțin nu pe un bărbat.

— Vrei să spui că ești gelos pe o femeie? i-am zis.

Ochii săi siniștri, cu reflexe roșiate, mi-au aruncat o privire piezișă și a început să râdă.

— Zău, *master* Copperfield... s-ar cuveni să vă zic *mister*, dar n-o să-mi luați în nume de rău această veche deprindere... sunteți atât de dibaci, că scoateți de la mine tot ce poftiți, ca un tirbușon! Dar nu mă sfiesc să vă spun, *sir*, mi-a zis atingându-mi mâna cu degetele lui reci și lipicioase, că nu prea sunt pe placul femeilor și că *missis* Strong niciodată nu m-a putut suferi.

Ochii lui mi s-au părut verzi acum, când m-a fixat, aruncându-mi o privire de o viclenie scelerată.

— Ce vrei să spui? l-am întrebat.

— Deși sunt avocat, nu vreau să spun deocamdată nimic mai mult decât ceea ce am spus, *master* Copperfield, mi-a răspuns, rânjind malițios.

— Și privirea dumitale ce vrea să spună? am insistat, liniștit.

— Privirea mea? Doamne, Copperfield, dar astea-s metode neleale! Ce vrea să spună privirea mea?

— Da, i-am zis. Privirea dumitale.

Părea foarte amuzat de această întrebare și a râs atât de sincer cât era el în stare. După ce un timp s-a scărpinat în bărbie, mi-a zis, cu ochii în pământ și continuând să se scarpine:

— Pe vremea când nu eram decât un scrib neînsemnat, *missis* Strong se uita de sus la mine. Pe Agnes a mea mereu o poftea la ea acasă, și cu dumneata, *master* Copperfield, se purta prietenește; dar pe mine niciodată nu m-a luat în seamă, mă socotea mult mai prejos decât ea.

— Ei și? i-am zis. Să presupunem că erai!

— Și mult mai prejos decât el! a urmat Uriah foarte apăsător și pe un ton meditativ, scărpinându-și bărbia.

— Dumneata care-l cunoști pe doctorul Strong, îți închipui, oare, că mai știe ceva de existența dumitale când nu te are în față?

Mi-a aruncat din nou o privire piezișă, și-a proiectat înainte falca de jos, ca să și-o poată scărpinga mai bine, și mi-a răspuns:

— Vai, Doamne ferește, nu la doctorul Strong mă gândeam! Vai, nu, bietul de el! Mă gândeam la *mister* Maldon!

Am simțit că-mi îngheață inima în mine. Toate vechile mele îndoieli și temeri în această privință, toată liniștea și fericirea doctorului, toate acele complicate posibilități ale nevinovăției și ale compromisului, pe care nu le puteam desluși, le-am văzut într-o clipită la discreția răstălmăcirilor acestui individ.

— Nici o singură dată n-a intrat în birou fără să-mi poruncească să fac ceva sau fără să mă trimită de colo până colo. Era unul dintre dumneavoastră, *gentlemen*-ii distinși! Am fost supus și neînsemnat... și sunt și acum. Dar purtarea lui nu mi-a plăcut, și nici acum nu-mi place!

A încetat să-și scarpine bărbia, dar și-a supt atât de tare obrazii, că parcă s-au lipit unul de altul; și tot timpul și-a ațintit asupra-mi privirea lui piezișă.

— Și dânsa-i una dintre fermecătoarele dumneavoastră femei, n-am ce zice, a urmat Uriah, după ce, încetul cu încetul, fața și-a reluat forma firească, și înțeleg prea bine că n-are poftă să lege prietenie cu oameni ca mine! E tocmai persoana nimerită să-i bage în cap lui Agnes a mea că trebuie să țintească mai sus. Ei, n-oi fi eu pe placul femeilor din lumea dumneavoastră, *master* Copperfield, dar să știți că am ochi să văd, și asta nu de ieri, de alaltăieri. Noi, oamenii mici și neînsemnați, avem, ca să zic așa, ochi, și vedem cu ei.

M-am prefăcut că n-aș fi înțeles și am încercat să-mi ascund neliniștea, judecând însă după expresia feței lui, n-am prea izbutit.

— N-am să mă las călcat în picioare, Copperfield! a urmat el, ridicându-și, cu un aer triumfător și răutăcios în același timp, acea parte a feței unde ar fi trebuit să-i stea sprâncenele roșcovane, dacă le-ar fi avut. Și am să fac tot ce-mi stă în putere ca să pun capăt acestei prietenii. N-o aprob! Nu mă feresc să recunosc în fața dumitale că sunt cam gelos din fire și că vreau să scap de toți cei nepoftiți. N-am să risc să-i las să uneltească împotriva mea, când știu că asta au de gând să facă.

— Dumneata ești acela care uneltești tot timpul și te amăgești că și ceilalți fac la fel, i-am zis.

— Poate c-așa o fi, *master* Copperfield. Dar eu, unul, am un țel, cum obișnuiește să spună asociatul meu; și am să mă fac luntre și punte ca să-l ating. Pentru că sunt un om umil și neînsemnat, răbdarea mea nu trebuie pusă prea mult la încercare. Nu pot îngădui să-mi stea cineva în cale. Zău, *master* Copperfield, trebuie să se dea la o parte.

— Nu înțeleg, i-am zis.

— Chiar nu mă înțelegi? mi-a răspuns, smucindu-se și contorsionându-se, cum îi era năravul. Mă mir, *master* Copperfield, fiindcă de obicei ești foarte ager! Altă dată am să încerc să fiu mai clar. Călărețul care sună la poartă nu-i oare *mister* Maldon, *sir*?

— Pare să fie el, i-am răspuns cât mai nepăsător cu putință.

Uriah s-a oprit, și-a pus mâinile între genunchi și, îndoindu-se de șale, a pufnit în răs. Un răs tăcut. Niciun sunet nu se auzea. Am fost atât de scârbit de odioasa lui purtare, mai ales de acest ultim gest, încât, fără niciun cuvânt, i-am întors spatele și l-am lăsat îndoit de șale, în mijlocul grădinii, ca o momâie prăvălită de pe băț.

Nu chiar în seara aceea, ci peste două seri – îmi aduc bine aminte, era într-o sâmbătă – am dus-o pe Agnes s-o vadă Dora. Mă înțelesesem dinainte cu *miss* Lavinia în privința acestei vizite, și Agnes era așteptată la ceai.

Oscilam între mândrie și nerăbdare; eram mândru de scumpa mea logodnică, și tare aș fi vrut să-i placă lui Agnes. Tot timpul drumului până la Putney, pe care l-am făcut cu tramcarul, Agnes jos, iar eu sus, pe capră, mi-am închipuit-o pe Dora sub toate aspectele ei atrăgătoare, pe care le cunoșteam atât de bine; aci doream să arate așa cum o văzusem în cutare zi, pentru ca apoi să mă întreb dacă n-ar fi mai bine să arate așa cum o văzusem în cutare altă ocazie; și m-am tot frământat așa, până ce mai-mai că am făcut febră.

Nu m-am îndoit câtuși de puțin că va fi foarte frumoasă, în orice caz; s-a întâmplat însă că în ziua aceea a arătat mai bine ca oricând. Nu se afla în salonaș când am prezentat-o pe Agnes mătușilor ei, ci se ținea, sfioasă, undeva, departe. Acuma știam unde s-o caut; și, într-adevăr, am, găsit-o, astupându-și urechile, după ușa cu pricina.

La început n-a vrut să vină cu niciun preț; apoi mi-a cerut să-i acord un răgaz de cinci minute după ceasul meu. Și, în sfârșit, mi-a dat brațul ca s-o conduc în salon. Chipul ei fermecător s-a îmbujorat și mi s-a părut mai frumoasă ca oricând. Dar când și-a făcut intrarea în salon, a pălit, devenind de zece mii de ori mai frumoasă.

Dorei îi era frică de Agnes. Îmi spusese că știa ea că Agnes era „prea deșteaptă”. Dar când a văzut cum o cerceta cu o privire atât de radioasă și atât de deschisă, atât de bună și atât de blândă, a dat un mic țipăt de plăcută uimire, și-a agățat cu afecțiune brațele de gâtul lui Agnes și și-a lipit obrazul nevinovat de fața ei.

Niciodată nu m-am simțit mai fericit. Niciodată nu m-am bucurat mai mult ca atunci când le-am văzut așezându-se una lângă alta, ca atunci când am văzut-o pe iubita mea Dora ridicând privirea către ochii aceia atât de duioși, ca atunci când am văzut-o pe Agnes coborându-și asupra ei privirea tandră, senină.

Miss Lavinia și *miss Clarissa* s-au bucurat și ele, fiecare în felul ei. A fost cel mai plăcut ceai din lume! *Miss Clarissa* ședea în capul mesei. Eu tăiam și împărțeam, prăjitura cu chimen și zahăr, iar cele două foarte mărunțele surori se delectau ciugulind semințe de chimen și fire de zahăr, ca niște păsărele; *miss Lavinia* ne privea binevoitoare și cu un aer protector, ca și cum dragostea noastră fericită ar fi fost opera ei; și toți ne-am simțit foarte mulțumiți unul de altul și fiecare de sine.

Agnes a cucerit toate inimile prin caracterul ei săritor și delicat. Interesul ce l-a manifestat pentru tot ce o interesa pe Dora; felul în care a știut să se apropie de Jip (care numai decît s-a împrietenit cu ea); tactul încântător de care a dat dovadă când Dora s-a codit să vină să se așeze lângă mine, ca de obicei modestia și grația spontană cu care a primit din partea sfielnicei Dora un șir întreg de mici mărturii de încredere – toate laolaltă au venit parcă să întrească armonia micii noastre familii.

— Sunt foarte fericită că vă sunt pe plac, i-a declarat Dora după ceai. Nu speram acest lucru; și acum, când Julia Mills a plecat, am nevoie, mai mult ca oricând, să știu că am prieteni.

În paranteză fie spus, bag de seamă c-am uitat să relatez acest fapt. *Miss Mills* se imbarcase, și Dora și cu mine ne dusesem la Gravesend, unde am vizitat-o pe bordul unei corăbii care făcea regulat cursa spre Indiile Răsăritene; fusesem reținuți la dejun și tratați cu dulceață de ghimbir, cu guave și alte bunătăți de același soi; și o lăsasem pe *miss Mills* pe covertă, pe un scăunaș pliant, plângând, ținând sub braț noul ei jurnal intim, în care avea de gând să-și însemne reflecțiile originale; suscitată de contemplarea Oceanului.

Agnes i-a răspuns că pesemne eu am descris-o ca pe o persoană ursuză din fire; dar Dora a protestat îndată.

— Vai, nu, a zis privind-mă și scuturându-și buclele, n-a făcut decât să vă laude! Ține atât de mult la părerea dumneavoastră, încât mi-a fost, de-a dreptul frică.

— Dragostea pe care o poartă anumitor persoane, a spus Agnes zâmbind, e atât de mare, încât bunele mele păreri n-ar putea s-o sporească; așadar, nu au nicio importanță.

— Vă rog, totuși, dacă se poate, să-mi spuneți părerea! i-a zis Dora, alintându-se ca de obicei.

Am făcut haz de dorința Dorei de a fi iubită, și atunci Dora mi-a spus că sunt un prostănac și că nu mă mai iubește deloc, și seara a zburat pe nesimțite ca funigiei. Era ceasul la care urma să vină tramcarul să ne ia. Stăteam singur în fața căminului, când Dora s-a apropiat pe furiș să-mi dea, ca de obicei, un mic sărut înainte de plecare.

— Nu crezi, Doady, că dacă m-aș fi împrietenit mai demult cu ea, acum aș fi fost poate și eu mai deșteaptă? m-a întrebat Dora cu o deosebită strălucire în ochii ei limpezi și răsucindu-mi de zor, cu mâna dreaptă, un nasture de la haină.

— Lasă prostiile, dragostea mea! i-am zis.

— Crezi că-s prostii? Ești sigur? m-a întrebat Dora, fără să se uite la mine.

— Sigur că sunt!

— Am uitat ce rudă ești tu cu Agnes, băiat scump și rău, mi-a spus Dora, tot răsucindu-mi nasturele.

— Nu suntem rude de sânge, dar am fost crescuți laolaltă, ca frate și soră.

— Mă mir cum de te-ai îndrăgostit de mine, mi-a zis Dora, apucând un alt nasture.

— Poate pentru că te-am văzut și n-am putut să nu mă îndrăgostesc de tine, Dora!

— Să presupunem că nu m-ai fi văzut niciodată, a urmat Dora, trecând la un al treilea nasture.

— Hai să presupunem că nici nu ne-am fi născut, i-am întors râzând.

În timp ce priveam tăcut și admirativ mânuța-i gingașă, cum trecea de la un nasture la altul, și părul ei buclat, care mi se revărsa pe piept, și genele ochilor ei sfioși, care se ridicau încet, urmărind jocul degetelor, mă întrebam la ce anume s-o fi gândind. În cele din urmă s-a uitat drept în ochii mei, s-a ridicat în vârful picioarelor, ca să mă sărute, mai îngândurată ca de obicei – o dată, de două ori, de trei ori – și a fugit din odaie.

Cinci minute mai târziu, când toată lumea s-a întors în odaie, umbra aceea neobișnuită de pe chipul Dorei se risipise fără urmă. Râzând, luase hotărârea ca, până va veni tramcarul, să-l pună pe Jip să facă o demonstrație a întregului său repertoriu. Asta a ținut destul de mult (nu atât pentru că ar fi avut un repertoriu prea vast, ci mai degrabă din pricina îndărătniciei lui Jip), așa că reprezentația încă nu se terminase când tramcarul a oprit la poartă. Agnes și-a luat rămas bun în grabă, dar foarte călduros, de la Dora; Dora i-a făgăduit că-i va scrie (rugând-o să nu se supere dacă scrisorile ei vor fi copilărești), iar Agnes i-a promis că-i va răspunde: și-au mai luat rămas bun încă o dată în fața portierei tramcarului, și apoi a treia oară când Dora, în ciuda muștrărilor ce i le-a făcut *miss Lavinia*, s-a mai repezit o dată la fereastra tramcarului, ca să-i amintească lui Agnes să-i scrie și să-și mai scuture buclele, privindu-mă cum ședeam sus, lângă vizitiu.

Tramcarul trebuia să ne lase lângă Covent Garden, unde urma să luăm un alt tramcar spre Highgate. Am așteptat cu nerăbdare clipa când vom putea face câțiva pași împreună pentru ca Agnes să mi-o poată lăuda pe Dora. O, ce frumos a lăudat-o! Cu câtă dragoste și căldură mi-a recomandat să-i port de grijă drăgălașei făpturi pe care o cucerisem și ale cărei daruri s-a priceput să le pună la lumină cu atâta simplitate! Cu câtă delicatețe mi-a amintit, fără a avea câtuși de puțin aerul că vrea să mă dăscălească, de răspunderea ce-o aveam față de această copilă orfană!

Niciodată, niciodată n-am iubit-o pe Dora mai profund și mai sincer decât în noaptea aceea. Când din nou am coborât din tramcar și am apucat pe aleea liniștită, luminată de stele, care ducea spre casa doctorului, i-am spus lui Agnes că ei îi datoram totul.

— Când ședeai lângă ea, mi s-a părut că nu ești numai geniul meu bun, ci și al ei; și așa îmi pare și acum, Agnes.

— Un geniu ca vai de lume, dar credincios.

Sunetul limpede al vocii ei mi-a mers drept la inimă; așa că, fără a sta pe gânduri, i-am spus:

— Azi am băgat de seamă că ți-ai redobândit voioșia și seninătatea care-ți sunt proprii, așa că încep să nădăjduiesc că ești mai mulțumită acasă, nu-i așa?

— Sunt împăcată cu mine însămi, mi-a spus. Mi-e inima mai ușoară și sunt bine dispusă.

M-am uitat la chipul ei senin, care privea în sus, și m-am gândit că poate licărirea stelelor îi dădea o expresie atât de nobilă.

— Acasă nu-i nicio schimbare, a adăugat Agnes după câteva clipe.

— Nu s-a mai pomenit nimic despre... știi, n-aș vrea să te necăjesc, Agnes, dar nu mă pot opri să te întreb... despre ce am vorbit la despărțire, ultima dată?

— Nu, nimic, mi-a răspuns.

— M-am gândit mult la asta...

— Ar trebui să te gândești mai puțin. Ține minte că nu mă bizui decât pe dragoste și pe adevăr. Și după o clipă a adăugat: Nu-ți fie teamă pentru mine, Trotwood, nu voi face niciodată pasul de care ți-e frică.

Deși cred că în această privință nu fusesem niciodată cu adevărat îngrijorat, când cântărisem lucrurile la rece, – totuși m-am simțit nespus de ușurat să primesc această asigurare din gura ei. Și i-am și spus-o, cu toată seriozitatea.

— Și după vizita asta, cât timp va mai trece, Agnes dragă, până ce vei veni din nou la Londra? Te întreb acum fiindcă altă dată s-ar putea să nu fim singuri.

— Pesemne că va trece mult timp. Pentru tata cred că e mai bine să rămână acasă. Probabil că nu ne vom mai vedea prea des un timp, dar am, să-i scriu regulat, Dorei, și în felul acesta vom avea mereu vești unul despre altul.

Ajunsesem în curtica vilei doctorului. Se făcuse târziu. Fereastra odăii ocupate de *missis* Strong era luminată, și arătându-mi-o, Agnes mi-a spus noapte bună.

— Nu te frământa pentru necazurile și grijile noastre, mi-a spus, întinzându-mi mâna. Nimic nu mă poate face mai fericită decât fericirea ta. Dacă vreodată voi avea nevoie de ajutorul tău, fii sigur că ți-l voi cere. Dumnezeu să te aibă în pază!

În surâsul ei radios, precum și în ultimele sunete ale glasului ei calm și plăcut am văzut-o și am auzit-o parcă din nou pe Dora alături de ea. Am rămas câtva timp uitându-mă peste verandă la stele, cu inima plină de dragoste și de recunoștință, și apoi am pornit încet mai departe. Îmi oprisem un pat la un han curățel din apropiere, și tocmai ieșeam pe poartă, când, întorcând din întâmplare capul, am văzut lumină în biroul doctorului. M-am gândit, cu o muștrare de cuget, că lucra la dicționar fără ajutorul meu. Vrând să văd dacă așa era, și, în orice caz, dorind să-i spun noapte bună, dacă-l voi găsi zăbovind printre cărțile sale, m-am întors, și trecând tiptil prin hol, am deschis ușor ușa și am intrat.

Spre marea mea mirare, primul pe care l-am văzut în lumina scăzută a lămpii cu abajur a fost Uriah. Stătea în picioare, lângă lampă, cu una din mâinile scheletice la gură și cu cealaltă pe masa doctorului. Doctorul ședea în fotoliul său, acoperindu-și fața cu amândouă mâinile. *Mister* Wickfield, profund tulburat și mâhnit, sta aplecat înainte, atingându-i brațul cu oarecare șovăire parcă.

O clipă am crezut că doctorul se simțea rău. Sub această impresie, am făcut repede un pas înainte, când deodată am întâlnit privirea lui Uriah și am înțeles ce se întâmplase. Am vrut să mă retrag, dar doctorul m-a oprit cu un gest, așa că am rămas.

— În orice caz, a spus Uriah, contorsionându-și făptura slută, ar trebui să ținem ușa închisă. Nu-i nevoie să afle TOT orașul.

Și rostind aceste cuvinte, pășind în vârful picioarelor, s-a dus la ușa pe care o lăsasem deschisă și a închis-o cu grijă. Apoi s-a întors și și-a reluat poziția. În vocea și în felul său de a se purta era o ostentație de compătimire care – mie, cel puțin – mi-era mai nesuferită decât orice altă schemă pe care ar fi putut s-adopte.

— Am socotit de datoria mea, *master* Copperfield, mi-a zis Uriah, să-i dezvălui și doctorului Strong lucrurile despre care am vorbit dumneata și cu mine. Numai că nu m-ai înțeles prea bine.

I-am aruncat o privire, dar nu i-am dat niciun alt răspuns, și m-am apropiat de bunul și bătrânul meu profesor, spunându-i câteva cuvinte menite să-l mângâie și să-l încurajeze. Mi-a pus mâna pe umăr, așa cum obișnuia pe vremea când nu eram decât un băiețuș, dar n-a ridicat capul cărunț.

— Întrucât nu m-ai înțeles, *master* Copperfield, a urmat Uriah cu același ton oficial, îmi îngădui supus să-ți aduc la cunoștință, căci suntem între prieteni, că i-am atras luarea-aminte doctorului Strong asupra purtării lui *missis* Strong. Este, te asigur, Copperfield, cu totul împotriva firii mele să mă amestec în lucrări atât de neplăcute; dar, de fapt, ne vedem amestecați în fel de fel de lucruri care n-ar trebui să se

întâmpie. Asta voiam să-ți spun și nu m-ai înțeles, *sir*.

Acum, când îmi amintesc de privirea lui chiorășă, mă mir că nu l-am luat de gât și n-am încercat să-l sugrum.

— Se prea poate că nu m-am exprimat prea limpede, a urmat el, și nici dumneata. Firește, nu eram înclinați să dăm prea mare amploare acestei chestiuni. Totuși, până la urmă, m-am hotărât să vorbesc deschis; i-am arătat doctorului Strong că... Ați spus ceva, *sir*?

Se adresase doctorului Strong, care gemuse. Un geamăt ce ar fi mișcat orice inimă omenească, dar care asupra lui Uriah n-a avut niciun efect.

— ... i-am arătat doctorului Strong, a reluat el, că oricine poate vedea că *mister* Maldon și drăguța și amabila *missis* Strong sunt prea tandri unul cu celălalt. A venit vremea (căci iată că ne vedem cu toții amestecați în lucruri care n-ar trebui să se întâmple) să i se spună și doctorului Strong că pentru toată lumea acest lucru a fost limpede ca lumina zilei chiar înainte de plecarea lui *mister* Maldon în India; că *mister* Maldon doar pentru asta a umblat cu pretexte, ca să vină înapoi; și că doar pentru asta e toată ziua aici. Când ai intrat, tocmai îi ceream, asociatului și colegului meu, și în clipa aceea s-a și întors către el, să-i declare pe cuvânt de onoare doctorului Strong dacă – da sau nu – împărtășește și el de multă vreme aceeași părere. Aveți cuvântul, *mister* Wickfield! N-ați vrea să fiți atât de bun să ne spuneți? Da, sau nu, *sir*? Poftim, *colega!*

— Pentru numele lui Dumnezeu, doctore dragă, a spus *mister* Wickfield, punând din nou, cu oarecare șovăială, mâna pe brațul doctorului, nu trebuie să dai prea multă importanță unor bănuieli pe care le-aș fi putut avea.

— Poftim! a exclamat Uriah, clătinând din cap. Ce tristă confirmare, nu-i așa? Din partea lui! Din partea unui prieten atât de vechi! Ei, Doamne, Copperfield, nu eram decât un biet scrib în biroul lui, și l-am văzut de zece ori, nu o dată, cât de preocupat era, cât de necăjit era (și avea tot dreptul ca părinte, nu pot să-l condamnez) la gândul că *miss* Agnes era amestecată în lucruri care n-ar trebui să se întâmple.

— Dragă Strong, a zis *mister* Wickfield cu un tremur în glas, bunul meu prieten, mai e oare nevoie să-ți spun că am avut cândva păcatul de a căuta scopul principal al fiecărui om și de a judeca toate actele după acest criteriu îngust? Se prea poate ca din pricina acestui păcat al meu să fi ajuns și la asemenea bănuieli.

— Ai avut însă bănuieli, Wickfield, a zis doctorul, fără a ridica privirea. Ai avut bănuieli.

— Vorbește, *colega!* i-a dat ghes Uriah.

— La un moment dat am avut, desigur. Dar... să mă ierte Dumnezeu... credeam că aveai și *dumneata*.

— Nu, nu, nu! a protestat doctorul, cât se poate de îndurerat.

— La un moment dat mi s-a părut că ai fi vrut să-l trimiți pe Maldon peste hotare tocmai ca să realizezi o despărțire care era de dorit.

— Nu, nu, nu! Am vrut să-i fac plăcere lui Annie ajutându-l pe prietenul ei din copilărie. Nimic altceva.

— M-am convins, a zis *mister* Wickfield. După ce mi-ai spus că așa stau lucrurile, n-am mai avut nicio îndoială. Dar am crezut... te rog să ții seama de felul meu strâmt de a interpreta, care a fost păcatul meu cel mai grav... că acolo unde există o atât de mare diferență de vârstă...

— Vezi? Așa trebuie pusă problema, *master* Copperfield, a intervenit Uriah, afișând o milă fățarnică și jignitoare.

— ... o femeie atât de tânără și de atrăgătoare, oricât de mult te-ar fi respectat, n-a putut să fie împinsă la această căsătorie decât din considerațiuni de ordin material. N-am ținut însă seama de nenumărate simțăminte și împrejurări care puteau s-o influențeze în bine. Pentru numele lui Dumnezeu, nu uita lucrul acesta!

— Ce delicat se exprimă! s-a minunat Uriah, clătinând din cap.

— Am privit-o întotdeauna dintr-un singur punct de vedere, a urmat *mister* Wickfield, dar, pe tot ce am mai scump pe lume, te conjur, dragă prietene, să înțelegi; acum, neavând scăpare... sunt nevoit să mărturisesc...

— Nu! N-aveți scăpare, *mister* Wickfield, a întărit Uriah, de vreme ce lucrurile au ajuns până aici.

— ... că am avut, a urmat *mister* Wickfield, uitându-se neputincios și deznădăjduit la asociatul său, că am avut anumite îndoieli în privința ei, crezând că și-ar călca îndatoririle față de dumneata; și dacă trebuie să spun tot adevărul, voi recunoaște că uneori n-am fost de acord ca Agnes să fie atât de prietenă cu ea și să vadă ceea ce vedeam sau ceea ce, din pricina teoriei mele greșite, îmi închipuiam că văd. N-am pomenit nimănui de toate acestea niciodată. Și nici n-am avut vreodată intenția să împărtășesc cuiva aceste lucruri. Cu toate că trebuie să-ți vină foarte greu să ascuți, cred că, de ai ști cât de greu îmi vine să ți le spun, m-ai compătimi, a încheiat *mister* Wickfield, zdrobit.

În bunătatea lui, doctorul i-a întins mâna. *Mister* Wickfield i-a ținut-o câțva timp într-a sa, cu capul plecat.

— Sunt convins că subiectul acesta e cât se poate de neplăcut pentru toată lumea, a zis Uriah, insinuându-se în tăcerea generală cu zvârcoliri ca de țipar. Dar pentru că am ajuns atât de departe, trebuie să mai adaug că și Copperfield a băgat de seamă același lucru.

M-am întors către el și l-am întrebat cum de îndrăznește să invoce mărturia mea.

— O, e foarte frumos din partea dumitale, Copperfield, mi-a răspuns Uriah, contorsionându-se cumplit. Știm cu toții cât ești de îndatoritor: dar trebuie să recunoști că aseară, când ți-am vorbit, ai înțeles ce voiam să-ți spun. Trebuie să recunoști că ai înțeles ce voiam să-ți spun, Copperfield. Nu tăgădui. Tăgăduiești mânat de cele mai bune intenții, dar nu tăgădui, Copperfield!

Privirea plină de blândețe a bunului și bătrânului doctor s-a oprit o clipă asupra mea și am simțit că mărturisirea bănuielilor mele de altădată se citea prea limpede pe chipul meu pentru a fi trecută cu vederea. N-avea niciun rost să mă înfurii. Nu puteam schimba nimic. Orice aș fi spus, nu mai puteam tăgădui.

S-a lăsat din nou o tăcere pe care nimic n-a tulburat-o, până ce doctorul s-a ridicat și s-a plimbat de vreo două-trei ori, de-a curmezișul odăii. Apoi s-a întors la locul lui; și lăsându-se pe speteaza fotoliului și ducând din când în când batista la ochi (cu o sinceritate care, după părerea mea, îi făcea mai multă cinste decât orice ținută ar fi putut să-și impună), ne-a spus:

— Am o vină mare. Cred că am o vină foarte mare. Am expus o ființă dragă inimii mele la bănuieli și defăimări – le numesc defăimări, chiar dacă au rămas numai în mintea celor care le-au conceput – care, de n-aș fi fost eu, n-ar fi mănjit-o niciodată.

Uriah Heep a emis un sunet fornăit. Pesemne ca să-și exprime simpatia.

— De n-aș fi fost eu, n-ar fi atins-o niciodată, a repetat doctorul. Precum știți, sunt un om bătrân; în seara asta mi se pare că nu prea mai am pentru ce să trăiesc. Dar chezășuiesc cu viața mea, cinstea și credința scumpei doamne care a fost obiectul acestei convorbiri!

Cred că nici cea mai desăvârșită întrupare a spiritului cavaleresc, nici cea mai frumoasă și mai romantica figură zugrăvită vreodată de un pictor n-ar fi putut rosti aceste cuvinte cu o mai tulburătoare și mai impresionantă demnitate decât au fost rostite de bătrânul și prozaicul doctor.

— N-aș vrea să tăgăduiesc însă, a urmat doctorul – se prea poate că am fost chiar gata să recunosc, într-o anumită măsură – că fără voia mea am atras-o într-o căsătorie nefericită. Nu prea sunt deprins să observ cele ce se petrec în jurul meu; și nu pot decât să cred că observațiile mai multor oameni, de diferite vârste și situații, care converg într-o singură direcție (și asta-i cât se poate de firesc), pot fi mai exacte decât ale mele.

Cum am mai relatat și în alte locuri, am admirat adeseori blândețea și generozitatea lui față de tânăra-i soție, dar delicatetea plină de respect de care a dat dovadă ori de câte ori a amintit de ea în această împrejurare și deferența cu care a îndepărtat până și cea mai vagă umbră de bănuială în privința fidelității ei l-au ridicat nespuse de mult în ochii mei.

— Am luat-o în căsătorie când era încă foarte tânără, a spus mai departe doctorul. Am luat-o de nevastă într-un moment când caracterul ei abia se închea. A fost o mare mulțumire pentru mine să pot contribui la formarea lui. Îl cunoșteam bine pe tatăl ei. O cunoșteam bine și pe ea. De dragul frumoaselor și alesele ei însușiri, am învățat-o tot ce mi-a stat în putere s-o învăț. Dacă i-am făcut vreun rău – și mă tem că i-am făcut, profitând (fără să-mi dau seama) de recunoștința și dragostea ei – îi cer din toată inima iertare!

Din nou a străbătut odaia de-a curmezișul, după care s-a întors la loc; și, apucând speteaza fotoliului cu mâinile-i care tremurau întocmai ca și glasul găuit de emoție, a continuat:

— Am socotit că aș putea fi pentru ea un adăpost împotriva primejdiilor și încercărilor vieții. Mi-am zis că, în ciuda nepotrivirii de vârstă, are să poată trăi, alături de mine, în tihnă și mulțumire. M-am gândit însă că va veni o vreme când am să-i redau libertatea și că atunci va mai fi nu numai tânără și frumoasă, dar că va avea o judecată mai matură... da, m-am gândit... pe cuvântul meu!

Figura lui, destul de comună, părea iluminată de noblețea și devotamentul de care dădea dovadă. Fiecare cuvânt rostit de el avea o forță la a cărei obârșie nu puteau fi decât aceste sentimente.

— Viața ce am dus-o cu ea a fost cât se poate de fericită. Până astă-seară, am avut mereu prilejul să binecuvânteze ziua în care i-am făcut cel mai mare pocinog.

Glasul lui, tot mai tremurător pe măsură ce a rostit aceste cuvinte, s-a stins câteva clipe; după aceea a urmat:

— O dată trezit din acest vis – toată viața am fost, într-un fel sau altul, un biet visător – îmi dau seama că-i foarte firesc ca să-și aducă aminte cu nostalgie de vechiul ei tovarăș de joacă din copilărie, care-i de o vârstă cu ea. Cred că-i foarte adevărat că-l privește cu o părere de rău nevinovată, că se gândește, poate, la ceea ce ar fi putut fi de nu m-aș fi ivit în calea ei. Mi-au venit în minte, cu un tâlc nou, în ceasul acesta de grea încercare, multe lucruri văzute, dar neluate în seamă de mine. Dar mai presus de orice, numele scumpei mele doamne nu se cade să fie niciodată atins nici cu o vorbă, nici cu o umbră de îndoială.

O clipă privirea i s-a aprins, și glasul i-a devenit ferm; apoi din nou s-a recules. Dar peste puțin a continuat:

— Nu-mi rămâne altceva de făcut decât să port, cu cât mai multă resemnare, povara remușcării de a fi pricinuit o asemenea nefericire. Dânsa e aceea care-i îndreptățită să se plângă, nu eu! Datoria mea e s-o feresc de interpretări greșite, de interpretări greșite și malițioase, de care nici prietenii mei n-au fost în stare să se apere. Cu cât vom trăi mai retrași, cu atât îmi va fi mai ușoară această sarcină. Și când îmi va suna ceasul – o, Doamne, să sune cât mai curând dacă așa e voia ta! – când moartea mea îi va reda libertatea, voi închide ochii pentru totdeauna privind cu nemărginită dragoste și încredere chipul ei cinstit și o voi lăsa cu inima ușoară să trăiască o viață mai bună și mai fericită.

Nu-l mai vedeam deslușit, deoarece, la auzul acestor cuvinte, a căror seninătate și bunătate încununau admirabila lui simplitate, lacrimile-mi încețoșaseră privirile. După ce a făcut câțiva pași spre ușă, a adăugat:

— V-am destăinuit ce am pe inimă. Nu mă îndoiesc că veți păstra secretul. Lucrurile despre care am vorbit aici astă-seară nu se cade să fie repetate. Wickfield, dă-mi brațul tău de bun și vechi prieten, ca să urc scările!

Mister Wickfield s-a grăbit să-i dea brațul. Și fără niciun cuvânt, au ieșit încet din

odaie, urmăriți de privirile lui Uriah.

— Ei, *master* Copperfield! a zis Uriah, întorcându-se mios către mine. Lucrurile au ieșit altfel decât ar fi fost de așteptat să iasă, căci bătrânul cărturar... ce om cumsecade!... e orb ca un liliac! Dar cu familia *asta* am mântuit pentru totdeauna, cred!

Când i-am auzit glasul, m-a cuprins o furie turbată, o furie cum niciodată înainte și niciodată de atunci încoace nu m-a mai cuprins.

— Mișelule! i-am zis. Cum îndrăznești să mă vâri în intrigile tale? Cum te încumeți, secătură mincinoasă, să-mi ceri acum mărturie, ca și cum am fi discutat vreodată problema asta?

Cum stăteam față în față, am văzut limpede, în bucuria ascunsă ce i se citea pe obraz, ceea ce știam bine; mă silise să-i ascult destăinuirile anume ca să mă facă să sufăr și că, de fapt îmi întinsese cu bună-știință o cursă; și asta n-am putut răbda. Obrazul lui scofâlcit îmi stătea înainte ca o ispită, și l-am plesnit cu atâta putere, încât m-au usturat degetele ca fripte.

Mi-a apucat mâna și am rămas nemișcați, uitându-ne unul la altul. Am stat astfel multă vreme; destul de mult, ca să văd cum urmele albe lăsate de degetele mele pe purpuriul aprins al obrazului au dispărut, pentru ca apoi să se coloreze într-un roșu și mai intens.

— Ți-ai pierdut mințile, Copperfield? m-a interpelat cu răsufierea tăiată.

— Nu mai vreau să am de-a face cu tine! i-am zis, smulgându-mi mâna dintr-a lui. Câine spurcat, nu vreau să te mai cunosc!

— Nu vrei? mi-a spus și, silit de usturime, și-a pus mâna la obraz. Poate că n-ai să ai încotro. Nu crezi că ești cam nerecunoscător?

— Ți-am arătat nu o dată că te disprețuiesc. De astă dată ți-am arătat-o mai fățiș. Să mă tem c-ai să faci încă și mai mult rău tuturor celor din jurul tău? Oare nu faci totdeauna tot răul ce-ți stă în putere să-l faci?

A înțeles cât se poate de bine această aluzie la motivele care până atunci mă siliseră să mă stăpânesc în raporturile mele cu el. Cred că nici nu l-aș fi plesnit, nici n-aș fi lăsat să-mi scape această aluzie dacă Agnes nu mi-ar fi dat cu puțin înainte asigurarea aceea. Dar n-are a face.

A urmat o nouă pauză, destul de lungă. Și în timp ce mă privea, mi s-a părut că ochii lui băteau în toate nuanțele culorilor celor mai respingătoare.

— Copperfield, mi-a zis, luând mâna de pe obraz, întotdeauna ai fost împotriva mea. Știu că încă pe vremea când stăteai la *mister* Wickfield erai împotriva mea.

— N-ai decât să crezi ce poftești! i-am răspuns, fierbând încă de mânie. Dar faptul că ceea ce afirmi e inexact te caracterizează.

— Și totuși eu întotdeauna am ținut la dumneata Copperfield!

N-am găsit cu cale să-i mai răspund; și luându-mi pălăria, mă pregăteam să mă duc la culcare, când mi-a tăiat calea spre ușă.

— Copperfield, mi-a zis, pentru sfadă e nevoie de doi. Și eu, unul, nu înțeleg să mă sfădesc.

— Du-te dracului! i-am spus.

— Nu vorbi așa. Știu c-are să-ți pară rău mai târziu. Cum poți să te înjosești în fața mea, dând dovadă de asemenea îndărătnicie? Dar te iert.

— Mă ierți tu pe mine? l-am îngânat eu cu dispreț.

— Te iert, și n-ai ce face, mi-a răspuns Uriah. Auzi dumneata, – să mă lovești *tocmai* pe mine, care întotdeauna ți-am fost prieten! Dar pentru sfadă e nevoie de cel puțin doi, și eu, unul, nu înțeleg să mă sfădesc. Am să-ți rămân prieten, în pofida dumitale. Așadar, acum știi la ce te poți aștepta!

Faptul că, pentru a nu-i tulbura pe cei din casă la o oră atât de nepotrivită, am fost nevoiți să purtăm această discuție (în care el vorbea domol, în vreme ce eu îi răspundeam repezit) cu glas scăzut nu era de natură să mă potolească, deși furia

începuse să-mi treacă. Spunându-i că nu mă voi aștepta de la el decât ce am așteptat întotdeauna, fără ca dânsul să mă fi dezamăgit niciodată, am deschis ușa peste el, ca și cum ar fi fost o nucă uriașă așezată acolo să fie spartă, și am ieșit. Dar nici el n-a întârziat acolo, căci se ducea să doarmă la maică-sa; și n-am apucat să fac nicio sută de iarzi. Când iată că m-a ajuns din urmă.

— Știi, Copperfield, mi-a zis la ureche (căci nici n-am întors capul), te-ai pus într-o situație proastă. (Îmi dădeam seama că are dreptate, și asta mă irita încă și mai tare.) Cu asta n-ai făcut nicio scofală, și de împiedicat să te iert nu mă poți împiedica. N-o să-i spun nimic mamei și nimănui pe lume. Sunt hotărât să te iert. Dar mă mir cum de ai putut să ridici mâna asupra unui om pe care-l știi atât de umil și neînsemnat!

Mă simțeam aproape tot atât de vrednic de dispreț ca și el. Mă cunoștea mai bine decât mă cunoșteam eu singur. Dacă mi-ar fi răspuns sau dacă m-ar fi zgândărit, ar fi fost o ușurare și o scuză pentru mine; dar așa, m-a făcut să mă perpelesc și n-am putut adormi până după miezul nopții.

A doua zi dimineață, când am ieșit, tocmai suna clopotul bisericii, și l-am găsit plimbându-se în sus și în jos cu maică-sa. Mi-a vorbit ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, și am fost nevoit să-i răspund. Presupun că-l plesnisem destul de tare ca să-i dau dureri de dinți. Fapt este că era legat cu o batistă de mătase neagră, care, cu pălăria așezată deasupra, în vârful capului, era departe de a-l face mai atrăgător. Am aflat că luni dimineață fusese la un dentist la Londra și că-i scosese un dinte. Nădăjduiesc c-o fi fost o măsea.

Doctorul a anunțat că nu se simte bine, și în fiecare zi, până la plecarea oaspeților, a stat singur cea mai mare parte a timpului. Abia la o săptămână după plecarea lui Agnes și a tatălui ei ne-am reluat lucrul ca de obicei. Cu o zi înainte de a-l relua, doctorul mi-a înmănat o scrisoare, într-un plic deschis. Mi-era adresată mie și cuprindea, în câteva cuvinte călduroase, rugămintea de a nu vorbi niciodată despre cele discutate în seara aceea. Îi destăinuiseam mătușii, dar altcuiva nu. Asemenea lucruri nu le puteam discuta cu Agnes, și nu încapă îndoială că nici nu bănuia ce se întâmplase.

Sunt încredințat că nici *missis* Strong n-a bănuit nimic atuncea. Au trecut câteva săptămâni până ce am putut observa o schimbare în felul ei de a fi. Și aceasta a venit încet, încetișor, ca un nor într-o zi fără vânt. La început a apărut mirată de compătimirea delicată cu care-i vorbea doctorul și de dorința lui de a o pofti la ei pe mama-soacră, ca să mai învioreze monotonia vieții pe care o ducea. Deseori, în timp ce lucram, iar ea ședea lângă noi, în birou, am băgat de seamă cum se oprea și se uita la el cu aerul acela de neuitat. După aceea, am observat că uneori se ridica cu ochii plini de lacrimi și părăsea odaia. Încetul cu încetul, umbra unei mâhniri i-a întunecat frumusețea și s-a adâncit zi de zi. Între timp, *missis* Markleham se mutase la ei, dar nu mai contenea cu vorba și nu vedea nimic.

În vreme ce Annie, care fusese cândva ca o rază de soare în casa doctorului, se transforma astfel, doctorul a început să pară mai grav și mai îmbătrânit; dar blândețea firii lui, precum și bunătatea și bunăvoința ce i le arăta s-au accentuat, dacă mai era cu puțință să se accentueze. L-am văzut în dimineața zilei ei de naștere, când dânsa a venit să se așeze în dreptul ferestrei biroului (obișnuia să facă acest lucru dintotdeauna, dar în vremea din urmă îl făcea cu un aer sfios și nehotărât, pe care-l găseam foarte mișcător), cum, după ce i-a cuprins fruntea cu mâinile și i-a sărutat-o, s-a depărtat în grabă, fiind prea emoționat ca să stea. Am văzut-o cum a rămas locului, împietrită ca o statuie; și apoi și-a înclinat capul, și-a împreunat mâinile și a început să plângă, nespun de mâhnită.

După aceea mi s-a părut uneori, în momentele când rămâneam singuri, că dânsa ar fi dorit să-mi vorbească. Dar n-a scos niciodată o vorbă. Doctorul mereu o îndemna să se ducă cu maică-sa în oraș, ca să se distreze; iar *missis* Markleham, care era mare amatoare de distracții, primea bucuroasă aceste propuneri și le sprijinea cu multă

căldură. Dar Annie, tristă și apatică, se lăsa mânată oriunde, dar parcă nu se mai bucura de nimic.

Nu știam ce să cred. Mătușa nici ea nu știa: și cred că tot plimbându-se prin odăi, ca să se dumerească, a străbătut uneori și câte o sută de mile. Și ce e și mai ciudat e faptul că în sferile tainice ale acestei nefericirii conjugale singura alinare venea din partea lui *mister Dick*.

Ce gândea el în această privință, sau ce anume observase, n-aș fi în stare să spun, așa cum nici el cred că nu mi-ar fi putut spune. Dar, precum am arătat când am depănat amintirile mele de la școală, *mister Dick* avea o nemărginită venerație pentru doctorul Strong. Nici mintea cea mai ascuțită nu poate înțelege subtila legătură care stă la baza oricărui atașament adevărat, nici chiar atunci când nu e vorba decât de acela al unui biet animal inferior față de om. Fapt e că *mister Dick* avea, dacă mi-e îngăduit să mă exprim astfel, o inimă trează, în care pătrunsese direct o rază de adevăr.

Își reluase cu mândrie privilegiul de a se plimba în sus și în jos prin grădină, împreună cu doctorul, în numeroasele lui ceasuri de răgaz, așa cum obișnuia să-l însoțească odinioară pe aleea aceea de la Canterbury. Curând, însă, și-a consacrat tot timpul liber acestor plimbări, sculându-se uneori mai devreme dimineața, ca să mai câștige timp. Pe vremuri, cea mai mare fericire a lui era să-l asculte pe doctor cum îi citea din minunata lui realizare, dicționarul. Acum se simțea foarte nenorocit până ce doctorul și-l scotea din buzunar și începea lectura. Când doctorul și cu mine aveam treabă, *mister Dick* luase obiceiul să se plimbe cu *missis Strong* și s-o ajute să-și îngrijească florile preferate sau să plivească grădina. Pot spune că rareori scotea mai mult de o duzină de cuvinte într-un ceas; dar interesul susținut pe care-l arăta și aerul lui atent aflau un răsunset în inimile lor; fiecare din ei știa că și celălalt îl iubea, și că dânsul îi îndrăgea pe amândoi; și astfel a ajuns să joace un rol pe care nimeni altul nu l-ar fi putut îndeplini; a devenit o verigă între ei.

Când îmi amintesc cum se plimba în sus și în jos cu doctorul, cu un aer de înțelepciune de nepătruns, încântat că avea de a face cu grelele cuvinte ale dicționarului, când îl revăd cum căra stropitorile acelea uriașe, după Annie; sau cum stătea în genunchi, cufundat în munca migăloasă de a strânge cu răbdare frunzulițele de pe jos, fără a-și scoate mânușile mari; și cum în tot ce făcea exprima – așa cum niciun filosof n-ar fi fost în stare să exprime – dorința lui sfioasă de a li se arăta prieten, împrăștiat parcă simpatie, dragoste și încredere prin fiecare găurică a sitei stropitorii; când îmi amintesc cum, călăuzit de inima lui trează, sensibilă la toate necazurile prietenilor, nu divaga niciodată și cum, în grădină, niciodată nu aducea vorba despre nefericitul rege Carol I, și niciodată nu șovăia să-și arate recunoștința, făcându-le servicii, și cum niciodată nu se lăsa abătut nici de la faptul că era o neînțelegere între ei, nici de la voința de a o aplană, mai-mai că mă simt rușinat când îmi dau seama câte a făcut el, deși nu era tocmai în mințile lui, și câte am făcut eu, care eram sănătos la cap.

— Nimeni, în afară de mine, nu știe cât prețuiește omul acesta! îmi spunea foarte mândră mătușa când venea vorba despre el. Dick o să ajungă departe!

Înainte de a încheia acest capitol, trebuie să mai relatez ceva. Cât timp oaspeții se mai aflau în casa doctorului Strong, am băgat de seamă că în fiecare dimineață poștașul aducea două-trei scrisori pentru Uriah Heep, care n-a plecat de la Highgate decât odată cu toți ceilalți, fiind sezon mort; și că pe toate acestea adresele erau scrise de mâna lui *mister Micawber*, care-și însușise scrierea rondă a juriștilor. Judecând după aceste semne mărunte, m-am bucurat să pot trage concluzia, că lui *mister Micawber* îi merge bine; și de aceea am fost foarte surprins când, cam pe vremea aceea, am primit următoarea scrisoare de la amabila lui soție!

CANTERBURY, luni seara

Veți fi, fără îndoială, foarte mirat, dragă mister Copperfield, când veți primi această scrisoare. Cu atât mai mult de conținutul ei. Și încă și mai mult, de rugămintea de a păzi secretul acestei scrisori. Dar simțămintele mele de soție și de mamă își caută o ușurare; și cum nu vreau să mă consult cu familia mea (și așa atât de nesuferită lui mister Micawber), nu am pe nimeni mai apropiat căruia să-i pot cere un sfat decât pe dumneavoastră, care-mi sunteți prieten și fost chiriaș.

Ați băgat desigur de seamă, dragă mister Copperfield, că între mine și mister Micawber (pe care nu-l voi părăsi niciodată) a existat întotdeauna un spirit de încredere reciprocă. S-a mai întâmplat uneori ca mister Micawber să semneze o poliță fără să mă întrebe sau să-mi ascundă scadența ei. Da, s-a întâmplat. Da, în general, mister Micawber nu ascundea nimic față de aceea căreia i-a închinat dragostea sa – mă refer la soția lui – și totdeauna, înainte de a adormi, îi recapitula întâmplările zilei.

Vă puteți închipui, dragă mister Copperfield, ce amarnică trebuie să-mi fie suferința când am să vă spun că mister Micawber s-a schimbat cu desăvârșire. Este rezervat. Este plin de secrete. Viața lui a devenit un mister pentru aceea care-i împărtășea bucuriile și necazurile – mă refer din nou la soția lui – și vă asigur că în afară de faptul că își petrece tot timpul, de dimineață până seara, la birou, știu tot atâta despre el cât despre omul de la miazăzi pe seama căruia copiii nerozi repetă niște scorneli în legătură cu un porridge cu prune rece, ca să folosesc o eroare populară pentru a exprima un fapt real.

Dar asta încă nu-i totul. Mister Micawber e morocănos. E sever. S-a înstrăinat de fiul nostru cel mare și de fiica lui. Nu se mai mândrește cu gemenii lui și privește cu răceală până și pe copilul nevinovat care a venit acum în urmă să mărească cercul familiei. Nu pot obține de la el mijloacele pecuniare trebuitoare pentru acoperirea cheltuielilor noastre, care la noi sunt chibzuite până la ultimul farthing, decât cu mare greutate și numai după groaznice amenințări că-și va face singur seama (chiar așa spune); și refuză, neînduplecat, să dea orice explicație asupra acestei politici, care le duce la disperare.

Asta-i greu de suportat. Asta-mi sfâșie inima. Dacă veți avea bunăvoința să mă sfătuiți, cunoscând slabele mele puteri, și să-mi spuneți cum le-aș putea folosi mai bine în această dilemă atât de neașteptată, ați adăuga încă un prietenesc serviciu, pe lângă atâtea altele, făcute până acum. Cu multă dragoste din partea copiilor și un surâs din partea noului-venit, care are fericirea de a fi încă inconștient, rămân, scumpe mister Copperfield,

a dumneavoastră îndurerată,

EMMA MICAWBER

Nu m-am simțit îndreptățit să dau unei femei, cu atâta experiență ca miss Micawber alt sfat decât să încerce, cu răbdare și bunăvoință, să recâștige încrederea lui mister Micawber (cum eram, de altfel, încredințat că va face în orice caz); dar scrisoarea m-a pus foarte mult pe gânduri în privința lui.

CAPITOLUL XLIII

O NOUĂ PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Fie-mi îngăduit din nou să mă opresc asupra unei perioade memorabile din viața mea. Fie-mi îngăduit să stau deoparte, ca să privesc cum defilează prin fața mea însoțind propria-mi umbră, fantomele acelor zile, într-un sumbru cortegiu.

Săptămâni, luni, anotimpuri se perindă în amintire. Abia de par mai lungi decât o zi

de vară sau o noapte de iarnă. Aci, izlazul pe care mă plimb cu Dora, ca un câmp de aur strălucitor, e numai floare; aci, nevăzute, insulițele și tufele de iarbă-neagră zac sub covorul de zăpadă. Și în spațiul unei clipe, fluviul de-a lungul căruia ne plimbam duminica ba sclipește sub razele soarelui de vară, ba se învoburează, biciuit de vântul de iarnă, ba poartă devale sloiuri de gheață. Mai iute decât orice fluviu din lume, strălucește, se întunecă și își rostogolește mil departe undele.

În casa celor două micuțe doamne, care seamănă a păsărele, nu se schimbă nici atâtica. Pendula ticăie deasupra căminului, barometrul atârnă în hol. Nici pendula, nici barometrul nu merg bine; dar le arătăm o încredere plină de evlavie.

După lege, mă număr și eu în rândul oamenilor. Am 21 de ani, o vârstă respectabilă. Dar asta-i o respectabilitate care vine de la sine. Fie-mi îngăduit să recapitulez ce am realizat.

Am îmblânzit fioroasa taină a stenografiei. Cu ajutorul ei realizez un venit frumos. Datorită perfecțiunii atinse în tot ce privește această artă, mă bucur de o excelentă reputație și, împreună cu alți unsprezece, stenografiez debaterile parlamentare pentru un ziar de dimineață. Noaste de noapte consemnez profeții care nu se împlinesc niciodată, profesioni de credință care nu vor fi respectate niciodată, explicații menite numai să înșele. Trăiesc într-un vârtej de vorbe. Britannia, nefericita fecioară, îmi apare mereu înaintea ochilor, ca o găină jumulită și dichisită: împunsă din toate părțile de penițele birocrăției, legată de mâini și de picioare cu șnur roșu. Cunosc destul de bine culisele ca să-mi dau seama cât prețuiește viața politică. Sunt, în această privință, un păgân, și niciodată nu voi putea fi convertit.

Scumpul și vechiul meu prieten Traddles și-a încercat și el puterile în același domeniu, dar nu i-a mers. Eșecul nu l-a tulburat defel și-mi amintește că totdeauna și-a dat seama că este cam încet din fire. Colaborează din când în când la același ziar, strângând material documentar asupra unor teme aride, despre care alții, cu o imaginație mai bogată, urmează să scrie, înfrumusețându-l. A fost admis în barou, și cu o admirabilă sânguință și jertfire de sine a adunat cele o sută de lire necesare pentru a fi primit să lucreze în biroul unui notar. În cinstea acestui eveniment s-au golit multe sticle de Porto amețitor; și, ținând seama de totalul înscris pe nota de plată, cred că asociația „Inner Temple“ a cam profitat pe socoteala lui.

M-am mai afirmat și în altă direcție. Timid și tremurând, m-am apucat de scris. Am scris pe ascuns o bagatelă oarecare și am trimis-o unei reviste, care a publicat-o. De atunci am prins curaj și am scris multe fleacuri. Acum mi se plătește regulat pentru ele. În general, câștig bine; când îmi socotesc venitul pe degetele mâinii stângi, trec pe, degetul al treilea, iar pe al patrulea îl îndoiesc la jumătate.

Ne-am mutat din Buckingham Street într-o casă drăguță, foarte aproape de aceea pe care o ochisem la început, când am fost cuprins de entuziasm. Mătușa (care și-a vândut pe un preț bun căsuța din Dover) n-are de gând să rămână aici, ci are intenția să se mute într-o căsuță și mai mică, situată în vecinătate. Ce prevestește asta? Că urmează să mă căsătoresc. Da!

Da! Mă însor cu Dora! *Miss* Lavinia și *miss* Clarissa și-au dat consimțământul; și au început să se agite. Și să fâlfâie de colo-colo, cum numai canarii pot să fâlfâie. *Miss* Lavinia, care și-a luat singură sarcina de a supraveghea garderoba iubitei mele, își petrece vremea decupând niște bucăți de carton cafeniu pentru corsaje și certându-se cu un tânăr foarte respectabil, înarmat cu un sul lung și cu un iard la subsuoară. O croitoreasă, având întotdeauna un ac cu ață înfipt în bluză, mănâncă și doarme în casă; și cred că mănâncă, bea și doarme fără a scoate degetarul din deget. Mi-au transformat odorul în manechin. Mereu o cheamă să vină să încerce ceva. Seara nu putem sta liniștiți împreună nici cinci minute fără ca vreo femeie indiscretă să bată la ușă și să spună: „O, vă rog, *miss* Dora, vreți să poftiți puțin sus?“

Miss Clarisa și mătușa cutreieră Londra în lung și în lat în căutare de mobile pe care Dora și cu mine să mergem să le vedem. Ar face mult mai bine să le cumpere pe

loc, renunțând la această ceremonie a inspecției; căci când mergem să vedem o galerie pentru mașina de gătit sau o frigare, Dora zărește un coteț chinezesc cu clopoței în vârf pentru Jip, căruia îi dă preferință. Și după ce l-am cumpărat, trece timp, nu glumă, până ce izbutim să-l obișnuim pe Jip cu noua lui locuință; și de câte ori intră sau iese, face să sune clopoțelii și îl cuprinde o spaimă cumplită.

Peggotty a venit să dea o mână de ajutor și s-a pus pe treabă imediat. Pare-se că rolul ei e să curețe la nesfârșit fiecare obiect. Freacă orice lucru susceptibil să fie frecat și nu conținește până nu ajunge să lucească așa cum îi lucește fruntea, pe care o lustruiește neîncetat. Și cam pe vremea aceea am început să-l văd pe fratele ei cel singuratic cum rătăcește noaptea pe ulițele cufundate în întuneric și cum cercetează fețele trecătorilor. Niciodată nu-l opresc la aceste ore târzii. Doar știu prea bine, când mă încrucșez cu silueta lui gravă, ce caută și de ce se teme.

De ce are oare Traddles un aer atât de solemn în după-amiaza asta, când vine să mă ia de la „Doctors' Commons“, pe unde nu mai dau decât de formă, când, din întâmplare, am timp? Împlinirea visurilor adolescenței este aproape. Mă duc să scot autorizația de căsătorie.

E doar un petic de hârtie, și totuși ce semnificație are! Și Traddles privește autorizația, aflată pe biroul meu, cu admirație și teamă. Iată numele noastre – David Copperfield și Dora Spenlow – unite în legământul de mult visat; și de coala din colț, acea instituție paternă, Biroul timbrului, care se interesează cu atâta bunăvoință de diferitele peripeții ale vieții omenești, încuviințează întovărășirea noastră; și de colo, arhiepiscopul de Canterbury ne dă o binecuvântare tipărită, la un preț cât se poate de modest.

Cu toate acestea, plutesc într-un vis, într-un vis de fericire confuz, febril. Nu-mi vine să cred că-i adevărat; și, totuși, pe stradă mi se pare că toți cei pe care-i întâlnesc știu că poimăine mă însor.

Când mă duc să depun jurământul, vicarul mă recunoaște și se arată atât de săritor, încât ai fi zis că exista vreo legătură masonică între noi. De prezența lui Traddles nici n-ar fi fost nevoie, dar mă asistă ca simplu secundant.

— Sper că rândul viitor vei veni aici în același scop, dar pentru tine, îi spun lui Traddles. Și sper că se va întâmpla cât mai curând.

— Îți mulțumesc pentru bunele tale urări, dragă Copperfield. Sper și eu că așa va fi. Este o mângâiere să știu că-i dispusă să mă aștepte oricât și că într-adevăr e cea mai drăguță fată...

— La ce oră te duci s-o întâmpini în stația diligenței?

— La șapte, îmi răspunde Traddles, uitându-se la vechiul lui ceas de argint, ceasul din care pe vremuri, la școală, scosese o rotiță ca să facă o moară de apă. Cam la aceeași oră trebuie să sosească și *miss Wickfield*, nu-i așa?

— Ceva mai târziu. La opt și jumătate.

— Când mă gândesc că povestea asta se sfârșește cu bine, te rog să mă crezi, dragă băiete, că mă simt la fel, de fericit de parcă m-aș căsători chiar eu. Și trebuie să-ți aduc cele mai călduroase mulțumiri pentru marea prietenie pe care mi-ai arătat-o poftind-o pe Sophy să ia parte la acest eveniment îmbucurător și să fie domnișoară de onoare, alături de *miss Wickfield*. Sunt foarte mișcat de această atenție.

Îl aud și apoi îi strâng mâna; vorbim, și umblăm, și luăm masa împreună, și așa mai departe; dar nu-mi vine să cred. Mi se pare ireal.

Potrivit programului, Sophy sosește la locuința mătușilor Dorei. Are o față cât se poate de plăcută – nu tocmai frumoasă, dar foarte atrăgătoare – și este una dintre făpturile cele mai sincere, mai comunicative, mai spontane și mai simpatice din câte am întâlnit vreodată. Foarte mândru, Traddles ne-o prezintă; și după ce îl trag într-un colț și-l felicit pentru alegerea lui, timp de zece minute, pe ceas, își freacă mâinile, și fiecare fir de păr îi stă țeapăn, drept în sus.

Am adus-o pe Agnes de la stația diligenței de Canterbury, și chipul ei frumos și

optimist se află pentru a doua oară în mijlocul nostru. Agnes are o deosebită simpatie pentru Traddles, și face să-i vezi împreună și să urmărești ifosele lui Traddles când i-o prezintă pe cea mai drăguță fată din lume.

Și totuși nu-mi vine să cred. Petrecem o seară minunată și suntem în culmea fericirii, dar tot nu-mi vine să cred. Nu sunt în stare să-mi dau clar seama de fericirea mea pe măsură ce se înfăptuiește. Mă simt neliniștit și cu mintea încețoșată, ca și cum m-aș fi trezit în zori acum vreo săptămână sau două și nu m-aș mai fi culcat de atunci. Nu știu când a fost ziua de ieri. Mi se pare că de luni de zile port autorizația de căsătorie în buzunar.

Nici a doua zi, când mergem cu toții să vizităm casa – casa noastră, a Dorei și a mea – nu sunt capabil să mă consider că aș fi stăpânul ei. Mi se pare că mă aflu acolo din îngăduința cuiva. Mă aștept ca dintr-o clipă într-alta stăpânul adevărat să sosească și să-mi spună că-i bucuros să mă vadă. E o căsuță foarte frumoasă, și totul în ea e nou și strălucitor; florile de pe covor arată ca și cum ar fi fost proaspăt culese, iar frunzele verzi de pe tapet, ca și cum chiar atunci s-ar fi deschis, și perdelele curate de muselină albă, și mobila rumenă, trandafirie, și pălăria de pai, cu panglică albastră, a Dorei, atârnată în cuier – îmi amintesc nici că se poate mai bine cât mi-a plăcut Dora cu o pălărie asemănătoare, când am văzut-o întâia oară – și cutia ghitarei la locul ei, într-un colț; și toată lumea împiedicându-se de pagoda lui Jip, care-i mult prea mare pentru apartamentul nostru.

Încă o seară încântătoare, la fel de ireală ca și celelalte, și înainte de plecare mă furișez în odaia binecunoscută. Dar Dora nu-i acolo. Presupun că poate n-a terminat de probat. *Miss* Lavinia vâra capul pe ușă și-mi spune, cu un aer misterios, că nu va mai întârzia mult. Și totuși zăbovește, nu glumă; dar în cele din urmă aud un foșnet lângă ușă și apoi un ciocănit.

Spun: „Intră!“, dar din nou aud o bătaie la ușă.

Mă duc să deschid, întrebându-mă cine o fi, și dau de doi ochi strălucitori și de o față îmbujorată; sunt ochii Dorei, e chipul ei, *miss* Lavinia a îmbrăcat-o cu rochia și capișonul pe care le va purta mâine, ca s-o vad. Îmi strâng la piept nevestica, și *miss* Lavinia dă un țipăt, alarmată că am să-i boțesc capișonul iar Dora, văzându-mă atât de fericit, râde și plânge în același timp; și totuși nu-mi vine să cred.

— Nu găsești că-i drăguț, Doady? întrebă Dora.

Drăguț? Cred și eu că da!

— Și ești convins că mă iubești foarte mult?

Această întrebare implică asemenea primejdii pentru capișon, încât *miss* Lavinia din nou țipă speriată și mă roagă să pricep că n-am voie decât să mă uit la Dora, dar sub niciun cuvânt să mă ating de ea. Și astfel, Dora, fermecătoare în fâstăceala ei, stă un minut sau două s-o admir, după care își scoate capișonul – cât de firească îmi pare fără el! – și, ținându-l în mână, fuge; peste puțin se întoarce de sus, dansând zglobie, în rochia ei de toate zilele și îl întreabă pe Jip dacă mi-am luat o nevestică frumoasă și dacă o s-o ierte că se căsătorește; apoi se lasă în genunchi, și pentru ultima oară în viața ei de fetișcană încearcă să-l facă să stea în două labe pe cartea de bucate.

Mai sceptic ca oricând, mă duc să mă culc la o gazdă din apropiere; și dimineața mă scol foarte devreme, ca să mă reped la Highgate, s-o iau pe mătușa.

Așa dichisită n-am văzut-o pe mătușa niciodată. Poartă o rochie de mătase de culoarea levănțicăi și o bonetă albă și impresionantă. Janet i-a ajutat să se gătească și a așteptat să mă vadă, Peggotty e gătită să meargă la biserică, vrând să asiste la slujbă de la galerie. *Mister* Dick, care îmi va duce odorul la altar, și-a ondulat părul. Costumul lui Traddles – pe care l-am luat de la barieră, unde ne dădusem întâlnire – constituie un amestec orbitor de crem și de albastru-deschis și atât el, cât și *mister* Dick par înmănușați din cap până în picioare.

Nu încap în doială că văd toate astea, deoarece știu că așa sunt, dar mă simt buimăcit, și, de fapt, parcă nu văd nimic. Și nici nu cred absolut nimic. Și totuși, în

timp ce străbatem orașul cu trăsura deschisă, această nuntă ca din basme e destul de reală ca să-mi umple inima de un fel de milă pentru nefericiții care nu vor lua parte la ea și stau și mătură prăvăliile sau se duc la treburile lor cotidiene.

Tot drumul, mătușa îmi ține mâna într-a ei. Când oprim, la câțiva pași de biserică, pentru ca Peggotty, care a stat pe capră, să poată coborî, mătușa îmi strânge mâna și mă sărută.

— Domnul să te binecuvânteze, Trot! Copilul meu să fi fost, și tot nu te-aș fi îndrăgit mai mult. De dimineață mă tot gândesc la biata și scumpa fetiță...

— Și eu. Și la tot ce-ți datorez, dragă mătușico.

— Taci, copile! zise mătușa.

Și, cu o deosebită căldură, îi dă mâna lui Traddles, și apoi acesta îi întinde mâna lui *mister* Dick, care, la rândul lui, mi-o întinde pe a sa, după care dau mâna cu Traddles, și apoi ajungem la ușa bisericii.

În biserică domnește, desigur, liniște; dar efectul sedativ ce-l are asupra mea nu se deosebește întru nimic de acela ce l-ar putea avea un război mecanic de țesut în funcțiune. Nu mă mai poate liniști nimic.

Tot restul îmi pare un vis mai mult sau mai puțin incoerent.

Un vis în care se face că a venit și Dora, împreună cu alaiul ei; că îngrijitoarea, ca un adevărat sergent-major, ne aliniază în fața grilajului, altarului; și că eu mă întreb, chiar în clipa aceea, de ce oare îngrijitoarele se recrutează întotdeauna dintre femeile cele mai ursuze și dacă nu cumva temerea prea cuvioasă că s-ar putea lăți vreo catastrofală molimă de bună dispoziție determină așezarea acestor vase cu oțet pe drumul care duce spre ceruri.

Se face că a intrat acum și preotul, însoțit de paracliser; că s-au strecurat înăuntru câțiva mateloți și un număr de cetățeni, și că în spatele meu s-a proptit un bătrân marinar, care răspândește un puternic miros de rom în biserică; o voce groasă rostește începutul slujbei, iar noi toți ascultăm cu luare-aminte.

Se face că *miss* Lavinia, care îndeplinește rolul de domnișoară de onoare supleantă, izbucnește cea dintâi în plâns, aducând, prin suspinele ei, omagiu memoriei lui Pidger (așa presupun); că *miss* Clarissa îi dă sticluta cu săruri; că Agnes o susține pe Dora; că în timp ce lacrimile îi șiroiesc pe obraji, mătușa se silește să pară un model de stăpânire de sine; că micuța Dora tremură toată și dă răspunsurile cuvenite cu glas scăzut, imperceptibil.

Se face că îngenunchem împreună, cot la cot; că Dora tremură din ce în ce mai puțin, dar continuă s-o țină de mână pe Agnes tot timpul; că slujba se desfășoară liniștit și solemn; că, o dată încheiată, ne uităm unii la alții cu zâmbetul pe buze și lacrimi în ochi, schimbăcioși ca april; că în sacristie tânăra mea nevastă izbucnește într-un plâns cu hohote după bietul ei papa, după scumpul ei papa.

Se face că-și revine curând și că pe rând semnăm cu toții registrul parohial. Se face că mă duc sus la galerie după Peggotty, ca să semneze și ea; că Peggotty mă strânge în brațe și-mi spune că a fost de față când s-a cununat biata mama; că totul s-a sfârșit și că plecăm.

Se face că, foarte mândru și foarte îndrăgostit, străbat naosul cu drăgălașa mea soție la braț, și ca prin ceață văd oameni, amvoane, statui, strane, cristelnițe, orge și vitralii, care-mi evocă vagi amintiri din anii îndepărtați ai copilăriei, despre biserica de pe meleagurile natale.

Se face că-i aud șoptind în urma noastră ce pereche tânără suntem și ce frumoasă-i mireasa. Se face că în trăsură, în drum spre casă, suntem cu toții foarte veseli și vorbăreți. Se face că Sophy ne povestește că atunci când i s-a cerut lui Traddles autorizația de căsătorie (pe care eu i-o încredințasem), aproape că a leșinat de frică, fiind sigură că a pierdut-o sau că i s-a furat din buzunar. Se face că Agnes râde veselă, iar că Dora e atât de îndrăgostită de Agnes, că nu vrea să se mai despartă de ea și tot timpul o ține de mână.

Se face că văd o masă încărcată cu fel de fel de bucate, frumos prezentate și gustoase, și cu tot felul de băuturi, din care mă servesc, dar ca în vis, fără a le simți gustul, căci mă hrănesc, ca să zic așa, numai din dragoste și căsătorie, și nu mai cred în mâncare mai mult decât în orice altceva.

Se face că, în aceeași stare de zăpăceală, țin o cuvântare, fără a ști ce vreau să spun, având însă convingerea fermă că n-am ținut nicio cuvântare. Se face că ne-am simțit foarte bine și foarte fericiți (în vis, bineînțeles); și se face că Jip a mâncat o bucată de tortă și i s-a aplecat.

Se face că au sosit, perechea de cai și trăsura ce-am tocmit și că Dora se duce să se schimbe. Se face că mătușa și *miss* Clarissa rămân cu noi; că ne plimbăm prin grădină, și că mătușa, care la masă a ținut un adevărat discurs în cinstea mătușilor Dorei, e mulțumită și chiar mândră de isprava ei.

Se face că Dora e gata și că *miss* Lavinia forfotește în jurul ei, neîmpăcându-se cu gândul că va pierde jucărioara care i-a oferit o atât de plăcută bătaie de cap. Se face că Dora își aduce aminte, uluită, că a uitat fel de fel de mărunțișuri; și că toata lumea aleargă în toate părțile ca să i le aducă.

Se face că, în clipa când, în cele din urmă, începe să-și ia rămas bun, se strâng cu toții în jurul ei, și cu panglicuțele, și culorile lor vii arată ca un strat de flori. Se face că iubita mea e aproape acoperită de flori, și apoi scapă din mijlocul lor, și vine râzând și plângând totodată, să se arunce în brațele mele geloase.

Se face că vreau să-l iau în brațe pe Jip (care urmează să vină cu noi), dar Dora spune că ea trebuie să-l ducă, altminteri Jip ar putea să creadă că, de când s-a măritat, dânsa nu-l mai iubește, și asta i-ar zdrobi inima. Se face că pornim la braț și că Dora se oprește, se uită înapoi și spune: „Dacă am fost vreodată rea sau nerecunoscătoare cu cineva, vă rog să mă iertați!”, și izbucnește în lacrimi.

Se face că își flutură mânuța și că o pornim din nou. Se face că Dora din nou se oprește și se uită înapoi și aleargă la Agnes, și o sărută și-și ia rămas bun de la ea cu mai multă căldură decât de la toți ceilalți.

Trăsura se urnește din loc și mă trezesc din vis. Cel puțin așa cred. Lângă mine stă scumpa, scumpa mea nevestică, pe care o iubesc atât de mult!

— Ești fericit acum, prostuțule, mă întrebă Dora, și ești sigur că nu te căiești?

Am stat deoparte, să văd cum defilează prin fața mea fantomele acelor zile. Acuma s-au mistuit și purced cu povestirea.

CAPITOLUL XLIV

CĂSNICIA NOASTRĂ

M-am găsit într-o situație cu totul stranie în ziua când, după ce domnișoarele de onoare s-au întors la casele lor și după ce luna de miere a luat sfârșit, m-am trezit singur cu Dora în căsuța mea; dacă mă pot exprima astfel, fusesem licențiat din serviciu; străvechea și încântătoarea ocupație, care este să faci curte unei femei mi-
era cu desăvârșire închisă.

Mi se părea extraordinar s-o am pe Dora mereu lângă mine. Era atât de ciudat că nu eram nevoit să ies ca să mă duc s-o văd, că nu aveam niciun motiv să mă frământ din pricina ei, că nu trebuia să-i scriu sau să caut și să imaginez și să urzesc planuri ca să rămân singur cu ea. Uneori, seara, când ridicam privirea de pe manuscris și o vedeam în fața mea, mă lăsam pe speteaza scaunului și mi se părea foarte straniu că a fi împreună și singuri era acum un lucru de la sine înțeles, că nimeni nu se mai amesteca în treburile astea, că peste romanul logodnei noastre, aruncat pe poliță, începea să se lase praful, că de aci înainte nu mai era nevoie să le facem altora pe

plac, ci doar unul altuia – unul altuia, toată viața.

Când aveau loc dezbateri parlamentare și eram silit să întârzii, mi se părea ciudat când, în drum spre casă, mă gândeam că Dora mă așteaptă. A fost încântător întâia oară când am văzut-o coborând tiptil, ca să-mi țină de urât la masă. Și cât de uluit am fost când am aflat că-și răsucește părul pe papiote. A constituit un adevărat eveniment pentru mine s-o văd răsucindu-l!

Mă îndoiesc că s-ar putea găsi pe lume două pășărele care să se fi priceput la gospodărie mai puțin decât ne pricepeam Dora și cu mine. Aveam, firește, o slujnică. Ea conducea gospodăria. În fundul sufletului mai cred și acum că trebuie să fi fost fata lui *missis* Crupp și că se tocmise la noi sub nume fals, căci mari supărări ne-a mai pricinuit Mary Anne.

Numele ei era Paragon. Când am angajat-o, ni s-a părut că însușirile ei nu sunt decât slab oglindite de acest nume. Poseda un certificat scris, lung cât o proclamație; și, potrivit acestui document, știa să facă toate muncile de ordin casnic de care auzisem vreodată și multe altele de care nu auzisem nicicând. Era o femeie în floarea vârstei; avea o căutătură severă; și îi ieșea mereu (mai ales pe brațe) un fel de spuzeală roșie, ca de pojar. Avea un văr, ostaș în garda călare, cu picioare atât de lungi, încât arăta ca umbra caraghioasă a altcuiva. Tunica îi era prea mică, după cum el era prea mare pentru locuința noastră. Fiind peste măsură de înalt, făcea să pară casa mai mică decât era în realitate. Afară de asta, pereții erau subțiri, și ori de câte ori se abătea pe la noi seara, îndată aflam, după mormăitul continuu ce se auzea din bucătărie.

Primisem asigurarea că această comoară era cumpătată și cinstită. De aceea sunt dispus să cred că atunci când am găsit-o sub cazan pesemne că avusese un atac, și că de furtul lingurițelor vinovat era gunoierul.

Ne era o frică grozavă de ea. Ne dădeam seama că eram lipsiți de experiență și că singuri nu ne-am fi putut descurca. Eram la cheremul ei și depindeam de bunăvoința ei, dacă ar fi avut bunăvoință; dar era o femeie neîndurată și n-avea niciun pic. Prima ceartă între noi din pricina ei s-a iscat.

— Ce crezi tu, odorul meu, am întrebat-o într-o bună zi pe Dora, Mary Anne asta o fi având noțiunea timpului?

— Da' de ce, Doady? s-a mirat Dora, ridicându-și cu nevinovăție privirea de la desenul ei.

— Pentru că e cinci și trebuia să luăm dejunul la patru.

Dora s-a uitat țintă la pendulă și mi-a spus că merge înainte.

— Dimpotrivă, iubito, i-am zis scoțând ceasul, rămâne în urmă cu câteva minute.

Atunci nevasta mea, ca să mă înduplece să stau liniștit, s-a apropiat de mine, mi s-a așezat pe genunchi și mi-a tras cu creionul o liniuță de-a lungul nasului; dar deși mi-a făcut foarte mare plăcere, nu mi-a potolit foamea.

— Nu crezi, draga mea, c-ar fi bine s-o muștruluiiești pe Mary Anne?

— Vai, nu, te rog! N-aș fi în stare, Doady!

— De ce nu, iubito? am întrebat-o cu blândețe,

— O, pentru că sunt o găscă și pentru că acest lucru îl știe și ea!

Acest sentiment mi s-a părut în așa măsură incompatibil cu nevoia de a-i pune frâu lui Mary Anne, încât m-am încruntat puțin.

— O, ce riduri urâte pe fruntea băiețelului meu cel răutăcios! a exclamat Dora, și, șezând mai departe pe genunchii mei, s-a apucat să mi le sublinieze, ducând creionul la buzele-i trandafirii, ca să iasă mai negre, și desenând de zor pe fruntea mea, prefăcându-se că ar fi foarte sânguincioasă, ceea ce, fără să vreau, m-a făcut să râd.

— Ești un copil bun, mi-a zis Dora. Așa îți stă mult mai bine, când râzi.

— Da, iubito...

— Nu, nu, te rog! mi-a închis gura cu un sărut. Nu mai face pe urâciosul, ca Barbă-Albastră! Nu-ți stă bine să fii îmbufnat.

— Scumpa mea nevestică, i-am spus, uneori trebuie să fim și serioși. Așază-te aici pe scaun, lângă mine. Dă-mi creionul! Așa! Și acum să stăm de vorbă! Știi, draga mea – cât de gingașă îi era mânuța pe care o țineam în mâinile mele și cât de micuță era verigheta pe care o purta pe deget! –, știi, iubito, nu-i prea plăcut să pleci nemâncat de acasă. Nu-i așa?

— N... n... nu... mi-a șoptit Dora.

— Iubito, vai, cum tremuri!

— Fiindcă ȘTIU că o să mă dojenești, mi-a spus Dora cu voce plângăreată.

— Iubito, nu vreau decât să ne explicăm puțin.

— Vai, dar explicațiile sunt mai neplăcute decât dojenile! a izbucnit Dora, disperată. Nu pentru asta m-am măritat. Dacă voiai să stai și să te explici cu o fetiță ca mine, trebuia să-mi spui dinainte, urâciosule!

Am încercat s-o împac, dar a întors capul, și-a scuturat buclele și a repetat: „Urâciosule, urâciosule!“ de atâtea ori, că n-am mai știut ce să fac; și, neștiind ce să-i răspund, m-am plimbat de câteva ori în sus și în jos prin odaie, după care m-am întors lângă ea.

— Dora, iubito!

— Nu, nu sunt iubita ta. Se vede că-ți *pare* rău că te-ai însurat cu mine, altfel n-ai vrea să te explici, cu mine! mi-a răspuns Dora.

M-am simțit atât de jignit de lipsa de logică a acestei învinuiri, încât am avut curajul să-i vorbesc serios.

— Ascultă, Dora dragă, ești foarte copilăroasă și vorbești prostii. Îți amintești, desigur, că ieri am fost nevoit să plec la jumătatea mesei și că alaltăieri mi s-a făcut rău pentru că a trebuit să mănânc în grabă niște vițel care nu era bine fript; astăzi n-o să prânzesc deloc, și mă tem să-ți aduc aminte cât am așteptat gustarea de dimineață... și *apoi* am constatat că apa nici nu fierbea. Nu vreau să-ți fac nicio muștrare, draga mea, dar asemenea lucruri nu sunt defel plăcute.

— Vai, ce urâcios ești, să-mi spui tu mie că sunt o nevestă rea! a strigat Dora.

— Dar, scumpa mea Dora, trebuie să recunoști că niciodată n-am spus una ca asta!

— Ai spus că e cât se poate de neplăcut! mi-a zis Dora.

— Am spus că felul cum e dusă gospodăria nu e plăcut!

— E totuna! a strigat Dora.

Și fără îndoială că așa credea, căci a început să plângă amarnic.

M-am mai plimbat de câteva ori prin odaie, cu inima plină de dragoste pentru drăgălașa mea soție, și gata-gata să mă dau cu capul de pereți din pricina muștrărilor de cuget. Apoi m-am așezat la loc și i-am zis:

— Nu-ți fac nicio vină, Dora. Mai avem amândoi încă multe de învățat. Nu fac altceva decât să încerc să-ți arăt, draga mea, că trebuie, zău, trebuie (eram hotărât să nu mă las) să te deprinzi puțin s-o supraveghezi pe Mary Anne. Și să ai ceva mai multă grijă de tine și de mine.

— Mă mir, zău mă mir, cum de poți fi atât de nerecunoscător, mi-a zis, printre lacrimi, Dora. Știi prea bine că acum câteva zile, când ai spus că ai vrea să mănânci puțin pește, m-am dus singură și am umblat nu știu câte mile ca să caut și să-ți fac o surpriză!

— Asta a fost foarte drăguț din partea ta, iubito i-am zis. Și am fost atât de mișcat, că am trecut cu vederea că ai cumpărat un somn întreg, ceea ce era prea mult pentru noi doi, și că a costat o liră și șase șilingi, ceea ce era mult prea scump pentru punga noastră.

— Dar ți-a plăcut foarte mult, a suspinat Dora. Și mi-ai zis „Șoricelule“.

— Și asta am s-o repet de o mie de ori, iubito, i-am răspuns.

Rănisem însă inimioara gingașă a Dorei, și nu mai voia să știe de nimic. Plângea și sughita atât de amarnic, ca și cum nu știu ce grozăvie i-aș fi zis. Dar am fost nevoit să plec în grabă; am fost reținut până târziu, și toată noaptea m-au chinuit remușcările.

Mă simțeam ca un asasin și mă obseda gândul că săvârșisem o crimă înfiorătoare.

Era ora 2 sau 3 noaptea când m-am întors acasă. Am găsit-o pe mătușa așteptându-mă.

— Ce s-a întâmplat, mătușico? am întrebat-o, alarmat.

— Nimic, Trot. Șezi jos, șezi jos. Blossom a noastră era puțin cam fără chef și i-am ținut de urât. Asta-i tot!

Mi-am sprijinit capul cu mâna; și în timp ce stăteam și mă uitam la foc, m-am simțit mai mâhnit și mai abătut decât aș fi visat vreodată c-ar fi cu puțință să fiu la atât de scurt interval după împlinirea speranțelor mele cele mai strălucite. Și cum stăteam pe gânduri, am întâlnit privirea mătușii, care se oprise asupra-mi. Am citit în ochii ei o expresie de îngrijorare, dar s-a risipit îndată.

— Te rog să mă crezi, mătușico, că toată seara m-am simțit foarte nefericit la gândul că am făcut-o pe Dora să sufere. Dar n-am vrut altceva decât să-i vorbesc, cu dragoste și duioșie, despre treburile gospodăriei noastre.

Mătușa a clătinat din cap, ca să mă încurajeze.

— Trebuie să ai răbdare, Trot, mi-a zis.

— Desigur. Dumnezeu mi-e martor că nu vreau să mă pripesc, mătușico!

— Nu, nu, mi-a spus mătușa. Dar Little Blossom a noastră e o floare delicată, și vântul trebuie s-o cruțe.

I-am mulțumit mătușii, în gând, pentru dragostea ce i-o arată soției, și sunt sigur că a ghicit acest lucru.

— Nu crezi, mătușico, am întrebat-o, după ce am mai privit o vreme la foc, că ai putea din când în când s-o îndrumi și s-o sfātuiești puțin pe Dora, spre binele ei și al meu?

— Nu, Trot, mi-a răspuns mătușa, întrucâtva mișcată. Să nu-mi ceri una ca asta!

Glasul ei era atât de serios, încât mi-am ridicat ochii mirat!

— Vezi, dragul meu copil, a urmat, mă uit înapoi, la viața mea, și mă gândesc la unele ființe care azi se găsesc în mormânt și cu care aș fi putut întreține legături mai calde. Se prea poate că am judecat cu asprime greșelile altora în căsnicie, pentru că aveam amarnice temeieri ca să judec cu asprime propriile-mi greșeli. Dar să lăsăm asta. Mulți ani am fost o femeie țâfnoasă, arțăgoasă și îndărătnică. Mai sunt încă, și așa voi rămâne întotdeauna. Dar noi ne-am făcut mult bine unul altuia, Trot; în orice caz, tu, Trot, mi-ai făcut mult bine; și între noi nu trebuie să se ivească vreun diferend acum.

— Diferend, între noi?! am exclamat.

— Ce copil, ce copil ești! mi-a spus mătușa, netezindu-și rochia. Cât de lesne s-ar putea ivi, sau cât de nefericită s-ar simți Little Blossom dacă m-aș amesteca în treburile voastre! Vreau ca drăguța noastră să mă iubească și să fie veselă ca un fluturaș. Adu-ți aminte cum au mers lucrurile acasă când maică-ta s-a remăritat; și nu mai încerca niciodată să ne împingi pe mine și pe Dora pe calea amintită.

Mi-am dat seama îndată că mătușa avea dreptate; și am înțeles cât de adâncă era dragostea pe care o purta scumpei mele soții.

— Sunteți la început. Trot, a urmat dânsa, și nici Roma n-a fost clădită într-o singură zi sau într-un singur an. Ai ales singur, nesilit de nimeni (și un nor i-a întunecat, pare-mi-se, o clipă fața), și ai ales o fată foarte drăguță și iubitoare. Va fi și datoria ta și va fi – nu mă îndoiesc – și plăcerea ta s-o prețuiești; departe de mine gândul să-ți țin o predică: s-o prețuiești (cum ai și ales-o) pentru însușirile pe care le are și nu pentru cele care poate că îi lipsesc. Pe acestea din urmă ar trebui, dacă ești în stare, să i le formezi. Iar de nu ești, trebuie să te obișnuiești și fără ele, băietel! și aici mătușa și-a frecat nasul. Dar amintește-ți, dragul meu, că viitorul depinde numai de voi. Nimeni nu vă poate ajuta; trebuie să vi-l făuriți singuri. Așa-i căsnicia, Trot, și Dumnezeu să vă binecuvânteze pe amândoi, căci sunteți ca doi copilași rătăciți în pădure.

Mătușa a rostit cu voioșie aceste cuvinte și m-a sărutat, pentru a-și întări binecuvântarea.

— Și acum, mi-a zis, aprinde micuța mea lanternă și poftim de mă petrece prin grădină până la chiliuța mea, căci prin grădină se putea comunica direct între cele două căsuțe. Când te întorci, îmbrățișează-o cu toată dragostea pe Little Blossom din partea lui Betsey Trotwood, și nici prin gând să nu-ți mai treacă, Trot, s-o folosești pe Betsey drept sperietoare, pentru că de câte ori o văd în oglindă, îmi dau seama că-i și așa destul de urâtă și destul de uscățivă!

Mătușa s-a legat la cap cu o batistă, cum obișnuia în asemenea ocazii, și am însoțit-o până acasă. Cum stătea în grădină, cu lanterna ridicată ca să-mi lumineze drumul, mi s-a părut că mă privea din nou cu îngrijorare; dar n-am prea dat multă atenție acestui lucru, fiind prea preocupat de cele ce-mi spusese și prea tulburat – de fapt pentru prima oară – de convingerea că într-adevăr Dora și cu mine trebuie să ne făurim singuri viitorul și că nimeni nu ne poate ajuta.

Îndată ce a văzut că eram singur, Dora a coborât pe furiș, în papuci, să mă întâmpine; a plâns pe umărul meu și mi-a spus că fusesem sever cu ea și că dânsa fusese urâcioasă; și cred că și eu i-am zis cam același lucru; și ne-am împăcat, și am hotărât împreună că prima mică neînțelegere între noi va fi ultima și că nu ne vom mai certa niciodată, chiar dacă ar fi să trăim o sută de ani.

A doua probă la care am fost supuși s-ar putea numi „Ordalia personalului casnic“. Vărul Mary Annei a dezertat și s-a ascuns în pivnița noastră de cărbuni, de unde a fost scos, spre marea noastră uimire, de o patrulă de camarazi de arme, care l-au dus cu cătușe la mâini și cu alai, ceea ce ne-a făcut de rușine casa și grădina. Asta mi-a dat curaj să mă descotorosesc de Mary Anne, care, când și-a primit leafa, a plecat atât de umilă, încât am rămas foarte mirat, până ce am constatat lipsa lingurițelor și faptul că, fără știrea mea, împrumutase diferite sume de bani, în numele meu, de pe la negustorii din vecinătate. După ce, un timp, am recurs la serviciile lui *missis* Kidgerbury – care era, pare-mi-se, cea mai bătrână dintre femeile din Kentish Town care lucrau cu ziua, dar care nu mai avea destule puteri ca să îndeplinească acest serviciu potrivit înaltelor ei exigențe în materie –, am găsit o altă comoară, o femeie dintre cele mai îndatoritoare, care avea însă obiceiul să se împiedice, fie când urca, fie când cobora scara de la bucătărie cu tava, și să plonjeze în salon cu serviciul de ceai ca într-un bazin de înot. După ce, siliți de pagubele ce ni le-a căsunat, am concediat-o pe această nenorocită, a urmat o lungă dinastie de netrebnice (apelând la *missis* Kidgerbury în perioadele de interregn); această dinastie s-a încheiat cu o tinerică distinsă, care s-a dus la bălci la Greenwich gătită cu capișonul Dorei. După aceea nu mi mai amintesc decât de o serie neîntreruptă de eșecuri.

Parcă toți cei cu care aveam de-a face erau puși să ne tragă pe sfoară. Intrarea noastră într-o prăvălie era parcă un semnal ca să se scoată la iveală toate ciurucurile. De cumpăram un homar, era plin de apă. Carnea era tare, iar pâinea n-avea coajă. Dorind să aflu principiile pe baza cărora se frige carnea, ca să nu fie nici prea crudă și nici prea arsă, am consultat chiar eu cartea de bucate, unde am găsit indicația precisă că fiecare bucată de carne de un pfund trebuie să stea pe grătar un sfert de ceas. Ori de câte ori am aplicat această regulă, printr-o ciudată fatalitate, n-a dat rezultate, și niciodată n-am nimerit calea de mijloc între carnea crudă și cea făcută scrum.

Am cuvinte să cred că aceste eșecuri ne-au costat mult mai mult decât dacă am fi raportat un șir întreg de triumfuri culinare. Cercetând socotelile furnizorilor, aveam impresia că se consuma atâta unt, încât am fi putut pava întreaga suprafață a parterului cu acest produs. Piperul cumpărat atinge adevărate recorduri. Nu știu dacă statistica accizelor din acea perioadă a reflectat sau nu o creștere a cererii de piper, dar împrejurarea că achizițiile noastre nu au avut repercusiuni asupra pieței se explică, cred, prin aceea că un număr de familii vor fi renunțat să mai consume acest condiment. Dar cel mai uimitor era faptul că niciodată nu aveam nimic în casă.

În ce privește pățania cu spălătoreasă, care ne-a pus rufele amanet și a venit apoi, în stare de ebrietate, să ne ceară iertare, presupun că s-ar fi putut întâmpla oricui. Așa cum oricui i s-ar fi putut întâmpla să-i ia foc un coș, să cheme tulumba parohiei și să se trezească în fața unei mărturii false depuse de paracliser. Dar mă tem că numai nouă ni s-a întâmplat nenorocirea să tocim o servitoare care avea o slăbiciune deosebită pentru spirtoase și care ne-a încărcat contul pentru bere ce-l aveam la debitul de băuturi spirtoase cu tot felul de posturi inexplicabile, ca de pildă: „*Un quarter de rom cu ghimbir (missis C.)* “ „*Jumătate quarter de gin cu cuișoare (missis C.)* “: „*Un pahar de rom cu izmă (missis C.)* “ – parantezele referindu-se întotdeauna, după cum a reieșit din lămuririle primite, la Dora, care, pasămite, ar fi înghițit toate aceste băuturi.

Unul dintre cele dintâi succese din istoria gospodăriei noastre a fost masa oferită lui Traddles. L-am întâlnit în oraș și i-am propus ca după-amiază să vină cu mine acasă. A primit bucuros, și i-am scris Dorei un bilețel, ca să-i dau de veste că-l voi aduce la masă. Vremea era frumoasă și pe drum i-am vorbit despre fericirea mea conjugală. Traddles a fost foarte entuziasmat și mi-a spus că de ar avea și el o astfel de casă, unde Sophy l-ar aștepta, pregătindu-i cina, ar fi pe deplin fericit.

Nu mi-aș fi putut dori să am o nevastă mai frumoasă, care să stea în fruntea mesei, dar când ne-am așezat la masă, desigur că mi-aș fi putut dori să fi avut ceva mai mult loc. Nu știu cum se făcea că, deși nu eram decât noi doi, n-aveam niciodată destul loc, în ciuda faptului că era destul de mult loc ca să rătăcim orice lucru. Presupun că asta se datora împrejurării că în afară de pagoda lui Jip, de care ne împiedicam întotdeauna la intrarea principală, niciun lucru nu avea locul lui. În seara aceea Traddles a stat atât de înghesuit între pagodă și cutia cu ghitara, și între masa mea de scris și șevaletul cu florile pictate de Dora, încât am avut foarte serioase îndoieli dacă va putea mânui cuțitul și furculița. Dar cu umorul lui obișnuit, Traddles a protestat spunând:

— E loc berechet, Copperfield! Berechet, te asigur!

Mi-aș mai fi putut dori ceva, anume ca Jip să nu fi fost învățat să se plimbe pe fața de masă în timp ce mâncam. Fără a mai vorbi de obiceiul, lui de a băga laba în solniță sau în chiseaua cu unt, începusem să înclin spre părerea că nu era la locul lui acolo. Și în seara aceea Jip parcă și-ar fi închipuit că fusese adus anume ca să-l țină la respect pe Traddles; și atâta a lătrat la vechiul meu prieten și cu atâta inverșunare și îndrăzneală se repezea la farfuria lui, încât s-ar putea spune că a constituit principalul subiect de conversație.

Totuși, știind cât de sensibilă era Dora și cât ar fi supărat-o cea mai mică aluzie răutăcioasă cu privire la favoritul ei, n-am făcut nicio obiecție. Pentru considerațiuni asemănătoare, n-am pomenit nimic de farfuriile împrăștiate pe jos sau de aspectul jalnic al salatierei și al solnițelor, care păreau turmentate; nici de faptul că bietul Traddles era asediat de farfurii cu legume și cănițe de prisos. Privind rasolul de berbec din farfurie, înainte de a-l tăia, nu m-am putut opri să-mi pun în gând întrebarea cum se făcea că la noi carnea avea întotdeauna forme atât de ciudate și dacă nu cumva măcelarul nostru se angajase prin contract să achiziționeze toate oile diforme ce vin pe lume; dar am păstrat pentru mine aceste reflecții.

— Iubito, i-am spus Dorei, ce ai în farfuria aia?

Căci nu înțelegeam de ce Dora tot făcea grimase către mine ca și cum ar fi vrut să mă sărute.

— Stridii, dragă, mi-a zis Dora, sfioasă.

— A *ta* a fost ideea? am întrebat-o încântat.

— Da... da, Doady...

— Nici că se putea o idee mai fericită! am exclamat, lăsând jos furculița și cuțitul. Lui Traddles stridiile îi plac mai mult ca orice!

— Da... da, Doady, a spus Dora, am cumpărat un butoiăș întreg, și mi-a zis

negustorul că sunt foarte bune. Dar... mi-e teamă că e ceva cu ele. Par să nu fie cum se cuvine.

Și Dora a clătinat din cap, și în ochi i-au sclipit diamante.

— Trebuie scoase din scoică, i-am zis. Ridică valva de sus, iubito.

— Dar nu iese, a spus Dora, opintindu-se din răputeri și făcând o mutră din ce în ce mai nenorocită.

— Știi, Copperfield, a zis Traddles vesel, cercetând stridiile, cred că pricina-i... sunt stridii minunate, *cred* însă că pricina-i... că n-au fost deschise.

Așa era, nu fuseseră deschise niciodată, și n-aveam cuțite pentru stridii, și chiar dacă am fi avut, n-am fi știut ce să facem cu ele; așa că ne-am uitat la stridii și am mâncat carne de berbec. Am mâncat partea care era fiartă și ne-am astâmpărat foamea cu capere. Dacă l-aș fi lăsat, sunt convins că Traddles s-ar fi transformat într-un canibal și ar fi mâncat și carne crudă, numai ca să arate că i-a plăcut cina; dar n-am vrut să primesc o asemenea jertfă pe altarul prieteniei, și am completat masa cu slănină, căci din fericire s-a întâmplat să se găsească ceva slănină în cămară.

Biata nevestică a fost atât de mâhnită la gândul că m-aș fi putut supăra și s-a bucurat atât de mult când a văzut că nu m-am supărat defel, încât pe loc mi-a trecut tot necazul și am petrecut o seară foarte plăcută, Dora șezând cu brațul pe speteaza scaunului meu, în timp ce eu discutam cu Traddles, la un pahar de vin, și nelăsând să-i scape niciun prilej ca să-mi șoptească la ureche că era foarte frumos din partea mea că nu m-am purtat ca un băiat rău și urâcios. În cele din urmă ne-a servit și un ceai, și mi-a făcut plăcere s-o văd cum trebuluia cu serviciul acela ca pentru păpuși, încât am trecut cu vederea calitatea lui. După aceea am jucat cu Traddles o partidă sau două de *cribbage*, în timp ce Dora ne-a cântat din ghitară, și mi s-a părut că logodna și căsătoria noastră nu erau decât un vis și că noaptea când am auzit-o cântând întâia oară nu se sfârșise încă.

După plecarea lui Traddles, pe care l-am condus până la poartă, m-am întors în salon, unde nevasta și-a tras scaunul lângă al meu, și am stat unul lângă altul.

— Îmi pare foarte rău, mi-a zis. N-ai vrea să încerci să mă înveți, Doady?

— Mai întâi ar trebui să învăț și eu, Dora. Sunt tot atât de nepriceput ca și tine, iubito.

— Da, dar tu poți să înveți. Tu ești deștept, tare deștept!

— Prostii, Șoricelule!

— Ar fi fost bine, a urmat nevasta după o lungă tăcere, să mă fi dus în provincie pentru un an întreg, să stau cu Agnes!

Și-a împreunat mâinile pe umărul meu, și-a sprijinit bărbia pe ele și m-a fixat liniștită cu ochii ei albaștri.

— De ce? am întrebat-o.

— Cred că Agnes m-ar fi ajutat și cred că de la *dânsa* aș fi putut să învăț ceva.

— Toate vin la vremea lor, iubito. Nu trebuie să uiți că mulți ani de-a rândul Agnes a fost nevoită să aibă grijă de tatăl ei. Încă de pe vremea când era fetiță, Agnes era așa cum o cunoaștem.

— N-ai vrea să-mi spui pe numele care doresc să mi-l dai? m-a întrebat Dora nemișcată.

— Ce anume? am întrebat-o zâmbind.

— E un nume stupid, mi-a zis, scuturându-și o clipă buclele. „Soție-copiliță.“

Râzând, am întrebat-o pe a mea soție-copiliță ce i s-a năzărit să-mi ceară să-i spun astfel. Mi-a răspuns fără a se clinti, atâta doar că, petrecându-mi brațul după mijlocul ei, ochii ei albaștri erau poate mai aproape de mine:

— Prostuțule, nu vreau să-mi spui așa în loc de Dora. Nu vreau decât ca, atunci când te gândești la mine, să știi că asta sunt. Ori de câte ori ai să fii gata-gata să te superi pe mine, să-ți spui singur: „E doar o soție-copiliță!“ Când am să te dezamăgesc foarte tare, să-ți spui: „Știam de mult că nu poate să fie altceva decât o soție-copiliță!“

Și ori de câte ori are să-ți pară rău că nu sunt ceea ce s-ar cuveni să fiu și ceea ce cred că niciodată n-am să fiu, să-ți spui: „Și, totuși, a mea soție-copiliță mă iubește!“ Căci te iubesc cu adevărat.

Până atunci n-o luasem în serios, pentru că nici prin gând nu-mi trecuse că vorbea serios. Dânsa, având o fire foarte duioasă, s-a bucurat nespun de cele ce i-am spus acum din toată inima, și fața-i a început să se lumineze mai înainte ca lacrimile din ochi să se fi uscat. Și, puțin după aceea, s-a purtat aievea ca o soție-copiliță; s-a așezat pe jos în fața pagodei și, ca să-l pedepsească pe Jip că se purtase atât de urât, s-a apucat să sune toți clopoștii, unul după altul; iar Jip, culcat, cu capul în pragul pagodei, clipea, prea leneș ca să se mai sinchisească. M-a impresionat adânc această rugămintă a Dorei.

Privesc înapoi către acele zile a căror poveste o scriu; implor făptura aceea nevinovată, pe care o iubeam atât de mult, să iasă din umbrele și negurile vremii și să-și întoarcă spre mine fața blândă, și pot spune că până în ziua de azi cuvintele ce le-a rostit atunci mi-au rămas întipărite în minte. Se prea poate că nu le-am dat însemnătatea cuvenită: eram pe vremea aceea prea tânăr și lipsit de experiență; dar surd la sincera ei pledoarie n-am rămas niciodată.

Scurt timp după aceea, Dora mi-a spus că ar vrea să devină o excelentă gospodină. În acest scop și-a curățat tăblițele, și-a ascuțit creionul, a cumpărat un uriaș caiet de socoteli, a cusut la loc cu grijă toate foile pe care Jip le smulsese din cartea de bucate și a făcut o mică încercare disperată de a fi, așa cum zicea ea, „fată cuminte“. Dar cifrele s-au dovedit îndărătnice ca totdeauna; *n-au vrut* să se adune. Cum însemna două-trei cheltuieli în caiet, gata venea și Jip să se plimbe, dând din coadă, pe pagina proaspăt scrisă, și mânjea totul. Degetul mijlociu de la mâna dreaptă îi era mereu muiat în cerneală până la încheietură; și cred că până la urmă alte rezultate concrete n-a obținut.

Uneori, seara, când stăteam acasă și lucram – căci pe vremea aceea scriam foarte mult și începusem să fiu cunoscut ca scriitor –, din când în când lăsam condeiul și mă uitam la soția-mi copiliță cum încerca „să fie cuminte“. Întâi de toate aducea uriașul caiet de socoteli și, oftând din greu, îl pune pe masă. Apoi îl deschidea la pagina pe care Jip o mânjise în ajun și-l poftea pe Jip să-i arate ce poznă a făcut. Acesta era un prilej să se joace cu Jip și să-i mângălească nasul cu cerneală, poate ca pedeapsă. După care îi porunca să se culce pe masă, „ca leii“ – era unul din numerele lui de atracție, deși n-aș putea spune că asemănarea ar fi fost izbitoare – și dacă era bine dispus, Jip o asculta. Apoi Dora lua tocul și începea să scrie, dar constata că se strecurase un fir de păr în vârful peniței. Atunci lua altă peniță și iar se apuca de scris, dar găsea că improșca cerneală. Atunci din nou își lua altă peniță, începea să scrie și spunea cu jumătate glas: „Vai, penița asta scârțâie și o să-l stânjenească pe Doady!“ Și atunci se lăsa păgubașă și ducea caietul de socoteli la loc, după ce se prefăcea că voia să-l strivească pe leu cu caietul.

Sau dacă era mai serioasă și mai potolită, se așeza cu tăblițele în față și cu un coșuleț plin de note de plată și de alte documente, care arătau mai degrabă ca niște papiote, și încerca să ajungă la un rezultat cu ele. După ce le compara riguros una cu alta, însemna cifrele pe tăbliță, le ștergea, socotea pe toate degetele de la mâna stângă și mereu o lua de la capăt, până ce se simțea atât de contrariată și descurajată și avea o mutră atât de nenorocită, încât mi se rupea inima, și văzând cum i se întuneca fața luminoasă – asta numai de dragul meu – mă apropiam binișor de ea și-i ziceam:

— Ce s-a întâmplat, Dora?

Dora îmi arunca o privire disperată și răspundea:

— Nu-mi ies socotelile. Îmi dau dureri de cap! Parc-ar vrea să-mi facă în necaz!

Atunci îi spuneam:

— Hai să încercăm împreună. Dă-mi voie să-ți arăt, Dora.

Apoi începeam o demonstrație practică, pe care Dora o urmărea cu cea mai mare

luare-aminte timp de cinci minute, poate; după care se simțea îngrozitor de obosită și încerca să se mai învioreze răsucindu-mi părul sau vrând să vadă cum mi-ar sta cu gulerul răsfrânt. Dacă opuneam o rezistență pasivă acestui joc și stăruiam, se uita la mine atât de speriată și mâhnită și se arăta din ce în ce mai uluită, încât până la urmă, aducându-mi aminte, cu o muștrare de cuget, cât de veselă fusese când mi-a ieșit în cale, prima oară și că era soția mea copiliță, lăsam creionul din mână și o rugam să-mi cânte la gitară.

Aveam foarte mult de lucru și eram hărțuit de fel de fel de griji, dar aceleași scrupule mă făceau să nu i le împărtășesc. Acum mă îndoiesc dacă am procedat bine, dar am vrut s-o cruț pe soția mea copiliță. Îmi scrutez conștiința și încredințez acestor pagini tainele inimii mele, în măsura în care le cunosc. Sentimentul acela că pierdusem ceva sau că îmi lipsea ceva stăruia în fundul inimii mele; dar nu-mi otrăvea zilele. Când mă plimbam singur, pe vreme frumoasă, și când mă gândeam la zilele de vară când tot văzduhul vibra de tinereasca-mi încântare, mi se părea că visurile mele nu se împliniseră întru totul; dar îmi ziceam că totdeauna trecutul era împodobit de un nimb pe care prezentul nu-l are niciodată. Uneori mă bântuia în trecut gândul caș fi dorit ca soția să-mi fi fost sfetnic; să fi avut mai multă voință și personalitate, ca să-mi fie un sprijin și un stimulent; să fi fost înzestrată cu puterea de a umple golul ce-l simțeam în preajma mea; dar asta ar fi însemnat o fericire mai presus de fire, care nu s-a realizat și nu se poate realiza niciodată.

Judecând după vârstă, eram un soț cam tânăr. N-am suferit înrâurirea ponderatoare a vreunor alte griji și încercări decât a celor povestite în aceste pagini. Dacă am săvârșit greșeli – și cred că am săvârșit multe – am făcut-o din dragoste rău înțeleasă și din lipsă de experiență. Spun aici tot adevărul. Acum nu mi-ar folosi la nimic să ascund ceva.

Și astfel am luat asupra-mi toată truda și toate grijile vieții noastre, căci n-aveam cu cine să le împart. Ca și până acum, gospodăria mergea haihui; dar mă deprinsesem, și faptul că Dora nu mai era decât rareori contrariată mă bucura. Era veselă și bine dispusă în felul ei copilăros de altădată, mă iubea fierbinte și se desfăta cu vechile ei jocuri.

Când dezbaterile parlamentare erau grele – mă refer la lungimea lor, căci în ce privește calitatea erau aproape întotdeauna la fel – și mă întorceam târziu acasă, când îmi auzea pașii, Dora niciodată nu rămânea în pat, ci cobora să mă întâmpine. Când după-amiezile și serile nu-mi erau prinse de profesia în care cu atâta trudă izbutisem să mă calific și stăteam acasă și scriam, Dora ședea liniștită lângă mine, până oricât de târziu, și era atât de tăcută, încât credeam adesea că a adormit. Dar mai totdeauna când îmi ridicam privirea, vedeam ochii ei albaștri ațintiți asupra mea, cu acea calmă luare-aminte de care am mai pomenit.

— O, ce obosit e băiețașul! mi-a zis Dora într-o seară, când i-am întâlnit privirea, în timp ce încuiam biroul.

— Ce obosită-i fetița! i-am răspuns. Asta-i mai adevărat. Altă dată, iubito, să faci bine să te duci la culcare. E mult prea târziu pentru tine.

— Nu, nu mă trimite la culcare! m-a rugat Dora, venind lângă mine. Te rog, să nu faci una ca asta!

— Dora!

Spre consternarea mea, băgasem de seamă că plângea la pieptul meu.

— Nu te simți bine, iubito? Ești supărată?

— Nu, mă simt foarte bine și sunt foarte fericită! Dar făgăduiește-mi c-ai să mă lași să stau și să mă uit la tine cum scrii.

— Ei, ce mai privești pentru niște ochi atât de strălucitori, și încă la miezul nopții!

— Sunt chiar atât de strălucitori? mi-a replicat Dora râzând. Sunt foarte bucuroasă că-s strălucitori.

— Ești o mică vanitoasă! i-am zis.

Dar nu era vanitate, ci numai bucurie nevinovată de a fi admirată de mine. O știam prea bine, chiar înainte să mi-o fi spus.

— Dacă-i găsești frumoși, spune-mi că-mi dai voie întotdeauna să stau și să mă uit la tine cum scrii, mi-a zis Dora. Găsești într-adevăr că-s frumoși?

— Foarte frumoși!

— Atunci să mă lași să stau mereu și să mă uit la tine cum scrii.

— Mi-e teamă că asta n-o să-i facă mai strălucitori, Dora.

— Ba da! Pentru că asta, deșteptule, o să te facă să nu mă uiți când ți-e plină mintea de tăcute năluciri. N-o să te superi dacă o să-ți spun o prostie, o prostie foarte mare? Mai mare ca de obicei? m-a întrebat Dora, privindu-mă drept în ochi.

— Ce năzdrăvănie o mai fi și aia?

— Te rog să-mi dai voie să-ți țin condeiele, mi-a zis Dora. Vreau să am și eu ceva de făcut în ceasurile lungi când ești atât de harnic. Îmi dai voie să-ți țin condeiele?

Când mi-aduc aminte cât s-a bucurat când i-am spus: „Da“, îmi dau lacrimile. În seara următoare, când m-am așezat la masa de scris – și întotdeauna după aceea – a stat la locul ei obișnuit, cu un vraf de condeie de rezervă lângă ea. Bucuria ce i se citea pe obraz pentru că lua parte și ea la munca mea, încântarea pe care o resimțea când îi ceream un condei – și adesea mă prefăceam c-aș avea nevoie de un alt condei – m-au făcut să descopăr o nouă metodă de a-i face plăcere soției și copilului mele. Uneori îi spuneam înadins c-aș vrea să-mi copieze o pagină sau două de manuscris. Atunci Dora era în culmea fericirii. Preparativele ce le făcea în vederea îndeplinirii acestei importante misiuni, șorțulețele pe care și le punea, cârpele ce le aducea de la bucătărie ca să nu facă vreo pată de cerneală, nenumăratele pauze pe care le făcea ca să-i râdă lui Jip, de parcă dansul ar fi priceput totul, convingerea că lucrul ei n-ar fi fost desăvârșit dacă nu și-ar fi pus semnătura la sfârșit, felul școlăresc în care-mi aducea paginile copiate, și cum apoi, când o laudam, mă îmbrățișa, oricât de banale puteau să pară altora, sunt pentru mine amintiri emoționante.

Curând după aceea a luat în păstrare cheile, și umbla forfota prin toată casa, făcând să zângăne legătura pe care o purta într-o punguliță legată de talia ei subțirică. Rareori mi-a fost dat să găsesc încuiate dulapurile și ușile respective și să constat că ar servi la altceva decât ca jucărie pentru Jip, dar Dora era mulțumită, și asta-mi făcea plăcere. Era pe deplin convinsă că această așa-zisă măsură gospodărească dădea excelente rezultate, și era atât de veselă, ca și cum am fi ținut, pentru a ne amuza, o casă, de păpuși.

Și așa ne-am trăit viața mai departe. Cu mătușa, Dora era aproape tot atât de drăgăstoasă ca și cu mine, și adesea îi povestea de vremea când se temuse că va fi fiind „o babă urâcioasă“. Niciodată n-am văzut-o pe mătușa străduindu-se să fie mai bună, mai îngăduitoare. Îi făcea curte lui Jip, deși acesta nu se lăsa înduplecat niciodată, asculta zile de-a rândul cum Dora îi cânta din ghitară, deși cred că nu prea gusta muzica; nu sufla niciodată nici un singur cuvânt la adresa Netrebnicelor, cu toate că îi va fi venit greu să reziste ispitei; făcea drumuri foarte lungi, pe jos, ca să-i facă o surpriză Dorei, cumpărându-i nu știu ce fleac despre care aflase că și-l dorește; și ori de câte ori venea prin grădină, dacă se întâmpla să n-o găsească pe Dora în odaie, striga, de la piciorul scării, cu un glas care răsuna vesel prin toată casa:

— Unde-i Little Blossom?

CAPITOLUL XLV

MISTER DICK ÎMPLINEȘTE PREVESTIREA MĂTUȘII

Trecuse oarecare vreme de când încetasem să lucrez cu doctorul Strong. Locuind în

apropiere, îl vedeam des; și în două sau trei rânduri am fost cu toții invitații lui la masă sau la ceai. Cătana-Bătrână era permanent cartiruită sub acoperișul doctorului. Nu se schimbaseră deloc, și aceiași fluturi fără moarte îi fâlfâiau deasupra bonetei.

Ca și anumite alte mame pe care le-am cunoscut de-a lungul vieții, *missis* Markleham era mult mai petrecăreață decât fiica ei. Avea nevoie de tot felul de distracții și, ca un încercat ostaș ce era, deși nu asculta decât propriile ei înclinări, pretindea că s-ar jertfi de dragul copilului ei. De aceea, dorința doctorului ca Annie să se distreze era deosebit de binevenită pentru această mamă exemplară, care s-a grăbit să aplaude fără nicio rezervă înțelepciunea lui.

Nu încapă îndoială că dacă a răscolit rana doctorului, a făcut-o fără să-și dea seama. Căci mânăta, cred, numai de egoism și de o frivolitate înveterate, care nu rareori se întâlnesc la oamenii mai în vârstă, laudând foarte entuziastă dorința lui de a ușura viața Anniei, a întărit temerile lui că ar constitui un obstacol în calea fericirii tinerei sale soții și că nu ar exista nicio afinitate între ei.

— Dragul meu, i-a spus doctorului într-o zi, când eram de față, îți dai, fără îndoială, seama că ar fi cam neomenos ca Annie să stea, tot timpul închisă aici.

Doctorul a dat din cap cu bunăvoință,

— Când o să fie și ea de vârsta maică-sii, a urmat *missis* Markleham, agitând evantaiul, o să fie altceva. Pe MINE mă poți închide și într-o temniță, și dacă voi găsi acolo societate plăcută și un pachet de cărți, nici n-o să mă gândesc să ies. Dar, știi, eu nu sunt Annie, și Annie nu-i maică-sa.

— Desigur, desigur, a încuviințat doctorul.

— Ești cel mai bun om din lume... nu, iartă-mă, te rog (căci doctorul făcuse un gest dezaprobat), trebuie să-ți spun și în față așa cum spun întotdeauna și în lipsa dumitale, că ești cel mai bun om din lume; dar, firește, n-ai – nu-i așa că n-ai? – aceleași gusturi și aceleași preocupări cu Annie?

— Nu, a spus doctorul mâhnit.

— Nu, firește că nu! a urmat Cătana-Bătrână. Să luăm, de pildă, dicționarul. Ce operă folositoare e un dicționar! Ce necesară! Înțelesul cuvintelor! Fără doctorul Johnson și alții ca el, am fi fost azi în situația de a spune pat în loc de mașină de gofrat. Dar nu putem cere ca pe Annie să o intereseze un dicționar – mai ales în pregătire – nu-i așa?

Doctorul a clătinat din cap.

— Și tocmai de aceea prețuiesc *atât* de mult grija pe care i-o porți, a continuat *missis* Markleham, bătându-l pe umăr cu evantaiul închis. Asta dovedește că, spre deosebire de mulți alți oameni în vârstă, nu crezi că pe umeri tineri se pot găsi capete de bătrâni. Ai studiat caracterul fetei mele și l-ai înțeles. *Asta-i* ce-mi place la dumneata!

Mi s-a părut că până și chipul calm și răbdător al doctorului Strong a trădat o oarecare neplăcere când l-a copleșit cu aceste complimente.

— De aceea, dragă doctore, a urmat Cătana-Bătrână, bătându-l afectuos pe umăr, poți conta pe mine în orice moment. Sunt gata să mă duc cu Annie la Operă, la concert, la expoziții, oriunde; și niciodată n-ai să mă vezi obosită. Datoria, dragă doctore, mai presus de orice pe lume!

Și se ținea de cuvânt. Era dintre oamenii care nu se mai satură de distracții, și niciodată n-a șovăit nicio clipă în stăruința și devotamentul ei. Rareori se întâmpla să citească gazeta (în fiecare zi se așeza în fotoliul cel mai moale din toată casa, și timp de două ceasuri citea gazeta cu ajutorul lornionului) fără să găsească vreun spectacol pe care era sigură că Annie ar vrea să-l vadă. Zadarnic protesta Annie că era sătulă de atâtea spectacole. Maică-sa o repezea de fiecă dată:

— Ascultă, Annie dragă, nu mă îndoiesc niciun moment că ești o femeie cu judecată; dar trebuie să-ți spun, draga mea, că nu știi să apreciezi cum se cuvine bunătatea doctorului Strong.

De cele mai multe ori îi vorbea, astfel în prezența doctorului, și mi se pare că pentru Annie acesta era un motiv ca să-și retragă obiecțiile, atunci când avea vreuna. Dar în general se lăsa în voia maică-sii și se ducea oriunde voia Cătana-Bătrână.

Acuma numai rareori se întâmpla să le însoțească *mister* Maldon. Se întâmpla uneori ca mătușa și Dora să fie poftite să meargă cu ele și să primească. Alteori n-o invitau decât pe Dora. A fost o vreme când nu mi-ar fi plăcut să se ducă împreună, dar discuția purtată în noaptea aceea în biroul doctorului risipise neîncrederea mea. Eram convins că doctorul avea dreptate și nu mai nutream nicio bănuială.

Uneori, când se întâmpla să fie singură cu mine, mătușa își freca nasul și-mi spunea că nu pricepe ce se petrece cu ei, și adăuga c-ar dori să-i știe mai fericiți; nu era deloc de părere că marțiala noastră prietenă (așa-i zicea Cătanei-Bătrâne) ar contribui câtuși de puțin la ameliorarea situației. Mătușa era de părere că „marțiala noastră prietenă dacă și-ar tăia fluturii de la bonetă și i-ar dărui unor coșari de 1 Mai ar fi un semn c-a început să-i vină mintea la cap“.

Mătușa avea însă o încredere neclintită în *mister* Dick. Omul ăsta, spunea ea, cu siguranță că are o idee în cap; și dacă ar izbuti s-o prindă o dată într-un colț, căci pentru el asta era cea mai mare greutate, s-ar afirma în chip cu totul remarcabil.

Fără a avea habar de această prevestire, *mister* Dick se situa mai departe pe aceeași poziție în raport cu doctorul și cu *missis* Strong. Nu părea să facă niciun progres, nici să dea înapoi. Ai fi zis că își fixase temeliile pe terenul inițial, ca o clădire; și trebuie să mărturisesc că nu credeam că se va urni vreodată, așa după cum n-aș fi crezut vreodată că o clădire s-ar putea urni din loc.

Dar într-o seară, la vreo câteva luni după ce mă căsătorisem, m-am trezit că *mister* Dick își vâra capul pe ușa salonului, unde ședeam singur și scriam (Dora, împreună cu mătușa, se dusese să ia ceaiul cu cele două păsărele), și că, tușind cu tâlc, îmi spuse:

— Teamă mi-e, Trotwood, că te-aș stingheri dacă te-aș ruga să stai puțin de vorbă cu mine.

— Câtuși de puțin, *mister* Dick, i-am spus. Poftim intrați!

— Trotwood, mi-a spus *mister* Dick, ducându-și degetul la nas, după ce ne-am strâns mâna. Înainte de a mă așeza, aș vrea să-ți comunic ceva. O cunoști pe mătușa ta?

— Întrucâtva, i-am răspuns.

— E cea mai extraordinară femeie din lume, *sir!*

După ce mi-a dat această veste, care a izbucnit din el ca din pușcă, *mister* Dick, mai serios ca de obicei, a luat loc și s-a uitat la mine.

— Acum, băiete, mi-a zis *mister* Dick, am să-ți pun o întrebare.

— Și mai multe, dacă doriți, i-am spus.

— Ce sunt eu pentru dumneata? m-a întrebat *mister* Dick, încrucișând brațele.

— Un vechi și scump prieten, i-am spus.

— Mulțumesc, Trotwood! mi-a răspuns *mister* Dick radios și întinzându-mi foarte vesel mâna. Dar ceea ce voiam eu, băiete, a urmat, reluându-și aerul grav, era să-mi spui ce crezi despre mine în privința asta, și și-a dus mâna la frunte.

Nu știam ce să-i răspund, dar mi-a venit într-ajutor rostind un singur cuvânt:

— Slab! mi-a zis *mister* Dick.

— Cam așa, i-am răspuns șovăitor.

— Întocmai! a strigat *mister* Dick, care părea foarte încântat de răspunsul meu. Vezi, Trotwood, când au luat ceva din zăpăceala ce domnea în capul știi cui și au trecut-o știi unde, s-a întâmplat că...

Mister Dick și-a rotit cu mare repeziciune, de mai multe ori, mâinile una în jurul celeilalte, până s-au ciocnit, și apoi iar le-a rotit, ca să sugereze zăpăceala.

— Cam așa ceva mi-au făcut. Ei?

Am încuviințat dând din cap, și dansul a făcut la fel.

— Pe scurt, băiete, mi-a șoptit *mister Dick*, sunt cam sărac cu duhul.

Aș fi vrut să aduc unele amendamente acestei concluzii, dar m-a oprit.

— Da, asta sunt! Dânsa zice că nu. Nici nu vrea să audă de așa ceva; dar știu că sunt. Dacă nu mi-ar fi sărit în ajutor ca o adevărată prietenă, de mult aș fi fost zăvorât și de mulți ani de zile aș fi dus o viață îngrozitoare. Dar o să am eu grijă de ea! Nu cheltuiesc nicio para din banii câștigați cu copierea actelor. Îi strâng într-o casetă. Mi-am făcut și testamentul. Ei îi las totul. O să aibă avere... onoruri!

Mister Dick și-a scos batista și și-a șters ochii. După aceea a împăturit-o cu mare băgare de seamă, a presat-o între palme, a pus-o la loc, în buzunar, ca și cum o dată cu batista ar fi băgat-o în buzunar și pe mătușa.

— Ascultă, Trotwood, ești cărturar, mi-a zis *mister Dick*. Ești un cărturar foarte iscusit. Știi ce om învățat, ce mare om e doctorul. Știi ce frumos m-a primit întotdeauna. Nu e mândru, cu toată înțelepciunea lui. E modest, modest și smerit până și față de bietul Dick, care-i sărac cu duhul și nu știe nimic. I-am scris numele pe o bucată de hârtie și l-am trimis pe sfoară în sus până la zmeu, când plutea în văzduh, printre ciocârlii. Și zmeul s-a bucurat să-l primească, *sir*, și, mulțumită lui, cerul s-a luminat și mai tare!

I-am făcut o mare plăcere spunându-i din toată inima că doctorul era vrednic de cel mai adânc respect și de cea mai mare stimă.

— Și frumoasa lui soție e o stea, a zis *mister Dick*. O stea strălucitoare! Am văzut-o strălucind, *sir*! Însă, a continuat *mister Dick* apropiindu-și scaunul de-al meu, punând mâna pe genunchiul meu, sunt nori, *sir*... nori.

Îngrijorării ce i se citea pe față i-am răspuns afectând și eu un aer îngrijorat și dând din cap.

— Dar ce fel de nori? a urmat *mister Dick*.

S-a uitat atât de fix în ochii mei, străduindu-se să înțeleagă, încât mi-am dat silința să-i răspund deslușit și încet, ca și cum aș fi dat o lămurire unui copil:

— Există între ei o neînțelegere nenorocită, i-am zis. Un motiv blestemat care-i desparte. Nu știu ce e. O fi poate în legătură cu deosebirea de vârstă. Sau poate că își are izvorul în te miri ce.

Când am încheiat, *mister Dick*, care, după fiecare din aceste propoziții, încuviințase din cap îngândurat, a rămas nemișcat, reflectând și chibzuind, cu ochii ațintiți asupra-mi și cu mâna pe genunchiul meu.

— Nu cumva doctorul e supărat pe ea, Trotwood? m-a întrebat după câțva timp.

— Nu. O adoră.

— Atunci, am descoperit eu pricina, băiete! a exclamat *mister Dick*.

Bucuria subită cu care m-a bătut cu palma peste genunchi și cu care s-a lăsat pe speteaza scaunului, cu sprâncenele ridicate la maximum, m-a făcut să-l socotesc mai scrântit ca de obicei. Dar brusc a redevenit serios și, aplecându-se iar înainte, a scos foarte ceremonios batista, ca și cum într-adevăr ar fi reprezentat o imagine a mătușii, și mi-a zis:

— Cea mai extraordinară femeie din lume, Trotwood? De ce oare n-a făcut *dânsa* nimic ca să dreagă lucrurile?

— E o chestiune prea spinoasă și prea delicată ca să se poată amesteca cineva, i-am răspuns.

— Ești un cărturar iscusit, mi-a întors *mister Dick*, atingându-mă, cu degetul. De ce oare n-a făcut nici *el* nimic?

— Pentru același motiv.

— Atunci, am descoperit eu pricina, băiete! a repetat *mister Dick*.

Și, mai încântat ca înainte, s-a ridicat în picioare în fața mea, a dat din cap și s-a bătut cu pumnii în piept, de am crezut că o să-și piardă răsuflarea.

— Un biet nenorocit, cu o scrânteală la cap, a urmat *mister Dick*, un nerod, un sărac cu duhul (persoanele prezente... cunoști expresia), și din nou s-a bătut cu

pumnul în piept, ar putea să facă ceea ce n-au fost în stare să facă atâția oameni, înțelepți. O să-i împac, băiete! O să încerc. Pe *mine* n-au să se supere. Pe *mine* n-au să mă respingă. Și dacă o ieși prost, *mie* îmi vor trece cu vederea. Nu-s decât *mister Dick*. Și cine se sinchisește de ce spune *mister Dick*? *Dick* nu contează! Pff!

Și a suflat ușor, cu dispreț, parcă spre a se sufla pe sine de pe fața pământului.

În clipa aceea am auzit trăsura cu care se întorceau acasă mătușa și Dora oprind la poarta grădinii, dar din fericire izbutise să-mi destăinuiească esența secretului său.

— Nicio vorbă, băiete! mi-a șoptit el. Lasă să cadă ocară asupra lui *Dick*... *Dick* cel sărac cu duhul... *Dick* cel nebun. De câțva timp mi se părea c-am să găsesc dezlegarea, și acumă chiar am găsit-o. După cele ce mi-ai spus, sunt sigur c-am găsit-o! Strașnic!

Mister Dick n-a mai suflat niciun cuvânt despre treaba asta; și în jumătatea de ceas care a urmat, s-a transformat (spre marea uimire a mătușii) într-un adevărat aparat de semnalizare de la distanță, ca să mă implore să păstrez cel mai strict secret.

Spre mirarea mea, vreme de două sau trei săptămâni n-am mai auzit nimic în această privință, deși mă interesa să cunosc rezultatul străduințelor sale; căci concluzia lui reflecta o ciudată licărire de bun-simț, fără a mai vorbi de bunătate, fiindcă de bunătate dădea mereu dovada. În cele din urmă, ținând seama de nestatornicia și confuzia ce domnea în mintea lui, am început să cred că uitase sau renunțase la planurile sale.

Într-o după-amiază senină, Dora neavând chef să iasă, m-am dus împreună cu mătușa la căsuța doctorului. Era toamnă și nu aveau loc dezbateri parlamentare, care să otrăvească atmosfera curată a amurgului; și-mi amintesc că frunzele pe care le călcam în picioare miroseau întocmai ca grădina noastră din Blunderstone și că vechile măhniri se risipeau purtate parcă pe aripile vântului care suspina.

Când am ajuns la căsuța doctorului, începuse să se însereze. *Missis Strong* tocmai ieșea din grădină, unde *mister Dick*, cu briceagul în mână, îi ajuta grădinarului să ascută niște pari. Doctorul avea pe cineva în biroul lui; dar *missis Strong* ne-a spus că nu va mai zăbovi mult și ne-a rugat să-l așteptăm. Am urmat-o în salon și ne-am așezat lângă fereastra care se întuneca. Fiind vechi prieten și buni vecini, vizitele noastre se desfășurau fără niciun fel de ceremonie.

Nu trecuseră decât câteva minute de când ne așezasem, când iată că *missis Markleham*, căreia îi plăcea să se agite, a dat buzna în salon, cu ziarul în mână și gâfâind:

— Vai, pentru numele lui Dumnezeu, Annie, a exclamat, de ce nu mi-ai spus că era cineva în birou?!

— Dragă mamă, i-a răspuns Annie foarte liniștită, de unde să ghicesc eu că matale ai vrea să știi?

— Cum să nu vreau să știu? i-a întors *missis Markleham*, prăbușindu-se pe sofa. De când sunt n-am tras o asemenea spaimă!

— Ai fost în birou, mamă? a întrebat-o Annie.

— Am fost în birou, draga mea! i-a răspuns *missis Markleham* înțepată. Am fost! Și am dat peste bietul doctor... puteți să vă închipuiți, *miss Trotwood*, și dumneata, David, cum m-am simțit... care tocmai își dicta testamentul.

Fiica ei, care privea pe fereastră, s-a întors repede.

— Tocmai asta făcea, dragă Annie, a repetat *missis Markleham*, întinzându-și ziarul în poală ca o față de masă și ciocănindu-l cu degetele. Își dicta testamentul. Ce dragoste și ce spirit de prevedere! Trebuie neapărat să vă spun cum s-au petrecut lucrurile! Trebuie să vă spun, ca să nu-l nedreptățesc, dragul de el, că, zău, e un om tare cumsecade! Poate știți și dumneavoastră *miss Trotwood*, că în casa asta nu se aprinde o lumânare până nu-ți ies ochii din cap chiorându-te să citești gazeta. Și că în toată casa nu se găsește un fotoliu în care să poți citi în tihnă gazeta, ca în birou. Asta m-a făcut să mă duc în birou, unde am văzut lumina aprinsă. Am deschis ușa.

Împreună cu doctorul se aflau doi liber-profesioniști, se vedea cât de colo că erau oameni de lege, și toți trei stăteau în jurul mesei. Doctorul, drăguțul de el, ținea un condei în mână. „Atunci asta exprimă limpede, a zis doctorul – ia aminte, Annie dragă, la aceste cuvinte – atunci asta exprimă foarte limpede încrederea ce o am în *missis* Strong și îi asigură întreaga succesiune, fără nicio rezervă?“ Unul dintre domnii ăia a întărit: „Întreaga succesiune, fără nicio rezervă“. Când am auzit una că asta, cu emoția firească a unei mame, am exclamat: „Vai, Doamne, vă rog să mă iertați!“ M-am împiedicat de prag și am fugit pe coridorul îngust ce ducea la cămară.

Missis Strong a deschis ușa și a ieșit pe verandă, unde a rămas în picioare, rezemată de un stâlp.

— Spuneți și dumneavoastră, *miss* Trotwood, spune și dumneata, David, a zis *missis* Markleham urmărind-o mașinal cu privirea pe fiica ei, nu-ți crește inima când vezi un om la vârsta doctorului Strong, capabil să facă un asemenea lucru? Se vede acumă câtă dreptate am avut. Când doctorul Strong a venit să-mi facă o vizită foarte măgulitoare și mi-a cerut mâna fiicei, i-am zis lui Annie: „Draga mea, nu încape nicio îndoială pentru mine că, pentru a-ți asigura viitorul, doctorul Strong o să facă mai mult chiar decât a făgăduit.“

În clipa aceea a sunat clopoțelul și am auzit pașii celor doi străini care plecau.

— E gata, desigur, a spus Cătana-Bătrână după ce a tras cu urechea. Drăguțul de el, și-a pus semnătura și pecetea, a perfectat documentul și s-a liniștit. Să fie într-un ceas bun! Ce om înțelept! Annie dragă, mă duc în birou să-mi citesc gazeta, căci nu-mi găsesc liniștea până ce nu aflu toate noutățile. *Miss* Trotwood, David, poftiți să-l vedeți pe doctor.

Când am pornit în urma ei spre birou, am băgat de seamă că *mister* Dick se afla și el în partea întunecată a odăii și că tocmai își închidea briceagul; și îmi amintesc că mătușa și-a frecat furioasă nasul, ca să-și exteriorizeze într-un fel antipatia ce o nutrea față de marțiala noastră prietenă; dar cine a intrat mai întâi în birou, sau cum a ajuns *missis* Markleham de s-a așezat într-o clipită în fotoliul ei, sau cum s-a întâmplat de-am rămas în prag cu mătușa (afară doar dacă dânsa, care avea privirea mai ageră, nu m-o fi oprit), chiar dacă am știut vreodată, am uitat cu desăvârșire. Ceea ce știu e că, înainte ca el să ne fi zărit, l-am văzut pe doctor cum ședea la masă, printre volumele mari *in-folio* pe care le îndrăgea, cu capul sprijinit în mâini. Că în aceeași clipă am văzut-o pe *missis* Strong strecurându-se în odaie, tremurând toată. Că *mister* Dick o ducea de braț. Că *mister* Dick și-a pus cealaltă mână pe umărul doctorului, care s-a uitat la el cu o privire rătăcită. Că, în timp ce doctorul își întorcea capul, soția sa a căzut în genunchi, la picioarele lui, implorându-l cu mâinile ridicate și îndreptându-și asupra lui privirea aceea de neuitat, care mi-a rămas gravată în minte pe vecie. Că *missis* Markleham, văzând această scenă, a lăsat să-i cadă ziarul și s-a uitat fix la ei, cu un cap care ai fi zis că era o mască menită să împodobească prora unei corăbii ce urma să fie botezată „Uimirea“.

Blândețea doctorului, precum și mirarea lui, demnitatea pe care și-a păstrat-o soția sa în ruga ei fierbinte, participarea binevoitoare a lui *mister* Dick și seriozitatea cu care mătușa a exclamat: „Să mai spună cineva că omul *acesta* e nebun!“ (exprimându-și satisfacția că-l salvase de la pacostea ce-l amenințase), toate astea nu-mi apar ca o amintire, ci parcă le văd și le aud în timp ce scriu.

— Doctore! a zis *mister* Dick. E ceva care nu merge. Ce anume? Ia te uită aici!

— Annie! a strigat doctorul. Nu sta la picioarele mele, iubito!

— Ba da! i-a răspuns dânsa. Și vă rog, vă implor din tot sufletul să nu părăsească nimeni odaia. O, tu, care-mi ești soț și părinte, rupe această prelungă tăcere. Trebuia să-mi destăinuiești ce anume s-a strecurat între noi.

Missis Markleham, care între timp își recăpătase graiul, vibrând de indignare maternă și rănită în orgoliul ei de familie, și-a muștrățit fiica:

— Dacă nu vrei să mă scoți din sărite, Annie, ridică-te imediat, Annie, și nu ne face

de răs neamul, umilindu-te în halul ăsta!

— Degeaba-mi vorbești, mamă, i-a răspuns Annie, căci eu către soțul meu mi-am îndreptat ruga, și dumneata n-ai niciun cuvânt aici!

— Niciun cuvânt! a exclamat *missis* Markleham. Eu, niciun cuvânt! Fata asta și-a pierdut mințile! Dați-mi, vă rog, un pahar cu apă!

Eram prea absorbit de scena dintre doctor și, soția lui ca să dau vreo urmare acestei cereri, care, de altfel, n-a impresionat pe nimeni, așa că *missis* Markleham a continuat să găfâie, să caște ochii și să-și facă vânt cu evantaiul.

— Annie! a zis doctorul, apucând-o afectuos de mâini. Draga mea! Dacă de-a lungul anilor în căsnicia noastră au intervenit unele schimbări inevitabile, nu e vina ta. Vina toată o port eu și numai eu. Dar dragostea, admirația și respectul meu sunt neschimbate. Vreau să fii fericită. Te iubesc și te stimez cu adevărat. Ridică-te, Annie, te rog!

Dar nu s-a ridicat. După ce l-a privit un răstimp s-a aplecat și mai mult, și, după ce i-a cuprins genunchiul cu brațul, și-a lăsat capul pe el și a spus:

— Dacă printre cei de față am vreun prieten care poate să spună un cuvânt în apărarea mea sau a soțului meu în această privință; dacă am aici vreun prieten care poate să dea glas bănuielilor care câteodată și-au făcut loc și în inima mea; dacă am aici vreun prieten care-l cinstește pe soțul meu sau care cât de cât a ținut la mine vreodată, și dacă știe ceva, orice ar fi, care ar putea să mijlocească între noi, îl conjur să vorbească!

A urmat o tăcere adâncă. După câteva clipe de șovăire penibilă, am rupt tăcerea:

— *Missis* Strong, am început, cunosc o împrejurare pe care doctorul Strong m-a rugat stăruitor să n-o divulg și pe care până în seara asta n-am divulgat-o nimănui. Dar cred că a venit momentul când să n-o divulg ar fi să înțeleg greșit discreția care mi-a fost impusă, cu atât mai mult cu cât rugămintea dumitale mă dezleagă de făgăduiala dată.

Dânsa și-a întors fața spre mine o clipă și mi-am dat seama că aveam dreptate. N-aș fi putut rezista privirii ei atât de rugătoare, chiar dacă asigurarea pe care mi-ar fi dat-o ar fi fost mai puțin convingătoare.

— Pacea căminului nostru, mi-a zis, stă poate în mâinile dumitale. Am toată încrederea că nu vei lăsa nimic deoparte. Știu dinainte că nimic din ceea ce dumneata sau alții ar putea spune nu va umbri noblețea sufletească a soțului meu. Să nu cauți să mă cruți, chiar dacă ți s-ar părea că ar fi ceva care m-ar putea afecta. După aceea, voi spune și eu tot ce am spus în fața lui și în fața lui Dumnezeu.

În urma acestei rugăminti stăruitoare, n-am mai cerut voie doctorului și, fără a trunchea adevărul, ci doar îndulcind puțin grosolănia lui Uriah Heep, am povestit cu simplitate scena ce s-a desfășurat în noaptea aceea de pomină în încăperea în care ne aflam acum. Cum a holbat ochii *missis* Markleham în tot timpul narațiunii și cum, în mai multe rânduri, mi-a întrerupt expunerea cu exclamații zgomotoase, stridente, nu sunt în stare să descriu.

Când am sfârșit, Annie a rămas câteva clipe tăcută, cu capul plecat, cum am amintit mai înainte. După aceea, a luat mâna doctorului (care ședea în aceeași poziție în care se afla când am intrat), a dus-o la inimă și a sărutat-o. *Mister* Dick i-a ajutat binișor să se ridice; și stând în picioare, sprijinindu-se de brațul lui, dânsa a început să vorbească, cu ochii ațintiți asupra soțului ei, de la care nu și-a întors privirea nici o singură dată.

— Am să vă mărturisesc tot, a început ea cu glas scăzut, pe un ton blând și supus, absolut tot ce s-a petrecut în sufletul meu de când m-am căsătorit. Acum, după ce am aflat ce am aflat, n-aș mai putea trăi dac-aș ascunde ceva.

— Nu, Annie, i-a spus blajin doctorul, niciodată nu m-am îndoit de tine, copila mea. Nu-i nevoie. Zău, nu-i nevoie, draga mea.

— Ba e neapărată nevoie, i-a răspuns ea pe același ton ca mai înainte, ba e

neapărată nevoie să-mi deschid inima în fața acestui model de mărinimie și credință, pe care, martor mi-e cerul, l-am iubit și l-am venerat tot mai mult, an de an, zi cu zi.

— Într-adevăr, s-a amestecat în vorbă *missis* Markleham, dacă credeți că am și eu oarecare discernământ...

— Așa ceva n-ai avut tu niciodată, intriganto! a comentat în șoaptă mătușa, indignată.)

— ... atunci fie-mi îngăduit să spun că n-are niciun rost să intri în asemenea amănunte.

— În această privință, mamă, nu poate să hotărască nimeni altul decât soțul meu, i-a răspuns Annie, fără a-și desprinde privirea de la dânsul, și el mă va asculta. Dacă voi spune cumva unele lucruri care or să te facă să suferi, te rog, mamă, să mă ierți. Am suferit și eu de multe ori, și vreme îndelungată.

— Nemaiauzit! a bolborosit *missis* Markleham.

— Încă de când eram foarte mică, a zis Annie. De când eram copil, primele mele cunoștințe de tot felul au fost indisolubil legate de un prieten și un dascăl plin de răbdare – prietenul răposatului taică-meu – care totdeauna mi-a fost foarte drag. Nu-mi pot...aminti, de niciun lucru din câte știu fără a-mi aduce aminte de dânsul. Mi-a îmbogățit mintea cu cele dintâi comori, cărora le-a dat pecetea personalității lui. Cred că toate aceste cunoștințe, dacă le-aș fi primit din alte mâini, nu mi-ar fi fost atât de prețioase și folositoare.

— Pe maică-sa o uită cu desăvârșire! a izbucnit *missis* Markleham.

— Nu, mamă, a spus Annie, arăt numai ce a însemnat el pentru mine. Trebuie să fac acest lucru. După ce am mai crescut, a continuat să ocupe același loc în viața mea. Eram mândră de interesul ce mi-l purta; mă lega de el un sentiment de profundă recunoștință. Îmi vine greu să spun cum îl socoteam, ca pe un părinte, ca pe un îndrumător, ca pe unul de a cărui laudă mă bucuram mai presus de orice, sau ca pe unul în care aș fi avut încredere deplină chiar de m-aș fi îndoit de omenirea întreagă. Știi bine, mamă, cât de tânără și lipsită de experiență eram atunci când, pe neașteptate, mi l-ai prezentat ca pe un pretendent.

— Episodul ăsta l-am povestit eu de vreo cincizeci de ori celor aici de față! a intervenit *missis* Markleham.

— Atunci ține-ți limba, pentru numele lui Dumnezeu, și nu-l mai repeta! a mormăit mătușa.)

— Schimbarea era atât de mare, la început pierderea mi s-a părut atât de grea, a urmat Annie pe același ton și cu privirea ațintită asupra lui, încât am fost tulburată și abătută. Nu eram decât o fetiță; și când s-a petrecut această schimbare fundamentală în poziția acestui om, pe care atâta vreme îl luasem drept pildă, cred că am fost tare mâhnită. Dar nimic nu-i mai putea reda locul dinainte; și am fost mândră că mă socotea vrednică de el, și așa ne-am căsătorit.

— La Saint Alphage, din Canterbury, a precizat *missis* Markleham.

(— Dracu s-o ia! a zis mătușa. Defel nu *vrea* să tacă!)

— Niciodată nu m-am gândit la avantajele lumești pe care mi le-ar putea aduce soțul meu, a urmat Annie, roșind la față. Asemenea gânduri meschine nu și-au aflat nicicând vreun loc în inima-mi tânără. Te rog, mamă, să mă ierți dacă am să spun că *dumneata* ai fost cea dintâi care mi-ai atras atenția că s-ar putea găsi unii oameni care să ne înjosească, și pe mine, și pe el, cu asemenea ticăloase bănuieli.

— Eu! a strigat *missis* Markleham.

(— Desigur că tu, a comentat mătușa, și de vina asta nu scapi fluturând evantaiul, marțiala mea prietenă!)

— A fost întâia oară că m-am simțit nefericită în noua mea existență, a spus mai departe Annie. A fost cauza primară a tuturor clipelor nefericite pe care le-am trăit după aceea. În ultima vreme acestea s-au înmulțit în așa măsură, că nu le mai pot număra, dar nu din pricina pe care o presupui – o, scumpul meu soț mărinimos – căci

în sufletul meu nu dăinuiește niciun gând, nicio amintire, nicio nădejde care să nu fie indisolubil legată de tine.

Și-a ridicat privirea, și-a împreunat mâinile și mi s-a părut frumoasă și sinceră ca un duh. Și începând din acest moment doctorul s-a uitat țintă la ea, așa cum și dânsa se uita țintă la el.

— Mama n-are nicio vină, a urmat Annie, sunt sigură că niciodată nu ți-a cerut cu gând rău ceva pentru sine, dar când am văzut câte cereri nesăbuite îți erau prezentate în numele meu; când am văzut cum erai speculat în numele meu; când am văzut cât de darnic și generos erai și că *mister* Wickfield, care era atât de preocupat de bunul mers al treburilor tale, se arăta nemulțumit, prima intuiție că asupra mea ar putea să plutească josnica bănuială că mi-aș vinde dragostea și că tu ai cumpăra-o m-a izbit ca un ultragiu și ca o nemeritată rușine, pe care te sileam să le înduri alături de mine. Nu vă pot spune ce însemna – și mama nici nu-și poate închipui – să fii tot timpul obsedată de gândul acesta îngrozitor, deși știam prea bine în adâncul inimii că în fața altarului, în ziua cununiei, fusese încoronată dragostea și mândria vieții mele!

— Asta-i recunoștința cu care te alegi când porți de grijă familiei! s-a căinat *missis* Markleham, cu ochii plini de lacrimi. Mai bine ar fi fost să fiu rece și nepăsătoare ca un turc.

(— Îmi pare rău și mie, și să fi rămas în țara de baștină! a bombănit mătușa.)

— Tocmai în vremea aceea mama s-a arătat mai grijulie de soarta vărului meu Maldon. Țineam mult la el, a urmat dânsa cu glas scăzut, dar fără șovăire. Ne-am îndrăgit cândva, în copilărie. Dacă nu s-ar fi întâmplat ca împrejurările să se schimbe, aș fi ajuns, poate, să-mi închipui că-l iubeam cu adevărat, și m-aș fi măritat cu el, și aș fi fost tare nefericită. Căci într-o căsnicie nici că se poate mai mare pacoste decât deosebirea de gusturi și păreri.

În timp ce ascultam cu cea mai mare luare-aminte cele ce au urmat, am meditat asupra acestor cuvinte, ca și cum ar fi prezentat un deosebit interes sau ar fi avut nu știu ce valoare practică pe care n-o puteam desluși. „Căci într-o căsnicie nici că se poate mai mare pacoste decât deosebirea de gusturi și păreri...“, „nici că se poate mai mare pacoste decât deosebirea de gusturi și păreri...“

— Nu aveam nimic comun, a urmat Annie. De mult mi-am dat seama de lucrul acesta. Dacă n-aș avea motive mai temeinice de a fi recunoscătoare soțului meu, ar trebui să-i port recunoștință pentru că m-a ferit de consecințele primului impuls greșit al inimii mele neștiutoare.

Stătea nemișcată în fața doctorului și vorbea cu o seriozitate emoționantă. Și totuși vocea îi era la fel de calmă ca și până atunci.

— În timp ce dânsul aștepta să profite de generozitatea ta, care, dragul meu, s-a manifestat cu atâta mărinimie, iar eu mă perpeleam în ipostaza de femeie interesată în care mă aflam pusă, eram de părere că i-ar fi stat mai bine să se descurce singur. Eram de părere că, de aș fi fost în locul lui, aș fi încercat să fac acest lucru cu prețul oricăror sacrificii. Dar n-am avut o părere proastă despre el până în seara când a plecat spre India. În seara aceea mi-am dat seama că-i un om fățarnic și nerecunoscător. Am deslușit atunci un tâlc nou în privirea scrutătoare cu care mă urmărea *mister* Wickfield. Mi-am dat seama pentru întâia oară de sinistra bănuială ce plana asupra vieții mele.

— Bănuială, Annie? a exclamat doctorul. Nu, nu, nu!

— Știu, iubitul meu soț, că în mintea ta nu s-a strecurat niciodată vreo bănuială! Și în seara aceea, când am venit la tine să-mi descarc sufletul de durerea și rușinea ce-l apăsau, cu gândul că trebuie să-ți spun că, sub propriul tău acoperiș, o rudă de a mea, căreia, de dragul meu, îi făcuseși numai bine, cutezase să-mi spună cuvinte pe care nu s-ar fi cuvenit să le rostească nici de aș fi fost o ticăloasă și o interesată, cum mă socotea el... În seara aceea, mintea s-a răzvrătit și a respins rușinea de care m-ar fi acoperit măcar și relatarea acelor cuvinte. Ele mi-au pierit de pe buze, și din ceasul

acela nu le-am mai rostit niciodată.

Mormăind ceva, *missis* Markleham s-a lăsat pe speteza fotoliului și s-a ascuns îndărătul evantaiului, de parcă ar fi avut de gând să nu se mai arate niciodată.

— Din seara aceea n-am mai schimbat nicio vorbă cu el decât în prezența ta; și atunci numai ca să evit această explicație. Au trecut ani de când a aflat din gura mea cum e privit în casa asta. Demersurile ce le-ai făcut, fără știrea mea, pentru avansarea lui, și pe care apoi, ca să-mi prilejuiești o surpriză și o plăcere, mi le-ai destăinuit, n-au făcut, crede-mă, decât să-mi pară și mai apăsătoare nefericirea și taina mea.

Deși doctorul s-a străduit din răspuțeri s-o oprească, dansa s-a lăsat binișor la picioarele lui și, ridicând către el ochii plini de lacrimi, a spus:

— Nu-mi vorbi, nu încă! Lasă-mă să-ți mai spun ceva! Nu știu dacă am greșit sau nu, dar dacă ar fi să reîncep, aș face, cred, la fel. Niciodată nu vei putea înțelege ce a însemnat pentru, mine să-ți fiu credincioasă cu vechile noastre amintiri, să știu că s-ar putea găsi oameni atât de răi încât să presupună că mi-am vândut sinceritatea și să trăiesc în împrejurări care în aparență întăreau această presupunere. Eram foarte tânără și n-aveam cu cine mă sfătui. Între maică-mea și mine a dăinuit întotdeauna un adânc dezacord în tot ce te privea. Dacă m-am închis în mine și am ascuns insulta ce mi-a fost adusă, am făcut-o numai din respect pentru tine și pentru că țineam atât de mult să mă stimezi.

— Annie, sufletelul meu neprihănit, scumpa mea fetiță! a exclamat doctorul.

— Încă puțin! Doar câteva cuvinte! Mă gândeam c-ar fi fost atâtea altele cu care te-ai fi putut însura și care nu ți-ar fi adus atâtea belele și supărări pe cap și care ți-ar fi făcut un cămin mai vrednic. Îmi ziceam că mai bine ar fi fost să fi rămas eleva ta, aș putea zice aproape copila ta. Mă gândeam că nu sunt la înălțimea culturii și înțelepciunii tale. Dacă toate acestea m-au împins să mă închid în mine (cum de fapt m-am închis), cu toate că ar fi trebuit să ți le destăinuiesc pe toate, am făcut-o pentru că te respectam atât de mult și pentru că nutream nădejdea că va veni o zi când îmi vei putea acorda stima ta.

— Ziua aceea, Annie, a început de mult, și, draga mea, nu poate să-i urmeze decât o noapte, una, singură și lungă, i-a zis doctorul.

— Încă un cuvânt! mai târziu mi-am pus în gând – mi-am pus serios în gând și am luat hotărârea – să port întreagă povara netrebniciei omului cu care te-ai purtat cu atâta mărinimie. Și acum vreau să-ți mai spun, prietene scump, care te-ai dovedit a fi cel mai bun dintre toți prietenii, un singur cuvânt! Am deslușit astă-seară pricina schimbării pe care cu atâta durere și mâhnire am observat-o la tine în ultimul timp și pe care uneori am pus-o în legătură cu vechile mele temeri, iar alteori, pe seama unor vagi presupuneri mai apropiate de adevăr; și întâmplător tot astă-seară am cunoscut întreaga măsură a încrederii ce-ai avut-o în mine, în ciuda greșelii mele. Oricâtă dragoste și devotament ți-aș da în schimb, nu pot nădăjdui că vor fi vreodată în stare să mă facă vrednică de neprețuita ta încredere; dar cele ce am aflat acum mă îndrituiesc să ridic ochii spre chipul tău drag, venerat ca al unui părinte, iubit ca al unui soț, cinstit din anii copilăriei ca al unui prieten, și să declar solemn că nici în gândurile mele cele mai fugare nu ți-am greșit niciodată și n-am șovăit nicio clipă în dragostea și credința ce-ți datorez!

Și-a înlănțuit brațele în jurul gâtului lui, iar el, înclinându-și capul către ea, părul lui alb s-a amestecat cu coșitele-i castanii întunecate.

— O, strânge-mă la pieptul tău, scumpul meu soț! Niciodată să nu mă alungi din inima ta! Nu te gândești și nu spune că ar fi vreo deosebire sau vreo nepotrivire între noi, căci în afară de nenumăratele mele slăbiciuni, nu există niciuna. An de an am înțeles mai bine acest lucru și te-am prețuit tot mai mult! O, strânge-mă la pieptul tău, scumpul meu soț, căci dragostea mea e clădită pe stâncă și nu se va clătina niciodată!

În adâncă tăcere care a urmat, mătușa s-a apropiat cu pas solemn de *mister* Dick, l-a îmbrățișat și l-a sărutat zgomotos. Și bine a făcut, pentru bunul lui nume, căci l-am

văzut că se pregătea să stea într-un picior, ca să-și arate bucuria.

— Ești un om cu totul remarcabil, Dick, i-a zis mătușa, foarte încântată, și să nu încerci să mă contrazici, că știu eu mai bine ca tine!

După aceea, mătușa l-a tras de mânecă, mi-a făcut un semn și am ieșit toți trei pe furiș.

— În orice caz, asta a însemnat o lovitură pentru marșala noastră prietenă, a declarat mătușa în drum spre casă. Și asta ar fi de ajuns să mă facă să dorm bine, chiar de n-aș avea niciun alt motiv de bucurie.

— Mi s-a părut că era cu desăvârșire zdrobită, și-a dat cu părerea *mister* Dick, compătimitor.

— Ce tot spui? Ai văzut vreodată un crocodil zdrobit? l-a întrebat mătușa.

— Nu, cred că niciodată n-am văzut un crocodil, i-a răspuns *mister* Dick cu glas domol.

— Nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat de nu și-ar fi vârat coada crocodilul ăsta bătrân, a spus apăsător mătușa. Ar fi foarte mult de dorit ca anumite mame să-și lase în pace fetele după ce le-au măritat și să nu le mai omoare cu dragostea. Își închipuie că pentru că au adus pe lume o nenorocită de fată – ca și cum, Doamne iartă-mă, fata ar fi vrut sau ar fi cerut să vină pe lume! – ar avea dreptul, nelimitat s-o sâcăie până la moarte. La ce te gândești, Trot?

Mă gândeam la tot ce-mi fusese dat să aud. Îmi stăruiau în minte crâmpie de frază. „Într-o căsnicie nici că se poate mai mare pacoste decât deosebirea de gusturi și păreri.“ „Primul impuls al unei inimi neștiutoare.“ „Dragostea mea e clădită pe stâncă.“ Dar ajunseseam, acasă; și pe jos zăceau frunze călcate în picioare, iar vântul de toamnă șuiera.

CAPITOLUL XLVI

ȘTIRI

Eram căsătorit de vreun an, cred, dacă mă pot bizui pe memoria mea, cam slabă în ce privește datele, când, într-o după-amiază, întorcându-mă dintr-o plimbare singuratică, în cursul căreia mă gândisem la cartea pe care o scriam atunci – căci, datorită unei munci îndârjite, repertasem succese tot mai mari și lucram la primul meu roman – am trecut prin fața casei lui *missis* Steerforth. De când locuiam în cartierul acela, trecusem deseori pe acolo, deși, ori de câte ori puteam, alegeam alt drum. Se întâmpla însă uneori ca alternativa să implice un lung ocol; așa că treceam pe acolo destul de des.

Dar niciodată nu aruncam asupra casei mai mult decât o privire fugitivă, și totdeauna grăbeam pasul. Avea mereu același aer trist și sumbru. Niciuna dintre odăile mai bune nu dădeau spre uliță, iar ferestrele de modă veche, înguste, cu cercevele masive, care niciodată nu fuseseră prea vesele, acum, când erau totdeauna ermetic închise și cu storurile lăsate, păreau mai posomorâte ca oricând. O alee acoperită, care străbătea o curtică pavată, ducea la o intrare părăsită; și fereastra rotundă, care lumina casa scării, deși contrasta violent cu toate celelalte fiindcă era singura fără stori, avea același aer trist și dezolant. Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată o lumină aprinsă. Dacă aș fi fost un trecător oarecare, aș fi bănuț, pesemne, că înăuntru zăcea moartă vreo bătrână fără urmași. Și dacă aș fi avut fericirea să nu știu nimic despre casa aceea și aș fi văzut-o des în aceeași stare, mi-aș fi desfătat imaginația cu fel de fel de ipoteze dintre cele mai fantastice.

Dar așa cum stăteau lucrurile, mă gândeam la ea cât mai puțin cu putință. Spre deosebire de persoana mea fizică, conștiința nu reușea s-o dea uitării după ce trecea

pe lângă ea; și de obicei îmi trezea un lung șir de amintiri. În după-amiaza aceea, casa mi-a părut mai tulburătoare ca altele, căci îndată ce s-a ivit în fața mea, s-a învălmășit cu amintirile copilăriei și cu visurile anilor următori, cu nălucile unor nădejdi abia înfiripate și cu umbrele incoerente și abia descifrate și înțelese ale dezamăgirilor, precum și cu acea împletire de experiență și imaginație care erau rezultatul gândurilor pe care tocmai le pritoceam. Pășisem mai departe, cuprins de melancolie, când, deodată, un glas care a răsunat lângă mine m-a făcut să tresar.

Era un glas de femeie. Nu mi-a trebuit mult timp ca s-o recunosc pe slujnicuța lui *missis* Steerforth, slujnicuța care purtase cândva panglici albastre la bonetă. Renunțase la ele, pesemne, ca să se adapteze atmosferei ce domnea acum în casă, și le înlocuise cu una sau două funde cafenii, triste.

— Vă rog, *sir*, n-ați vrea să fiți atât de bun să poftiți înăuntru, ca să vorbiți cu *miss* Dartle?

— *Miss* Dartle te-a trimis să mă chemi? am întrebat-o eu.

— Nu astă-seară, *sir*, dar e totuna. *Miss* Dartle v-a văzut trecând acum o zi sau două și mi-a spus să-mi iau ceva de cusut și să stau pe scară, și când vă voi vedea trecând din nou, să vă poftesc înăuntru, să vorbiți cu ea.

Am făcut cale întoarsă și, urmând-o, am întrebat-o ce mai face *missis* Steerforth. Mi-a spus că stăpâna ei se simțea destul de prost și că stătea mai tot timpul în odaia ei.

Când am ajuns, m-a îndrumat să intru în grădină, s-o caut pe *miss* Dartle, și m-a lăsat singur. Am găsit-o șezând pe un scaun, într-un colț al terasei de unde se vedea orașul. Era un amurg mohorât, și cerul era vânăt; când am văzut priveliștea ce se pierdea în depărtare, din care, ici-colo, în lumina palidă, se înălța silueta unui edificiu mai de seamă, m-am gândit că reprezenta un fundal potrivit pentru portretul acestei femei înfricoșătoare.

M-a zărit când m-am apropiat și s-a ridicat o clipă, ca să mă privească. Am găsit că era mai lividă și mai slabă decât ultima oară când o văzusem; ochii ei focoși erau și mai strălucitori, iar cicatricea, și mai pronunțată.

Ne-am salutat cu răceală. După întâlnirea din urmă ne despărțisem supărați; și de astă dată a avut față de mine o atitudine disprețuitoare, pe care nu s-a ostenit s-o ascundă.

— Mi s-a spus că doriți să-mi vorbiți, *miss* Dartle, i-am spus, rămânând în picioare, cu mâna pe speteaza unui scaun, și refuzând invitația, făcută cu un gest, de a lua loc.

— Da, vă rog, mi-a zis ea. Spuneți-mi, a fost cumva găsită fata aceea?

— Nu.

— Totuși, a fugit!

Am văzut cum, în timp ce mă privea, buzele-i subțiri fremătau, de parcă din nou ar fi vrut s-o copleșească cu muștrări,

— A fugit? am repetat.

— Da! De la el! mi-a zis cu un rânjet. Dacă n-au găsit-o până acum, se prea poate că n-au s-o mai găsească niciodată. Se prea poate să fi murit!

Niciodată n-am văzut zugrăvită pe vreun chip omenesc o expresie de cruzime triumfătoare asemănătoare aceleia cu care mi-a întors privirea.

— A-i dori moartea, i-am spus, e urarea cea mai bună pe care o persoană aparținând sexului ei i-ar putea-o face. Mă bucur, *miss* Dartle, că vremea v-a muiat până într-atât inima.

N-a binevoit să-mi răspundă, însă întorcându-se spre mine, a râs disprețuitor și mi-a zis:

— Prietenii acestei minunate tinere mult nedreptățită și ultragiată sunt, pare-mi-se, și prietenii dumneavoastră. Sunteți apărătorul și susținătorul drepturilor lor. Doriți cumva să aflați ce se știe despre ea?

— Da, i-am zis.

Zâmbind sinistru, s-a ridicat, a făcut câțiva pași în direcția gardului de ilex din apropiere, care despărțea pajiștea de grădina de zarzavat, și a strigat: „Poftim încoace!“, ca și cum ar fi chemat nu știu ce animal respingător.

— Pot conta, nu-i așa, *mister* Copperfield, că vă veți stăpâni și că nu vă veți deda aici la acte de răzbunare sau de afirmare a drepturilor prietenilor dumneavoastră? m-a întrebat privindu-mă peste umăr, cu aceeași expresie.

Am dat din cap, fără a înțelege ce voia să spună; iar dânsa, după ce a strigat din nou: „Poftim încoace!“, s-a întors însoțită de respectabilul *mister* Littimer, care, la fel de respectuos ca altă dată, mi-a făcut o plecăciune și s-a oprit în spatele ei. Grația perversă și aerul de triumf, care aveau totuși ceva feminin și atrăgător, cu care *miss* Dartle a luat loc pe scaunul dintre noi și s-a uitat la mine erau vrednice de cea mai crâncenă fată de căpcăun din basme.

— Și acum povestește-i lui *mister* Copperfield cum a fugit! i-a poruncit, fără a se uita la el și ducând mâna la vechea cicatrice, care de astă dată se prea poate că zvâcnea mai degrabă de plăcere decât de durere.

— *Mister* James și cu mine, *ma'am*...

— Nu mi te adresa mie! l-a oprit ea, încruntându-se.

— *Mister* James și cu mine, *sir*...

— Nici mie să nu mi te adresezi, te rog, i-am zis.

Fără a-și pierde câtuși de puțin cumpătul, *mister* Littimer, înclinându-se ușor, ne-a dat a înțelege că tot ceea ce ne este pe plac îi este și lui; și a început din nou:

— *Mister* James și cu mine am colindat prin străinătate, împreună cu tânăra aceea, fără încetare din ziua când a părăsit Yarmouthul sub aripa lui *mister* James. Am vizitat fel de fel de locuri și am văzut multe țări străine. Am fost în Franța, în Elveția, în Italia... de fapt aproape peste tot.

Își ațintise privirea asupra spetezei scaunului, ca și cum ei i-ar fi vorbit; și-o bătea ușor cu degetele, ca și cum ar fi atins o claviatură mută.

— *Mister* James era foarte atașat de această tânără; și încă niciodată, de când sunt în serviciul lui, nu l-am văzut perseverând timp atât de îndelungat. Tânăra asimila foarte iute orice și vorbea curent limbi străine; nici n-ai fi zis că era o fată de la țară. Am băgat de seamă că oriunde ne duceam, era mult admirată.

Miss Dartle și-a dus mâna la inimă. Și l-am văzut pe Littimer cum s-a uitat furiș la ea, zâmbind ușor, pentru sine.

— Într-adevăr, tânăra era foarte mult admirată. Fie pentru toaletele ei; fie pentru că era arsă de vânt și de soare; fie pentru că se făcea mare caz de ea; fie pentru una, fie pentru alta, fie pentru toate la un loc; însușirile ei atrăgeau atenția generală.

Apoi a făcut o scurtă pauză. Rosa Dartle arunca priviri neliniștite asupra priveliștii care se pierdea în zare, și ca să-și stăpânească zvâcnirile gurii, își mușca buza de jos.

Ridicându-și mâinile de pe spetează și împreunându-le, *mister* Littimer s-a proptit bine într-un picior și, cu ochii plecați și cu respectabilul său cap puțin înclinat, a urmat:

— O bucată de vreme, tânăra a dus-o așa, cu toate că uneori era cam deprimată, până ce apatia și toanele ei tot mai frecvente l-au obosit pe *mister* James; și lucrurile n-au mai mers bine. Și pe cât dânsul se arăta mai nervos, pe atât starea ei se înrăutățea; și trebuie să spun că și eu am dus-o destul de greu la mijloc, între ei doi. Totuși, lucrurile s-au mai dres și s-au mai împăcat de nenumărate ori; și povestea a durat mult mai mult decât ar fi fost de așteptat.

Desprinzându-și privirile din zare, *miss* Dartle s-a uitat la mine cu expresia de mai înainte. *Mister* Littimer, după ce și-a dres glasul tușind ușor, și-a mutat greutatea pe celălalt picior și a continuat:

— În cele din urmă, după multe certuri și amarnice învinuiri, într-o bună dimineață, *mister* James a părăsit împrejurimile Neapolelui (dânsa ținea foarte mult să stea la mare), unde aveau o vilă, amăgind-o că se va întoarce peste o zi sau două, dar

mie mi-a lăsat vorbă să-i dau de știre că pentru binele amândurora – aici *mister* Littimer a tușit puțin – s-a hotărât să plece și s-o lase. Trebuie să spun, însă, că *mister* James s-a purtat cât se poate de frumos; i-a propus să se mărite cu un domn foarte respectabil, care era gata să-i ierte trecutul, și care era cel puțin la fel de bun ca orice bărbat la care ar fi putut năzui în împrejurări normale, căci, de fapt, dânsa era de neam foarte prost.

Mister Littimer din nou și-a mutat greutatea de pe un picior pe celălalt și și-a umezit buzele. Am fost convins că persoana la care făcea aluzie ticălosul era chiar el, și am citit pe fața Rosei Dartle că era și ea de aceeași părere.

— Primisem și însărcinarea să-i comunic și propunerea asta. Eram gata să fac orice numai ca să-l scap pe *mister* James din încurcătură și să restabilesc armonia între el și mamă-sa, care-l iubește și care a suferit atât de mult din pricina lui. De aceea am acceptat această misiune. Când și-a revenit în simțiri, după ce i-am dat de știre că *mister* James o părăsise, tânăra a avut o criză de o violență nemaipomenită. Era ca nebună și a fost nevoie să fie ținută cu forța; altfel, ar fi putut pune mâna pe un cuțit sau s-ar fi aruncat în mare, sau s-ar fi dat cu capul de pardoseala de marmură.

Cu o licărire de bucurie pe față și rezemată de speteaza scaunului, *miss* Dartle parcă se delecta ascultând cuvintele rostite de ticălosul acela.

— Dar când am ajuns la punctul al doilea al mandatului încredințat, a spus *mister* Littimer, frecându-și mâinile stingherit, pe care, în orice caz, ar fi fost de așteptat ca oricine să-l aprecieze cel puțin ca bine intenționat, ei bine, atunci și-a dat arama pe față. De când sunt n-am văzut ființă mai insolentă. Purtarea ei a fost scandaloasă. De lemn sau de piatră să fi fost, și tot ar fi manifestat mai multă recunoștință, mai multă sensibilitate, mai multă răbdare și mai mult discernământ. Dacă nu m-aș fi ferit, m-ar fi ucis, sunt convins.

— Asta mă face s-o prețuiesc cu atât mai mult, am spus eu indignat.

Mister Littimer și-a înclinat capul, ca și cum ar fi vrut să zică: „Într-adevăr, *sir!* Dar sunteți încă tânăr!“, și apoi a reluat firul povestirii:

— Pe scurt, am fost silit un timp să îndepărtez din preajma ei orice obiect cu care și-ar fi putut cășuna vreun rău sieși sau altora și s-o țin încuiată. Cu toate acestea, forțând gratiile de la fereastră, pe care eu însumi le bătusem în cuie, într-o noapte a ieșit și a sărit pe vița cultivată în spalier; și de atunci, după câte știu, n-a mai văzut-o nimeni și nici nu s-a mai auzit nimic de ea.

— Poate o fi murit, a zis *miss* Dartle cu un rânjet, de parcă ar fi fost în stare să calce în picioare cadavrul nefericitei.

— Eu cred, *miss* Dartle, că s-ar putea să se fi înecat, i-a răspuns *mister* Littimer, bucuros că i s-a oferit prilejul să se adreseze cuiva. E foarte posibil. Sau poate au ajutat-o pescarii din partea locului și nevestele și copiii lor. Fiind deprinsă cu oamenii de rând, adesea stătea cu ei de vorbă pe plajă, lângă bărcile lor. Când *mister* James lipsea, am văzut-o petrecând zile întregi cu ei. *Mister* James s-a și supărat o dată, aflând că le povestise copiilor că era fiica unor pescari și că demult, în țara ei, hoinărise și ea la fel pe țărmul mării.

Vai, Emily! Frumoasă și nefericită! Și în fața ochilor mei s-a înfiripat un tablou care o înfățișa pe țărmul acela depărtat, înconjurată de copilași naivi și nevinovați, cum fusese și ea cândva, ascultând glăscioarele lor, care, de s-ar fi măritat cu un om simplu, i-ar fi putut șopti și ei „mamă“, ascultând glasul de tunet al mării, care repeta fără conținere: „Niciodată!“

— M-am convins că nu mai era nimic de făcut, și atunci, *miss* Dartle...

— Nu ți-am spus să nu mi te adresezi? s-a răstit ea, neînduplecată și disprețuitoare.

— Dumneavoastră mi-ați adresat cuvântul, *miss*, s-a scuzat el. Vă rog să mă iertați. Dar datoria mea e să mă supun.

— Fă-ți datoria, i-a zis ea. Isprăvește de povestit și pleacă!

— M-am convins că nu era chip s-o găsec, a reluat el cu un aer de nespūsă respectabilitate și făcând o smerită plecăciune, și atunci m-am dus să-l caut pe *mister* James acolo unde ne înțelesesem să-i scriu și l-am informat de cele întâmplate. Am avut un schimb de cuvinte, în urma căroră am socotit că demnitatea mea îmi impunea să-l părăsesc. Puteam îndura și am îndurat eu multe din partea lui *mister* James, dar de astă dată m-a jignit prea tare. M-a ofensat. Cunoscând funesta dezbinare dintre el și maică-sa și știind cât de neliniștită trebuie să fie, mi-am permis să mă întorc acasă, în Anglia, și am povestit...

— L-am plătit ca s-o facă, mi-a zis *miss* Dartle.

— Întocmai, *ma'am...* și am povestit ce știam. Nu cred să-mi fi scăpat ceva, a adăugat *mister* Littimer, după o clipă de chibzuire. Acum am rămas fără slujbă și aș fi fericit dacă aș găsi un post respectabil.

Miss Dartle mi-a aruncat o privire, parcă spre a mă întreba dacă n-aveam de cerut vreo deslușire. Cum tocmai îmi venise ceva în minte, i-am zis îndată:

— Aș vrea să știu de la acest., individ – alt cuvânt mai blajin nu m-am putut hotărî să folosesc – dacă au interceptat o scrisoare trimisă fetei de acasă sau dacă presupune că dânsa ar fi primit-o.

A rămas calm și tăcut, cu ochii în pământ, și și-a împreunat mâinile cu vârfurile degetelor de la mâna dreaptă sprijinite pe vârfurile degetelor de la mâna stângă.

Disprețuitoare, *miss* Dartle și-a întors capul către el.

— Vă cer iertare, *miss*, s-a oțărât el, trezindu-se parcă din visare, dar oricât de supus aș fi față de dumneavoastră, am și eu mândria mea, deși nu sunt decât un servitor. *Mister* Copperfield și dumneavoastră nu sunteți totuna. Dacă *mister* Copperfield dorește să afle ceva de la mine, îmi permit să-i amintesc lui *mister* Copperfield că îmi poate pune o întrebare. Am și eu mândria mea.

După o scurtă luptă interioară, mi-am întors privirea spre el și i-am spus:

— Ai auzit întrebarea. Dacă dorești, n-ai decât să consideri că ți-am adresat-o. Ce răspuns ai de dat?

— *Sir*, mi-a spus, despărțind și apoi împreunând din nou vârfurile degetelor, nu vă pot da decât un răspuns vag, pentru că una e să destăinuiesc mamei secretele fiului ei, și alta să vi le destăinuiesc dumneavoastră. Mi se pare puțin probabil ca *mister* James să fi văzut cu ochi buni primirea unor scrisori de natură să sporească deprimarea și tensiunea din casă; mai mult decât atât n-aș vrea să vă spun, *sir*.

— Asta-i tot? m-a întrebat *miss* Dartle.

I-am făcut semn că nu mai aveam nimic de spus.

— Un singur lucru numai! am adăugat când l-am văzut că dădea să plece. Am înțeles rolul jucat de individul ăsta în această ticăloșie și l-aș sfătui să nu se arate prea mult în lume, întrucât voi relata totul aceluia care încă din fragedă copilărie i-a ținut fetei loc de tată.

În clipa când începusem să vorbesc, se oprise și mă ascultase cu calmul său obișnuit.

— Vă mulțumesc, *sir*. Dar mă veți ierta, *sir*, dacă vă voi spune că în țara asta nu există nici sclavi, nici păzitori de sclavi și că nimeni nu e îndrituit să-și facă singur dreptate. Dacă se încumetă careva s-o facă, riscul e mai degrabă al lui decât al altor persoane. Așadar, *sir*, nu-mi va fi teamă să mă arăt oriunde voi pofti.

După care mi-a făcut politicos o plecăciune; și apoi, după ce i-a mai făcut una Rosei Dartle, s-a retras, trecând pe sub arcul deschis în gardul de ilex pe unde venise. Câteva clipe *miss* Dartle și cu mine ne-am uitat unul la altul fără a spune niciun cuvânt, dânsa păstrând aerul acela triumfător pe care-l arborase când îl adusese pe Littimer.

— Ne-a mai spus, a adăugat ea făcând o grimasă, că, după câte a aflat, stăpânul lui încrucișează de-a lungul coastelor Spaniei și că are de gând după aceea să navigheze până i se va urî de mare. Dar asta pe dumneavoastră nu vă mai interesează. Prăpastia

între mamă și fiu, care amândoi sunt trufași, este mai adâncă decât înainte și nu întrevăd nicio nădejde de împăcare, căci sunt din același aluat, și cu cât trece vremea, cu atât se fac mai îndărătnici și mai inversunați. Cred că nici asta nu vă interesează; dar constituie o introducere la ceea ce vreau să vă spun. Și ațintindu-și asupra mea ochii negri ca tăciunele și ridicându-și pățimașă degetul, mi-a zis: Poate că diavolița aceea pe care ați înfățișat-o în chip de inger, vorbesc de stricata pe care a cules-o din mocirlă, mai trăiește, căci oamenii de rând nu mor atât de ușor. Și dacă trăiește, desigur că veți căuta această perlă prețioasă, și dacă o s-o găsiți, o să doriți să-i purtați de grijă. Dorim și noi acest lucru, pentru ca nu cumva să pună din nou gheara pe el. În această privință avem unul și același interes; și tocmai fiindcă aș vrea să-i fac orice rău pe care târătura asta ar fi în stare să-l simtă, de aceea am trimis să vă cheme, ca să auziți ceea ce ați auzit.

Mi-am dat seama, după o schimbare în expresia feței ei, că se apropia cineva în spatele meu. Era *missis* Steerforth, care mi-a dat mâna, mai rece dar mai solemnă și mai ceremonioasă ca altă dată; totuși, am băgat de seamă, și asta m-a mișcat, că amintirea dragostei ce i-o purtasem odinioară fiului ei părea încă vie, neștersă. Era foarte schimbată. Portul nu-i mai era nici pe departe atât de trufaș, chipul frumos era brăzdat de cute adânci, iar părul albise aproape de tot. Dar când s-a așezat, mi s-a părut, că mai era frumoasă și am recunoscut acea scânteiere a ochilor cu căutătura mândră care de atâtea ori îmi luminase visurile pe când eram la școală.

— *Mister* Copperfield a aflat totul, Rosa?

— Da.

— Chiar din gura lui Littimer?

— Da; i-am spus și de ce ați dorit acest lucru.

— Ești o fată bună. Am avut un schimb de scrisori cu fostul dumneavoastră prieten, a urmat apoi adresându-mi-se, dar nu i-au trezit nici simțul datoriei, nici pe acela al obligațiilor firești. De aceea nu urmăresc alt scop decât acela pe care vi l-a împărtășit Rosa. Dacă, ajutându-l pe bătrânul cumsecade pe care l-ați adus aici (și de care îmi pare rău, asta-i tot ce vă pot spune), fiul meu ar putea fi ferit de primejdia de a cădea din nou în mrejele unui vrăjmaș viclean, va fi cu atât mai bine!

După care, s-a îndreptat în scaun și a încremenit, cu privirea ațintită în depărtări.

— Vă înțeleg, i-am spus respectuos. Vă asigur că nici nu mă gândesc să interpretez greșit gândurile dumneavoastră. Dar trebuie să vă spun că pe oamenii aceștia atât de crunt năpăstuiți îi cunosc din copilărie și că vă înșelați amarnic dacă vă închipuiți că această fată, atât de crâncen terfelită și amăgită, n-ar prefera de o sută de ori moartea decât să primească măcar un pahar de apă din mâinile fiului dumneavoastră.

— Lasă, Rosa, lasă! a spus *missis* Steerforth, oprind-o pe *miss* Dartle, care voia să intervină. N-are importanță. Fie și așa. Am auzit că v-ați căsătorit, *sir*?

I-am răspuns că mă căsătorisem de câțva timp.

— Și vă merge bine? Duc o viață retrasă și nu prea sunt la curent cu ce se petrece, dar pare-mi-se că ați dobândit oarecare faimă.

— Am fost favorizat de soartă, i-am zis, și mi s-au adus unele laude.

— Mama dumneavoastră mai trăiește? m-a întrebat cu glas ceva mai blajin.

— Nu.

— Păcat! Ar fi fost mândră de dumneavoastră. Noapte bună!

I-am strâns mâna, pe care mi-a întins-o cu un aer demn și mândru, și am simțit-o liniștită, ca un om pe deplin împăcat. Orgoliul ei era capabil să strunească până și bătăile inimii și să-i aștearnă pe față un vâl de liniște, prin care privea țintă drept înainte, spre zare.

Depărtându-mă de-a lungul terasei, am băgat de seamă cum stăteau neclintite amândouă, cu ochii asupra priveliștii ce se întindea până în zare, în vreme ce întunericul tot mai des se lăsa în jurul lor. Ici-colo, în orașul ce se pierdea în depărtare, licărea câte un felinar aprins mai de timpuriu, iar pe cer, în partea dinspre

apus, mai stăruia o lumină șovăielnică. Dar din valea largă, din față, se înălța, întinsă ca fața mării, o pânză de ceață, care, împreună cu întunericul, părea gata să le învăluie. Mi-a rămas întipărită în minte această imagine, și mă înspăimântă, pentru că atunci când pentru ultima oară mi-am întors privirea spre cele două femei, pâcla, ca o mare furtunoasă, se ridicase la picioarele lor.

Reflectând asupra celor ce aflasem, am socotit că era datoria mea să-l încunoștințez pe *mister Peggotty*. A doua zi, pe seară, m-am dus la Londra să-l caut. Rătăcea mereu dintr-un loc în altul, în nădejdea că o va regăsi pe nepoata sa, dar zăbovea mai mult la Londra. Deseori îl zărisem în beznă cum trecea pe străzi, căutând, printre puținele femei care mai băteau drumurile la acele ceasuri târzii, pe aceea pe care se temea c-ar putea s-o afle în rândul lor.

Locuia deasupra băcănioarei din *Hungerford Market*, despre care am amintit de mai multe ori, și de unde pornise în primul său pelerinaj. Într-acolo mi-am îndreptat pașii. Întrebând de el, am aflat de la vecini că încă nu plecase de acasă și că îl puteam găsi sus, în odăița sa.

Stătea lângă fereastră, unde ținea câteva glastre cu flori și citea. Încăperea era curată și îngrijită. Într-o clipită mi-am dat seama că era totdeauna pregătită astfel pentru a o primi, și că ori de câte ori pleca de acasă, socotea că s-ar putea să se înapoieze cu ea. Nu auzise când ciocănisem la ușă și nu și-a ridicat ochii decât când i-am pus mâna pe umăr.

— *Mas'r Davy!* Vă mulțumesc din suflet, *sir*, pentru vizită. Stați jos! Sunteți foarte bine venit, *sir!*

— *Mister Peggotty*, i-am zis, apucând scaunul pe care mi-l adusese, să nu te aștepti la prea mult. Am ceva știri.

— Despre *Em'ly*?

Tulburat, și-a adus mâna la gură, a pălit și m-a privit drept în ochi.

— Unde se află, nu știi; dar nu mai e cu el!

S-a așezat, uitându-se țintă la mine, și a ascultat, într-o adâncă tăcere, tot ceea ce am avut de spus. Îmi amintesc cât m-au mișcat demnitatea, mai mult chiar, frumusețea și seriozitatea chipului său atunci când, după ce, treptat, și-a desprins privirea de a mea, și-a plecat ochii în pământ și și-a sprijinit fruntea în palmă. Nu m-a întrerupt niciodată, și a rămas tot timpul nemișcat.

Mi s-a părut că de-a lungul întregii povestiri n-a urmărit decât imaginea ei, lăsând celelalte personaje să treacă ușor, ca și cum nici n-ar fi fost.

Când am isprăvit, și-a ascuns fața în mâini și n-a scos niciun cuvânt. M-am uitat câțva timp pe fereastră și apoi mi-am făcut de lucru cu glastrele.

— Ce părere aveți despre toate astea, *mas'r Davy*? m-a întrebat în cele din urmă.

— Cred că trăiește, i-am răspuns.

— Nu știu. S-ar putea ca prima lovitură să fi fost prea greu de îndurat, și mă tem că în cumplita ei deznădejde... marea cea albastră, de care vorbea adesea... Cine știe, s-o fi gândit poate ani de-a rândul la ea tocmai pentru că acolo avea să-și afle mormântul!

A rostit aceste cuvinte îngândurat, cu glas scăzut și îngrozit; apoi a început să măsoare odaia în lung și în lat.

— Și totuși, *mas'r Davy*, am fost tot timpul atât de sigur că trăiește, am fost sigur, zi și noapte, c-am s-o gădesc... Și asta mi-a dat puteri și mi-a călăuzit pașii... Nu se poate să mă fi înșelat. Nu! *Em'ly* trăiește!

Și cu un gest categoric a pus mâna pe masă, iar fața-i arsă de soare s-a încleștat într-o expresie de nestrămutată hotărâre.

— Nepoată-mea, *Em'ly*, trăiește, *sir!* a afirmat sus și tare. Nu știu de unde vine sau ce e, dar ceva îmi spune că trăiește!

A rostit aceste cuvinte cu aerul unui om care aude glasuri tainice. Am așteptat câteva clipe până și-a revenit, și apoi am purces să-i arăt măsurile care, în ajun, mă gândisem că s-ar cuveni luate.

— Ascultă, scumpe prietene... am dat să încep.

— Vă mulțumesc, vă mulțumesc, sunteți prea bun, *sir*, mi-a tăiat vorba, luându-mi mâna.

— Dacă o să vină la Londra, ceea ce e probabil... căci unde mai bine decât în acest imens oraș ar putea să i se piardă urma? Și dacă nu se va întoarce acasă, ce altă dorință ar putea nutri decât să se ascundă și să i se piardă urma?

— Acasă n-o să se întoarcă, m-a întrerupt, clătînând trist din cap. Dacă dânsa l-ar fi părăsit, s-ar fi întors, poate, dar așa, nu, *sir*.

— Dacă ar veni aici, am urmat, cunosc o persoană care ar putea s-o găsească mai degrabă decât oricine. Ți mai aduci aminte – ascultă-mă cu bărbăție, gândește-te la țelul pe care-l urmărești – îți mai aduci aminte de Martha?

— Din orașul nostru?

N-am avut nevoie de alt răspuns, căci i se citea pe față.

— Știi că se află la Londra?

— Am zărit-o pe stradă, mi-a răspuns, parcă străbătut de un fior.

— Dar nu știi, i-am răspuns, că mult înainte de a fugi de acasă, Em'ly a ajutat-o, cu sprijinul lui Ham. Și nu știi nici că în noaptea când ne-am întâlnit și am stat de vorbă peste drum, la han, în cămăruța aceea dânsa a ascultat la ușă.

— *Mas'r Davy!* a exclamat uimit. În noaptea când ningeă strașnic de tare?

— În noaptea aceea! De atunci n-am mai văzut-o. După ce ne-am despărțit, m-am întors ca să-i vorbesc, dar n-am mai găsit-o. Atunci n-am vrut să-ți pomenesc de ea, dar acum trebuie; ea e persoana de care vorbeam adineauri și cu care cred că trebuie să luăm legătura. Înțelegi?

— Înțeleg prea bine, *sir*.

Treptat coborâsem glasul, ajungând să vorbim în șoaptă, și așa ne-am continuat discuția.

— Zici că ai văzut-o? Crezi c-ai putea s-o găsești? Eu, unul, numai din întâmplare aș putea.

— Cred, *mas'r Davy*. Știu eu un' s-o caut.

— S-a întunecat. N-ai vrea să mergem împreună și să încercăm s-o găsim chiar astă-seară?

S-a învoit și s-a pregătit să mă însoțească. Am văzut cu câtă grijă a făcut rânduială în odăiță, a pregătit lumânarea și amnarul, ca să le aibă la îndemână, și-a făcut patul și, în sfârșit, ca un automat, a scos dintr-un sertar una din rochiile ei (mi-am amintit că o văzusem purtând-o), a împăturit-o frumos, împreună cu alte veșminte, și le-a pus pe un scaun, lângă o bonetă. N-a spus niciun cuvânt despre veșminte și nici eu nu am deschis vorba.

Fără îndoială că lucrurile acestea o așteptaseră zadarnic multe nopți de-a rândul.

— A fost o vreme, *mas'r Davy*, mi-a zis coborând scara, când o socoteam pe fata asta, pe Martha, deopotrivă cu noroiul călcat în picioare de Em'ly. Dumnezeu să mă ierte, acu s-au schimbat lucrurile.

Pe drum – pe de o parte ca să fac conversație, iar pe de alta pentru că eram curios – l-am întrebat de Ham. Aproape cu aceleași cuvinte ca și rândul trecut, mi-a zic că, Ham rămăsese același și că „își irosește viața fără să-i prea pese de nimic, dar niciodată nu se plânge și-i iubit de toată lumea“.

L-am rugat să-mi spună, dacă știa, ce gândea Ham despre acela care pricinuisse toate nenorocirile ce se abătuseră asupra lor. Socotea oare că ar fi vreo primejdie? Ce credea, de pildă că s-ar întâmpla dacă Ham s-ar întâlni cu Steerforth?

— Nu știu, *sir*, mi-a răspuns. Deseori m-am gândit la asta, dar n-am ajuns să-mi fac o părere.

I-am adus aminte, de dimineața aceea, după plecarea micuței Em'ly, când ne-am dus toți trei pe plajă.

— Ți amintești privirea sălbatică ațintită în larg și cuvintele lui, cum că de acolo „o

să vină sfârșitul“?

— Firește că n-am uitat!

— Ce crezi c-o fi vrut să spună?

— *Mas'r Davy*, de multe ori mi-am pus și eu această întrebare, da' niciodată nu i-am găsit un răspuns. Și-i ciudat că, deși e atât de blând și prietenos, n-am îndrăznit să-l iscodesc în privința asta. Niciodată nu mi-a zis vreun cuvânt cât de cât nepotrivit și nu cred c-ar vorbi el altfel cu mine acuma; dar acolo unde-i zac gândurile, apele nu s mici. Îs adânci, și nu le pot vedea fundul, *sîr*.

— Ai dreptate, i-am zis, asta m-a îngrijorat și pe mine.

— Și pe mine, *mas'r Davy*, mi-a zis. Mai mult chiar decât îndrăzneala cu care înfruntă primejdiile, deși amândouă aceste lucruri se datoresc schimbării ce s-a petrecut în el. Nu știu de-ar fi în stare de vreo nesăbuiță în anumite împrejurări, dar nădăjduiesc că ei doi n-or să se mai întâlnească.

Pe la Temple Bar pătrusesem în City. Acum mergea tăcut alături de mine, urmărind țelul unic căruia își închinase viața, cu acea încordare a tuturor facultăților după care l-ai fi putut recunoaște îndată chiar și în mijlocul unei mulțimi. Când am ajuns în apropierea lui Blackfriars Bridge, a întors capul și mi-a arătat o femeie care trecea grăbită pe trotuarul celălalt. Am văzut îndată că era ființa pe care o căutam.

Am trecut drumul și am grăbit pasul ca s-o ajungem, când, deodată, mi-am dat seama că dacă i-am vorbi într-un loc mai retras, departe de orice îmbulzeală, unde ar atrage mai puțin atenția celorlalți, am putea să-i trezim mai ușor simpatia și interesul pentru fata fugară. De aceea l-am sfătuit pe *mister Peggotty* să nu-i vorbim încă, ci s-o urmărim; am făcut acest lucru îndemnat poate și de o dorință obscură de a afla unde se ducea.

Mister Peggotty s-a învoit, și astfel ne-am ținut după ea la o anumită distanță, fără a o pierde din ochi, dar și fără a ne apropia prea mult, căci se oprea destul de des ca să se uite în jur. Într-un rând, a zăbovit, ca să asculte un tacâm de muzicanți, și atunci ne-am oprit și noi.

A mers cale lungă. Și noi după ea. Se vedea, după pas, că se ducea undeva anume; și asta, împreună cu faptul că apuca pe străzile cele mai frecventate, precum și vraja ciudată stărnită de taina și emoția urmăririi mi-au întărit convingerea dintru început. În cele din urmă a apucat pe o uliță mohorâtă, întunecoasă, unde nu pătrundeau larma și vuietul mulțimii; atunci am zis:

— Acum putem să-i vorbim!

Și, iuțind pasul, am urmat-o.

CAPITOLUL XLVII

MARTHA

Ne aflam în cartierul Westminster. Când am întâlnit-o, venea spre noi, așa că ne-am întors din drum pentru a o urmări; în dreptul lui Westminster Abbey părăsise străzile zgomotoase și puternic luminate. După ce s-a desprins din cele două șuvoaie de trecători care se duceau către pod sau veneau dintr-acolo, a pornit atât de repede, încât, datorită distanței la care ne aflam în urma ei când cotise, n-am putut s-o ajungem decât pe ulița îngustă de pe marginea fluviului, lângă „Millbank“. În clipa aceea a trecut peste drum, vrând parcă să se depărteze de zgomotul de pași ce-l auzea apropiindu-se; și, fără a se uita înapoi, s-a zorit și mai tare.

Printr-o alee întunecoasă, unde fuseseră adăpostite pentru noapte câteva căruțe, am zărit lucind apele fluviului, și această priveliște parcă m-a făcut să încetinesc mersul. Fără a spune niciun cuvânt, am atins brațul însoțitorului meu și, renunțând

să trecem strada după ea, am urmărit-o de pe partea cealaltă, furișându-ne la umbra caselor, dar aștinându-ne cât mai aproape în urma ei.

La capătul acelei ulițe mărginașe se afla pe vremea aceea – și mai există încă și astăzi, când scriu aceste rânduri – o cocioabă de lemn, dărăpănată, în care locuiseră, poate, odinioară, barcagiii care treceau oamenii peste apă. Se afla tocmai în locul unde se sfârșea ulița și începea un drum cuprins între un șir de case și malul fluviului. Când a ajuns acolo și a zărit apa, s-a oprit, ca și cum ar fi ajuns la destinație; apoi a pornit încet de-a lungul apei, privind-o cu luare-aminte.

Până atunci crezusem că se ducea la vreo casă; nutrisem chiar o vagă nădejde că aceasta ar putea să aibă o legătură cu fata pierdută. Dar când prin alee întrezărisem apele fluviului, am simțit că spre ele își îndrepta pașii.

Locurile acelea erau îngrozitoare pe atunci; iar noaptea păreau mai triste, mai pustii, mai mohorâte decât orice altă periferie a Londrei. De-a lungul șleaului trist, neîngrijit, ce trecea prin fața închisorii masive, cu zidurile albe, nu se aflau nici schele, nici case. Un șanț de scurgere își purta alene lăturile până sub zidurile închisorii. Întinderile mlăștinoase dimprejur erau năpădite de ierburi și buruieni. Într-o latură putrezeau schelele câtorva case începute într-un ceas rău și rămase neterminate, înalta, terenul era semănat cu fel de fel de monștri de fier ruginit – cazane, roți, manivele, țevi, cuptoare, vâsle, ancore, clopote de scafandri, aripi de mori de vânt – câte și mai câte obiecte ciudate, adunate de un speculant și azvârlite pe maidan, unde, din pricina greutateii, se înfundaseră în țărâna îmbibată de umezeală, și parcă zadarnic încercau să se ascundă. Pe malul celălalt, larva și luminile câtorva fabrici izbucneau în întunericul nopții, tulburând totul, în afară de coloanele de fum gros ce se revărsau din coșuri. Șerpuind printre grămezile de bârne vechi, pe care mucegaiul crescuse ca un păr verde, și printre resturi de anunțuri din anul trecut, oferind recompense celor ce vor aduce leșurile înecaților, canalurile și potecile duceau către smârcurile și mâlul lăsat de reflux. Se zicea că prin părțile acestea s-or fi aflând una din marile gropi comune unde fuseseră aruncați morții pe vremea ciumei celei mari și cică aceasta exercită o înrăurire nefastă asupra întregii vecinătăți. Sau se prea poate ca locurile să fi ajuns în halul acela datorită revărsărilor de ape spurcate.

Ca și cum ar fi fost și ea unul dintre gunoaiile lepădate de unde și lăsate să se descompună și să putrezească, fata pe care o urmăream s-a strecurat până la marginea apei și s-a oprit, singuratică și mută, în mijlocul, priveliștii de coșmar, cu ochii ațintiți asupra fluviului.

Pe mal, împotmolite în mocirlă, se aflau niște luntre și barcazuri, și acestea ne-au îngăduit să ne apropiem neobservați până la câțiva iarzi de dânsa. I-am făcut semn lui *mister Peggotty* să rămână pe loc și am ieșit din umbra lor ca să-i vorbesc. Nu m-am apropiat fără un fior de teamă de această făptură solitară, căci acest sinistru terminus spre care se îndreptase cu atâta hotărâre și felul cum sta în umbra, cavernoasă a podului, de fier, privind luminile care se oglindeau, schimonosite în undele fluxului năvalnic, m-au îngrozit.

Cred că vorbea, singură. Deși îmi ațintisem și eu privirile asupra apei, sunt sigur că șalul îi alunecase de pe umeri și că-și înfășurase mâinile în el, cu o mișcare nehotărâtă, șovăitoare, ce aducea mai degrabă cu gestul unui somnambul. Știu bine, și niciodată nu voi uita, că tocmai asta m-a făcut să mă întreb, până în clipa în care am apucat-o de braț, dacă n-are să se arunce în apă sub ochii mei.

În aceeași clipă i-am zis:

— Martha!

A scos un țipăt îngrozit și s-a zbatut cu atâta forță, încât mă îndoiesc că singur aș fi putut s-o țin. Dar o mână mai vânjoasă decât a mea a apucat-o; și când și-a ridicat privirea și a văzut a cui era, n-a mai făcut decât o singură încercare și a căzut la picioarele noastre. Am tras-o la marginea apei până într-un loc unde se afla niște prundiș uscat, pe care am culcat-o, plângând și gemând. Peste câțva timp s-a ridicat

în capul oaselor, ținându-și deznădăjduită capul în palme.

— Vai, fluviul! a izbucnit pătimașă. Vai, fluviul!

— Sst, sst! i-am zis. Liniștește-te!

Dar ea repeta întruna: „Vai, fluviul!“

— Știu că sunt pe potriva lui, a zis. Știu că lui îi sunt sortită. Pentru una ca mine, e prietenul cel mai potrivit. Vine de la țară, unde a fost cândva curat și neprihănit... Se târăște murdar și ticăloșit de-a lungul ulițelor mohorâte... și se îndreaptă, ca și viața mea, spre marea cea fără hotar și veșnic frământată, și simt că trebuie să merg și eu cu el!

Niciodată n-am știut cu adevărat ce înseamnă deznădejdea, până n-am auzit glasul cu care a rostit aceste cuvinte.

— Nu mă pot depărta de el! Nu-l pot uita! Zi și noapte mă urmărește! E singurul lucru din lume de care sunt vrednică sau care-i vrednic de mine. Vai, fluviul ăsta dezgustător!

Mi-a trecut prin minte gândul că, dacă n-aș fi știut nimic despre Emily, în clipa aceea tot aș fi putut citi întreaga-i poveste pe fața însoțitorului meu, care o privea neclintit, fără a scoate o vorbă. Niciodată n-am văzut, nici în viață, nici în pictură, o îmbinare atât de tulburătoare între groază și milă. Se clătina ca și cum ar fi fost gata să cadă, iar mâna pe care i-am atins-o, alarmat de felul cum arăta, îi era rece ca gheața.

— Delirează, i-am șoptit. Dar îndată o să-și revină și o să vorbească altfel.

Nu știu ce-a vrut să-mi răspundă. Și-a mișcat buzele și mi s-a părut că și vorbește; dar n-a făcut de fapt decât să arate spre ea, cu mâna întinsă.

Din nou a podidit-o plânsul și și-a ascuns fața în prundiș, zăcând așa, în fața noastră, ca imaginea prăvălită a rușinii și a înjosirii. Dându-mi seama că, pentru a-i vorbi cu folos, trebuia să așteptăm până se va fi potolit, l-am oprit pe *mister* Peggotty când a dat s-o ridice și am rămas amândoi tăcuți, lângă ea. În cele din urmă s-a mai liniștit.

— Martha, am întrebat-o atunci, aplecându-mă spre ea și ajutând-o să se ridice – parcă voia să se scoale cu gândul să plece, dar neavând destulă putere, s-a rezemat de o barcă – știi cine e cel care mă însoțește?

— Da, mi-a răspuns cu glasul stins.

— Știi că te-am urmărit o bună bucată de drum în seara asta?

A clătinat din cap. Nu se uita nici la mine, – nici la el și stătea rușinată, cu boneta și șalul într-o mână, fără să-și dea seama că le ținea, și apăsându-și fruntea cu cealaltă.

— Te-ai liniștit, ca să putem sta de vorbă despre ceea ce te-a interesat atât de mult – nădăjduiesc că cerul o să te răsplătească – în noaptea aceea cu ninsoare grea? am întrebat-o.

A început iarăși să plângă cu suspine, și, bolborosind în șoaptă, mi-a mulțumit că n-am gonit-o de la ușă.

— Nu vreau nicidecum să mă apăr, a zis după câteva clipe. Sunt o stricată, o femeie pierdută. Nu mai am nici cea mai slabă nădejde. Dar dacă nu vă supărați, spuneți-i dumneavoastră, *sir* – se depărtase puțin de *mister* Peggotty – că n-am fost în niciun fel pricina nenorocirii care l-a lovit.

— Nimeni nu ți-a adus vreodată această învinuire, i-am răspuns cu tot atâta seriozitate cu câtă îmi vorbește și ea.

— Dacă nu mă înșel, mi-a spus cu glasul sugrumat de emoție, dumneavoastră sunteți domnul care a venit în bucătărie în noaptea când a fost atât de miloasă și de bună cu mine; în noaptea când nu numai că nu s-a întors de la mine, ca toți ceilalți, dar chiar mi-a dat un ajutor atât de prețios. Nu-i așa că dumneavoastră sunteți?

— Da, eu sunt, i-am zis.

— Dacă m-aș fi simțit vinovată cu ceva, de mult m-aș fi aruncat în fluviu, a urmat

ea, îndreptându-și privirea către apele lui. De-aș fi avut cel mai mic amestec în nenorocirea ei, n-aș mai fi trăit nici o singură noapte de iarnă.

— Pricina pentru care a fugit e prea bine cunoscută, i-am spus. Suntem încredințați cu toții că n-ai avut niciun amestec.

— Vai, de n-aș fi fost atât de slabă, aș fi putut s-ajung mai bine, căci întotdeauna s-a arătat bună cu mine! a exclamat fata, cu sinceră părere de rău. Niciodată n-am auzit de la ea un cuvânt care să nu fie blând și înțelept. Cine ar putea bănuși c-aș fi încercat s-o îndemn să ajungă ca mine, atunci când știu prea bine ce sunt? După ce am pierdut tot ce-i de preț în viață, niciun gând nu m-a chinuit mai mult decât acela că m-am despărțit de ea pentru totdeauna!

Mister Peggotty, care cu o mână se ținea de copastia unei luntre, ascunzându-și fața cu cealaltă, a privit în pământ.

— Când, înainte de noaptea aceea cu ninsoare grea, am aflat de la unul din orașul nostru ce s-a întâmplat, gândul cel mai dureros mi-a fost acela că s-ar putea ca unii să-și aducă aminte că am fost prietene și să creadă că eu aș fi tras-o pe drumul pierzării! Dar martor mi-e Dumnezeu că mi-aș fi dat viața să-i pot reda numele ei cel bun!

De mult dezvățată să se stăpânească, își manifesta mâhnirea și remușcările cu o intensitate cutremurătoare.

— Să-mi fi dat viața, n-ar fi fost mare lucru... dar ce pot spune?... m-aș fi resemnat chiar să trăiesc! a strigat. Să trăiesc, bătând noapte de noapte aceste străzi păcătoase, până voi ajunge bătrână ocolită de toți, și zi de zi să văd ivindu-se zorile și luminând aceste lungi șiruri de clădiri nesuferite și să-mi amintesc cum cândva același soare pătrundea în odăița mea și mă trezea... Aș fi făcut și acest lucru ca s-o salvez!

Așezându-se din nou pe prundiș, a luat câteva pietre în fiecare mână și le-a strâns în pumni, de parcă ar fi vrut să le sfărâme. Se sucea și se răsucea mereu, negăsindu-și locul; ba își întindea brațele, ba le încrucișa peste obraz, parcă pentru a-și feri ochii de lumina îndoielnică, ba lăsa capul în piept, apăsând parcă de povara unor insuportabile amintiri.

— Ce-aș putea să fac? a întrebat, luptându-se cu deznădejdea care o copleșea. De ce să-mi mai târâsc zilele, când am ajuns un blestem pentru mine și pacoste pentru oricine se apropie de mine? Apoi, subit, întorcându-se către cel care mă însoțea: Călcați-mă în picioare, ucideți-mă! Când era mândria dumneavoastră, dacă aș fi atins-o în treacăt, pe uliță, ați fi socotit că i-am adus o jignire. Desigur, nu puteți crede – de ce ați crede? – nicio vorbă din tot ce vă spun. De ce m-ați crede? Chiar și acum v-ar arde obrazul de rușine dacă i-aș adresa un cuvânt. Nu mă plâng. Nu spun că ea și cu mine am fi deopotrivă. Știu că e o mare, o mare distanță între noi. Spun numai, apăsată de povara vinii și a păcatului meu, că-i sunt recunoscătoare și că o iubesc din toată inima. O, să nu vă închipuiți că mi-ar fi secăt toată puterea de a iubi! Izgoniți-mă cum mă izgonește toată lumea! Ucideți-mă, pentru că am ajuns ceea ce sunt și pentru că am cunoscut-o vreodată; dar să nu vă închipuiți una ca asta despre mine!

S-a uitat la ea în timp ce dânsa îi adresa această rugă pătimașă, delirantă; și când a tăcut, a ajutat-o cu blândețe să se ridice.

— Martha, i-a spus *mister Peggotty*. Ferească-mă Domnul să te judec eu pe tine. Eu mai puțin ca oricare altul aș avea dreptul s-o fac, fetițo! De-ai ști cât m-am schimbat cu vremea, nici că ți-ar veni a crede. Ehe...

Apoi, după ce s-a oprit o clipă, a urmat:

— Nu vei fi înțeles de ce *gentleman*-ul ăsta și cu mine dorim să-ți vorbim. Nu vei fi înțeles ce am pus la cale. Ascultă!

O subjugase cu desăvârșire. Stătea sfioasă înaintea lui, și parcă nici nu îndrăznea să i se uite în ochi; dur cumplită-i durere parcă se potolise și amuțise.

— Dacă ai auzit ce-am vorbit *mas'r Davy* și cu mine în noaptea aceea când a nins atât de strașnic, a spus *mister Peggotty*, știi c-am umblat departe – unde n-am

umblat? – s-o caut pe scumpa mea nepoată. Pe scumpa mea nepoată, a repetat el cu tărie. Căci mi-e mai scumpă astăzi, Martha, decât mi-a fost vreodată.

Dânsa și-a ascuns fața în mâini; altfel, însă, a rămas neclintită.

— Am auzit-o spunând, a urmat *mister Peggotty*, că de timpuriu ai rămas fără tată și fără mamă și că nu s-a aflat niciun prieten să le țină locul, așa cum este obiceiul în lumea aspră a pescarilor. Îți închipui, poate, că de ai fi avut parte de un asemenea prieten, cu timpul ai fi ajuns să-l îndrăgești, doar știi că nepoata mi-era ca o fiică.

Văzând-o cum dărdăia, fără a scoate o vorbă, a ridicat de jos șalul și, grijuliu, i l-a pus pe umeri.

— Știi bine, a continuat, că de m-ar mai vedea vreodată, ar merge cu mine pân' la capătul pământului; dar tot atât de bine știi c-ar fugi cât mai departe, ca să nu mai dea ochi cu mine. Căci deși n-are niciun temei să se îndoiască de dragostea mea, și nici nu se îndoiește, o, nu, a întărit el cu neclintită încredere în adevărul cuvintelor sale, totuși iată că intră în joc rușinea și ne desparte!

În fiecare vorbă pe care o rostea, destăinuindu-se în chip atât de simplu și mișcător, aflam noi dovezi că chibzuisese îndelung toate aspectele problemei.

— După cum socotim noi, *mas'r Davy* și cu mine, a spus el mai departe, se prea poate ca, într-o bună zi, singură și îndurerată, să-și îndrepte pașii spre Londra. Suntem încredințați, și *mas'r Davy* și eu, și noi toți, că în tot ce i s-a întâmplat ești nevinovată ca un prunc. Mi-ai zis că s-a purtat frumos și a fost inimoasă cu tine. Dumnezeu s-o miluiască, știu că așa era! Așa era întotdeauna cu toată lumea! Îi porți și dragoste, și recunoștință! Ajută-ne, cât îți stă în putință, s-o găsim, și Dumnezeu să te răsplătească!

Pentru întâia oară Martha i-a aruncat iute o privire, ca și cum s-ar fi îndoit de vorbele sale.

— Aveți încredere în mine? a întrebat ea, cu mirare în glas.

— Deplină și desăvârșită! i-a răspuns *mister Peggotty*.

— Să-i vorbesc, dacă o voi întâlni vreodată; s-o adăpostesc, de-oi avea un adăpost de împărțit cu ea; și apoi, fără știrea ei, să vin să vă caut și să vă duc la dânsa? a întrebat ea precipitat.

I-am răspuns într-un glas amândoi: „Da!”

Atunci și-a înălțat privirea și a făcut legământ solemn că se va închina acestei misiuni cu toată căldura și credința. Că niciodată nu va șovăi sau se va lăsa abătută și va stăruii neîncetat, atâta vreme cât va rămâne o urmă de nădejde. Și fie ca, de nu și-ar ține acest legământ, care acum era scopul vieții ei și o lega de un lucru fără păcat, să se simtă, de e cu putință, mai nefericită și mai deznădăjduită decât se simțise adineauri la marginea apei; și fie ca atunci să fie părăsită pe vecie de oameni, și de Dumnezeu!

A rostit aceste cuvinte cu glas abia auzit, și nu către noi, ci adresându-se cerului întunecat; și apoi, după ce a sfârșit, a rămas neclintită, cu ochii ațintiți asupra fluviului mohorât.

Am găsit de cuviință să-i împărtășim ce știam; și m-am apucat de i-am spus de-a fir-a-păr totul. M-a ascultat cu multă luare-aminte, adesea schimbând căutătura, dar rămânând neclintită în hotărârea ei. Uneori ochii i se umpleau de lacrimi, dar și le stăpânea. Părea adânc transformată și nu-și mai putea găsi liniștea.

Când am sfârșit, a întrebat unde ne putea găsi la nevoie. La lumina palidă a unui felinar de pe stradă i-am scris cele două adrese pe o foaie din carnetelul meu, am rupt-o de la cotor, i-am dat-o, iar ea și-a băgat-o în sân. Am întrebat-o unde locuia. După o scurtă chibzuire, mi-a răspuns că nu rămânea mult în același loc. Așadar, n-avea rost să ne dea adresa.

Mister Peggotty mi-a șoptit ceva la care mă gândisem și eu, dar când mi-am scos punga, n-a fost chip s-o fac să primească vreun ban sau să-mi fâgăduiască cel puțin că va primi cu un alt prilej. I-am arătat că *mister Peggotty* nu era un om sărac, și că

niciunul, nici celălalt nu ne puteam împăca cu gândul s-o lăsăm să facă cercetări cheltuind din agoniseala ei. Dar nici n-a vrut să audă. Și în această privință, *mister Peggotty* n-a avut mai multă trecere decât avusesem eu. I-a mulțumit cu recunoștință, dar a rămas neînduplecată.

— O să găsec poate ceva de lucru. O să caut, ne-a zis.

— Primește cel puțin un mic ajutor, am stăruit eu, până găsești de lucru.

— Nu pot face pentru bani ceea ce v-am făgăduit, mi-a răspuns. Să știu c-aș muri de foame, și tot n-aș primi o lețcaie. A-mi da bani, înseamnă a-mi răpi încrederea pe care mi-ați dăruit-o, a-mi lua ținta pe care mi-ați dat-o, a mă lipsi de singurul lucru care mă apără de chemarea fluviului.

— În numele marelui judecător în fața căruia vom fi cu toții când va suna ceasul judecății, i-am zis, alungă din minte acest gând îngrozitor! Dacă vrea, orice om e în stare să facă bine.

Înfiorată, cu buzele tremurânde și cu fața încă și mai palidă, a răspuns:

— Poate că v-a fost hărăzit să mântuiți și să aduceți pe calea pocăinței un suflet păcătos. E un gând care mă sperie; mi se pare prea îndrăzneț. Dacă aș fi în stare să săvârșesc o faptă bună, aș putea să trag nădejde; căci până acum, din tot ce am făcut, n-au ieșit decât rele. E întâia oară, după mult amar de vreme, când, în ciuda trecutului meu, mi se arată încredere și mi se dă prilejul să încerc ceva. Altceva nu știu și nu mai am nimic de spus.

Din nou și-a oprit lacrimile, care începuseră să-i șiroiască pe obraz, și cu o mână tremurândă l-a atins pe *mister Peggotty*, ca și cum ar fi crezut că are virtuți tămăduitoare. Apoi s-a depărtat pe drumul pustiu. Pesemne că fusese bolnavă multă vreme. Văzând-o mai îndeaproape cu acest prilej, am băgat de seamă că era lipsită de vlagă și șubredă și am citit în ochii ei mizeria și suferințele îndurate.

Având același drum, am urmat-o la scurt interval, până am ajuns pe străzile luminoase și umbrate. Îmi inspirase atâta încredere, încât i-am spus lui *mister Peggotty* că n-ar fi bine s-o urmărim, căci ar însemna că ne îndoim de ea. Fiind și el de această părere, am lăsat-o să-și vadă de drumul ei, iar noi am apucat-o spre Highgate. *Mister Peggotty* m-a petrecut o bună bucată de drum; și când ne-am despărțit, înălțând o rugăciune ca acest nou efort să fie încununat de succes, am citit pe fața lui o profundă compasiune, pe care nu mi-a fost greu s-o înțeleg.

Am ajuns acasă la miezul nopții. Mă oprisem în fața porții și ascultam orologiul catedralei St. Paul, al cărui sunet grav mi s-a părut că-l disting în mulțimea clopotelor ce răsuna de pretutindeni, când, deodată, am văzut cu mirare că ușa căsuței ocupate de mătușa mea era deschisă și că de acolo se prefira o slabă licărire de lumină.

Crezând că mătușa va fi căzut din nou pradă spaimelor de odinioară și că urmărea din depărtare desfășurarea vreunui incendiu imaginar, am dat să intru, ca să stau de vorbă cu ea. Dar, spre marea mea uimire, am văzut un bărbat în grădiniță.

Ținea în mână o sticlă și un pahar și tocmai bea. M-am oprit brusc, la adăpostul tufișurilor, căci, deși cerul era noros, răsărise luna; și l-am recunoscut pe acela despre care crezusem cândva că nu era decât o nălucire a lui *mister Dick* și pe care-l întâlnisem și eu o dată când treceam cu mătușa pe străzile din City.

Bea și mânca în același timp, și părea să înfulece cu poftă, ca un flămând. Se uita curios la căsuță, de parcă atunci ar fi văzut-o întâia oară. După ce s-a aplecat ca să pună jos sticla, și-a înălțat privirea spre ferestre și apoi a rotit-o de jur împrejur, pieziș și nerăbdător, ca și cum s-ar fi grăbit să plece.

O clipă, lumina din prag s-a întunecat, și mătușa a ieșit în grădină. Era tulburată și i-a numărat niște bani. Am auzit clinchetul lor.

— Ce să fac cu ăștia? a întrebat-o.

— N-am mai mult, i-a răspuns mătușa.

— Atunci nu plec, i-a zis. Poftim! Ia-i înapoi!

— Mizerabile, i-a întors mătușa cu aprindere, cât o să mă mai storci așa? Dar la ce bun să te mai întreb? Mă știi slabă și de aceea te porți așa! Ca să scap pentru totdeauna de vizitele tale, n-ar fi oare mai bine să te las în voia sortii?

— Și atunci de ce nu mă lași în voia sortii?

— Mă întrebi? Ce lipsit de inimă ești!

Îmbufnat, și-a sunat banii în mână, clătinând din cap, pentru ca în cele din urmă să-i spună:

— Așadar, asta-i tot ce-mi dai?

— Asta-i tot ceea ce *pot* să-ți dau. Știi bine c-am încercat pierderi mari și c-am sărăcit. Ți-am mai spus-o. Acum, că i-ai luat. De ce mă silești să te mai văd și să-mi dau seama în ce hal ai ajuns?

— Sunt destul de pricăjit, dacă asta-i ce vrei să spui. Trăiesc ca un huhurez.

— M-ai jefuit, mi-ai luat aproape tot ce am avut, i-a zis mătușa. Ani de-a rândul mi-ai împietrit inima și față de ceilalți oameni. Ai fost fățarnic, crud și nerecunoscător cu mine. Du-te și te căiește! Nu mai adăuga alte ocări la răbojul lung, atât de lung al ocărilor ce mi le-ai adus până acum!

— Aoleu! i-a răspuns. Bine și frumos! Văd că deocamdată trebuie să mă descurc cu atâta!

Rușinat parcă, fără voia lui, de lacrimile de indignare ale mătușii, a părăsit grădina, cu spinarea încovoiată. Făcând doi-trei pași grăbiți, l-am întâlnit în poartă, tocmai când ieșea. Și încrucșiându-ne, ne-am măsurat cu priviri deloc prietenoase.

— Mătușico, i-am spus iute, iar a venit omul acesta să te tulbure! Dă-mi voie să-i vorbesc! Cine e?

— Băiatule, mi-a răspuns, luându-mă de braț, vino înăuntru și nu-mi spune niciun cuvânt timp de zece minute.

Ne-am așezat în salonaș. Mătușa s-a retras îndărătul ecranului verde de odinioară, înșurubat în spătarul unui scaun, și a stat acolo cam un sfert de ceas, ștergându-și din când în când ochii. Apoi a venit și și-a tras un scaun lângă mine.

— Trot, mi-a spus mătușa liniștită, ăsta-i bărbatu-meu.

— Bărbatul dumitale, mătușico? Credeam că-i mort!

— Pentru mine e mort, mi-a răspuns mătușa, deși mai trăiește.

Am rămas tăcut, buimăcit.

— Nu s-ar crede, mi-a spus mătușa foarte stăpânită, că Betsey Trotwood e omul să fi încercat vreo iubire pătimașă, dar a fost o vreme, Trot, când și-a pus toată încrederea în omul acesta. Când l-a iubit cu adevărat, Trot. Când n-a existat dovadă de dragoste sau de prețuire pe care să nu i-o fi dat! Drept răsplată, dânsul i-a mâncat averea și i-a zdrobit inima! De aceea Betsey Trotwood și-a închis dragostea într-un mormânt, pe care l-a umplut și l-a închis pentru totdeauna!

— Scumpa, buna mea mătușă!

— Când l-am părăsit, a urmat mătușa, punându-și ca de obicei mâna pe mâna mea, am fost mărinimoasă. Acuma, Trot, după atâta vreme, pot spune c-am fost mărinimoasă. S-a purtat atât de urât cu mine, încât lesne aș fi putut obține divorțul în condiții ușoare; dar n-am făcut-o. Curând a făcut praf tot ce i-am dat, a căzut tot mai jos, s-a însurat, cred, cu altă femeie, a ajuns un vântură-lume, un cartofor, un potlogar. Ai văzut în ce hal e acum. Dar când m-am măritat cu el era un bărbat chipeș și arătos, a adăugat mătușa cu ecouri ale mândriei și admirației de odinioară în glas, și credeam – ce proastă mai eram! – că era întruchiparea cinstei și a demnității! Mi-a strâns ușor mâna și a clătinat din cap: Azi, Trot, nu mai înseamnă nimic pentru mine, mai puțin decât nimic. Dar decât să-l văd osândit pentru nelegiuirile lui (ceea ce nu încapă îndoială că s-ar întâmpla dacă l-aș lăsa să vagabondeze pe meleagurile astea), prefer să-i dau mai mult decât îmi dă mâna, atunci când vine, ca să-l văd plecat. Am fost o proastă când m-am căsătorit cu el; și nici până în ziua de astăzi nu m-am vindecat, căci, de dragul iluziilor pe care mi le-am făcut despre el, nu vreau nici măcar

ca umbra acestor deșarte închipuiri să sufere. Căci dacă o femeie a iubit cu adevărat cândva, Trot, apoi eu am fost aceea. Suspinând adânc, mătușa a alungat aceste gânduri și și-a netezit rochia. Asta-i, dragul meu! mi-a zis. Acuma știi totul: și începutul, și miezul, și sfârșitul. Să nu mai vorbim niciodată de povestea asta și, firește, nici altora să nu le pomenești de ea. Asta-i pe scurt povestea mea, și trebuie s-o păstrăm numai pentru noi, Trot!

CAPITOLUL XLVIII

DE-ALE CĂSNICIEI

Fără a înceta nicio clipă să-mi îndeplinesc cu punctualitate îndatoririle gazetărești, am trudit din greu la cartea mea; și în cele din urmă a apărut, și a avut un deosebit succes. N-am fost amețit de laudele care-mi răsunau în urechi, deși mi-au făcut mare plăcere și deși, nu încapă îndoială, aveam despre opera mea o părere mai bună decât toată lumea. Observând firea omenească, mi-am dat seama că cine are temei să creadă în puterile sale niciodată nu se fudulește în fața lumii, ca să-i cucerească încrederea. De aceea, din respect față de mine însumi, am rămas modest; și cu cât culegeam mai multe laude, cu atât mai mult mă străduiam să fiu vrednic de ele.

Cu toate că în celelalte privințe această carte reprezintă cronică amintirilor mele, n-am de gând să consemnez aici istoricul operelor mele de imaginație. Ele vorbesc de la sine și le las să spună ce au de spus. Când, din întâmplare, pomenesc de ele, nu o fac decât pentru că înfățișează momente ale evoluției mele.

Având destule motive să cred că natura și împrejurările mă sortiseră să fiu scriitor, mi-am urmat cu încredere vocația. Fără această convingere, m-aș fi lăsat păgubaș și mi-aș fi îndreptat toate energiile către vreo altă îndeletnicire. Aș fi căutat să aflu ce anume fusesem sortit să fiu de natură și de împrejurări, și asta m-aș fi străduit să fiu, și nimic altceva.

Scriind la ziare și alte publicații, câștigam atât de bine, încât, după ce am dobândit acest nou succes, m-am socotit îndreptățit să renunț la plicticoasele dezbateri parlamentare. Și astfel, într-o bună seară, am pus pe note pentru ultima oară muzica cimpoaielor parlamentare, și de atunci n-am mai auzit-o niciodată, deși recunosc uneori în coloanele ziarelor glasul care nu suferă nicio schimbare de seamă (în afară doar de faptul că uneori e mai zgomotos), oricât de lungă ar fi sesiunea parlamentară.

Perioada despre care scriu acum se situează, cred, cam la vreun an și jumătate după căsătoria mea. După fel de fel de experiențe, am renunțat să ne mai ocupăm de gospodărie, căci se dovedise că nu rentează. Am lăsat gospodăria să meargă de la sine și am angajat un fecioraș. Principala atribuție a acestuia era să se certe cu bucătăreasa; și în această privință semăna leit cu Whittington, numai că-i lipsea pisica și n-avea nici cea mai vagă șansă de a fi ales primar.

Mi se părea că trăia înfruntând în permanență o grindină de tigăi și capace. Întreaga lui existență era o luptă, în cele mai nepotrivite momente – când dădeam o masă sau când pe seară veneau câțiva prieteni la noi – numai ce-l auzai strigând după ajutor și îl vedeai ieșind valvârtej din bucătărie, urmat de o salvă de proiectile metalice. Am vrut să ne descotorosim de el, dar fiind foarte legat de noi, n-a vrut să plece. Era cam plângăreț și, ori de câte ori aduceam vorba de eventualitatea unei despărțiri, începea să se vaite atât de amarnic, încât ne vedeam siliți să-l ținem mai departe. N-avea mamă și nicio altă rubedenie, în afara de o soră, care a fugit în America îndată după ce i l-am luat de pe cap; așa că rămăsese în grija noastră ca un copil substituit de zâne. Își dădea foarte bine seama de jalnica lui situație și mereu își ștergea ochii cu mâneca hainei sau se apleca să-și sufle nasul în colțul unei batiste

mici, pe care niciodată n-o scotea întregă din buzunar, căci din spirit de economie o ținea ascunsă.

Afurisitul ăsta de fecioraș, pe care, într-un ceas rău, îl tocmisem cu șase lire și zece șilingi pe an, era izvorul unor nesfârșite necazuri. Îl vedeam cum creștea – și creștea ca fasolea – cu aprehensiuni că va veni și vremea când va trebui să se bărbierească; și chiar că va veni ziua când va cheli sau va albi. Nu întrezăream nicio nădejde că mă voi putea descotorosi de el vreodată; și privind în viitor, mă gândeam la neajunsurile pe care le vom avea de pe urma lui când va fi bătrân.

Nici prin gând nu mi-a trecut vreodată în ce fel chiar el, nenorocitul, mă va scoate din încurcătură. A furat ceasul Dorei, care, la fel ca toate celelalte lucruri ce ne aparțineau, n-avea un loc anumit; și după ce l-a vândut, a cheltuit banii luați (întotdeauna fusese cam slab de minte) făcând drumul de la Uxbridge la Londra și de la Londra la Uxbridge pe imperiala diligenței. După câte îmi amintesc, când l-au prins și l-au dus la Bow Street, ajunsese la a cincisprezecea călătorie și nu s-au găsit asupra lui decât patru șilingi și șase *pence* și un flaut cumpărat de ocazie, din care nu știa să cânte.

Această surpriză și urmările ei mi-ar fi fost mult mai puțin neplăcute de nu și-ar fi făcut atâtea remușcări. Dar și-a făcut foarte multe remușcări, și anume într-un fel neobișnuit – nu toate grămadă, ci în rate. De pildă, a doua zi, după ce am fost nevoit să depun mărturie împotriva lui, a făcut anumite mărturisiri cu privire la un coș din pivniță, pe care-l credeam plin cu sticle cu vin, dar care nu mai conținea decât sticle goale și dopuri. Presupuneam că cel puțin acuma-și descărcase inima și că destăinuise tot ce știa despre bucătăreasă; dar peste o zi sau două, cugetul l-a muștrat iar și a mărturisit că bucătăreasa avea o fetiță, care în fiecare zi, dis-de-diminează, venea să ne ia din pâine: precum și că dânsul luase șpagă de la lăptar ca să-l aprovizioneze cu cărbuni. Peste alte două sau trei zile, poliția m-a informat că, pe baza relatărilor lui, s-au găsite dosite în bucătărie câteva mușchiuri crude, precum și cearceafuri ascunse într-un sac cu vechituri. Puțin după aceea a pornit pe o pistă cu totul nouă, dezvăluind că știe cum că randașul de la cârciumă pusese la cale o spargere în casa noastră, ceea ce a avut drept urmare imediata arestare a acestuia. Mă simțeam atât de rușinat în rolul de victimă, încât bucuros i-aș fi oferit bani ca să-și țină gura sau aș fi dat o mită grasă ca să-l facă scăpat. Dar cel mai supărător era faptul că dânsul habar n-avea de acest lucru, ci-și închipuia că prin fiecare mărturisire își răscumpăra vina sau chiar că mă îndatora peste măsură.

În cele din urmă am ajuns să fug ori de câte ori zăream un agent de poliție care venea să-mi aducă vreo noutate; și am trăit ascuns până a fost judecat și osândit la deportare. Dar nici atunci nu ne-a dat pace, trimițându-ne mereu scrisori și cerând cu atâta stăruință s-o vadă pe Dora înainte de plecare, că Dora s-a dus să-i facă o vizită și a leșinat când s-a văzut în dosul zăbrelelor de fier. Pe scurt, n-am avut pace până în ziua când a fost expatriat și a fost făcut (precum am auzit mai târziu) cioban undeva „în părțile de către miazănoapte”; unde anume, din punct de vedere geografic, habar n-am.

Toate acestea m-au pus serios pe gânduri și m-au făcut să văd greșelile noastre într-o lumină nouă; și cu toată gingășia dragostei ce i-o purtam Dorei, într-o seară m-am văzut nevoit să-i împărtășesc reflecțiile mele.

— Iubito, i-am zis, îmi pare foarte rău, dar trebuie să constat că lipsa noastră de metodă în administrarea casei nu ne păgubește numai pe noi (cu asta ne-am deprins), ci și pe alții.

— Ai tăcut multă vreme, și acum vrei să fii iar urâcios! mi-a răspuns Dora.

— Nu, draga mea. Lasă-mă să-ți explic ce vreau să-ți spun.

— Cred că nu țin să aflu, mi-a zis Dora.

— Dar țin eu să aflu, iubito. Lasă-l jos pe Jip.

Dora i-a lipit botul de nasul meu și, ca să mă facă să râd, a strigat: „Buuu!”; văzând

că a dat greș, l-a trimis în pagodă și, cu brațele încrucișate pe piept, s-a așezat uitându-se la mine cât se poate de resemnată.

— Ce-i mai prost, draga mea, am început, e că-i contaminăm și pe alții. Îi molipsim pe toți cei din jurul nostru.

Aș fi împins mai departe această metaforă dacă n-aș fi citit pe chipul Dorei că era foarte convinsă că pentru a curma această situație aveam să-i propun un nou vaccin sau vreun alt remediu medical. De aceea m-am răzgândit și am început să-i explic ce voiam să-i spun.

— Pentru că nu izbutim să fim mai socotiți, fetișo, nu numai că ne irosim banii, proviziile și bunurile și ne pierdem uneori și firea, dar pe deasupra ne luăm și o mare răspundere, fiindcă-i stricăm pe toți care intră în slujba noastră sau au de-a face cu noi. Încep să cred că nu sunt numai ei vinovați, și că oamenii aceștia cad în păcat pentru că nici noi nu procedăm cum se cuvine.

— Vai, ce învinuire, a exclamat Dora, holbându-se la mine, să spui despre mine că m-ai prins furând ceasuri de aur! Vai!

— Iubito, am protestat, lasă prostiile! Cine a făcut cea mai mică aluzie la ceasuri de aur?

— Tu, mi-a răspuns Dora. Știi prea bine! Ai zis că nu procedez cum se cuvine și m-ai asemuit cu ăla!

— Cu cine?

— Cu feciorul, a suspinat Dora. Vai, ce inimă de piatră ai, dacă ești în stare s-o asemuiești pe biata ta soție, care te iubește, cu o slugă osândită la deportare! De ce nu mi-ai spus părerea pe care o ai despre mine înainte de a mă fi luat de nevastă? De ce nu mi-ai spus, om fără inimă ce ești, că mă socotești mai rea decât un fecior osândit la deportare? Vai, ce părere îngrozitoare ai despre mine! Vai, Doamne, Dumnezeuule!

— Dora, iubito! i-am răspuns, încercând cu blândețe să dau la o parte batista ce și-o dusesese la ochi. Ceea ce spui nu e numai ridicol, ci și nedrept. Și în primul rând este neadevărat.

— Întotdeauna ai zis despre el că umblă cu gogoși, a bolborosit Dora. Și acum spui despre mine același lucru! Vai, ce să mă fac? Ce să mă fac?

— Fetișo mea iubită, te rog foarte mult, fii rezonabilă și ascultă bine ce-am vrut să-ți spun și ce-ți spun. Dragă Dora, până nu vom învăța să ne îndeplinim datoria față de cei pe care-i luăm în slujba noastră, nici ei nu vor învăța să-și îndeplinească datoria față de noi. Am impresia că le dăm acestor oameni prilejuri de a greși ce n-ar trebui date. Chiar dacă am vrea cu tot dinadinsul să fim atât de neglijenți în treburile noastre – ceea ce de fapt nu vrem – chiar dacă ne-ar face plăcere și bucurie să fim așa – ceea ce de fapt nu ne place – sunt sigur că n-avem dreptul să continuăm a ne purta în felul acesta. Nu facem altceva decât să corupem oamenii. Trebuie să ne gândim la asta. Și eu, Dora, nu pot să nu mă gândesc la asta. E un gând pe care nu-l pot alunga și care uneori mă nemulțumește. Iată, draga mea, asta voiam să-ți spun. Hai! Nu fi prostuță!

Multă vreme Dora nu mi-a dat voie să-i depărtez batista de la ochi. Plângea și bolborosea în batistă că dacă mă simțeam nemulțumit, de ce am mai luat-o de nevastă? De ce nu i-am spus, măcar în ajunul cununiei, că voi fi nemulțumit și că ar fi mai bine să nu ne căsătorim? Dacă n-o puteam suferi, de ce n-am trimis-o înapoi la mătușile ei, la Putney, sau la Julia Mills, în India? Julia ar fi bucuroasă s-o primească și n-ar asemui-o cu un fecior osândit la deportare. Într-un cuvânt, Dora s-a necăjit atât de tare și m-am necăjit și eu atât de mult văzând-o în ce hal era, încât mi-am dat seama că ar fi zadarnic să repet eforturile în această direcție, fie chiar și în mod mult mai delicat, și că se impunea să găsec altă metodă.

Dar ce metodă mai aveam la dispoziție? Să-i „formez caracterul”? Asta era o formulă binecunoscută, care sună frumos și promițător, așa că m-am hotărât să formez caracterul Dorei.

Am început imediat. Dora era foarte copilăroasă și aș fi preferat s-o las în voia ei, dar mă arătam serios și... în felul acesta am descumpănit-o și pe ea, și pe mine. I-am vorbit de problemele care mă preocupau; i-am citit din Shakespeare... și am extenuat-o până la ultima limită. M-am deprins să-i strecor, în treacăt, cunoștințe folositoare sau maxime sănătoase, dar când i le împărtășeam, tresărea de parc-ar fi fost pocnitori. Oricât mă străduiam să-i formeze soțioarei caracterul în chip firesc, fără să bage de seamă, vedeam că îndată mirosea despre ce era vorba și cădea pradă unor temeri dintre cele mai cumplite. Era limpede, mai ales, că Shakespeare i se părea un tip insuportabil. Formarea caracterului mergea foarte încet.

În această acțiune l-am angrenat, fără știrea lui, și pe Traddles. Ori de câte ori venea la noi, revărsam asupra lui comorile mele ascunse, ca să ajungă pe ocolite la Dora. În felul acesta i-am transmis lui Traddles o uriașă cantitate de înțelepciune practică de cea mai bună calitate; dar asupra Dorei procedeu n-a avut niciun efect, afară doar că o deprima și o băga în răcori la gândul că-i va veni și ei rândul. M-am trezit în situația unui profesor, a unei curse de șoareci, a unei capcane; jucând întotdeauna rolul păianjenului în raport cu musculița Dora, și întotdeauna o tulburam nespun de mult ieșind brusc din borta mea.

Am stăruit totuși luni în șir, nădăjduind că dincolo de această etapă intermediară va veni și vremea când Dora și cu mine ne vom înțelege pe deplin, când, spre marea mea mulțumire, voi fi izbutit să-i „formeze caracterul“. Până la urmă mi-a dat în minte că dacă n-am izbutit să fac nimica, deși în tot acest răstimp am fost țepos ca un mistreț sau ca un arici, pricina ar putea să fie că Dora avea caracterul gata format.

După ce am chibzuit mai bine, lucrul mi s-a părut atât de probabil, încât am renunțat la această metodă, care se dovedise mai promițătoare în teorie decât în practică; și m-am hotărât s-o iau pe iubita mea soție-copiliță așa cum era, fără a mai încerca s-o schimb prin nicio metodă. Mă săturasem și eu tot arătându-mă înțelept și prevăzător și tot văzând-o pe iubita mea canonindu-se; așadar, într-o bună zi am cumpărat o pereche de cercei frumoși pentru dânsa și o zgardă pentru Jip și am venit acasă hotărât să mă port cât mai drăguț cu ea.

Dora a fost încântată de micile mele daruri și m-a sărutat, bucuroasă; totuși, între noi mai rămânea o umbră foarte ușoară, e drept, și eu îmi pusesem în gând s-o înlătur. Dacă era inevitabil să stăruie vreo umbră pe undeva, am hotărât că de aci înainte locul ei este în sufletul meu.

M-am așezat pe sofa lângă dânsa, i-am prins cerceii în urechi, și apoi i-am spus că în ultima vreme, pare-mi-se, n-am fost atât de buni prieteni ca de obicei și că asta s-a întâmplat numai din vina mea. Și eram foarte sincer, și de fapt chiar așa era.

— Să-ți spun drept, Dora, viața mea, am încercat să fac pe înțeleptul, i-am zis.

— Și să mă faci și pe mine înțeleptă, mi-a spus sfioasă. Nu-i așa, Doady?

Am încuviințat, răspunzând drăgălașei întrebări puse de sprâncenele-i ridicate, și i-am sărutat buzele întredeschise.

— Osteneală zadarnică, a zis Dora, clătinând din cap până au început să-i zornăie cerceii. Știi doar ce micuță sunt, și desigur n-ai uitat numele ce te-am rugat, încă de la început, să mi-l dai. Dacă n-o să-mi zici așa, mă tem că n-o să-ți fiu pe plac niciodată. Ești sigur că nu te gândești uneori c-ar fi fost mai bine dacă...

— Dacă ce, draga mea? am întrebat-o, căci se oprise.

— Nimic!

— Nimic? am îngânat-o.

M-a înlănțuit cu brațele în jurul gâtului, a râs, s-a alintat cu numele de găsculiță și și-a ascuns fața lângă umărul meu, și avea cărlionți atât de bogați, încât abia am reușit să-i dau la o parte ca să-i văd obrazul.

— Dacă nu mă gândesc uneori că mai bine ar fi fost să nu fi făcut nimic decât să fi încercat să formeze caracterul nevesticii? am întrebat-o, luându-mă în zeflema pe mine însumi. Asta voiai să mă întrebi? Desigur că mă gândesc.

— Asta ai încercat să faci? a strigat Dora. Vai, ce băiat impertinent!

— Dar n-am să mai încerc niciodată. Căci îmi iubesc nevastica așa cum e.

— E adevărat ce-mi spui... nu mă amăgești? m-a ispitit Dora, ghemuindu-se la pieptul meu.

— De ce aş căuta să schimb pe cine mi-e atât de dragă de atâta vreme? i-am răspuns. Niciodată nu vei fi mai atrăgătoare, dulcea mea Dora, decât așa cum ai fost lăsată de Dumnezeu; și n-o să mai facem experiențe trufașe, ci o să trăim ca mai înainte și o să fim fericiți.

— Și o să fim fericiți! a exclamat Dora. Da! Cât e ziua de lungă! Și n-o să te mai sinchisești dacă lucrurile or să meargă nițeluș anapoda câteodată?

— Nu! Nu! Să ne dăm însă silința să facem lucrurile cât mai bine cu putință.

— Și n-o să-mi mai spui că-i molipsim pe ceilalți, nu-i așa? s-a răzgândit Dora. Fiindcă știi, e îngrozitor de urât!

— Nu! Nu! i-am fâgăduit.

— Îmi stă mai bine prostuță decât posomorâtă, nu-i așa?

— E mai bine, Dora, să fii așa cum ești tu din fire decât să fii orice pe lume.

— Pe lume! Vai, Doady, prea e mare lumea!

A clătinat din cap, și-a înălțat către mine, încântată, ochii ei scânteietori, m-a sărutat, a izbucnit într-un râs vesel și a dat fuga să-i pună lui Jip zgarda cea nouă.

Astfel s-a încheiat ultima mea încercare de a o schimba pe Dora. Suferisem un eșec; nu-mi puteam suporta înțelepciunea în singurătate; n-o puteam face să se împace cu atracția pe care Dora o exercitase cândva asupra-mi ca soție-copiliță. Am luat hotărârea să fac singur pe tăcute ce s-o putea, ca să îndrept lucrurile; dar mi-am dat seama că, în cel mai bun caz, voi realiza foarte puțin sau voi ajunge din nou ca un păianjen și va trebui să stau mereu la pândă.

Dar cu umbra dintre noi, de care am pomenit și care trebuia înlăturată, urmând s-o închid toată în sufletul meu, ce s-a mai întâmplat?

Cunoscutul simțământ de nemulțumire îmi învăluia toată viața. Era neschimbat, afară doar că se adâncise poate; dar era la fel de vag ca totdeauna și mă urmărea ca o melodie tristă, abia auzită în tăcerea nopții. Îmi iubeam din tot sufletul soția și eram fericit; dar fericirea pe care o trăiam nu era aceea pe care oarecum o scontasem și simțeam neconținut că îmi lipsește ceva.

Îndeplinindu-mi legământul față de mine însumi de a așterne pe hârtie, în această lucrare, tot ce gândesc, din nou îmi scrutez inima și îi dau în vileag tainele. Îmi lipsea ceva care cred – și totdeauna am crezut – că a fost un vis țesut de imaginația mea tinerească; ceva irealizabil; un lucru despre care, ca toți oamenii, îmi dădeam seama cu durere că era irealizabil. Dar ar fi fost mai bine dacă soția mea ar fi fost în stare să-mi dea mai mult ajutor și să-mi împărtășească nenumăratele gânduri pe care n-aveam cui să le destăinuiesc; și lucrul acesta ar fi fost cu putință; asta știam.

Șovăiam în chip ciudat între două concluzii, care nu se puteau împăca între ele: una – că ceea ce simțeam era general uman și inevitabil; a doua – că reprezenta o particularitate a mea și că ar fi putut fi altfel; șovăiam între ele, fără să-mi dau seama că se băteau cap în cap. Când mă gândeam la visurile naive ale tinereții care nu se puteau înfăptui, îmi aminteam de frumoasa vârstă a adolescenței ce precede maturitatea și pe care o depășisem. Și atunci, zilele fericite petrecute cu Agnes în casa, lor veche și dragă înviau în fața ochilor mei ca niște strigoi care ar putea renaște într-altă lume, dar care niciodată, niciodată n-ar mai putea prinde viață pe acest pământ.

Uneori îmi trecea prin minte ipoteza: Ce s-ar fi putut întâmpla sau ce s-ar fi întâmplat dacă Dora și cu mine nu ne-am fi cunoscut niciodată? Dar dansa era atât de strâns și intim legată de viața mea, încât această ipoteză îmi părea cea mai deșartă dintre închipuiri și repede se mistuia în depărtare, risipindu-se ca funigeii în văzduh.

Am iubit-o întotdeauna. Gândurile de care amintesc moțâiau în mine, și uneori se

trezeau pe jumătate și așteptau la loc, în străfundurile conștiinței mele. Nu ieșeau la suprafață; nu exercitau nicio înrâurire asupra vorbelor sau faptelor mele. Purtam singur povara tuturor grijilor noastre mărunte și a tuturor planurilor mele de viitor: Dora avea grijă de condeiele mele, și amândoi eram de părere că ne împărțisem sarcinile cât se poate de bine. Dânsa mă iubea cu adevărat și era mândră de mine; și ori de câte ori, în scrisorile-i către Dora, Agnes scria câteva cuvinte simțite despre mândria și plăcerea cu care vechii prieteni urmăreau faima mea crescândă și parcurgeau o carte de a mea cu impresia că-mi auzeau glasul, Dora îmi citea aceste scrisori cu lacrimi de bucurie în ochii săi luminoși și îmi spunea că eram băiatul ei scump, deștept și celebru.

„Prima pornire greșită a unei inimi neîncercate.“ Mereu îmi veneau în minte, pe vremea aceea, aceste cuvinte rostite de *missis* Strong; aproape că mă obsedau. Adesea mă trezeam auzindu-le noaptea; îmi amintesc chiar că le-am văzut în vis, scrise pe zidurile caselor. Căci îmi dădeam seama acum că atunci când mă îndrăgostisem de Dora, propria-mi inimă fusese neîncercată; și că, de ar fi fost altfel, n-ar fi simțit – după căsătorie – ceea ce simțise în taină.

„Într-o căsnicie nici că se poate mai mare pacoste decât deosebirea de păreri și de gusturi.“ Îmi aminteam și aceste cuvinte. Mă străduisem s-o schimb pe Dora, ca să se potrivească cu mine, și constatasem că era peste putință. Nu mi-a mai rămas atunci decât să mă schimb și să mă potrivesc eu după Dora; să împărtășesc cu ea ceea ce puteam împărtăși și să fiu mulțumit; să port pe umerii mei povara ce se cuvenea să port și să fiu totuși mulțumit. Aceasta-i disciplina căreia am încercat să-mi supun inima când am început să cuget. Și astfel, cel de al doilea an al căsniciei mele a fost mult mai fericit decât cel dintâi; și – ceea ce e mai important – viața Dorei a devenit ca o zi însorită.

Dar, către sfârșitul acestui al doilea an, puterile Dorei au început să slăbească. Nădăjduiam că mâini mai gingașe decât ale mele îi vor schimba firea și că zâmbetul unui prunc la sânul ei are s-o transforme pe soția-mi copilă într-o femeie. Dar n-a fost să fie așa. Sufletul a fâlfâit o clipă în pragul micii sale temnițe și, fără a-și da seama de captivitatea sa, a zburat.

— Când o să pot zburda iar ca înainte, mătușico, a zis – Dora, o să-l pun pe Jip să se ia la întrecere cu mine. Prea s-a lenevit și a devenit greoi.

— Mă tem, draga mea, că l-a ajuns ceva mai grav, i-a răspuns mătușa, care lucra, liniștită, lângă ea. Bătrânețea, Dora.

— Crezi că-i bătrân? a întrebat-o Dora uimită. Vai, ce ciudat îmi pare că Jip îmbătrânește!

— E o boală care ne ajunge pe toți, Micuțo, pe măsură ce înaintăm în viață, i-a spus senină mătușa. Crede-mi că și eu sufăr tot mai mult de boala asta.

— Și Jip, a zis Dora privind-l cu milă, chiar și micul meu Jip? Vai, săracul!

— Cred că mai are mult de trăit, Blossom, a consolat-o mătușa, mângâind-o pe obraz (în timp ce Dora se apleca ca să se uite la Jip, care îndată a reacționat, ridicându-se în două labe și străduindu-se, în ciuda astmei, să se cațere pe sofa). Trebuie să-i punem o flanelă în cușcă la iarnă, și nu m-aș mira să-l văd ieșind vesel și sprinten, o dată cu florile de primăvară! Bată-l norocul! a exclamat mătușa. Cred că de-ar avea și șapte vieți, chiar și în pragul morții ar mai lătra la mine.

Dora îl ajutase să se, suie pe sofa, de unde o înfrunta cu atâta furie pe mătușa, încât nu se mai putea ține drept și lătra încovoindu-se. Cu cât mătușa se uita mai mult la Jip, cu atâta lătra el mai tare, mai ales că nu putea suferi ochelarii pe care îi purta de câțiva timp mătușa.

După îndelungate parlamentări, Dora a izbutit să-l înduplece să se culce lângă ea; și când s-a potolit, a început să mângâie una din urechile lui lungi, repetând mereu: „Chiar și micul Jip? Vai, săracul!“

— Are însă plămâni foarte buni, a zis mătușa, și știe să dușmănească vântos. Nu

încapă nicio îndoială că mai are mulți ani de trăit. Dar dacă vrei un cățel cu care să faci curse, Blossom, o să-ți aduc un altul, căci ăsta prea s-a îmbuibat.

— Mulțumesc, mătușico, i-a spus Dora cu glas leșinat. Dar, te rog, nu!

— Nu? a întrebat-o mătușa, scoțându-și ochelarii.

— N-aș putea ține un câine afară de Jip. Ar însemna să-l jignesc pe Jip! Și apoi nici nu mă pot împrieteni atât de bine cu vreun alt câine, căci numai Jip m-a cunoscut înainte de a mă căsători, și el a fost acela care a lătrat când Doady a venit întâia oară la noi în casă. Mă tem că de un alt câine nu m-aș putea atașa, mătușico.

— Firește! i-a răspuns mătușa, mângâind-o din nou pe obraz. Ai dreptate.

— Nu-i așa că nu te-ai supărat? a întrebat-o Dora.

— Vai, ce drăguță ești! a exclamat mătușa, aplecându-se afectuos asupra ei. Cum îți închipui că m-aș putea supăra?!

— Nu, nu, nici nu mi-am închipuit că te-ai fi putut supăra, i-a răspuns Dora, dar mă simt puțin cam obosită și de aceea spun prostii... știi matale că sunt cam prostuță în general; dar vorbind de Jip, m-am prostit încă și mai rău. A fost alături de mine în toate câte mi s-au întâmplat – nu-i așa, Jip? – și n-aș vrea să-l jignesc pentru că s-a schimbat și el puțin... nu-i așa, Jip?

Jip s-a ghemuit mai aproape de stăpâna lui și i-a lins mâna.

— Nu ești încă atât de bătrân, Jip, ca să-ți părăsești stăpâna, nu-i așa? i-a zis Dora. O să ne mai ținem unul altuia de urât câtva timp...

Drăguța mea Dora! Duminica următoare, când a coborât la masă și s-a bucurat atât de mult văzându-l pe Traddles (care venea în fiecare duminică să ia masa cu noi), am sperat că peste câteva zile va putea „să zburde iar ca înainte“. Dar am fost sfătuiți să mai așteptăm câteva zile, și apoi alte câteva zile; și tot n-a putut nici să zburde, nici să umble pe picioare. Era foarte drăgălașă și foarte veselă; dar piciorușele, care altădată jucau atât de sprintene în jurul lui Jip, îi erau inerte și țepene.

Am început în fiecare dimineață s-o duc în brațe, jos, pe scări, și seara s-o urc sus. Mă ținea de gât și râdea, de parcă ar fi fost vorba de un rămășag. Jip lătra și se învârtea în jurul nostru, o lua înainte și se uita mereu înapoi, suflând din greu, ca să vadă dacă venim. Mătușa, cea mai vrednică și cea mai inimoasă infirmieră din lume, pășea în urma noastră, cărând o grămadă de perne și șaluri. Pentru nimic în lume *mister* Dick n-ar fi lăsat altuia, sarcina de a duce lumânările. Adesea Traddles aștepta la piciorul scării, urmărindu-ne cu privirea și primind glumețele mesaje pe care Dora i le dădea pentru cea mai drăguță fată din lume. Alcătuiam un vesel alai, și cea mai veselă dintre noi era soția mea copiliță.

Dar uneori, când o ridicam în brațe și simțeam că era mai ușoară, mă cuprindea o spaimă cumplită, ca și cum m-aș fi apropiat de nu știu ce tărâm înghețat, încă nevăzut, care va amorți și va stinge viața din mine. Am evitat să-i dau vreun nume și am încercat să-mi ascund acest simțământ; până ce, într-o noapte, când era mai puternic și după ce mătușa plecase spunând: „Noapte bună, Blossom!“, m-am așezat singur la biroul meu și am plâns, reflectând: „Vai, ce nume funest, biata floriceică s-a ofilit pretimpuriu, când era în toată splendoarea ei!“

CAPITOLUL XLIX

MĂ VĂD IMPLICAT ÎNTR-O AFACERE MISTERIOASĂ

Într-o bună dimineață mi-a sosit cu poșta pe adresa mea de la „Doctors' Commons“ următoarea scrisoare din Canterbury, pe care am citit-o cu oarecare mirare:

Scumpe Sir,

Împrejurări mai presus de voința mea au dezlegat vreme destul de îndelungată acea strânsă prietenie care îmi îngăduia ca, în puținele clipe de răgaz lăsate de îndatoririle mele profesionale, să contemp lu scenele și întâmplările din trecut, irizate prin prisma memoriei, oferindu-mi întotdeauna, cum și de acum înainte îmi va oferi, emoții plăcute, cu totul ieșite din comun. Această împrejurare, scumpe sir, precum și înălțimea la care v-a ridicat talentul dumneavoastră mă opresc să cutesc să-mi lua libertatea să mă adresez vechiului tovarăș al tinereții mele, spunându-i, familiar, Copperfield! E de ajuns să vă asigur că numele pe care am avut cinstea să-l pomenesc va fi teaurizat în veci printre documentele casei noastre (mă refer la arhiva privitoare la foștii noștri chiriași, păstrată cu grijă de missis Micawber) cu sentimente de stimă personală, egale cu afecțiunea.

Nu se cade ca un om care, datorită propriilor sale greșeli și a unei îmbinări forțate de împrejurări neprielnice, se găsește în situația unei Nave care a eșuat (dacă va fi iertat să recurgă la o expresie maritimă), nu se cade, repet, ca un asemenea om, când ia pana ca să vă scrie, să înșire cuvinte de laudă și felicitare. Această sarcină o lasă pe seama unor mâini mai iscusite și mai curate.

Dacă îndeletnicirile dumneavoastră mai importante vă vor fi permis să descifrați până aici aceste rânduri nedibace – ceea ce poate fi cazul sau nu, după împrejurări – vă veți întreba, desigur, ce anume considerațiuni m-au determinat să vă scriu prezenta misivă. Fie-mi iertat să spun că recunosc fără nicio rezervă că această întrebare este pe deplin îndreptățită și să mă străduiesc să-i răspund, precizând din capul locului să nu e vorba de considerațiuni de ordin pecuniar.

Fără ca să invoc deschis vreo putere ascunsă ce s-ar putea s-o am de a porunci trăsnetului sau de a mâna oriunde poftesc flăcările mistuitoare ale răzbunării, îmi îngădui să arăt, în treacăt, că viziunile mele cele mai luminoase au fost spulberate pentru totdeauna, că pacea sufletului meu e zdruncinată și că puterea mea de a mă bucura de viață e nimicită, că inima mea nu mai e la locul ei și că nu mă mai pot înfățișa cu fruntea sus în fața semenilor mei. Omida a pătruns în floare. Cupa amărăciunii e gata să se reverse. Viermele s-a pus pe lucru, și foarte curând își va răpune victima. Cu cât mai repede, cu atât mai bine. Dar nu vreau să mă abat de la subiect.

Aflându-mă într-o stare de spirit deosebit de dureroasă, pe care n-o poale alina nici missis Micawber, cu toată înrăurirea ce o exercită în întreita ei calitate – ca femeie, ca soție și ca mamă – am de gând să fug de mine însumi pentru scurt timp și să închin patruzeci și opt de ore vizitării anumitor locuri și edificii ale metropolei, unde am gustat fericirea altădată. Între alte limanuri de liniște domestică și de reculegere sufletească spre care îmi voi îndrepta pașii, se numără, firește, și închisoarea tribunalului King's Bench. Aducându-vă la cunoștință că poimăine seară, la orele 7 foarte precis, mă voi afla (D.V.) în fața zidului dinspre miazăzi al acestei închisori civile, scopul urmărit de această scrisoare este atins.

Nu mă simt îndreptățit a cere lui mister Copperfield, fostul meu prieten, și lui mister Traddles, fostul meu prieten de la Inner Temple, dacă acest gentleman mai trăiește și mai este accesibil, să binevoiască a veni la această întâlnire și a reînnoi (pe cât cu puțință) vechile noastre legături de odinioară. Mă mărginesc să vă spun că la ora și locul arătate veți găsi ultimele vestigii

Rămase

Dintr-un

Turn prăbușit.

WILKINS MICAWBER

P.-S. Ar putea fi util să mai adaug la cele de mai sus că pe missis Micawber nu am pus-o la curent cu intențiile mele.

Am recitat scrisoarea de mai multe ori. Deși cunoșteam stilul emfatic al compunerilor lui mister Micawber și deși știam cu ce plăcere se așeza la birou ca să

scrie lungi epistole ori de câte ori se ivea un prilej potrivit sau nepotrivit, am fost totuși încredințat că această încâlcită comunicare ascundea ceva important. Am lăsat-o din mână ca să mă gândesc; apoi am luat-o iară, ca s-o citesc încă o dată; și tot mai chibzuiam asupra ei când a venit Traddles, care m-a găsit cât se poate de nedumerit.

— Dragul meu prieten, i-am zis, ai picat cum nu se poate mai bine. Exact când aveam mai mare nevoie de judecata ta sănătoasă. Ia te uită, Traddles, am primit o scrisoare foarte ciudată de la *mister Micawber*.

— Ei taci?! a exclamat Traddles. Nu mai spune! Am primit și eu una de la *missis Micawber*.

Și rostind aceste cuvinte, Traddles, cu obraji aprinși de atâta mers și cu părul zburlit din pricina mișcării și a emoției, s-a uitat de parc-ar fi văzut nu știu ce stafie, a scos scrisoarea adresată lui și mi-a dat-o în schimbul celei primite de mine. L-am urmărit cum pătrundea în miezul scrisorii lui *mister Micawber* și am ridicat și eu din sprâncene când, ridicând din sprâncene, a exclamat: „... puterea ascunsă de a porunci trăsnetului sau de a mâna oriunde poftesc flăcările mistuitoare ale răzbunării! Asta ce-o mai fi, Copperfield?!“, și abia după aceea m-am apucat să citesc epistola semnată de *missis Micawber*.

Suna astfel:

Cele mai distinse salutări lui mister Thomas Traddles, și dacă își mai aduce aminte de aceea care cândva a avut fericirea să-l cunoască mai de aproape, aș putea oare să-i cer câteva clipe din timpul său liber? Îl asigur pe mister T.T. că de n-aș fi în pragul disperării, n-aș îndrăzni să abuzez de bunăvoința sa.

Cu toate că e un chin pentru mine să vorbesc de asemenea lucruri, pricina care mă face să îndrept acest jalnic apel către mister Traddles și să-i cer toată indulgența nu este alta decât înstrăinarea de soție, și de familie a lui mister Micawber (care altădată ținea așa de mult la casa lui). Mister Traddles nici că-și poate face închipuire de schimbarea petrecută în purtarea lui mister Micawber, de violența și de cruzimea lui. Lucrurile s-au înrăutățit treptat, ajungând să îmbrace formele unei tulburări mintale. Nu trece o zi, vă rog să mă credeți, mister Traddles, fără să se producă o izbucnire paroxistică. Mister T. nu-mi va cere să-i descriu ce simt în inima mea când îi voi spune că m-am deprins să-l aud pe mister Micawber repetând că și-a vândut sufletul Diavolului. De multă vreme, ascunzișurile și misterele au devenit principala lui caracteristică, luând locul nemărginitei încrederi de altădată. Cea mai ușoară provocare – chiar și o simplă întrebare dacă are vreo preferință în ce privește mâncarea – constituie un prilej ca să-și exprime dorința de a divorța. Aseară, când copiii i-au cerut doi pence ca să-și cumpere bomboane de lămâie – o specialitate a cofetarilor de aici – i-a amenințat pe cei doi gemeni cu cuțitul de deschis stridiile!

Îl rog din tot sufletul pe mister Traddles să mă ierte că intru în asemenea amănunte. Dar fără ele, mister T. n-ar putea, să-și facă nici cea mai slabă idee despre situația sfâșietoare în care mă aflu.

Pot oare îndrăzni acum să-i dezvălui lui mister T. scopul acestei scrisori? Îmi va îngădui el oare acum să încredințez binevoitoarei sale atenții tot amarul meu? Vai, da, căci îi cunosc inima!

Ochiul ager al dragostei nu poate fi lesne orbit când aparține unei femei. Mister Micawber pleacă la Londra. Cu toate că ascunde cu mare grijă, azi-dimineață, înainte de gustare, când a completat destinația pe eticheta micii valize maro ce ne-a rămas din vremuri mai fericite, privirea de vultur a îngrijorării conjugale a descifrat, scrise foarte citeț, trei litere: ...d, o, n. Punctul terminus al diligenței cu care pleacă este în West End, la hanul „Crucea de aur“. Pot îndrăzni să-l implor pe mister T. să-l caute pe soțul meu rătăcit și să stea de vorbă cu el? Pot îndrăzni să-l rog pe mister T. să intervină pentru a mijloci o împăcare între mister Micawber și familia lui deznădăjduită? Vai, nu, căci asta ar însemna să-i cer prea mult!

Dacă mister Copperfield și-ar mai aduce cumva aminte de o biată ființă care n-a dobândit niciun renume, n-ar vrea mister T. să ia asupra sa sarcina de a-i transmite mărturia stimei mele inalterabile și rugămințile mele?

În orice caz, mister T. trebuie să aibă bunătatea de a considera că această scrisoare este strict confidențială și sub niciun cuvânt să nu pomenească de ea, nici pe departe, în fața lui mister Micawber. Dacă mister T. ar binevoi să-mi răspundă (ceea ce cred că este foarte puțin probabil), trimițându-mi o scrisoare pe adresa; E.M., post-restant, Canterbury, ar avea mai puține urmări penibile decât una adresată direct aceleia care se iscălește, în culmea deznădejzii,

Respectuoasa prietenă și suplicantă a lui mister Thomas Traddles

EMMA MICAWBER

— Ce zici de această scrisoare? m-a întrebat Traddles, înălțând o clipă privirea spre mine, după ce o citisem pentru a doua oară.

— Ce zici tu de cealaltă? l-am întrebat tu, căci continua s-o studieze, cu sprâncenele încruntate.

— Cred, Copperfield, că amândouă laolaltă au un miez mai adânc decât au de obicei scrisorile lui *mister* și *missis* Micawber, mi-a răspuns Traddles, dar nu l-am pătruns încă. Nu încapе îndoielă că sunt de bună-credință amândoi și că nu sunt de conivență. Biata făptură! a adăugat apoi referindu-se la epistola semnată de *missis* Micawber, în timp ce stăteam alături, comparând cele două scrisori. În orice caz, ar fi un act de caritate din partea noastră dacă i-am scrie și i-am spune că vom căuta neapărat să stăm de vorbă cu *mister* Micawber.

Am consimțit pe loc, căci acum îmi făceam muștrări că nu acordasem destulă atenție ultimei ei scrisori. Precum am arătat, mă pusese pe gânduri când am primit-o; dar furat fiind de alte treburi, cunoscând familia Micawber și nemaiprimind alte vești de la ei, am dat-o uitării. Adesea mă gândisem la Micawber, dar întrebându-mă mai ales ce „noi obligații bănești“ or mai fi contractând la Canterbury și amintindu-mi cât de rezervat se purtase cu mine *mister* Micawber de când intrase în slujba lui Uriah Heep.

I-am scris Emmei Micawber o scrisoare de încurajare și am iscălit-o amândoi. Ieșind în oraș ca s-o expediem, pe drum Traddles și cu mine am discutat îndelung, punând fel de fel de ipoteze, pe care nu-i nevoie să le repet. După amiază ne-am sfătuit și cu mătușa, dar singura concluzie precisă la care am ajuns a fost că trebuie să fim foarte punctuali la întâlnirea fixată de *mister* Micawber.

Deși ne-am prezentat în locul stabilit cu un sfert de ceas înainte de ora 7, l-am găsit pe *mister* Micawber așteptându-ne. Cu brațele încrucișate, stătea rezemat de zid și se uita la țepușele de fier fixate deasupra lui, de parcă ar fi fost niște rămurele îmbrățișate ale copacilor la umbra cărora își petrecuse tinerețea.

Când ne-am apropiat de el, am găsit că ținuta lui era mai stângace și mai puțin distinsă ca altădată. Cu prilejul acestei escapade, lepădase hainele negre de rigoare în lumea juriștilor și purta vechea redingotă și ciorapii cei lungi, fără a mai avea exact același aer falnic care-l caracteriza odinioară. Și-a revenit treptat, pe măsură ce am stat de vorbă, dar lornionul nu-i mai atârna atât de firesc, iar plastronul, deși își păstrase dimensiunile formidabile, parcă era mai puțin scrobît.

— *Gentlemen*, ne-a spus *mister* Micawber după ce am schimbat primele saluturi, v-ați dovedit prieteni adevărați, căci prietenii la nevoie se cunosc! îngăduiți-mi să vă întreb de sănătatea lui *missis* Copperfield, *in esse* și a lui *missis* Traddles, *in posse*, presupunând că prietenul meu, *mister* Traddles, nu și-a unit încă soarta, și la bine și la rău, cu obiectul pasiunii sale.

I-am mulțumit pentru aceste amabilități, pe care i le-am întors așa cum se cuvenea. După care, arătându-ne zidul închisorii, a început astfel: „Vă asigur, *gentlemen*... “, dar l-am oprit, protestând împotriva acestei formule ceremonioase și rugându-l să ni

se adreseze ca altădată.

— Dragul meu Copperfield, mi-a răspuns, strângându-mi mâna, cordialitatea dumitale mă copleșește. Primirea pe care o faci acestei rămășițe prăpădite a unui templu care odinioară se chema Om – dacă îmi dați voie să mă exprim astfel – adeverește că ai o inimă care face cinste speței căreia îi aparținem amândoi. Tocmai voiam să spun că revăd locurile senine unde am petrecut câteva din cele, mai fericite ceasuri ale existenței mele.

— Pe care le datorăți, desigur, lui *missis* Micawber, i-am zis. Sper că e bine, sănătoasă?

— Mulțumesc, mi-a răspuns *mister* Micawber, care s-a întunecat când a auzit această întrebare. O duce așa și așa. Și iată închisoarea „King’s Bench“! a urmat *mister* Micawber, dând trist din cap. Locul unde, pentru întâia oară după mulți ani, apăsarea copleșitoare a obligațiilor pecuniare a încetat să fie proclamată zi de zi de glasuri cicălitoare, care refuzau să părăsească gangul; unde nu există ciocănel la ușă pe care să-l poată folosi, orice creditor; unde scapi de obligația de a te înfățișa personal la procese, iar mandatele de arestare se lasă afară, la poartă! *Gentlemen*, a urmat *mister* Micawber, la ora când umbra țepușelor de pe creasta acestui zid se proiecta pe pietrișul esplanadei, îmi vedeam copiii cum urmau în plimbarea lor izvodul întortocheat al umbrelor de pe jos, ocolind locurile întunecate. Am cunoscut îndeaproape fiecare piatră de aici. Mă veți ierta, deci, dacă nu-mi pot ascunde emoția.

— Am trecut cu, toții prin multe încercări de atunci, *mister* Micawber, i-am zis.

— *Mister* Copperfield, mi-a răspuns dânsul cu amărăciune, pe vremea când am locuit în acest refugiu aveam dreptul să-mi privesc semenii cu fruntea sus și să-i lovesc cu pumnul în obraz dacă m-ar fi jignit. Astăzi nu mai sunt cu semenii mei în asemenea excelente raporturi!

Măhnit, *mister* Micawber a întors spatele închisorii și, luând brațul oferit de mine dintr-o parte și cel oferit de Traddles din cealaltă parte, ne-am depărtat toți trei.

— Sunt unele pietre de hotar pe drumul ce duce spre mormânt a declarat foarte mișcat *mister* Micawber, privind îndărăt peste umăr, dincolo de care – dacă o asemenea năzuință n-ar fi constituit o impietate – aș fi dorit să nu fi pășit niciodată. Și printre ele, în zbuciumata mea carieră, se numără și închisoarea tribunalului „King’s Bench“.

— O, sunteți prost dispus, *mister* Micawber! și-a dat cu părerea Traddles.

— Sunt, *sir*, a încuviințat *mister* Micawber.

— Nădăjduiesc că nu din pricină că v-ar dispăcea îndeletnicirile juridice, a urmat Traddles. Căci, știți, sunt și eu jurist.

Mister Micawber s-a abținut să-i răspundă.

— Ce mai face prietenul nostru Heep, *mister* Micawber? l-am întrebat, după o scurtă pauză.

— Scumpul meu Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, pălind și fiind subit cuprins de o puternică surescitare, dacă mă întreb de patronul meu socotindu-l prietenul *dumitale*, îmi pare rău pentru dumneata; dar dacă mă întreb de el insinuând că ar fi prietenul *meu*, atunci nu pot decât să zâmbesc sardonice. Însă, în orice calitate mi-ai cere știri despre patronul meu, te rog să nu te superi că n-am să-ți răspund decât atât: oricare ar fi starea sănătății sale, are chip vulpesc, ca să nu zic diavolesc. Dă-mi voie ca în calitate personală să refuz a stărui mai mult asupra unui subiect care în viața mea profesională m-a împins pe culmile disperării.

Mi-am exprimat părerea de rău că fără să vreau atinsesem o temă care-l supăra atât de tare și am urmat:

— Pot să vă întreb, fără riscul de a cădea în aceeași greșală, ce mai fac bunii mei prieteni, *mister* și *missis* Wickfield?

— *Miss* Wickfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, roșindu-se, este, așa cum a fost întotdeauna, o pildă luminoasă, un adevărat model de virtute. Dragă Copperfield, e

singurul punct luminos într-o mizerabilă existență. Am tot respectul pentru această, tânără *lady*, toată admirația pentru caracterul ei și mă închin în fața bunătății, cinstei și dragostei ei! Duceți-mă undeva, într-un loc mai retras, a adăugat *mister* Micawber, căci, în starea în care sunt, vă rog să mă credeți, nu mai pot face față!

Am apucat pe o ulicioară, unde și-a scos batista și s-a rezemat cu spatele de un zid. Îmi închipui, că dacă m-am uitat la el la fel de consternat ca Traddles, prezența noastră i s-o fi părut lipsită, de elan și de căldură.

— Mi-a fost scris, a spus *mister* Micawber cu un suspin pornit din adâncul inimii, dar păstrând totuși o umbră din vechea lui distincție, mi-a fost scris ca sentimentele cele mai alese de care suntem capabili să se transforme în remușcări pentru mine. Omagiile ce le adresez prea-bunei *miss* Wickfield sunt ca o ploaie de săgeți ce s-ar înfige în pieptul meu! Credeți-mă, vă rog, mai bine ați face să mă lăsați să rătăcesc prin lume ca un vagabond! Viermii vor rezolva problema *mea* în doi timpi și trei mișcări.

Fără a ține seama de această rugă, am stat lângă dânsul până și-a pus batista în buzunar, și-a potrivit plastronul și, pentru a păcăli pe oricine s-ar întâmpla să se uite la el, și-a tras pălăria pe o ureche și a început să fredoneze. I-am spus atunci – neștiind încă ce prejudiciu am fi încercat dacă l-am fi pierdut – că mi-ar face o deosebită plăcere să-l prezint, mătușii și l-am poftit să vină cu noi la Highgate, unde îi stătea la dispoziție un pat.

— O să ne preparați un *punch* cum numai dumneavoastră știți, *mister* Micawber, am adăugat, și amintindu-vă de lucruri mai plăcute, o să uitați ce vă apasă inima.

— Sau dacă veți socoti că destăinuindu-vă unor prieteni ați simți o ușurare, puteți să vă destăinuiți nouă, *mister* Micawber, a sugerat Traddles, prudent.

— Faceți cu mine ce poftiți! a spus *mister* Micawber. Sunt ca un fir de pai care plutește pierdut în largul mării și mă văd tras în toate direcțiile de elefanți... pardon, voiam să spun de elemente.

Din nou am pornit mai departe, braț la braț; am prins tramcarul, în clipa când era gata de plecare și am ajuns la Highgate fără a mai întâmpina nicio piedică pe drum. Eram cam stânjenit, neștiind nici ce să spun, nici ce să fac, și Traddles așijderea. Și mai tot timpul drumului, *mister* Micawber a rămas cufundat într-o adâncă tristețe. Uneori făcea o încercare să-și îndrepte ținuta și fredona finalul unei melodii, dar cădea din nou în adâncul sa melancolie, care era și mai impresionantă datorită pălăriei trase comic pe o ureche și plastronului ridicat până în dreptul ochilor.

Am preferat să tragem la mătușa, din pricină că acasă Dora zăcea bolnavă. Când am trimis după dânsa, mătușa l-a primit pe *mister* Micawber cu multă bunăvoință și căldură. *Mister* Micawber, după ce i-a sărutat mâna, s-a retras lângă fereastră și și-a scos batista, dând acolo o luptă cu sine însuși.

Mister Dick era acasă. Foarte milos față de toți cei ce păreau că se simt prost, și deosebit de dibaci în a-i recunoaște, s-a apropiat de *mister* Micawber și i-a strâns mâna de vreo șase ori în cinci minute. Pe *mister* Micawber, în tulburarea lui, această atenție călduroasă din partea unui străin l-a mișcat atât de mult, încât la fiecare strângere de mână exclama: „Mă copleșiți, *sir!*“ Ceea ce pe *mister* Dick l-a încântat în așa măsură, încât a continuat să-i strângă mâna cu și mai multă vigoare.

— Prietenia pe care mi-o arată acest *gentlemen*, i-a spus *mister* Micawber mătușii, mă pune la podea, dacă îmi veți îngădui, *ma'am*, să folosesc o formulă din vocabularul unuia dintre sporturile noastre naționale, mai grosolane, anume boxul. Vă asigur că pentru un om care, ca mine, luptă cu atâtea neliniști și nedumeriri, o asemenea primire constituie o grea încercare.

— Prietenul meu, *mister* Dick, nu e un om ca oricare altul, i-a spus mândră mătușa mea.

— Sunt convins de lucrul acesta, a încuviințat *mister* Micawber. Și a adăugat: Sunt foarte mișcat, *sir*, de primirea cordială pe care mi-o faceți, căci *mister* Dick din nou se

apucase să-i strângă mâna.

— Cum vă mai simțiți? l-a întrebat *mister* Dick, aruncându-i o privire îngrijorată.

— Așa și așa, i-a răspuns oftând *mister* Micawber,

— Țineți capul sus, l-a îndemnat *mister* Dick, și vă rog să vă purtați ca la dumneavoastră acasă.

Mister Micawber a fost cu totul covârșit de aceste cuvinte prietenești, cu atât mai mult când s-a trezit că *mister* Dick din nou îi strângea mâna.

— Mi-a fost hărăzit de soartă să dau, în variata panoramă a existenței umane, și peste câte o oază de fericire, dar niciuna n-a fost atât de verde, atât de înviorătoare ca aceasta.

Altădată, o asemenea scenă m-ar fi făcut să râd; dar simțeam că eram cu toții stingheriți și încordați și-l urmăream cu atâta neliniște pe *mister* Micawber cum șovăia între dorința vie de a destăinui ceva și aceea de a nu dezvălui nimic, încât am făcut febră. Traddles ședea pe marginea scaunului, cu ochii larg deschiși, cu părul mai zburlit ca niciodată, și se uita când în pământ, când la *mister* Micawber, fără a încerca măcar să scoată o vorbă. Mătușa, deși își concentrase întreaga atenție asupra noului ei oaspete, se stăpânea mult mai bine decât oricare dintre noi; căci dânsa întreținea conversația cu el și, vrând-nevrând, îl făcea să vorbească.

— Sunteți un vechi prieten al nepotului meu, *mister* Micawber, i-a spus mătușa. Îmi pare rău că n-am avut plăcerea să vă cunosc până acum.

— *Ma'am*, i-a răspuns *mister* Micawber, și mie îmi pare rău că n-am avut cinstea să vă fi cunoscut mai demult. N-am fost întotdeauna ruina pe care o aveți acum în față.

— Nădăjduiesc că *missis* Micawber și membrii familiei dumneavoastră sunt bine sănătoși, *sir*, a urmat mătușa.

Mister Micawber a plecat capul.

— Sunt, *ma'am*, în măsura în care niște venetici și surghiuniți pot fi bine sănătoși vreodată, a replicat el cu deznădejde în glas, după o scurtă pauză.

— Doamne ferește, ce tot vorbiți, *sir*? a izbucnit mătușa, cu bruschețea ei obișnuită.

— Existența familiei mele e în joc, *ma'am*, i-a răspuns *mister* Micawber. Patronul meu...

Aici, vrând parcă să ne ațâțe, *mister* Micawber s-a oprit; și s-a apucat să cojească lămâile, care, la cererea mea, îi fuseseră aduse împreună cu toate celelalte ingrediente pentru pregătirea *punch*-ului.

— Și ce-i cu patronul dumneavoastră? a întrebat *mister* Dick, scuturându-l de braț, ca să-i aducă aminte.

— Vă mulțumesc, *sir*, că mi-ați adus aminte, i-a zis *mister* Micawber. Și din nou au dat mâna. Patronul meu, *mister* Heep, mi-a făcut odată cinstea, *ma'am*, să-mi spună că dacă n-aș primi banii care mi se cuvin cu titlu de remunerație pentru slujba pe care o îndeplinesc la el, aș ajunge probabil un măscărici din aceia care înghit săbii sau mănâncă foc. Oricât aș vrea să-l contrazic, trebuie să recunosc că-i foarte probabil că bieții mei copii vor fi siliți să-și câștige pâinea de toate zilele ca saltimbanci, iar *missis* Micawber va fi silită să încurajeze isprăvile lor nefirești învârtind la caterincă.

Vrând să arate că aceste lucruri nu se vor întâmpla decât după ce dânsul nu va mai fi în viață, *mister* Micawber a răsucit cuțitul cu un gest spontan, dar expresiv; apoi s-a apucat iar să curețe lămâia, cu un aer deznădăjduit.

Mătușa și-a sprijinit cotul pe măsuța care se afla de obicei lângă ea și l-a fixat cu multă luare-aminte. În ciuda aversiunii cu care priveam ideea de a-l ademini să facă destăinuirile pe care se codea să le facă, aș fi fost gata în acel moment să recurg la acest mijloc, de n-aș fi băgat de seamă la ce stranii manevre se deda; dintre care amintesc numai că a azvârlit cojile de lămâie în ceainic, zahărul în cutia de tabac, că alcoolul l-a turnat într-o ulcică goală și că a dat să toarne apă fiartă dintr-un sfeșnic. Mi-am dat seama că se apropia criza, și într-adevăr a izbucnit. Și-a strâns cu zgomot toate uneltele și materialele, s-a ridicat de pe scaun, și-a scos batista și a izbucnit în

plâns.

— Dragă Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber cu fața ascunsă în batistă, ritul ăsta cere, mai mult ca oricare altul, o minte senină și un sentiment de demnitate personală. Nu sunt în stare să-l îndeplinesc. Mi-e imposibil.

— Ce s-a întâmplat, *mister* Micawber? l-am întrebat. Vă rog, vorbiți. Sunteți între prieteni.

— Între prieteni, *sir!* a repetat *mister* Micawber, și tot ce ascunsese până atunci în sufletul lui deodată s-a revărsat. Doamne, Dumnezeule, mă simt atât de tulburat tocmai pentru că *sunt* între prieteni. Ce s-a întâmplat? Dar ce *nu* s-a întâmplat? S-a întâmplat o ticăloșie; o josnicie; o înșelăciune, o fraudă, o uneltire, asta s-a întâmplat! Și numele pe care-l poartă această grămadă de orori e HEEP!

Mătușa a bătut din palme, iar noi toți am sărit în sus ca niște posedați.

— Lupta s-a sfârșit! a declarat *mister* Micawber, gesticulând violent cu batista și făcând din când în când cu amândouă brațele mișcări de parcă ar fi înnotat în mijlocul unui ocean de greutate supraomenești. Nu mai pot duce o astfel de viață! Sunt o făptură nenorocită, lipsită de toate acele lucruri care fac viața suportabilă. De când am intrat în slujba acestui ticălos afurisit, toate cele au devenit tabu. Dați-mi înapoi soția, dați-mi înapoi copiii, puneți-l la loc pe Micawber în pielea acestui nenorocit care poartă ghetele mele, și gata sunt chiar de mâine să înghit săbii. Și chiar cu pofta!

De când sunt n-am văzut un om atât de întărâtat. Am încercat să-l liniștesc, ca să ne putem înțelege, dar el se întărâta tot mai tare și nu voia să audă de nimic.

— Nu voi da mâna cu nimeni, a proclamat *mister* Micawber gâfâind, suflând și gemând ca un om care se zbate într-o apă înghețată, până... nu-l voi fi zdrobit, până nu-l voi fi făcut fărâme... pe șarpele acela respingător... pe HEEP! Nu voi mai primi să fiu găzduit de nimeni până... nu voi fi făcut ca... Vezuviul... să-și reverse lava... asupra tâlharului... de HEEP! Sub acest acoperiș... orice băătură... dar mai ales un *punch*... mi-ar rămâne în gât... până nu-i voi fi stins luminile ochilor... nerușinatului escroc și mincinos... care e HEEP! Nu voi mai cunoaște... pe nimeni... și nu voi mai scoate o vorbă... și nicăieri nu-mi voi găsi pacea... până nu-l voi fi pulverizat... până nu-l voi fi prefăcut în atomi... pe fățarnicul și sperjurul nemuritor și transcendent care e... HEEP!

Mi-a fost de-a dreptul teamă ca nu cumva *mister* Micawber să moară pe loc. Cazna cu care a rostit acest fraze incoerente, precum și furia și vehemența de neînchipuit cu care s-a năpustit înainte ori de câte ori se apropia momentul când avea să pomenească numele lui Heep erau înfricoșătoare; și atunci când, asudat, cu obrazul schimbând culori dintre cele mai ciudate și înghițind un nesfârșit șir de noduri (care i se urcau degrabă pe gât, de unde îi săreau parcă pe frunte), s-a prăbușit pe un scaun, am crezut că i-a sosit, clipa din urmă. Am vrut să-i sar în ajutor, dar m-a oprit și n-a vrut să audă de nimic.

— Nu, Copperfield! Să nu-mi mai spui nimic... ăă... până ce *missis* Wickfield... ăă... nu va primi despăgubiri pentru prejudiciile aduse de vicleanul acela ticălos care e... HEEP! (Sunt ferm convins că n-ar fi putut rosti, trei vorbe în șir dacă n-ar fi căpătat deodată o energie uluitoare simțind că trebuie să-i rostească numele.) Secret inviolabil... toată lumea, fără nicio excepție... de azi într-o săptămână... la ceasul gustării de dimineață... toți cei de față... inclusiv mătușa... și acest *gentleman* atât de prietenos... să fie la hanul din Canterbury... unde... odinioară *missis* Micawber și cu mine... am cântat în cor *Auld Lang Syne*... și... îl voi demasca pe banditul fără pereche... pe HEEP! Nimic altceva de spus... sau de ascultat vreun sfat... plec chiar acum... nu-s în stare... să suport tovărășia nimănui... cât sunt pe urmele ticălosului și nemernicului trădător... HEEP!

Repetând acum pentru ultima oară cuvântul magic, care-i dăduse putere să meargă până la capăt, și depășindu-și toate eforturile de până atunci, *mister* Micawber s-a năpustit afară, lăsându-ne pe toți într-o stare de fierbere, de așteptare și de uimire

vecină cu starea în care se găsea el. Dar nici în această împrejurare n-a putut rezista slăbiciunii pentru genul epistolar; căci pe când mai eram cu toții în culmea fierberii, a așteptării și a uimirii, mi-a fost înmănat următorul bilet foarte pitoresc, expedit dintr-o cârciumă aflată în vecinătate, unde se oprise ca să-l scrie:

Strict secret și confidențial
SCUMPE SIR,

Vă rog să-mi permiteți să prezint, prin mijlocirea dumneavoastră, scuzele mele preabunei dumneavoastră mătuși pentru ieșirea pe care am avut-o. După un conflict lăuntric mai ușor de imaginat decât de descris, vulcanul care mocnea de mult a erupt.

Nădăjduiesc că am precizat destul de limpede întâlnirea pe care v-am dat-o de azi într-o săptămână, dimineață, în localul hanului din Canterbury, unde odinioară missis Micawber și cu mine am avut cinstea de a ne uni glasurile cu acela al domniei-voastre, intonând binecunoscutul cântec al Nemuritorului perceptor al accizelor, al cărui leagăn a fost dincolo de Tweed.

După ce îmi voi fi îndeplinit datoria și voi fi săvârșit actul de reparație – care singure îmi pot da dreptul de a-i privi în față pe semenii mei muritori – voi dispărea fără urmă. Și nu voi cere decât să fiu așezat și eu în acel lăcaș de universală odihnă, unde,

În strâmtle sicrie, dorm toți pentru vecie,
Înaintașii vajnici din biet cătunul meu.

Cu simpla inscripție,
WILKINS MICAWBER

CAPITOLUL L

VISUL LUI MISTER PEGGOTTY SE ÎNFĂPTUIEȘTE

Trecuseră câteva luni de când stătusem de vorbă cu Martha pe malul Tamisei. N-o mai văzusem de atunci, dar cu *mister* Peggotty se întâlnise în mai multe rânduri. Strădaniile ei pline de zel fuseseră zadarnice; iar din spusele lui rezulta că nu obținuse nicio știre cu privire la soarta lui Emily. Mărturisesc că începusem să pierd orice nădejde că am mai putea să-i dăm de urmă și eram din ce în ce mai încredințat că nu mai trăia.

Dar credința lui rămăsese neclintită. Pe cât știu – și sunt sigur că sufletu-mi curat nu-mi tănuia nimic – dânsul n-a șovăit nicio clipă în neștrămutata-i credință că o va regăsi. Răbdarea lui era neobosită. Și cu toate că mă cutremuram la gândul durerii ce va încerca în ziua când acest crez ca fi spulberat dintr-odată, datorită faptului că avea o natură întrucâtva religioasă și că era atât de vădit ancorat în străfundurile cele mai pure ale firii sale, respectul și stima ce i le purtam sporeau zi de zi.

Nu se mărginea să nutrească o încredere pasivă și să nădăjduiască fără a întreprinde nimic. Toată viața fusese un om de acțiune, un om energetic, și știa prea bine că în orice treabă la care avea nevoie de ajutor străin trebuia întâi și întâi să se pună pe lucru cu tragere de inimă și să se ajute singur. L-am văzut uneori pornind noaptea spre Yarmouth, la gândul că s-ar putea ca un accident să fi stins lumina din fereastra vechiului său barcaz. L-am văzut luându-și toiagul și străbătând câte șaiszeci și câte optzeci de mile, numai pentru că citise în ziar o știre care ar fi putut să fie în legătură cu ea. După ce a auzit relatarea ce-mi fusese făcută datorită bunăvoinței Rosei Dartle, s-a dus pe mare până la Napoli. Toate călătoriile le făcea în condiții

foarte aspre; căci avea mereu grijă să strângă bani, ca să aibă Emily când o va regăsi. Și în tot timpul acestor îndelungi peregrinări nu l-am auzit plângându-se niciodată, niciodată nu l-am auzit spunând c-ar fi ostenit sau că și-ar fi pierdut nădejdea.

De când ne căsătorisem, Dora îl văzuse deseori, și ajunsese să-l îndrăgească. Îl văd și acum cum ședea lângă sofa, cu bereta în mână, în timp ce ochii albaștri, ai scumpei mele soții-copilițe se ridicau cu sfială și uimire spre chipul lui. Uneori, pe înserat, când venea să stea de vorbă cu mine, îl pofteam să fumeze o pipă în grădină, în timp ce ne plimbam în sus și în jos cu pași rari; și atunci îmi revenea nespus de vie imaginea căsuței lui părăsite, precum și amintirea acelu nimb pașnic de care era înconjurată în ochii mei copilăroși în serile când focul ardea în sobe, iar vântul gemea, bătând căsuța pe toate laturile.

Într-o seară mi-a povestit că, ieșind în ajun, după căderea nopții, o găsisse pe Martha așteptându-l lângă casă, și dânsa îl rugase să nu părăsească cu niciun preț Londra până ce nu va da iar ochii cu ea.

— V-a spus de ce? l-am întrebat.

— I-am cerut să-mi spună, *mas'r Davy*, dar a fost scumpă la vorbă, ca totdeauna, și îndată ce i-am făgăduit, a plecat.

— V-a spus cel puțin când o s-o mai puteți vedea? am stăruit.

— Nu, *mas'r Davy*, mi-a răspuns, petrecându-și îngândurat mâna peste față. I-am cerut și asta; dar nu mi-a spus nimic mai mult.

Cum de multă vreme mă feream să-l hrănesc cu nădejdi deșarte, n-am făcut niciun comentariu asupra acestei știri, afară doar că era de presupus că o va revedea curând.

Celelalte gânduri stărnite de această veste le-am păstrat pentru mine, căci erau anemice și nu prea optimiste.

Într-o după-amiază, două săptămâni mai târziu, mă plimbam singur prin grădină. Îmi amintesc bine după-amiaza aceea. Era ziua a doua din săptămâna de așteptare hotărâtă de *mister Micawber*. Plouase toată dimineața, și umezeala plutea în văzduh. Pe copaci frunzele atârnau grele din pricina picăturilor de apă; dar deși cerul rămăsese tot întunecat, ploaia încetase, și păsărelele, fericite, înălțau cântecul lor vesel. Treptat, în timp ce mă plimbam prin grădină și pe măsură ce se întuneca, ciripitul amuțea; și se înstăpânise acea tăcere care uneori se lasă seara, la țară. Când nu se mișcă nici cei mai plăpânzi copaci și când nu se aud decât, arareori stropi de apă rostogolindu-se de pe rămurele.

Din grădină, unde mă plimbam de-a lungul spalierului îmbrăcat cu iederă, aflat lângă căsuță, se vedea drumul care trecea prin fața porțiței. Cufundat în gânduri, mi-am îndreptat întâmplător privirea într-acolo și am văzut o siluetă într-o manta simplă. Stătea uitându-se fix la mine și îmi făcea semne.

— Martha! am exclamat, îndreptându-mă spre ea.

— Puteți veni cu mine? m-a întrebat în șoaptă, vorbind precipitat. Am fost de l-am căutat, dar nu l-am găsit. I-am lăsat pe masă o însemnare unde să vină. Mi-au zis că nu poate întârzia prea mult. Am vești pentru el. Puteți veni imediat?

Drept răspuns, am ieșit în grabă pe porțiță. A făcut un gest grăbit, cerându-mi parcă să am răbdare și să nu vorbesc, și întorcându-se, a luat-o înapoi către Londra, de unde, judecând după îmbrăcămintea ei, venise pe jos.

Am întrebat-o dacă într-acolo trebuia să mergem. După ce, cu un gest la fel de zorit ca mai înainte, mi-a făcut semn că da, am oprit o birjă goală, care tocmai trecea, și ne-am urcat în ea. Când am întrebat-o unde să ne ducă birjarul, mi-a răspuns: „La Golden Square! Dar iute!“, apoi s-a ghemuit într-un colț, și-a ascuns fața cu o mână care tremura, și cu cealaltă a repetat gestul de mai nainte, de parcă n-ar fi suferit să audă sunetul vocii omenești.

Tulburat și amețit de licăririle de nădejde învărtejite cu presentimentele cele mai sumbre, m-am uitat la ea, gata să-i cer o lămurire. Dar când am văzut cât de mult ținea să păstreze tăcerea, n-am mai spus nimic, cu atât mai mult cu cât și eu simțeam

aceeași nevoie. N-am schimbat o vorbă tot drumul. Uneori arunca o privire spre portieră, care parcă voia să spună că mergeam încet, deși, de fapt, mergeam destul de iute; încolo, nici nu s-a mișcat din poziția inițială.

Am coborât din trăsură la Golden Square și l-am rugat pe birjar să aștepte, crezând că poate vom mai avea nevoie. Dânsa m-a apucat de braț și m-a grăbit către una din numeroasele ulicioare întunecoase de prin locurile acelea, unde casele, cândva arătoase, fuseseră locuite de câte o singură familie, dar care de mult ajunseseră niște biete maghernițe închiriate odaie cu odaie. Intrând pe poarta deschisă a uneia dintre aceste clădiri, Martha mi-a lăsat brațul și mi-a făcut semn s-o urmez pe scara principală, care era parcă un afluent al uliței.

Casa mișuna de chiriași. În timp ce urcam scările, ușile încăperilor se deschideau și locatarii scoteau capetele; și ne-am încrucișat cu fel de fel de oameni care coborau. Privind de jos, din stradă, înainte de a intra, văzusem femei și copii care căscau gura pe la ferestre, printre ghivecele cu flori; și pare-se că le stârnisem curiozitatea, căci mai ales ele erau acum cele care deschideau ușile, ca să ne vadă trecând. Era o scară largă, lambrisată, cu o balustradă masivă din lemn de culoare închisă; cornișele ușilor erau împodobite cu ghirlande de flori și fructe sculptate în lemn; iar în dreptul ferestrelor se aflau așezate banchete largi. Dar toate aceste mărturii ale splendorii apuse erau roase de vreme și murdare; mucegaiul, igrasia și timpul slăbiseră dușumeaua, care pe alocuri era putredă și gata să se prăbușească. Am băgat de seamă că fuseseră făcute unele încercări de a întări acest schelet șubrezit, cârpindu-se pe ici, pe colo vechea lemnărie scumpă cu cherestea ordinară; dar ieșise un lucru netrainic, cum e căsnicia unui nobil scăpătat cu o fată din popor, în care fiecare element al acestei înjghebări eteroclite trăgea în altă parte. Câteva dintre ferestrele scării fuseseră acoperite sau complet astupate. Iar cele rămase abia dacă mai aveau vreun geam; și prin cercevelele descleiate, prin care parcă pătrundea neîncetat un aer îmbâcsit, am văzut, prin alte ferestre tot fără geamuri, interiorul altor case, aflate în aceeași stare, și am privit în jos într-o curte infectă, folosită ca ladă de gunoi comună.

Am urcat până la ultimul etaj al casei. De două sau trei ori mi s-a părut că în lumina îndoielnică întrezăream silueta unei femei care urca înaintea noastră. Când am ajuns pe ultimul palier, de unde se ajungea la mansardă, am văzut-o foarte lămurit cum s-a oprit în fata unei uși. Apoi am văzut-o apăsând clanța și intrând.

— Ce-o mai fi asta?! a murmurat Martha. A intrat în odaia mea. N-o cunosc!

Dar *eu* o cunoșteam. Uluit, o recunoscusem: era *miss Dartle*.

I-am spus, în câteva cuvinte, că era o cucoană pe care o cunoșteam; dar nici n-am sfârșit bine, că i-am auzit glasul în odaie, deși, de unde ne aflam, nu puteam desluși ce spunea. Cu un aer mirat, Martha a repetat gestul cunoscut și m-a condus în sus pe scară; și apoi, printr-o ușiță dosnică, fără broască, pe care a deschis-o împingând-o ușor, a intrat într-o cămăruță goală, cu tavanul oblic, abia mai mare decât un dulap. Între aceasta și odaia care spusese că era a ei se afla o ușiță de trecere, întredeschisă. Acolo ne-am oprit gâfâind, obosiți de urcat, și, ușurel, dânsa mi-a astupat gura cu mâna. De unde mă aflam, n-am putut vedea decât că odaia cealaltă era destul de încăpătoare; că în ea se afla un pat; și că pe pereți atârnavu câteva litografii ieftine, înfățișând corăbii. Dar n-o puteam vedea nici pe *miss Dartle*, nici pe persoana căreia i se adresa. Desigur, nici Martha nu le vedea, căci eu mă aflam într-o poziție mai bună.

Câteva clipe a domnit o tăcere de mormânt. Martha, ținând o mână pe buzele mele, a ridicat-o pe cealaltă în dreptul urechii.

— Puțin îmi pasă că nu-i acasă! a zis arogantă *miss Dartle*. Nici n-o cunosc. Pe tine am venit să te văd.

— Pe mine? i-a răspuns un glas stins.

Când l-am auzit, m-a trecut un fior. Căci era glasul biete Emily!

— Da, i-a spus *miss Dartle*. Pe tine am venit să te văd. Ce? Doar nu ți-o fi rușine să-ți arăți chipul de la care s-au tras atâtea?

Ura crâncenă și inverșunată ce-i răsuna în glas, accentul rece, aspru, tăios și furia ei stăpânită m-au făcut s-o văd ca și cum ar fi stat în fața mea, în plină lumină. Îi vedeam ochii negri strălucitori și chipul istovit de patimă; și îi vedeam cicatricea albă ce-i brăzda buzele și care acuma pesemne zvâcnea și fremăta.

— Am venit s-o văd pe iubita lui James Steerforth; pe fata care a fugit cu el, ajungând subiectul de pălăvrăgeală al drojdiei locului ei de baștină; pe nerușinata, stricata și rafinata ibovnică a oamenilor de teapa lui James Steerforth! Vreau să văd și eu cum arată o asemenea făptură.

S-au auzit niște zgomote de parcă nenorocita asupra căreia revărsase acest val de ocări ar fi dat să fugă spre ușă și ca și cum vorbitoarea i-ar fi tăiat calea. A urmat o clipă de tăcere.

Când *miss* Dartle a reînceput, a rostit cuvintele printre dinții încleștați și a bătut din picior.

— Stai aici, că de nu, te dau de gol față de toți vecinii și față de întreaga stradă! Dacă ai să încerci să fugi de *mine*, să știi c-am să te prind, de-ar fi să te iau de păr și de-ar fi să arunc cu pietre după tine!

Singurul răspuns care mi-a ajuns până la urechi a fost un freamăt înfricoșat. A urmat o tăcere. Nu știam ce să fac. Oricât aș fi vrut să pun capăt acestei scene, îmi dădeam seama că n-aveam niciun drept să mă amestec; că singur *mister* Peggotty era îndrituit să intervină și s-o scape. „De ce nu vine odată?” mă întrebam nerăbdător.

— Așa! a urmat *miss* Dartle cu un răs batjocoritor. În sfârșit, am văzut-o! Mare nătărău acela care s-a lăsat înșelat de aerul ăsta de mironosiță și de felul cum își ține capul înclinat!

— Vai, pentru numele lui Dumnezeu, cruțați-mă! a strigat Emily. Oricine ați fi, cunoașteți jalnica mea poveste și pentru numele lui Dumnezeu, cruțați-mă, de vreți să vă cruțe și pe dumneavoastră.

— Să mă cruțe și pe *mine*? a răspuns ca turbată *miss* Dartle. Nu cumva îți închipui că am avea ceva comun *noi* două?

— Doar că suntem femei, i-a răspuns Emily, izbucnind în lacrimi.

— Și ăsta, a zis Rosa Dartle, e un motiv atât de puternic mai ales când e invocat de o ticăloasă ca tine, încât chiar dacă aș putea nutri pentru tine vreun alt simțământ în afară de ură și dispreț, l-aș înăbuși. Suntem femei! Chiar au de ce să se mândrească femeile cu una ca tine!

— Merit toate astea, a bolborosit Emily, dar e îngrozitor! Gândiți-vă, scumpă *lady*, câte am îndurat, cât de jos am căzut! Vai, vino, Martha, mai repede! Vai, de-aș fi acasă!

Miss Dartle s-a așezat pe un scaun cu fața către ușă; și și-a ațintit privirea spre dușumea, ca și cum Emily ar fi zăcut la picioarele ei. Aflându-se acum între mine și lampă, îi deslușeam buzele strânse și ochii ei cei cruzi îndreptați într-un singur punct, cu o sălbatică expresie de triumf.

— Ascultă ce-ti spun eu! Păstrează-ți tertipurile astea viclene pentru nătărăii tăi. Îți închipui oare că pe *mine* mă poți mișca cu lacrimile tale? Tot atât de puțin cât m-ai putea câștiga cu zâmbetele tale. Nu ești decât o sclavă, o mercenară!

— Vai, fie-vă milă! a strigat Emily. Arătați-mi o umbră de compătimire, căci altfel înnebunes!

— N-ar fi o pedeapsă destul de grea pentru nelegiuirile tale! i-a întors vorba Rosa Dartle. Îți dai măcar seama ce-ai făcut? Te-ai gândit vreodată la casa pe care ai lăsat-o pustie?

— Vai, nu-i zi sau noapte să nu mă gândesc la ea! a spus Emily plângând.

Și în clipa aceea am văzut-o, în genunchi, cu capul dat pe spate, cu fața palidă îndreptată în sus, cu mâinile pe care și le frângea deznădăjduită întinse înainte și cu părul fluturându-i pe umeri.

— A trecut oare, a urmat ea, fie că eram trează, fie că dormeam, un singur minut

fără s-o am în fața ochilor, așa cum a fost în ziua aceea blestemată când i-am întors spatele pentru totdeauna? Vai, casa mea, casa mea! Vai, dragă, dragă unchiule, dacă ai ști cât m-a făcut să sufăr dragostea ce mi-ai purtat-o după ce m-am abătut de la calea cea dreaptă, niciodată nu mi-ai fi arătat-o oricât de mult ai fi simțit-o; te-ai fi mâniat pe mine, măcar o dată în viață, ca asta să-mi fie o mângâiere! N-am avut, nu, n-am avut parte de nicio mângâiere pe lume, căci întotdeauna m-au iubit cu toții din toată inima!

A căzut apoi cu fața la pământ, înaintea acelei întruchipări a trufiei care ședea înfipțită pe scaun, încercând cu o efortare smerită să-i atingă poalele rochiei.

Rosa Dartle o privea de sus, neînduplecată, ca o statuie de bronz. Strângea buzele, ca și cum ar fi fost conștientă că trebuia să facă un efort deosebit spre a rezista ispitei de a călca în picioare frumoasa făptură ce-i stătea în față – nu scriu asta decât pentru că sunt sincer convins că așa e. Am văzut-o cât se poate de bine, și în căutătura ei parcă era încordată întreaga forță a caracterului ei. Dar de ce oare nu mai venea odată *mister Peggotty*?

— Ticăloasă vanitate mai au și viermii ăștia! a scrâșnit dânsa după ce, izbutind să potolească mișcările sacadate ale pieptului, s-a simțit în stare să vorbească. Casa *ta*! Îți închipui oare că m-am gândit la ea măcar o singură clipă sau că presupun c-ai fi putut cășuna acelei cocioabe nenorocite vreun rău care să nu poată fi răscumpărat – și încă din gros – cu bani? Casa *ta*? N-ai fost pentru ai tăi decât un obiect ca oricare altul, și a fost cumpărată și vândută de ei ca oricare altă marfă!

— Vai, asta nu! a strigat Emily. Puteți spune despre mine orice poftiți, dar nu mânjiți mai mult decât am făcut-o eu, cu rușinea și păcatele mele, niște oameni care-s tot atât de vrednici de cinste ca și dumneavoastră! Ca o *lady* ce sunteți, chiar de nu vă e milă de mine, pe ei trebuie să-i respectați.

— Eu de altceva îți vorbesc, i-a zis Rosa Dartle, nesocotind această rugămintă și trăgându-și rochia, ca să nu fie pângărită de mâinile ei. Eu vorbesc de casa *lui* – de casa în care locuiesc! Iată, a urmat ea întinzând mâna cu un răs disprețuitor și uitându-se de sus la fata prăbușită la picioarele ei, iată pricina dezbinării între o mamă, care-i o *lady*, și fiul ei, care-i un *gentleman*; pricina durerii ce domnește în casa aceea unde n-ar fi fost primită nici să slugărească la bucătărie; pricina atâtor mahniri, frământări și reproșuri – o spurcăciune culeasă de pe țărnul mării, bună ca să te joci cu ea un ceas și după aceea s-o arunci înapoi de unde ai luat-o!

— Nu! Nu! a strigat Emily frângându-și mâinile. Am fost crescută până în ziua când mi-a ieșit în cale – zi blestemată, pe care mai bine ar fi fost să n-o apuc și să nu mă fi văzut decât purtată spre mormântul meu – am fost crescută la fel de bine ca dumneavoastră sau oricare altă *lady* și eram menită să fiu nevasta unui om tot atât de cumsecade ca acela cu care v-ați putea mărita dumneavoastră sau oricare altă *lady* din lume. Dacă locuiți în casa lui și-l cunoașteți, știți, cred, ce înrăurire poate avea asupra unei fete slabe și vanitoase ca mine. Nu caut să mă apăr, dar știu bine, cum bine știe și el, sau cum va ști când va sta să moară și îl va muștra cugetul, că a făcut tot ce i-a stat în putere ca să mă amăgească și că l-am crezut, am pus temei pe el și l-am iubit!

Rosa Dartle a sărit de pe scaun; s-a tras înapoi; și trăgându-se înapoi, a dat să-i repeadă un pumn, și pe chipu-i întunecat și schimonosit de furie era zugrăvită atâta răutate, încât am fost gata-gata să mă arunc între ele. Dar pumnul ei a nimerit în gol. În picioare, gâfâind, uitându-se la Emily cu o expresie de nemaipomenită scârbă și tremurând toată de ciudă și de furie, mi s-a părut că era o priveliște cum nu mai văzusem vreodată și cum nu-mi va mai fi dat să văd câte zile voi trăi.

— *Tu* l-ai iubit *Tu*? a răcnit cu pumnul strâns, fremătând, parcă în căutarea unei arme cu care s-o înjunghie pe aceea care o ura.

Emily se retrăsese din câmpul meu vizual. Și nu i-a răspuns.

— Și asta mi-o spui *mie*, cu buzele astea pângărite? a adăugat Rosa Dartle. De ce

oare nu sunt bătute cu nuiua fațturile de teapa ei? Dacă aș putea, aș porunci ca fata asta să fie omorâtă în băta!

Și nu mă îndoiesc că ar fi făcut-o. Nu i-aș fi dat pe mână nici cleștele, nici roata atâta vreme cât avea privirea injectată de furie.

Încet, foarte încet, a pufnit în răs și a arătat-o cu mâna pe Emily, de parcă aceasta ar fi fost batjocura zeilor și a oamenilor.

— *Ea*, și să iubească! Stârvul ăsta! Și ar fi în stare să-mi spună că și el a iubit-o! Ha, ba. Ce mincinoși mai sunt și ăștia!

Ironia ei era mai rea decât mânia pe care o arăta pe față. Dintre astea două, aș fi preferat, fără nicio șovăire, s-o înfrunt pe cea din urmă. Dar niciodată n-o lăsa să-i scape din frâu mai mult de o clipă. Acum o ferecase la loc, și cât mai clocotea în sufletul ei, nu lăsa să se vadă în afară.

— Am venit aici, izvor neprihănit al dragostei – așa cum ți-am spus de la început – să văd cum arată una ca tine. Eram curioasă. Acum sunt mulțumită. Și am mai venit să-ți spun c-ai face bine să te întorci cât mai repede acasă și să te ascunzi printre oamenii aceia cumsecade, care te așteaptă și pe care banii tăi îi vor împăca. Și când s-or isprăvi, n-ai decât din nou să crezi, să pui temei și să iubești, mă-nțelegi? Credeam că ești o jucărie stricată care și-a trăit traiul; o bijuterie fără valoare, care și-a pierdut strălucirea și a fost aruncată la gunoi. Dar fiindcă am găsit că ești plăsmuită din aur adevărat, că ești o adevărată *lady*, o biată ființă nevinovată, amăgită și înșelată, dar cu inima plină de dragoste și de încredere – căci așa arăți, ceea ce se și potrivește cu povestea ta! – mai vreau să-ți spun ceva. Ascultă-mă bine; căci cum îți spun, așa voi face! Mă auzi, zâno? Ceea ce spun am să și fac.

O clipă, mânia a pus din nou stăpânire pe ea; dar a trecut ca un spasm, lăsând în urmă doar un surâs.

— Ascunde-te, a urmat ea, dacă nu acasă, altundeva. Într-un loc depărtat; într-un trai obscur... sau poate, și mai bine, într-o moarte obscură. Mă mir că n-ai găsit încă mijlocul de a-ți potoli inima rănită. Am auzit că există *uneori* asemenea mijloace. Și cred că nu-s greu de găsit.

Emily i-a curmat vorba cu un hohot de plâns înăbușit. S-a oprit și l-a ascultat cum ai asculta o muzică.

— Poate că sunt o fire cam ciudată, a urmat Rosa Dartle, dar nu pot respira același aer pe care-l respiri tu. Găsesc că-i nesănătos. De aceea vreau să-l curăț; vreau să-l purific de persoana ta. Dacă mâine te mai găsesc aici, spun în gura mare pe scară povestea ta. Mi s-a zis că locuiesc femeii cinstite în casa asta; ar fi păcat să nu afle ce poamă se ascunde printre ele. Și dacă, plecând de aici, îți cauți alt adăpost în orașul ăsta, pentru a exercita altă profesie decât adevărata ta profesie (pe care o poți exercita fără împotrivire din partea mea), o să-ți fac același serviciu de îndată ce o să aflu unde te-ai refugiat. Și cu ajutorul unui *gentleman* care nu demult a vrut să te ia de nevastă, sunt sigură că am să-ți pot face acest serviciu.

Oare n-avea să mai vină niciodată *mister Peggoty*? Oare cât timp mai aveam să îndur asta? Oare cât timp am să pot îndura?

— Vai mie, vai mie! a exclamat nefericita Emily, cu un glas care ar fi muiat, cred, și o inimă de cremene, dar zâmbetul Rosei Dartle era neschimbat. Ce, ce să mă fac?

— Ce să faci? i-a răspuns cealaltă. Să trăiești fericită cu gândurile tale! Să-ți petreci viața amintindu-ți de dragostea lui James Steerforth – a vrut să te mărite cu servitorul lui, nu-i așa? – sau gândindu-te cu recunoștință la omul atât de vrednic și de cumsecade care te-ar fi primit în dar din partea lui. Sau dacă aceste mărețe amintiri și conștiința propriilor tale virtuți și situația onorabilă pe care ți-ar fi asigurat-o în ochii lumii întregi nu-ți sunt de ajuns, mărită-te cu omul acela cumsecade și fii fericită că binevoiește să te ia de soție. Și dacă nici soluția asta nu te mulțumește, n-ai decât să mori! Există destule ganguri și maidane cu gunoi pentru asemenea disperare și pentru asemenea moarte: alege-ți unul și ia-ți zborul spre ceruri!

Am auzit pași pe scară. I-am recunoscut, eram sigur! Slavă Domnului, erau ai lui!
În timp ce rostise aceste din urmă cuvinte, *miss Dartle* se depărtase încet-încet de ușa, așa că acum n-o mai vedeam.

— Dar ia aminte! a adăugat ea, încet și apăsător, deschizând ușa ca să plece. Sunt hotărâtă, fiindcă am motivele mele și fiindcă urăsc, sunt hotărâtă, dacă n-ai să pieci din fața mea, să te izgonesc de pretutindeni sau să-ți smulg masca asta drăgălașă! Asta am avut să-ți spun; și ceea ce spun am să și fac!

Pașii de pe scară s-au apropiat... s-au apropiat tot mai mult... s-au încrucișat cu ai ei, care coborau... apoi au năvălit în odaie!

— Unchiule!

Un țipăt sfâșietor a urmat acestui cuvânt. Am zăbovit o clipă, și apoi, uitându-mă în odaie, l-am văzut cum ținea în brațe trupul căzut în nesimțire. I-a privit față câteva secunde, s-a aplecat s-o sărute – vai, cu câtă duioșie! – apoi i-a acoperit-o cu o batistă.

— *Mas'r Davy*, mi-a zis cu glas scăzut și tremurat după ce i-a acoperit fața, mulțumesc lui Dumnezeu din ceruri că visul meu s-a împlinit! Îi mulțumesc din toată inima că m-a adus pe căile sale până la fetița mea iubită.

Rostind aceste cuvinte, a luat-o în brațe și, strângând la piept fața-i acoperită, ce era întoarsă spre a lui, a purtat-o țepănă, fără cunoștință, în jos, pe trepte.

CAPITOLUL LI

ÎNCEPUTUL UNOR ȘI MAI LUNGI PEREGRINĂRI

A doua zi dimineață devreme, pe când mă plimbam prin grădină cu mătușa (acum, că mai toată ziua o veghea pe scumpa mea *Dora*, nu prea avea decât rareori prilejul să facă alte plimbări), mi s-a spus că *mister Peggotty* dorea să-mi vorbească. M-am îndreptat spre poartă să-l întâmpin, dar l-am întâlnit la jumătatea drumului, căci intrase în grădină; s-a descoperit, cum obișnuia totdeauna când o vedea pe mătușa, căreia îi purta un deosebit respect. Îi povestisem mătușii tot ce se petrecuse în ajun. Fără a rosti, niciun cuvânt, mătușa s-a apropiat de el, i-a strâns mâna cu o expresie cordială și l-a bătut ușor pe braț. Gestul a fost atât de grăitor, încât n-a mai fost nevoie să-i spună niciun cuvânt. Și *mister Peggotty* a înțeles-o la fel de bine cum ar fi înțeles-o dacă i-ar fi înșirat o mie.

— Mă duc în casă, *Trot*, mi-a spus mătușa, să văd de *Blossom*, care acuși o să se trezească.

— Nădăjduiesc că nu din pricina mea plecați, *ma'am*? i-a zis *mister Peggotty*. Dacă, în dimineața asta, n-am pierdut încă firul gândurilor – voia să spună „șirul” – cred că din pricina mea plecați.

— Bunul meu prieten, ai ceva de vorbit cu *Trot*, i-a răspuns mătușa, și te vei simți în voie dacă nu voi fi de față.

— Dacă-ngăduiți, *ma'am*, i-a zis *mister Peggotty*, aș socoti c-ar fi mai bine să rămâneți, afară numai dacă nu vă plictisește flecăreala mea.

— Așa socotești? i-a spus mătușa, prietenoasă. Atunci rămân cu plăcere!

L-a luat pe *mister Peggotty* la braț și l-a condus în chioșcul îmbrăcat în verdeață din fundul grădinii, unde s-a așezat pe o bancă, iar eu am luat loc lângă dânsa. Era și un scaun pentru *mister Peggotty*, dar a preferat să stea în picioare, cu mâna rezemată pe măsuta rustică. În timpul cât a stat, uitându-se la șapca lui, până a începe să vorbească, am băgat de seamă, fără să vreau, câtă forță și câtă tărie de caracter erau exprimate în mâna lui și ce bine se potrivea aceasta cu fruntea lui cinstită și cu părul lui cărunț.

— Aseară am dus-o pe fetița mea iubită la mine, în odăița în care de mult o

așteptam, pe care de mult o pregătisem pentru ea, a început *mister* Peggotty, ridicând ochii spre noi. Au trecut câteva ceasuri bune pân-a fost în stare să mă recunoască; și atunci a îngenuncheat la picioarele mele și mi-a spus totul de-a fir-a-păr, liniștit, a cum se spune o rugăciune. Vă rog să mă credeți, când i-am auzit glasul, care altădată răsuna așa de vesel acasă, și când am văzut-o atâta de umilită, ca și cum ar fi stat în țărâna pe care Mântuitorul nostru a scris cu mâna lui cea binecuvântată, am simțit un junghi în inima-mi plină de recunoștință.

Și-a șters fața cu mâneca, fără a încerca să ascundă din ce pricină; și apoi și-a dres glasul.

— Dar n-am simțit mult acest junghi; căci o regăsisem. A fost de ajuns să mă gândesc c-am regăsit-o, și mi-a trecut. Nu știu, zău, de ce vă spun astea. Adineauri n-aveam de gând să pomenesc niciun cuvânt despre mine; dar a venit de la sine și m-am trezit vorbind, fără să-mi dau seama.

— Ești un om plin de abnegație, i-a zis mătușa, și o să-ți afli răsplata.

Mister Peggotty, pe a cărui față frunzele își jucau umbrele lor, s-a înclinat foarte surprins către mătușa, spre a-i mulțumi pentru buna părere ce o avea despre el; și apoi a reluat firul povestirii.

— După ce Em'ly a mea a fugit din casa unde fusese întemnițată de șarpele ăla blestemat, după com a auzit și *mas'r* Davy – căci întâmplarea asta-i adevărată, pedepsi-l-ar DUMNEZEU! – a urmat dânsul, cuprins pentru o clipă de o cumplită mânie, biata fată a rătăcit în plină noapte. Era o beznă adâncă, doar stelele scânteiau pe cer. Era ca nebună. A alergat pe plajă, crezând c-o să găsească vechiul nostru barcaz; și ne-a strigat să ne întoarcem fața de la ea, ca să n-o vedem trecând. Și și-a auzit plânsetul în noapte, ca și cum ar fi fost al altcuiva, și i-au sângerat tălpile pe pietrele și pe stâncile ascuțite, dar n-a simțit nimica, de parc-ar fi fost și ea de stâncă. Și a tot alergat așa, departe, și vedea vâpăi înaintea ochilor, și îi tuna în urechi. Deodată – sau cel puțin așa i s-a părut ei – s-a crăpat de ziuă, și vremea era vântoasă și umedă, și dânsa zăcea pe țărm lângă o grămadă de pietre, și o femeie îi vorbea pe limba țării aceleia și o întreba ce nenorocire o lovise.

Vedea parcă aieva tot ceea ce istorisea. Și în timp ce ne vorbea, lucrurile se desfășurau înaintea ochilor lui atât de viu datorită intensității cu care le trăia, ni le zugrăvea mult mai clar decât le pot descrie eu. Acuma, când, după atâta amar de vreme, aștern pe hârtie aceste amintiri, nici nu-mi vine a crede că n-am fost și eu de față la aceste scene; căci mi-au rămas întipărite în minte cu o veridicitate uluitoare.

— Când Em'ly și-a ridicat ochii – care-i erau grei ca de plumb – și a văzut-o mai bine pe femeia aceea, și-a dat seama că era una dintre cele cu care deseori stătuse de vorbă pe plajă. Căci, deși fugise (precum v-am spus) departe, în bezna nopții, dânsa cunoștea bine ținutul de-a lungul coastei, pe o distanță de multe, multe mile, fiindcă-l străbătuse de nenumărate ori, fie pe jos, fie în trăsură, fie cu barca. Femeia aceea n-avea copii, fiind măritată numai de puțină vreme; dar aștepta unul, foarte curând. Fie ca rugăciunile mele să ajungă la cer, și copilul să-i aducă fericire, să-i fie un sprijin și să se poată mândri cu el toată viața! Fie ca s-o iubească și s-o respecte când o ajunge la adânci bătrânețe; să-i fie o mângâiere în clipa din urmă; un înger să-i fie aici pe pământ și în vecii vecilor!

— Amin! a îngânat mătușa.

— La început, când Em'ly stătea de vorbă cu copiii, femeia asta se arătase cam rușinoasă și tăcută, ne-a povestit *mister* Peggotty, și se ținuse deoparte, torcând sau văzându-și de ce altă treabă avea. Dar Em'ly a zărit-o, s-a dus și a intrat în vorbă cu ea; și cum femeia asta tânără iubea copiii, s-au împrietenit repede. Atât de bine, încât ori de câte ori o vedea pe Em'ly trecând pe acolo, îi dădea flori. Asta era aceea care acum o întreba ce nenorocire o lovise. Em'ly i-a povestit, și dânsa a luat-o la ea acasă. Chiar așa. A luat-o acasă, a adăugat *mister* Peggotty, acoperindu-și fața.

Gestul ei mărinimos îl emoționa cum nimic nu-l mai emoționase din noaptea când

Emily fugise de acasă. Nici eu, nici mătușa n-am încercat să-l liniștim.

— După cum vă închipuiți, n-avea decât o biată căsuță, dar a găsit un locșor și pentru Em'ly, a urmat *mister* Peggotty. Bărbatul ei era plecat pe mare, și a ținut-o în ascuns și i-a rugat și pe vecini (nu erau prea mulți prin apropiere) să nu spună nimic. Em'ly a căzut rău bolnavă de fierbințeală și, ceea ce mi se pare foarte ciudat – pentru oamenii învățați poate n-o fi așa – a uitat cu desăvârșire limba țării aceleia și n-a mai fost în stare s-o vorbească decât pe a ei, pe care nimeni n-o-nțelegea. Își amintește ca prin vis c-a zăcut acolo, vorbindu-le mereu pe limba ei și crezând tot timpul că vechiul nostru barcaz se afla colea după limba aceea de pământ în golf, și-i ruga și-i implora să trimită pe cineva să-i vestească pe ai ei că era pe patul de moarte și să-i aducă dezlegare, fie și o singură vorbuliță. Și mai tot timpul se făcea ba că blestematul de care am pomenit adineauri o pândea pe sub fereastră; ba că ăla care o adusese pe melegurile acelea se afla în odaie... și atunci, deși își dădea seama că n-o putea înțelege, striga către tânăra și buna ei prietenă să n-o dea pe mâna lui, și tare se temea să nu se vadă târâtă cu de-a sila. Și tot vedea vâpăi înaintea ochilor și tot îi tuna în urechi; și pentru ea nu mai exista nici ieri, nici azi, nici mâine; și i se învălmășeau în minte toate câte le trăise, cum au fost sau cum ar fi putut să fie, împreună cu tot ce n-a fost și n-o să mai fie niciodată; și nimic nu-i mai era lîmpede și nimic nu-i mai pria, dar cânta și râdea în neștire! Cât a ținut-o așa, nu știu; după aceea a urmat un somn lung, și din somnul ăsta, pentru c-a trebuit de atâtea ori să se arate mai tare decât îi era firea, a căzut într-o stare de slăbiciune, ca un copil mic.

Aici s-a oprit, ca și cum ar fi vrut să scurteze groaza ce i-o trezea propria lui povestire. După ce a tăcut câteva clipe, a urmat astfel:

— Era o după-amiază frumoasă, însorită, când s-a trezit; și domnea asemenea liniște, că nu se auzea decât clipocitul mării aceleia albastre, fără flux, care-și izbea valurile de țarm. La început a crezut că se afla acasă și că era duminică dimineață; dar frunzele viței-de-vie, care îmbrăcau fereastra și colinele din jur, nu se potriveau cu priveliștea de acasă, și și-a dat socoteala că se înșelase. Apoi, a intrat prietena ei care o veghea; și atunci și-a dat seama că barcazul nu se afla după limba aceea de pământ – în golf – ci departe, foarte departe; și și-a adus aminte unde se afla și de ce; și a izbucnit în plâns, la pieptul femeii ăleia tinere și bune, la pieptul unde nădăjduiesc că astăzi stă pruncul ei și o veselește cu ochisorii lui frumoși!

Nu putea vorbi de această credincioasă prietenă a bieteii Emily fără să-i dea lacrimile. Zadarnic încerca să le stăpânească. Și când a dat s-o binecuvânteze, a început a plânge din nou.

— Asta a ușurat-o pe Em'ly a mea, a reluat el firul povestirii, după o explozie de emoție la care n-am putut asista fără a fi și eu foarte mișcat și care și pe mătușa a făcut-o să plângă din toată inima. Asta a ușurat-o pe Em'ly, și a început să se mai întremeze. Dar fiindcă uitase cu desăvârșire limba țării, era nevoită să vorbească prin semne. Și așa a trecut vremea, și zi de zi se simțea mai bine, se vindeca încet, dar sigur, și învăța numele lucrurilor obișnuite – nume pe care parcă nu le-ar mai fi auzit niciodată – până într-o seară, când a stat la fereastră, uitându-se la o fetiță care se juca pe plajă. Și deodată fetița a întins mâna către ea și i-a zis ceva care cam așa ar veni pe englezește: „Poftim o scoică, fată de pescar!“, căci trebuie să știți că la început copiii îi spuneau „frumoasă doamnă“, cum e obiceiul prin părțile acelea, dar dânsa i-a învățat să-i spună „fată de pescar“. Fetița aia i-a zis așa, deodată: „Poftim o scoică, fată de pescar!“ și Em'ly a priceput; și i-a răspuns, izbucnind în plâns; și așa și-a adus aminte totul. După ce s-a întremat, a urmat *mister* Peggotty după o scurtă pauză, Em'ly și-a pus în gând s-o părăsească pe tânăra aceea bună la suflet și să se înapoieze în țara ei. Între timp se-ntoarse acasă și bărbatul femeii și au imbarcat-o pe o corabie cu destinația Livorno, care de acolo urma să plece în Franța. Em'ly avea ceva bani, dar ei n-au vrut să ia mai nimic pentru toate câte le făcuseră pentru ea. Cu toate că erau săraci, asta mă bucură! Fapta lor se păstrează unde nu pătrund nici moliile, nici

rugina și unde nici hoții nu pot intra ca s-o prade. Vă spun eu, *mas'r Davy*, fapta lor va dăinui mai mult decât toate comorile din lume!

În Franța, Em'ly a luat o slujbă la un han într-un port, să servească doamnele aflate în trecere pe acolo, într-o bună zi s-a pomenit însă cu șarpele ăla – să nu care cumva să-mi pice în mână, că nu știu ce i-aș face! Cum l-a zărit, cu toate că nici n-o văzuse, au cuprins-o neliniștea și spaima și a fugit dinaintea suflării lui. Și a ajuns în Anglia și a debarcat la Dover.

Când a-nceput să șovăie nu știu, a urmat *mister Peggotty*, da' tot timpul drumului spre Anglia a bătut-o gândul să se întorcă la căminul ei drag. Și de cum a ajuns în țară, într-acolo și-a îndreptat pașii. Dar teama că nu va afla iertare, teama că va fi de ocară lumii, teama că vreunul dintre noi s-o fi prăpădit din pricina ei și teama de multe alte lucruri au întors-o, aproape cu de-a sila, din drum: „Unchiule, unchiule, mi-a zis, dar a mai îngrozitoare dintre toate a fost temerea că nu voi fi vrednică să fac ceea ce inima-mi sfâșiată și sângerândă râvnea să facă! M-am întors din drum, deși mă rugam din tot sufletul să ajung într-o noapte să mă târăsc până la pragul nostru, să-l sărut, să-mi lipesc de el fața păcătoasă și apoi în zori să fiu găsită moartă, acolo.“ S-a dus, a continuat *mister Peggotty* vorbind în șoaptă, s-a dus la Londra. Dânsa – care încă nu văzuse orașul niciodată – singură, fără o lețcaie, tânără și atât de frumoasă, s-a dus la Londra! Și com a ajuns atât de deznădăjduită în oraș, a găsit (cel puțin așa a crezut) o prietenă; o femeie cumsecade, care i-a vorbit despre cusătorie, și Em'ly doar cunoștea bine meseria, și i-a spus c-o să-i găsească de lucru berechet și-i va face rost de adăpost și i-a făgăduit că a doua zi o să pună pe cineva să-i strângă pe ascuns știri despre mine și despre toți ai casei. Și când copila mea s-a aflat pe marginea unei prăpăstii de care nici nu pot pomeni și la care nici nu vreau să mă gândesc, a urmat *mister Peggotty*, vorbind din nou cu glas tare și vibrând de recunoștință, Martha, credincioasă legământului ei, a scăpat-o!

Nu mi-am putut stăpâni un strigăt de bucurie.

— *Mas'r Davy*! mi-a zis *mister Peggotty* strângându-mi mâna în mâna lui vânjoasă, 'neavoastră ați fost acela care mi-ați vorbit mai întâi de ea. Vă mulțumesc, *sir*! S-a ținut de vorbă. Datorită amarnicilor încercări prin care a trecut, a știut unde să stea de veghe și ce să facă. Și-a izbândit. Și Dumnezeu de sus i-a ajutat! A venit degrabă, albă la față, și a trezit-o din somn pe Em'ly. I-a zis: „Scoală din locul ăsta mai rău decât moartea și vino cu mine!“ Cei din casa aceea au dat s-o oprească, dar mai degrabă ar fi putut opri puhoaietele mării, „Nu v-apropiați de mine, le-a spus, că-s un strigoii care o cheamă pe fata asta din pragul mormântului căscat în fața ei!“ I-a spus bieteii Em'ly că m-a văzut, și că o mai iubeam și c-am iertat-o. A îmbrăcat-o în pripă. A luat-o de braț, căci o părăsiseră puterile și tremura toată, A rămas surdă la amenințările lor. A trecut printre ei, cu copila mea, fără a se sinchisi de nimic; și-n puterea nopții a scos-o teafără din acea întunecată văgăună a pierzaniei. Apoi a grijit-o pe Em'ly, a spus *mister Peggotty*, care-mi lăsase mâna dintr-a lui, pe care o dusesse la pieptu-i ce zvâcnea; a grijit-o pe Em'ly, care zăcea istovită, aiurind, din când în când, până a doua zi pe seară. Atunci s-a dus să mă caute mai întâi pe mine și apoi pe 'neavoastră, *mas'r Davy*. Nu i-a spus unde se duce, de teamă să nu se înspăimânte Em'ly și să nu-i dea în gând să se ascundă. Com de-a aflat afurisita aia că se află acolo, nu știu. Fie c-a văzut-o ăla de care am pomenit de atâtea ori, fie că (ceea ce-mi pare mai cu puțință) o fi aflat de la femeia aceea, acuma puțin îmi pasă. Mi-am găsit nepoata! Toată noaptea, a urmat, am stat de vorbă cu Em'ly. Nu mi-a spus prea multe (timpul fiind scurt), în cuvinte întretăiate de lacrimi; în orice caz, mai puțin decât am putut citi pe fața ei, care a crescut și a devenit femeie sub acoperișul meu. Toată noaptea brațele-i au stat înlănțuite în jurul gâtului meu, iar capul ei s-a odihnit aici, și acum știm bine amândoi că ne putem bizui unul pe altul, cât vom trăi.

După care a tăcut din nou; mâna lui ce sta rezemată pe masă, era atât de liniștită și

puternică, încât cu ea ar fi fost în stare să îmblânzească și niște lei.

— Când mi-a dat în gând să fiu nașa surorii tale Betsey Trotwood, care până la urmă m-a dezamăgit, parcă mi s-a luminat viața, Trot, a zis mătușa; dar, afară de asta, nimic nu mi-ar fi făcut mai multă plăcere decât să fiu nașa copilului acelei tinere atât de bune la suflet!

Mister Peggotty a încuviințat din cap, arătând că împărtășește sentimentele mătușii, dar nu s-a aventurat să spună vreun cuvânt despre femeia căreia îi era adresat acest omagiu. Am rămas tăcuți, adânciți în gândurile noastre (mătușa mereu își ștergea ochii, ba izbucnind în plâns, ba râzând și spunând că era o proastă), până ce am luat cuvântul:

— În privința viitorului ai luat vreo hotărâre, bunul meu prieten? l-am întrebat pe *mister Peggotty*.

— Firește, *mas'r Davy*, mi-a răspuns. I-am și împărtășit-o lui Em'ly. Sunt multe țări mari departe de aici. Vom merge să trăim peste mări.

— Vor să emigreze, mătușico, am explicat eu cuvântul lui.

— Da! a confirmat *mister Peggotty*, cu un zâmbet plin de optimism. În Australia nimeni n-are să-i poată face vreo muștrare odorului meu. Acolo vom începe o viață nouă!

L-am întrebat dacă hotărâse cumva și data plecării

— Azi, în zori, am dat o raită prin docuri, *sir*, să culeg știri despre corăbiile care pleacă. E una care-și va-nălța pânzele peste vreo șase săptămâni sau în cel mult două luni – am văzut-o azi-dimineață – și am fost și pe bord. Cu ea o să plecăm.

— Singuri?

— Da, *mas'r Davy*! Soră-mea, știți, e tare legată de 'nevoastră și de cei din jurul 'nevoastră, și-i atât de deprinsă cu ținutul în care trăiește, încât ar fi păcat să plece cu noi. Și afară de asta, *mas'r Davy*, mai e cineva căruia îi poartă de grijă și de care nu se cade să uităm.

— Bietul Ham! am zis.

— Vedeți, *ma'am*, a spus *mister Peggotty*, ca s-o lămurească pe mătușa, soră-mea vede de gospodăria lui, și el ține la ea. Stă de vorbă cu ea, și nimeni altcineva nu s-ar pricepe să-l facă să deschidă gura. Bietul băiat! a adăugat *mister Peggotty*, clătînând din cap. Nu se cade să luăm și puținul ce i-a rămas.

— Și *missis Gummidge*? l-am întrebat.

— *Missis Gummidge* mi-a dat mult de gândit, mi-a răspuns *mister Peggotty*, cam tulburat, dar liniștindu-se pe măsură ce vorbea. Vedeți 'nevoastră, când *missis Gummidge* își aduce aminte de bătrânul ei, nu-i tocmai plăcut pentru cei din jur. Vă spun numai 'nevoastră, *mas'r Davy*, și 'nevoastră, *ma'am*, când *missis Gummidge* începe a văina – așa se zice prin părțile noastre în loc de a se văicări – se prea poate ca unii care nu l-au cunoscut pe bătrânul s-o socotească puțin cam arțăgoasă. Eu, unul, l-am cunoscut pe bătrânul și știu cât de vrednic era, așa c-o înțeleg; dar ceilalți, vedeți, 'nevoastră, n-o prea înțeleg, și-i firesc să n-o înțeleagă.

Atât eu, cât și mătușa i-am dat dreptate.

— S-ar putea – nu spun că așa va fi, dar s-ar putea – ca soră-mea să nu se împace totdeauna prea bine cu *missis Gummidge*, a urmat *mister Peggotty*. Așa că m-am gândit să nu le-o las pe cap pe *missis Gummidge*, ci să-i găsec un ogeac, ca să se chivernisească singură, (în dialect, ogeac înseamnă gospodărie, iar a se chivernisi înseamnă a agonisi.) De aceea am de gând ca, înainte de plecare, să-i asigur o pensie bunicică, așa ca să nu ducă lipsă de nimic. E făptura a mai credincioasă de pe lume. Dar nu i se poate cere ca la vârsta ei, orfană și oropsită cum se simte, mămuca să mai înfrunte strapațurile unei călătorii pe mare și ale traiului în mijlocul codrilor și sălbăticiunilor într-o țară necunoscută și foarte depărtată. Asta am de gând cu ea.

Nu uitase pe nimeni. Cântărise drepturile și năzuințele fiecăruia, numai pe ale lui nu.

— Em'ly, a spus mai departe *mister Peggotty*, o să rămână cu mine până ce vom porni în această călătorie. Biata fetiță, are mare nevoie de liniște și odihnă! O să-și coasă rochiile care-i fac de trebuință; și nădăjduiesc că atunci când o să trăiască lângă unchiul ei cam din topor, dar care o iubește, încercările prin care a trecut vor începe să i se pară mai depărtate decât sunt.

Mătușa a dat din cap, ca să confirme această speranță, ceea ce lui *mister Peggotty* i-a făcut o deosebită plăcere.

— N-ar mai fi decât un lucru, *mas'r Davy*, a spus, ducând mâna la buzunarul de la piept și scoțând cu un gest grav sulul cu care-l mai văzusem cândva; și l-a desfășurat pe masă. Îs banii aceia – hârtia de cincizeci de lire și cea de zece. Aș vrea să mai adaug și banii cu care a plecat fata de la el. Am întrebat-o (fără să-i spun pentru ce) câți au fost și-am făcut adunarea; dar nu-s cine știe ce învățat. N-ați vrea să fiți atât de bun și să vă uitați dacă-i dreaptă socoteala?

Mi-a întins un petic de hârtie, cerându-și iertare că nu era cine știe ce învățat, și m-a urmărit cu privirea tot timpul cât am făcut verificarea. Adunarea era exactă.

— Mulțumesc, *sir!* mi-a zis, luându-și înapoi hârtiuța. Înainte de plecare, banii ăștia, dacă n-aveți nimic împotriva, *mas'r Davy*, o să-i vâr într-un plic pe adresa lui, pe care o să-l vâr în alt plic, către maică-sa. Ei o să-i spun, în câteva cuvinte, cum vă spun 'neavoastră acuma, ce-i cu banii ăștia; și c-am plecat, așa că n-are cum să mi-i mai dea înapoi.

I-am spus că s-a gândit bine și că eram convins că așa trebuia să facă dacă așa îl îndeamnă inima.

— Ziceam că n-ar mai fi decât un singur lucru, a urmat el cu un zâmbet grav, după ce a înfășurat la loc sulul și l-a băgat în buzunar, dar îmi dau seama că erau două. Azi-dimineață, pe drum, am stat la îndoială de-ar fi nimerit să mă duc singur și să-i povestesc lui Ham com, slava Domnului, s-a încheiat, totul cu bine. Așa că m-am oprit și i-am scris o scrisoare, pe care am și dat-o la poștă, istorisindu-i cum s-au petrecut lucrurile și vestindu-l că mâine am să vin ca, rânduind ce mai am de rânduit pe acolo, să-mi ușurez inima și să-mi iau rămas bun, poate pentru totdeauna, de la Yarmouth.

— Vrei să vin cu dumneata? l-am întrebat, dându-mi seama că nu-și spusese tot gândul.

— Dacă-ți vrea să-mi faceți această plăcere, *mas'r Davy*... Ham cred că s-ar bucura să vă vadă.

Micuța Dora fiind bine dispusă și îndemnându-mă stăruitor să-l însoțesc – când am discutat cu ea – i-am făgăduit să-l însoțesc, așa cum dorea.

Și astfel, a doua zi dimineață ne aflam amândoi în diligența de Yarmouth și străbăteam din nou vechiul drum.

Seara, când am trecut pe ulița binecunoscută – *mister Peggotty*, în ciuda împotrivirii mele, îmi ducea valiza – am aruncat o privire în prăvălia lui „Omer & Joram” și l-am zărit pe vechiul meu prieten, *mister Omer*, care trăgea din lulea. Cum nu voiam să fiu de față la prima întâlnire dintre *mister Peggotty*, sora lui și Ham, m-am folosit de acest pretext ca să rămân în urmă.

— Ce mai faceți, *mister Omer*? Nu v-am mai văzut de atâta amar de vreme! am spus, intrând în prăvălie.

Ca să mă vadă mai bine, a îndepărtat cu mâna fumul ce ieșea din lulea și îndată m-a recunoscut și s-a arătat foarte bucuros.

— S-ar cădea să mă ridic, *sir*, ca să primesc cu toată cinstea un asemenea oaspete, mi-a zis, dar nu mă mai țin picioarele și nu mai merg decât pe roțițe. Cu excepția picioarelor și a respirației, sunt însă, slavă Domnului, cât se poate de sănătos.

L-am felicitat că arată atât de bine și se simțea atât de voios și am băgat de seamă, abia atunci, că fotoliul lui avea roți.

— E foarte ingenios, nu-i așa? m-a întrebat el, prinzându-mi privirea și lustruind

brațul fotoliului cu cotul. Lunecă precum un fulg și merge ca poștalionul. Ei, Doamne, când micuța Minnie – știți, nepoțica mea, fata lui Minnie – se opintește o dată cu slabele-i puteri și-i dă un brânci, gata am și pornit, cum nu se poate mai bine și mai plăcut! Și să vă mai spun ceva, e un fotoliu strașnic, să tot stai în el și să tot tragi din lulea!

De când sunt n-am văzut om care să știe să vadă mai bine decât *mister* Omer latura plăcută a lucrurilor. Era atât de radios ca și cum și fotoliul lui, și astma, și ologeala n-ar fi fost altceva decât pârghiile unei năstrușnice invenții, menite să sporească plăcerea fumătorilor de lulea.

— Vă rog să mă credeți, mi-a spus *mister* Omer, că din fotoliul ăsta văd mai multe decât am văzut vreodată înainte. V-ați minuna dacă v-aș spune câți oameni vin în fiecare zi să stea de vorbă cu mine. Zău că v-ați minuna! Și de când stau în fotoliul ăsta, găsesc în ziar de două ori mai multe știri ca înainte. Iar de citit, dragă Doamne, câte nu citesc! De aceea mă simt atât de bine, știți? Ce m-aș fi făcut dacă mi-aș fi pierdut vederea? Sau dacă aș fi asurzit, ce m-aș fi făcut? Așa, nu-i mare procopseală că nu mă mai țin picioarele. Că de, când le foloseam, mă făceau să-mi pierd răsufarea. Și acum, dacă vreau să ies pe uliță sau să mă dau jos pe plajă, n-am decât să-l chem pe Dick, cel mai mic dintre ucenicii lui Joram, și gata am și pornit-o în propria mea trăsură, ca lordul-primar al Londrei! A răs cu atâta poftă, că mai-mai era să se înece. Ei, Doamne, a zis *mister* Omer, trăgând din nou din lulea, omul trebuie să se deprindă și cu binele, și cu răul, și pentru asta se cuvine să se pregătească cu gândul cât trăiește. Joram câștigă bine. Cât se poate de bine!

— Mă bucur foarte mult, i-am zis.

— Știam c-o să vă bucurați. Joram și cu Minnie sunt ca două turturele. Ce altceva mi-aș mai putea dori? Ce contează picioarele, față de toate *astea*?

Disprețul suprem ce-l arăta propriilor sale picioare era una dintre cele mai plăcute ciudățeni din câte mi-a fost dat să văd.

— Și va să zică, de când m-am apucat eu de citit, dumneavoastră v-ați apucat de scris, nu-i așa, *sir*? m-a întrebat *mister* Omer, privindu-mă cu admirație. Ce carte frumoasă! Ce expresii minunate! Am citit-o cuvânt cu cuvânt! Și de adormit, nu m-a adormit deloc! Dar deloc!

Ca să-mi arăt mulțumirea, am răs, cu toate că trebuie să mărturisesc că această asociație de idei nu mi s-a părut lipsită de tâlc.

— Vă dau cuvântul meu de cinste, *sir*, a urmat *mister* Omer, că atunci când pun opera dumneavoastră pe masă și mă uit la ea – trei volume groase, unul lângă altul, unu, două, trei – mă simt ca Punch, mândru la gândul că am avut cândva cinstea să servesc familia dumneavoastră. Și, dragă Doamne, multă vreme a mai trecut de atunci, nu-i așa? Colo, la Blunderstone. Copilașul acela frumușel, îngropat alături de cealaltă persoană. Și dumneavoastră erați pe atunci tare mititel! Doamne, Doamne!

Am schimbat vorba, pomenind de Emily. După ce i-am spus că n-am uitat câtă atenție i-a acordat și cât de frumos s-a purtat cu ea totdeauna, i-am povestit, știind că-i va face plăcere, cum, cu ajutorul Marthei, fusese regăsită de unchiul ei. M-a ascultat cu luare-aminte, și când am sfârșit, mi-a zis, foarte mișcat:

— Tare mă bucur, *sir*! De multă vreme n-am mai primit o veste atât de bună! Doamne, Doamne! Și acum ce au de gând să facă pentru nenorocita de Martha?

— Ați atins o problemă care mă frământă încă de ieri, dar la care nu sunt încă în măsură să vă dau un răspuns, *mister* Omer. *Mister* Peggotty nu mi-a spus nimic, și eu n-am îndrăznit să-l întreb. Sunt sigur că n-a uitat-o. El nu uită niciodată când e vorba de o faptă bună și mărinimoasă.

— Pentru că știți, mi-a zis *mister* Omer, reluând firul gândurilor sale, orice s-ar face pentru ea, aș vrea să contribui și eu. Treceți-mă și pe mine cu cât credeți de cuviință și dați-mi de știre. Am știut întotdeauna că nu-i o fată rea și sunt fericit că am avut dreptate. Și Minnie o să fie tare mulțumită. Femeile astea tinere te mai contrazic

uneori, în anumite privințe – la fel era și maică-sa – dar au inimă bună. Minnie a vorbit-o de rău pe Martha numai de ochii lumii. De ce a socotit că-i nevoie să facă așa, n-am să mă apuc să vă povestesc. Dar, dragă Doamne, totul a fost numai de ochii lumii. Pe ascuns a ajutat-o cât a putut. Așa că vă rog să fiți atât de bun și să mă treceți și pe mine cu cât credeți de cuviință, nu-i așa? Și scrieți-mi câteva rânduri ca să știu unde să trimit banii. Dragă Doamne, a zis *mister* Omer, când omul ajunge la vârsta la care cele două capete ale vieții aproape se întâlnesc, când, oricât de inimos ar fi, ajunge pentru a doua oară să fie plimbat cu căruciorul, trebuie să fie foarte fericit când i se ivește prilejul să săvârșească o faptă bună. Căci are nevoie de multe. Nu vorbesc numai de mine, a adăugat *mister* Omer, fiindcă așa cum văd eu lucrurile, *sir*, ne apropiem cu toții, orice vârstă am avea, de piciorul dealului, căci timpul nu stă locului nici o singură clipă. De aceea să facem totdeauna numai bine și să fim fericiți. Asta e!

Și-a scuturat scrumul din lulea, apoi a pus-o pe o policioară anume fixată pe speteaza fotoliului.

— Mai e și vărul lui Em'ly, băiatul care trebuia s-o ia de nevastă, a reluat *mister* Omer, frecându-și încetișor mâinile. Nu-i găsești perechea în tot Yarmouthul! Vine uneori seara pe aici, să stea de vorbă cu mine sau să-mi citească, și petrecem împreună câte un ceas. Asta-i o faptă bună, aș putea zice! Viața lui e un lanț de binefaceri.

— Mă duc să-l văd chiar în astă-seară, i-am spus.

— Adevărat? m-a întrebat *mister* Omer. Spuneți-i că sunt sănătos și că-i trimit multe salutări. Minnie și Joram s-au dus la bal. S-ar fi simțit și ei tot atât de mândri ca și mine să vă vadă dacă ar fi fost acasă. Minnie nu prea iese, „din pricina tatii“, cum zice ea. Dar astă-seară am jurat că dacă nu pleacă, mă bag în pat la șase seara. Așa că s-a dus la bal cu Joram, a încheiat *mister* Omer, râzând cu atâta poftă de succesul procedurii, că s-a cutremurat cu fotoliu cu tot.

I-am strâns mâna și i-am urat noapte bună.

— Mai stați o clipă, *sir*! mi-a zis *mister* Omer. Ați pierde cel mai frumos dintre toate spectacolele dacă ați pleca fără să-mi vedeți micul elefant. De când sunteți n-ați văzut așa ceva. Minnie!

De sus, de pe scară, un glăscior melodios i-a răspuns:

— Vin, bunicule!

Și o fetiță frumoasă, cu părul lung, bălai și buclat, a dat buzna în prăvălie.

— Asta-i micul meu elefant, mi-a zis *mister* Omer, alintând fetița. De neam siamez, *sir*. Hai, micuțule elefant!

Micuțul elefant a deschis ușa salonașului, în care, acum în urmă, fusese amenajat dormitorul lui *mister* Omer, căci acesta numai cu greu ar fi putut fi dus sus pe scări; apoi și-a proptit fruntea în speteaza fotoliului lui *mister* Omer, revărsându-și părul lung peste ea.

— Știți, *sir*, elefanții împing cu capul când dau de vreo piedică, mi-a spus *mister* Omer, făcându-mi cu ochiul. Hai, elefantule! Una, două, trei!

La acest semnal, micuțul elefant, cu o îndemânare vrednică de mirare la o ființă atât de mică, a întors repede fotoliul în care ședea *mister* Omer, și dintr-o smucitură l-a dus în salonaș, fără să atingă tocul ușii; și *mister* Omer, cât se poate de încântat de această ispravă, s-a întors și mi-a aruncat o privire ca și cum aceasta ar fi reprezentat încununarea strădaniilor sale de o viață întreagă.

După ce am dat o raită prin oraș, m-am îndreptat spre casa lui Ham, unde Peggotty se mutase definitiv; propria ei casă o dăduse cu chirie aceluia care preluase întreprinderea lui *mister* Barkis și care îi plătise bani grei pentru vad, pentru cal și pentru căruță. Cred că și acum mai trăgea la haraba același cal leneș pe care-l mânase și *mister* Barkis.

L-am găsit în bucătăria foarte curată, împreună cu *missis* Gummidge, pe care

mister Peggotty în persoană o adusese de la barcaz. Mă îndoiesc că altcineva ar fi izbutit s-o înduplece să-și părăsească postul. Se vedea că *mister* Peggotty le povestise totul. Peggotty și *missis* Gummidge își țineau șorturile la ochi, iar Ham tocmai ieșise „să dea o raită pe plajă”. S-a întors curând și s-a bucurat mult văzându-mă; și nădăjduiesc că toți erau mulțumiți că venisem și eu. Am discutat, cu oarecare însuflețire, cum *mister* Peggotty se va îmbogăți în țara cea nouă și am anticipat minunile pe care ni le va zugrăvi în scrisorile sale. Numele lui Emily n-a fost pomenit niciodată; dar de mai multe ori am vorbit de ea pe ocolite. Dintre toți cei de față, Ham părea cel mai senin.

Dar când mi-a luminat drumul spre odăița unde pe o măsuță mă aștepta cartea cu crocodili, Peggotty mi-a spus că Ham nu se schimbase de fel. Era convinsă (mi-a zis plângând) că inima-i era pe veci zdrobită; cu toate că, îmbinând vitejia cu blândețea, lucra mai spornic și mai bine decât oricare alt marangoz din toate șantierelor de prin partea locului. Câteodată, seara, se mai întâmpla să-i vorbească despre viața de odinioară, din barcaz; și atunci amintea de Emily, fetița. Dar niciodată nu pomenea de ea ca femeie.

Mi s-a părut c-am citit pe fața lui Ham dorința de a-mi vorbi între patru ochi. De aceea m-am hotărât ca în seara următoare, când urma să se întoarcă de la lucru, să-i ațin calea.

După ce am luat această hotărâre, am ațipit. În noaptea aceea, pentru întâia oară după atâtea nopți, lumânarea n-a mai licărit la ferestruica barcazului, unde *mister* Peggotty a adormit în vechiul său hamac, iar vântul cu glasul lui bine cunoscut i-a șoptit la ureche.

A doua zi și-a petrecut timpul cu vânzarea bărcii și a uneltelor sale pescărești, cu împachetarea și cu expedierea cu căruța la Londra a obiectelor casnice mărunte care socotea că i-ar putea fi de folos și cu împărțirea celorlalte, pe care, cele mai multe, le-a lăsat lui *missis* Gummidge. Toată ziua *missis* Gummidge nu s-a clintit de lângă el. Dorind din suflet să mai văd o dată vechea locuință înainte de a i se pune lacăt, m-am înțeles cu ei să vin seara acolo. Dar am potrivit lucrurile în așa fel încât să am timp să-l văd mai întâi pe Ham.

Știam unde lucra, așa că nu mi-a fost greu să-i ies în cale. L-am întâlnit pe plajă, într-un loc mai retras, pe unde știam că trebuia să treacă, și l-am însoțit, ca să-i dau prilejul să-mi vorbească, dacă dorea. Nu mă înșelasem însă. Am mers câțva timp alături, când, deodată, fără să se uite la mine, m-a întrebat:

— Ați văzut-o, *mas'r* Davy?

— O clipă doar, după ce căzuse în nesimțire, i-am răspuns cu glas scăzut.

Am mai mers puțin și apoi mi-a zis:

— *Mas'r* Davy, credeți c-o s-o mai vedeți?

— S-ar putea să fie prea dureros pentru dânsa.

— M-am gândit și eu la asta. Se prea poate, *sir*, se prea poate.

— Da, Ham, i-am zis eu încet, dacă ai vrea să-i scriu ceva în numele tău, în cazul când nu voi avea prilejul să-i vorbesc, dacă ai dori să-i transmit ceva anume, aș socoti că-i o datorie sfântă să fac ce-mi vei cere.

— Nu mă îndoiesc. Vă mulțumesc, *sir*, din toată inima. Cred c-aș vrea să-i trimit ceva vorbă, fie în scris, fie prin viu grai.

— Ce anume?.

Am mai străbătut o bucată de drum în tăcere și apoi mi-a zis:

— Nu c-aș fi iertat-o vreau să-i spun. Nu asta. Mai degrabă aș vrea s-o rog să mă ierte că m-am vârat cu de-a sila în sufletul ei. Câteodată mă gândesc că de nu mi-ar fi făgăduit că-mi va fi soție, dânsa, care avea încredere în mine, așa, ca prieten, mi-ar fi povestit ce-i frământa mintea și mi-ar fi cerut sfatul și aș fi putut s-o scap de primejdie.

I-am strâns mâna.

— Asta-i tot?

— Ar mai fi ceva, dacă-mi dați voie, *mas'r Davy*.

Am mers încă o bucată înainte de-a deschide gura. Întreruperile pe care mai jos le-am însemnat prin puncte de suspensie nu se datoresc emoției sau plânsului, ci doar strădaniei de a-și aduna gândurile și a le exprima limpede.

— Mi-a fost dragă... și mi-e dragă amintirea cernită de mâhnire și totuși să n-o facă să creadă despre mine c-aș fi fericit. Fericirea nu mi-aș găsi-o decât dac-aș uita-o... și teamă mi-e că n-aș putea îndura să i se spună c-am uitat-o. Dar dacă dumneavoastră, *mas'r Davy*, care sunteți atât de învățat, ați găsi să-i spuneți ceva care s-o facă să creadă că nu sufăr prea mult, dar că tot o iubesc și o plâng, ceva care s-o facă să creadă că nu mi-e silă de viață și că totuși nădăjduiesc s-o văd curată și nepătată în lăcașul unde cei răi nu-i mai tulbură pe ceilalți, iar cei obosiți își află odihna... ceva care să-i mângâie conștiința cernită de mâhnire și totuși să n-o facă să creadă că m-aș mai putea însura vreodată sau c-ar mai putea fi cineva ceea ce a fost ea pentru mine... v-aș cere să-i spuneți aceste lucruri... o dată cu rugăciunile pe care le ridic pentru dânsa... care mi-a fost atât de dragă.

Din nou i-am strâns mâna și i-am făgăduit că mă voi strădui să îndeplinesc cât mai bine această însărcinare.

— Vă mulțumesc, *sir*, mi-a spus Ham. Ați fost drăguț că mi-ați ieșit în întâmpinare. Ați fost drăguț că l-ați însoțit pe unchiul. Cu toate că mătușa o să se ducă la Londra înainte de plecarea lor și o să se ducă toți împreună, eu, unul, *mas'r Davy*, îmi dau prea bine seama că n-o să-i mai văd niciodată. Sunt sigur c-așa o să fie. Nu ne-o spunem, dar așa o să se întâmple, și poate-i mai bine să fie așa. Când o să-l vedeți ultima oară – în ultima clipă – n-ați vrea să-i mărturișiți recunoștința și dragostea orfanului, pentru care a fost întotdeauna mai mult decât un tată?

I-am făgăduit că-i voi îndeplini întocmai și această dorință.

— Vă mulțumesc din nou, *sir!* mi-a zis, strângându-mi călduros mâna. Știu unde vă duceți. La revedere!

S-a depărtat, făcându-mi semn cu mâna, vrând parcă să-mi explice că nu mai putea călca în vechea locuință. L-am urmărit cu privirea, cum pășea prin pustiul luminat de lună, și l-am văzut întorcându-și fața spre o geană de lumină argintie, care scliffea pe valuri, și l-am văzut mergând așa mai departe, până ce s-a pierdut ca o umbră în depărtare.

Când m-am apropiat de vechiul barcaz, am găsit ușa deschisă, și intrând, am văzut că locuința fusese golită de toată mobila, afară de unul din vechile cufere, pe care *missis Gummidge*, cu un coș pe genunchi, ședea și se uita la *mister Peggotty*. Cu cotul rezemat de plită, stătea cu privirea ațintită asupra jăriticului care se stingea pe grătar; dar când m-a văzut intrând, și-a înălțat plin de nădejde fruntea și m-a întâmpinat cu voie bună.

— Ați venit precum ați făgăduit, *mas'r Davy*, ca sa vă luați rămas bun de la vechea casă? A rămas cam pustie, nu-i așa?

— Într-adevăr, nu ți-ai pierdut timpul, i-am spus.

— Păi, n-am trândăvit, *sir*. *Missis Gummidge* a muncit ca o... nici nu știu să spun cum a muncit *missis Gummidge*, a zis *mister Peggotty*, uitându-se la ea, fără să poată găsi vreun termen de comparație destul de măgulitor.

Missis Gummidge, care ședea rezemată pe coșul ei, n-a zis nimic.

— Iată cufărașul pe care ședeai altă dată cu Em'ly, mi-a șoptit *mister Peggotty*. O să-l iau cu mine, în cele din urmă. Și aici e vechea 'neavoastră odăiță, vedeți *mas'r Davy*? Cam posomorâtă în seara asta, ca și inimile noastre.

Într-adevăr, vântul, deși nu prea puternic, avea un glas solemn. Și, gemând jalnic, bătea în jurul locuinței pustii. Totul fusese strâns, până și oglinjoara cu ramă de scoici. Mi-am amintit de ochisorii albaștri care m-au fermecat atunci. Mi-am amintit de *Steerforth*; și mi-a trecut prin minte un gând năstrușnic și înspăimântător, cum că

s-ar afla pe aproape și că m-aș putea întâlni cu el la fiecare pas.

— O să treacă vreme multă, a spus *mister* Peggotty cu glas scăzut, până s-or găsi chiriași pentru barcașul ăsta.. Oamenii din partea locului zic c-ar fi cu ghinion!

— Aparține cuiva de prin împrejurimi? am întrebat.

— E al unui dulgher constructor de catarge din oraș, mi-a răspuns *mister* Peggotty. Mă duc să-i predau cheile încă-n astă-seară.

Ne-am uitat și în odăița de alături și apoi ne-am întors la *missis* Gummidge, care ședea pe cufăr. *Mister* Peggotty a pus sfeșnicul pe vatră și a rugat-o să se ridice ca să poată scoate cufărul din casă înainte de a stinge lumânarea.

— Dan'!, i-a zis *missis* Gummidge, lăsând deodată coșul și agățându-se de brațul lui. Dragă Dan'!, acum, când ne despărțim de casa asta, trebuie să te rog să nu mă părăsești. Dan'!, să nu mă părăsești. O, nu, să nu faci una ca asta!

Luat pe neașteptate, *mister* Peggotty, buimac, de parcă atunci s-ar fi trezit din somn, s-a uitat când la mine, când la *missis* Gummidge.

— Nu, dragul meu Dan'!, să nu faci una ca asta! a strigat *missis* Gummidge, înfierbântându-se. Ia-mă cu tine, Dan'!, ia-mă cu tine și cu Em'ly! O să fiu slujnica voastră, credincioasă și statornică. Dacă prin locurile unde vă duceți mai există robi, o să-ți fiu roabă și o să mă simt fericită, numai să nu mă lași aici, Dan'!, te rog din tot sufletul!

— Ei, Doamne, a zis *mister* Peggotty, clătinând din cap, nu știi cât de lungă e călătoria și cât de grea e viața pe acolo!

— Ba știu, Dan'! Îmi închipui! a strigat *missis* Gummidge. Dar ascultă ultimele cuvinte pe care ți le spun sub acoperișul ăsta: dacă nu mă iei cu tine, mă duc în casă și mor acolo. Știu să sap, Dan'!. Știu să muncesc. Pot să-ndur o viață grea. Sunt mai răbdătoare și mai bună decât îți închipui. Dan'!, încearcă numai, și o să vezi. De pensia pe care vrei să mi-o dai, Dan'! Peggotty, nu m-aș atinge nici dac-ar fi să mor de foame; dar aș merge cu tine și cu Em'ly până la capătul pământului dacă m-ați lua cu voi! Știu ce gândești; știu că mă socotești orfană și oropsită; dar, dragă Doamne, m-am schimbat! Nu degeaba am stat aici și am vegheat și am chibzuit la toate încercările prin care ai trecut. *Mas'r* Davy, puneți o vorbă pentru mine! Îl cunosc și îi cunosc năravurile, o cunosc și pe Em'ly cu ale ei, și cunosc necazurile lor, și le-aș putea fi un sprijin uneori și aș putea munci pentru ei totdeauna, Dan'!, dragă Dan'!, ia-mă cu tine!

Și *missis* Gummidge i-a luat mâna și i-a sărutat-o simplu, cu dragoste și înflăcărare, într-o pornire de recunoștință și devotament pe care el le merita pe deplin.

Am scos cufărul, am stins lumânarea, am încuiat ușa pe dinafară și ne-am depărtat de vechiul barcaș, bine zăvorât, care a rămas ca o pată întunecată în noapte, sub cerul înnorat. A doua zi, pe imperiala poștalionului care ne ducea la Londra, *missis* Gummidge stătea cu coșul ei pe bancheta din fund, și *missis* Gummidge era fericită.

CAPITOLUL LII

ASIST LA O EXPLOZIE

Când nu ne mai despărteau decât douăzeci și patru de ore de ziua în chip atât de misterios hotărâtă de *mister* Micawber, mătușa și cu mine ne-am sfătuit cum să procedăm, căci mătușa nu voia nicidecum s-o lase singură, pe Dora. Vai! Ce lesne o mai duceam acum pe Dora în sus și în jos pe scări!

În ciuda cererii exprese formulate de *mister* Micawber, ca să vină și mătușa, înclinam, să adoptăm soluția ca dânsa să rămână acasă, urmând a fi, reprezentată de *mister* Dick și de mine. Chiar ne oprisem la această soluție, când Dora a răsturnat

totul, declarând că niciodată nu-și va ierta sieși și niciodată nu-l va ierta pe băiatul ei cel răutăcios dacă mătușa va rămâne acasă, indiferent sub ce pretext.

— N-am să mai vorbesc cu matale, i-a spus Dora mătușii, scuturându-și buclele. Am să fiu rea și am să-l pun pe Jip să te latre toată ziua. Dacă n-ai să pleci, n-am să mai am nicio îndoială că ești o babă cicălitoare!

— Sst, Blossom! i-a zis mătușa, râzând. Știi prea bine că nu te poți lipsi de mine!

— Ba pot! i-a răspuns Dora. Nu-mi ești de niciun folos. Nu faci decât să alergi în sus și în jos pe scări, toată ziua pentru mine. Niciodată nu stai să-mi povestești despre Doady cum era când a venit la dumneata cu ghetetele rupte și pline de praf, vai, bietul băiețuș! Nu faci niciodată nimic care să-mi fie pe plac, nu-i așa, mătușico dragă? Și Dora s-a grăbit s-o sărute și să adauge: Ba faci! Am glumit numai! de teamă că nu cumva mătușa să creadă că vorbea serios. Dar ascultă-mă, mătușico, a urmat Dora, alintându-se, trebuie să te duci. O să te cicălesc până ai să-mi faci pe voie. Iar băiețușului meu urăcios, dacă nu te convinge să te duci cu el, am să-i fac viața *foarte* amară. Am să fiu *foarte* nesuferită, și Jip la fel! Dacă n-ai să te duci, ca o femeie de treabă, în vecii vecilor are să-ți pară rău că nu te-ai dus! Afară de asta, a urmat Dora, dându-și părul pe spate și uitându-se întrebător la mătușa și la mine, nu înțeleg de ce nu v-ați duce amândoi. Nu sunt chiar atât de bolnavă. Sau mă înșel?

— Ce vorbă mai e și asta?! a sărit mătușa.

— Ce-ți vine în gând? am exclamat eu.

— Da, știu că sunt o prostuță, care stă lungită în pat, a spus Dora, rotindu-și încet privirea de la unul la altul și țuguindu-și buzele frumoase, să ne sărute. Dar dacă-i așa, trebuie să plecați amândoi, căci altfel n-am să vă cred; și atunci încep să plâng!

Am citit pe fața mătușii că începe să cedeze, și Dora, când a văzut și ea acest lucru, s-a luminat.

— Când o să vă întoarceți, o să aveți atât de multe de povestit, că o să treacă cel puțin o săptămână până ce o să le pricep pe toate! a zis Dora. Pentru că *știu* dinainte că dacă o să fie vorba de afaceri, n-o să înțeleg prea ușor. Și nu încap îndoială că o să fie vorba de afaceri! Și apoi, dacă o să fie nevoie, pe deasupra, să mai fac și ceva adunări, nu știu cât timp o să-mi ia; și băiețușul meu cel răutăcios o să se uite tot timpul *foarte* jalnic la mine. Ne-am înțeles! Plecați amândoi, nu-i așa? N-o să lipsiți decât o noapte, și Jip o să aibă grijă de mine cât timp n-o să fiți acasă. Doady o să mă ducă sus înainte de plecare și n-o să mai cobor până la înapoierea voastră; și o să-i duceți lui Agnes o scrisoare din partea mea, în care am să-i trag un perdaf îngrozitor pentru că n-a venit niciodată până acuma să ne vadă!

Fără să ne mai consultăm în prealabil, am convenit să plecăm amândoi, și am fost de acord că Dora era o mică impoșoare, care se prefăcea că-i bolnavă pentru că îi plăcea să fie alintată. A fost foarte încântată și foarte veselă; și chiar în seara aceea am plecat toți patru – adică mătușa, *mister* Dick, Traddles și cu mine – spre Canterbury, cu diligența de Dover.

Abia pe la miezul nopții am nimerit, cu chiu, cu vai, la hotelul unde *mister* Micawber ne ceruse să-l așteptăm, și am găsit o scrisoare din partea lui, prin care ne, înștiința că avea să se prezinte a doua zi dimineață, la orele nouă și jumătate precis. După aceea, foarte înfrigurați, ne-am dus să ne culcăm în camerele noastre, la acea oră târzie, parcurgând nesfârșite coridoare înguste, care miroseau ca și cum ar fi fost ținute veacuri întregi într-o soluție de ciorbă și scursori de grajd.

Dimineața, foarte devreme, am dat o raită pe vechile ulițe liniștite care-mi erau atât de dragi și m-am plimbat la umbra venerabilelor biserici și portaluri. Ciorile se roteau în jurul turnurilor catedralei, iar siluetele acestor turnuri, care dominau până departe ținutul, acela bogat, udat de ape zburdalnice, se decupa pe cerul înșorit de ca și cum nimic pe lume n-ar fi supus schimbării. Și, totuși, jalnicul dangăt al clopotelor evoca schimbări pretutindeni; îmi evoca vârsta lor și tinerețea frumoasei mele Dora; și atâția oameni veșnic tineri care au trăit, au iubit și au murit, în vreme ce sunetul prelung al

clopotelor făcea să vibreze armura roasă de rugină a Prințului Negru și în vreme ce evenimentele care au zguduit lumea s-au mistuit în văzduh, cum se șterg cercurile pe fața apei.

Din colțul străzii m-am uitat la vechea casă, dar nu m-am apropiat, de teamă că de m-ar vedea cineva, aș putea aduce, fără voie, prejudicii planului pe care venisem să-l sprijinim. Soarele matinal poleia acoperișul țuguiat și ferestrele cu vitralii; și parcă mi-a pătruns în suflet ceva din liniștea care domnea odinioară în acea clădire.

Am mai hoinărit vreun ceas sau două pe drumurile de țară și apoi m-am înapoiat pe strada principală, care între timp se dezmeticise. Printre cei care trebăluiau prin prăvălii, l-am zărit și pe vechiul meu vrăjmaș, măcelarul, care acum purta cizme, avea un copil și dugheană proprie. Își legăna copilul și părea un cetățean inofensiv.

Când ne-am așezat în jurul mesei ca să luăm gustarea de dimineață, începusem să fim neliniștiți și nerăbdători. Cu cât se apropia ora nouă și jumătate, cu atât creștea impaciența cu care-l așteptam pe *mister* Micawber, În cele din urmă nu ne-am mai dat nici măcar osteneala să ne prefacem că ne-ar interesa dejunul, la care, cu excepția lui *mister* Dick, ne așezasem de formă din capul locului; mătușa a pornit a se plimba în sus și în jos prin sufragerie, Traddles s-a așezat pe sofa, prefăcându-se că citește ziarul, cu ochii în tavan, iar eu mă uitam pe fereastră, ca să pot anunța neîntârziat apariția lui *mister* Micawber. N-am avut însă mult de așteptat, căci la prima bătaie a orologiului, care vestea ora nouă și jumătate, s-a ivit în capul străzii.

— Iată, vine, am zis eu, dar nu-i în ținută solemnă de birou!

Mătușa și-a legat panglicile bonetei cu care venise la masă și și-a pus șalul, parcă spre a fi gata să facă față oricărei situații care ar necesita dărzenie și hotărâre. Traddles, cu un gest energic, și-a încheiat nasturii redingotei. *Mister* Dick, tulburat de aceste pregătiri extraordinare, a simțit nevoia să-i imite și și-a tras cât a putut mai tare pălăria pe urechi, dar o clipă mai târziu și-a scos-o, ca să-l salute pe *mister* Micawber.

— *Gentlemen, madam*, ne-a salutat *mister* Micawber, bună dimineața! Apoi adresându-se lui *mister* Dick, care-i scutura violent mâna: Scumpe *sir*, sunteți prea bun cu mine!

— Ați luat micul dejun? l-a întrebat *mister* Dick. N-ați vrea un cotlet?

— Pentru nimic în lume, scumpe *sir!* a exclamat *mister* Micawber, tăindu-i calea către sonerie. De mult nu mai știu ce-i pofta de mâncare, *mister* Dixon.

Mister Dixon a fost atât de încântat de acest nou nume și a socotit că era atât de drăguț din partea lui *mister* Micawber că i-l dăduse, încât s-a apucat din nou să-i scuture mâna, râzând ca un copil.

— Dick! i-a zis mătușa. Ia seama!

Roșind, *mister* Dick s-a potolit.

— Și acum, *sir*, i s-a adresat mătușa lui *mister* Micawber, trăgându-și mânușile, suntem gata pentru Vezuviu sau pentru orice altceva de îndată ce veți binevoi.

— Vă asigur, *madam*, că veți fi în curând martoră la o erupție! i-a răspuns *mister* Micawber. Îmi dați voie, sper, *mister* Traddles, să menționez că am ținut legătura cu dumneavoastră?

— Fără îndoială, așa stau lucrurile, Copperfield, mi-a zis Traddles, către care mă întorsesem mirat. *Mister* Micawber m-a consultat cu privire la ceea ce are de gând să facă; și l-am sfătuit cum m-am priceput mai bine.

— Dacă nu mă înșel, *mister* Traddles, a insistat, *mister* Micawber, destăinuirea ce am de gând să fac prezintă importanță.

— O deosebită importanță! a adevărit Traddles.

— Poate că în aceste împrejurări, a zis *mister* Micawber, îmi veți face cinstea de a vă supune pentru moment îndrumărilor unuia care, deși nu-i decât un copil părăsit și rătăcitor pe aceste tărâmurii, este totuși un semen al dumneavoastră, în ciuda faptului că și-a pierdut înfățișarea dintâi datorită greșelilor sale personale și forței rezultate din

acumularea unui întreg concurs de împrejurări.

— Avem deplină încredere în dumneavoastră, *mister* Micawber, și vom face așa cum doriți.

— *Mister* Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, în împrejurarea de față încrederea dumatăle nu este prost plasată. V-aș cere îngăduința să plec cu cinci minute, după ceas, înaintea domniilor-voastre, pentru ca apoi să-i pot întâmpina pe toți cei de față în birourile firmei „Wickfield & Heep“, al cărei salariat sunt, unde veți veni sub pretextul că doriți s-o vedeți pe *miss* Wickfield.

Atât eu, cât și mătușa ne-am uitat la Traddles, care a încuviințat din cap.

— Deocamdată, nu mai am nimic de adăugat, a zis *mister* Micawber.

Și asupra acestor cuvinte s-a înclinat, salutându-ne pe toți, spre marea mea mirare, s-a făcut nevăzut, foarte palid și cu un aer cât se poate de distant.

Când m-am uitat întrebător la Traddles, acesta s-a mulțumit să zâmbească și să clatine din cap (cu părul drept în sus); neavând ce face, am scos ceasul și am numărat cele cinci minute. Mătușa, ținându-și ceasul în mână, a făcut la fel. Când s-a împlinit vremea, Traddles i-a dat brațul și am ieșit cu toții și, fără a scoate o vorbă tot drumul, ne-am îndreptat spre venerabila casă.

L-am găsit pe *mister* Micawber la pupitrul lui, în biroul aflat în turnuleț, la parter, scriind de zor sau prefăcându-se că scrie. Își înfipsea rigla cea lungă în vestă, dar nu izbutise s-o ascundă cu totul, o porțiune lungă de un picior și ceva ieșind afară, ca un fel de jabou original.

Întrucât mi s-a părut că toată lumea aștepte ca eu să-i vorbesc, i-am zis:

— Ce mai faceți, *mister* Micawber?

— Sper că sunteți bine, sănătos, *mister* Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber cu un aer foarte grav.

— *Miss* Wickfield e acasă? l-am întrebat.

— *Mister* Wickfield e bolnav, în pat, suferă de febră reumatică, *sir*, mi-a întors el, dar *miss* Wickfield nu mă îndoiesc că va fi foarte fericită să primească niște vechi prieteni. Pofțiți, *sir*.

Ne-a condus în sufragerie, prima încăpere în care intrasem cândva în această casă, și, deschizând larg ușa fostului birou al lui *mister* Wickfield, a anunțat cu glas sonor:

— *Miss* Trotwood, *mister* David Copperfield, *Mister* Thomas Traddles și *mister* Dixon!

Pe Uriah Heep nu-l mai văzusem din ziua când îl pălmuisem. Era evident surprins de vizita noastră; cu atât mai mult cât ne mira și pe noi. Nu s-a încrunțat, pentru că n-avea sprâncene vrednice de acest nume; dar fruntea i s-a încrețit atât de tare, încât aproape că i s-au închis ochii, în timp ce graba cu care și-a dus la bărbie mâna-i respingătoare trăda oarecare neliniște sau surpriză. Asta n-a ținut decât o clipită, în momentul când am intrat în birou și l-am văzut peste umărul mătușii. După aceea a devenit la fel de lingușitor și de umil ca de obicei.

— Asta-i într-adevăr o plăcere neașteptată! a exclamat. Să-mi văd toți prietenii din Londra adunați laolaltă este o nesperată sărbătoare! Nădăjduiesc, *mister* Copperfield, că sunteți bine, sănătos, și, dacă mă pot exprima astfel, cu toată umilința, vă purtați tot atât de prietenos cu prietenii dumneavoastră ca întotdeauna, nu-i așa? Sper că și *missis* Copperfield merge spre bine. Vă rog să mă credeți că mi-a părut foarte rău când de curând am aflat că e bolnavă.

Mi-a fost rușine să-l las să-mi strângă mâna. Dar n-am avut încotro.

— S-au schimbat lucrurile în biroul ăsta, *miss* Trotwood. Nu mai sunt ca pe vremea când nu eram decât un copist umil și neînsemnat și vă păzeam poneiul afară; s-au schimbat, nu-i așa? a zis Uriah, cu zâmbetul cel mai dezgustător cu putință. Dar *eu* nu m-am schimbat, *miss* Trotwood.

— Ce să vă spun, *sir*, i-a răspuns mătușa, la drept vorbind, cred că n-ați dezmințit defel promisiunile făcute încă din tinerețe; dacă asta vă face plăcere.

— Vă mulțumesc, *miss* Trotwood, a zis Uriah, contorsionându-se cum îi era

obiceiul, pentru buna părere ce-o aveți despre mine! Micawber, vezi să li se dea de știre lui Agnes – și mamei. Mama o să fie încântată când o să vadă ce oaspeți i-au sosit, a adăugat Uriah, oferindu-ne scaune.

— Nu sunteți ocupat, *mister* Heep? l-a întrebat Traddles, a cărui privire întâlnește din întâmplare căutătura vicleană a ochilor roșii, care ne scrutau și ne ocoleau în același timp.

— Nu, *mister* Traddles, a răspuns Uriah, reluându-și locul de la birou și punându-și mâinile ciolănoase, cu palmele lipite, între genunchii la fel de ciolănoși. Nu chiar atât de ocupat cât aș dori. Dar știți, avocații, rechinii și lipitorile nu se satură cu una, cu două! Dar eu și Micawber abia mai prididim cu treaba, fiindcă *mister* Wickfield aproape că nu mai e în stare să facă nimic. Dar e, desigur, o datorie și o plăcere să muncesc pentru el. Cred că nu l-ați cunoscut mai îndeaproape pe *mister* Wickfield, nu-i așa, *mister* Traddles? Cred că până acum nu am avut cinstea să vă întâlnesc decât o singură dată.

— Nu, nu l-am cunoscut mai îndeaproape pe *mister* Wickfield, i-a răspuns Traddles, căci altfel de mult v-aș fi făcut o vizită, *mister* Heep.

Era ceva în tonul cu care a dat acest răspuns care l-a făcut pe Uriah să se mai uite o dată la Traddles, cu un aer sumbru și bănuitor. Dar văzându-i chipul blajin, purtarea simplă și părul țepos, și-a alungat suspiciunile și, cu o smucitură a trupului și mai ales a gâtului, i-a spus:

— Îmi pare rău, *mister* Traddles. L-ați fi admirat tot atât de mult ca și mine. Iar micile lui păcate v-ar fi făcut să-l îndrăgiți încă și mai mult. Dar dacă vreți să auziți cuvintele frumoase despre asociatul meu, puteți să vă adresați lui Copperfield. Familia asociatului meu e unul dintre subiectele lui preferate. Dacă nu l-ați auzit încă niciodată, merită...

Intrarea lui Agnes, condusă de *mister* Micawber, m-a împiedicat să resping aceste laude (dacă mi-aș fi dat osteneala s-o fac). Agnes mi s-a părut, mai puțin stăpână pe ea ca de obicei; și pe chipul ei se vedeau limpede semne de îngrijorare și oboseală. Dar acestea nu făceau decât să confere o strălucire în plus cordialității ei grave și frumuseții ei calme.

L-am văzut pe Uriah cum o urmărea, în timp ce ea ne ura bun sosit; și mi-a venit în minte imaginea pocită a unui geniu rău și răzvrătit care pândește un geniu bun. Între timp, *mister* Micawber și Traddles și-au făcut semne pe furis; iar Traddles a ieșit din odaie, fără ca nimeni, în afară de mine, să bage de seamă.

— Micawber, poți pleca! a zis Uriah.

Mister Micawber, cu mâna pe rigla din piept, stătea țepăn în fața ușii, cu privirea în mod neîndoielnic ațintită asupra unuia dintre semenii lui care îi era patron.

— Ce aștepti? l-a întrebat Uriah. Micawber! N-ai auzit că ți-am spus să pleci?

— Ba da! i-a răspuns *mister* Micawber, fără a se clinti.

— Atunci, de ce aștepti? a stăruit Uriah.

— Pentru că... într-un cuvânt, pentru că așa vreau! a izbucnit *mister* Micawber.

Obrajii lui Uriah s-au decolorat, și o paloare bolnăvicioasă ici, colo ușor pigmentată de pete roșii i s-a așternut pe față. S-a uitat lung la *mister* Micawber, cu o expresie încordată și respirând adânc precipitat.

— Precum știe toată lumea, ești un biet risipitor, i-a zis Uriah, silindu-se să zâmbească, și teamă mi-e că-am să fiu nevoit să mă descotorosesc de tine. Șterge-o! Stau eu de vorbă cu tine îndată!

— Dacă există pe lumea asta vreun tâlhar cu care am stat prea mult de vorbă, numele acelui ticălos e... HEEP! a zis *mister* Micawber, izbucnind subit, cu cea mai mare vehemență.

Uriah s-a tras înapoi, ca lovit sau înjunghiat. Apoi, după ce și-a rotit încet privirea asupra noastră, cu căutătura cea mai haină și cea mai întunecată de care era capabil, a zis cu glas ceva mai scăzut:

— Aha! E un complot la mijloc! V-ați vorbit să vă întâlniți aici! Va să zică, ai conspirat cu copistul meu, Copperfield? Ia seama! N-o să-ți meargă treaba asta! Noi ne înțelegem unul pe altul. Nu ne putem suferi. De când ai călcat întâia oară pragul acestei case, te-ai arătat un cățelandru cam fudul; și mă pizmuiești pentru că m-am ridicat, nu-i așa? Degeaba complotezi împotriva mea; îți arăt eu ție! Micawber, cară-te! Stau eu de vorbă cu tine îndată!

— *Mister* Micawber, am intervenit eu, constat schimbări neașteptate la individul ăsta, nu numai faptul cu totul extraordinar că măcar într-o privință a spus adevărul; și asta mă face să fiu convins că se simte încolțit. Dă-i lecția care i se cuvine!

— Ce oameni cumsecade sunteți, nu-i așa? a zis Uriah, cu același glas scăzut și ștergându-și de pe frunte, cu mâna-i lungă, descărnată, nădușeala cleioasă ce-l năpădise. Să-l cumpărați pe copistul meu, care-i o lepădătură – asta cum ai fost și tu, Copperfield, până nu s-a milostivit cineva de tine – ca să mă defăimeze cu minciuni? *Miss* Trotwood, ați face mai bine să puneți capăt acestor uneltiri; că de nu, o să-i fac soțului dumneavoastră o bucată care n-o să vă facă plăcere! Nu degeaba îți cunosc eu, ca avocat, povestea, băbuțo! *Miss* Wickfield, dacă ai un pic de dragoste pentru tatăl dumitale, nu te alătura acestei bande! Dacă o veți face, îl distrug. Acum poftiți! Vă am în gheare pe câțiva! Gândiți-vă bine înainte de a dezlănțui primejdia! Și tu, Micawber, gândește-te bine, dacă nu vrei să fii zdrobit! Te sfătuiesc s-o ștergi, nebunule, cât mai e timp, că pe urmă stăm noi de vorbă! Dar unde-i mama? a exclamat deodată, alarmat, dându-și; seama că Traddles dispăruse și trăgând cordonul soneriei. Frumoase lucruri vă permiteți să faceți în casă străină.

— *Missis* Heep e aici, *sir*, l-a liniștit Traddles, care tocmai se întorsese cu preavrednica mamă a acelui preavrednic fecior. Mi-am permis să mă prezint singur mamei dumneavoastră.

— Dar cine sunteți dumneavoastră ca să vă prezentați singur? s-a răstit Uriah. Și, de fapt, ce căutați aici?

— Sunt împuternicitul, și prietenul lui *mister* Wickfield, *sir*, i-a răspuns Traddles pe un ton oficial, foarte calm. Și am în buzunar o procură prin care sunt autorizat să-l reprezint în orice materie.

— Măgarul, bătrân, a băut până și-a pierdut mințile, i-a replicat Uriah, cu o căutătură mai haină ca înainte, și procura i-a fost smulsă prin fraudă!

— Știu și eu că i s-a smuls ceva prin fraudă, și lucrul ăsta îl știți și dumneavoastră., *mister* Heep, i-a răspuns Traddles liniștit. Dacă vreți, o să-l rugăm pe *mister* Micawber să ne lămurească în această privință.

— Ury... a început *missis* Heep, cu un gest îngrijorat.

— Ține-ți gura, mamă! i-a tăiat el vorba. Cu cât ai să vorbești mai puțin, cu atât o să fie mai bine.

— Dar, Ury dragă...

— Nu vrei să-ți ții gura, mamă, și să lași lucrurile pe seama mea?

Cu toate că știam de mult că slugărnicia lui era prefăcută și că vorbele îi erau deșarte și viclene, nu-mi dădusem seama cât putea fi de ipocrit până în clipa când și-a lepădat masca. Graba cu care a lăsat-o să-i cadă, când a înțeles că nu-i mai folosea la nimic; răutatea, insolența și ura pe care le dădea în vileag; privirea chiorâșă cu care-și manifesta, chiar în clipa aceea, bucuria pentru răul ce-l cășunase – fiind în același timp deznădăjduit și neștiind cum să ne înfunde – m-au uimit la început, deși era în perfectă armonie cu experiența mea, care-l cunoșteam de atâta vreme și care nutream împotriva lui o atât de puternică aversiune.

Nici nu mai pomenesc aici de privirea pe care mi-a aruncat-o când s-a uitat pe rând la noi toți; căci am știut dintotdeauna că mă ura și mi-am amintit de urmele pe care mâna mea i le lăsase pe obraz. Dar când ochii i s-au oprit asupra lui Agnes și l-am văzut cum turba simțind că-i scăpa din mână și cum ieșeau la iveală odioasele patimi, acum dezamăgite, care-l făcuseră să năzuiască la mâna unei femei ale cărei virtuți nu

era în stare nici să le stimeze, nici să le prețuiască, m-am înfiorat, gândindu-mă că ar fi fost cu puțință ca ea să trăiască, măcar un ceas, alături de un asemenea om.

După ce și-a frecat câțva timp maxilarul de jos și ne-a privit printre degetele sale dezgustătoare, mi s-a adresat din nou, pe un ton pe jumătate plângăreț, pe jumătate injurios:

— Tu, Copperfield, care te mândrești atâta cu cinstea ta și cu alte fleacuri de același soi, crezi oare că-i cinstit din partea ta să dai târcoale casei mele și să mă spionezi prin mijlocirea copistului meu? Dacă aș fi făcut *eu* una ca asta, n-ar fi fost de mirare, căci eu nu mă dau drept *gentleman* ca tine (cu toate că niciodată n-am bătut drumurile așa cum, după spusele lui *mister* Micawber, le-ai bătut tu). Dar să faci *tu* una ca asta?! Și nici nu te temi să faci asemenea lucruri? Nu te gândești deloc la ce ți-aș putea face ca să mă răzbun? Că ai putea să fii tras la răspundere pentru complot și așa mai departe? Prea bine! O să vedem noi! Dumneavoastră, *mister*, cum vă cheamă, voiăți să puneți o întrebare lui Micawber. Iată-l aici! De ce nu-l faceți să vorbească? Și-a învățat bine lecția, după câte văd.

Dându-și seama că vorbele lui n-au tulburat pe nimeni; s-a așezat pe marginea biroului său, ținându-și mâinile în buzunare, și încrucișându-și picioarele strâmbe, a așteptat îmbufnat să vadă ce va urma.

Mister Micawber, pe care până atunci numai cu mare greutate îl putusem stăpâni și care în repetate rânduri intervenise, șuierând prima silabă a cuvântului tâl-har, fără a o mai rosti și pe a doua, s-a repezit, a tras rigla din piept (în chip de armă defensivă, pesemne) și a scos din buzunar un document format *in-folio*, împăturit ca o scrisoare. L-a desfăcut cu un gest impunător și, după ce a aruncat asupra conținutului o privire care exprima parcă admirație pentru stilul lucrării, a început să citească precum urmează:

— „Scumpă *miss* Trotwood, *gentlemen*“...

— Doamne iartă-! a exclamat mătușa. Ar fi în stare să scrie scrisori cu nemiluita, chiar de ar ști că va plăti cu capul!

Mister Micawber n-a auzit-o și a citit mai departe:

— „Venind înaintea dumneavoastră pentru a denunța pe cel mai mare ticălos din câți au existat vreodată – și aici *mister* Micawber, fără a-și ridica privirea, a îndreptat rigla în direcția lui Heep, folosind-o ca pe un baston magic – nu cer îngăduință în ce mă privește. Încă din leagăn am fost victima lipsurilor bănești, cărora nu le-am putut face față, și totdeauna am rămas bătaia de joc și jucăria unor împrejurări înjositoare. Mârșăvia, Nevoia, Deznădejdea și Nebunia, toate împreună sau fiecare în parte, m-au însoțit de-a lungul întregii mele cariere.“

Plăcerea cu care *mister* Micawber se înfățișa pe sine ca o victimă a acestor înjositoare calamități nu-și avea pereche decât în emfaza cu care-și citea scrisoarea și în prinosul de admirație ce i-l aducea dând din cap după fiecare frază care i se părea deosebit de izbutită.

— „Mârșăvia, Nevoia, Deznădejdea, Josnicia și Nebunia, coalizate, m-au împins să intru în cancelaria – sau, cum i-ar spune vecinii noștri, galii, în Biroul – Firmei, care nominal își exercită activitatea sub emblema «Wickfield & Heep», dar care în realitate e condusă numai de HEEP singur, HEEP și numai HEEP este resortul principal al acestei afaceri. HEEP și numai HEEP este un falsificator și un escroc!“

Auzind aceste cuvinte, Uriah s-a învinețit și s-a repezit s-apuce scrisoarea, gata s-o rupă în bucățele. Dar *mister* Micawber, cu o agerime miraculoasă, sau numai printr-o întâmplare norocoasă, l-a izbit cu rigla peste degetele întinse și i-a scos din acțiune mâna dreaptă. Mâna îi atârna ca ruptă de la încheietură. Lovitura răsunase de parcă ar fi izbit în lemn.

— Luat-ar dracu să te ia! a exclamat Uriah, zvârcolindu-se, de astă dată de durere. O să ți-o plătesc eu!...

— Mai apropie-te și tu o dată de mine, tu...tu... tu... HEEP, mișelule, a șuierat

mister Micawber, c-am să-ți zdrobesc căpățâna, de-o ai ca toți oamenii! Vino, vino, hai!

Niciodată n-am văzut scenă mai caraghioasă – am apreciat-o pe loc ca atare: *mister* Micawber făcea figuri de scrimă cu rigla și striga: „Vino, hai!“, în timp ce Traddles și cu mine îl înghesuiam într-un colț, de unde de fiecare data reușea să iasă.

Bombănind, adversarul lui, după ce și-a frecat câțva timp locul unde fusese rănit, și-a scos încetișor batista și și-a bandajat mâna; apoi, ținând-o, cu cealaltă mână, s-a așezat la loc pe biroul său, privind posomorât în pământ.

Mister Micawber, după ce s-a mai potolit, a reluat lectura scrisorii:

— „Remunerația care m-a determinat să intru în slujba lui... HEEP (ori de câte ori rostea acest nume, se oprea puțin și apoi îl pronunța cu o energie uimitoare) n-a fost stabilită de la început, în afară de pomana de douăzeci și doi de șilingi și șase *pence* pe săptămână. Restul urma să fie fixat în raport cu valoarea muncii mele profesionale; cu alte cuvinte, mai plastice, în funcție de josnicia de care voi da dovadă, de setea mea de câștig, de sărăcia familiei mele, de afinitățile morale – sau mai degrabă imorale – între mine și... HEEP! Mai e oare nevoie să spun că, în scurtă vreme, m-am văzut constrâns să-i cer avansuri pecuniare lui... HEEP, ca s-o pot ține pe *missis* Micawber, împreună cu nefericita noastră familie, care crește mereu? Mai e oare nevoie să spun că această situație a fost dinainte prevăzută de acest... HEEP? Că avansurile în chestiune mi-au fost acordate contra unor înscrisuri și a altor recunoașteri similare, intrate în practica judiciară a acestei țări? Și că astfel am fost prins în mreaja anume țesută pentru a mă prinde?“

Pe *mister* Micawber talentul său epistolar desfășurat în descrierea acestei situații nefericite îl încânta în așa măsură, încât ai fi zis că uitase cu totul îngrijorarea și durerea pe care trista realitate ar fi trebuit să i le pricinuiască. Ne-a citit mai departe:

— „Și apoi... HEEP a început să mă onoreze exact cu atâta încredere câtă era necesară pentru ca să-și poată învărti afacerile necurate. Și atunci a început – dacă mi-e îngăduit să folosesc limbajul lui Shakespeare – să-mi tot fulgere și să-mi plouă. Mi-am dat seama că mi se cerea mereu să-mi dau concursul la falsificarea unor acte și la mistificarea unei persoane pe care o voi pomeni sub numele de *mister W*. Acest *mister W*. era păcălit, ținut în necunoaștință de cauză, înșelat în fel și chip; și totuși, tot timpul, banditul de... HEEP afișa o nemărginită recunoaștință și o nemărginită prietenie pentru acest *gentleman*, pe care neconținut îl trăgea pe sfoară. Asta era destul de josnic; dar precum observă înțeleptul prinț al Danemarcei, în cuvinte ce au acea valabilitate universală prin care se distinge ilustrul ornament al erei elizabethane, «rău-e-aici, mai răul pe curând».“

Mister Micawber s-a arătat atât de entuziasmat de felul fericit cum încheiase cu acest citat, încât, sub pretext că pierduse șirul, a citit fraza încă o dată, spre desfătarea lui și a noastră.

— „Nu am de gând, a urmat, citind mai departe, să înșir în mod amănunțit, în cadrul epistolei de față, diferitele nereguli, de mică însemnătate, folosite în dauna persoanei pe care am desemnat-o sub numele de *mister W*. (cu toate că lista este gata întocmită), nereguli la care am achiesat tacit. După ce a încetat, conflictul ce s-a dat în sufletul meu între a mai primi sau a nu mai primi leafa, între a avea sau a nu avea pâinea cea de toate zilele, între ființă și neființă, singura țintă pe care am urmărit-o a fost ca, folosindu-mă de posibilitățile mele, să descopăr și să dau în vileag principalele potlogării săvârșite în dauna și în paguba acestui *gentleman* de către HEEP! Îndemnat de imboldul mut dinlăuntru și de un imbold nu mai puțin emoționant și convingător dinafară – la care mă voi referi pe scurt sub numele de *miss W*. – am întreprins o muncă de cercetare nu ușoară, care, potrivit informațiilor de care dispun și după știința și convingerea mea, s-a desfășurat în secret de-a lungul unei perioade care a depășit douăsprezece luni calendaristice.“

A citit această parte a scrisorii de parcă ar fi fost vorba de o rezoluție a Parlamentului, și ai fi zis că sunetul solemn și majestuos al acestor cuvinte l-ar fi

înviorat.

— „Învinuirile pe care i le aduc lui... HEEP, a urmat el, îndreptându-și privirea spre acesta și ținând rigla la îndemână, sunt următoarele“...

Cred că l-am ascultat cu toții ținându-ne răsuflarea. În orice caz, sunt sigur că Uriah și-a ținut-o pe a sa.

— „Întâia învinuire, a zis *mister* Micawber. Când, din motive pe care nu e nici necesar, nici oportun să le amintesc, memoria și facultățile lui *mister* W. pentru activitatea profesională au început a se tulbura și a slăbi... HEEP a încurcat și a complicat dinadins procedura tuturor tranzacțiilor firmei. Ori de câte ori *mister* W. se afla într-o stare datorită căreia era mai puțin calificat să se ocupe de treburi... HEEP totdeauna îl silea s-o facă. În asemenea condiții obținea ca *mister* W. să-și pună semnătura pe acte de mare importanță, pe care i le înfățișa drept acte lipsite de importanță. L-a determinat astfel pe *mister* W. să-l împuternicească să ridice un depozit de 12,614 lire, doi șilingi și nouă pence, ce-i fusese încredințat cu titlu de fideicomis, și să-l întrebuițeze pentru acoperirea unor speze și unor pierderi fictive ale firmei, care fie că fuseseră de mult plătite, fie că nici nu existaseră vreodată. A dat acestei operații aparența că ar fi fost întreprinsă cu bună-știință și cu intenții necinstite din inițiativa lui *mister* W. și că ar fi fost săvârșită chiar de *mister* W.; și de atunci s-a folosit în mod repetat de această operație ca să-l chinuiască și să-l șantajeze.“

— Vei fi obligat să și dovedești toate acestea, Copperfield! a exclamat Uriah, dând din cap amenințător. Le vine vremea la toate!

— Întrebați-l pe... HEEP... *mister* Traddles, cine a locuit în casa lui după ce dânsul s-a mutat! a sărit *mister* Micawber, întrerupându-și lectura. N-ați vrea să binevoiți a-l întreba?

— Nebunul ăsta în persoană... care și acuma tot acolo locuiește, a răspuns Uriah, disprețuitor.

— Întrebați-l pe... HEEP dacă pe vremea când a locuit în casa aceea a ținut vreodată un carnet cu însemnări; n-ați vrea să binevoiți a-l întreba?

Am băgat de seamă că, involuntar, mâna ciolănoasă cu care Heep își scărpină bărbia înlemnise brusc.

— S-au întrebați-l dacă n-a pus vreodată pe foc, acolo, un asemenea carnet. Dacă răspunde: „Da“, și dacă vrea cumva să afle ce s-a întâmplat cu cenușa lui, spuneți-i să se adreseze lui Wilkins Micawber, și îi va fi dat să audă unele lucruri care n-o să-i fie deloc pe plac.

Gestul triumfător cu care *mister* Micawber a rostit aceste cuvinte a făcut o puternică impresie asupra mamei lui Uriah, care a izbucnit, foarte alarmată:

— Ury, Ury! Fii umil și caută să cazi la învoială, dragul meu!

— Mamă! s-a răstit Uriah la ea. Nu vrei să-ți ții gura? Ești speriată și nu mai știi ce vorbești. Umil! a repetat el, privindu-mă cu un rânjet. Umil cum am fost, pe câțiva dintre ei am izbutit eu să-i umilesc, nu glumă.

Mister Micawber, după ce și-a proptit distins bărbia în plastron, a continuat lectura operei sale:

— „A doua învinuire. În repetate rânduri... HEEP, potrivit informațiilor de care dispun și după știința și convingerea mea...“

— Dar asta nu este suficient! a mormăit Uriah, ușurat. Mamă, ține-ți gura!

— Ne vom strădui neîntârziat să administrăm anumite dovezi care să FIE suficiente, peremptorii, *sir*, i-a răspuns *mister* Micawber.

— „A doua învinuire. În repetate rânduri... HEEP, potrivit informațiilor de care dispun și după știința și convingerea mea, a plastografiat în mod sistematic, pe diferite hârtii, registre și documente, semnătura lui *mister* W.; și îndeosebi a făcut acest lucru într-un caz pe care-l pot dovedi. Anume, cu alte cuvinte, în felul următor“...

Din nou *mister* Micawber a fost încântat de această solemnă acumulare de cuvinte, care, oricât de caraghios se manifesta în cazul lui, trebuie să spun că nu este nicidecum un păcat specific numai lui. Am avut, în cursul vieții mele, prilejul să-l observ la foarte mulți oameni. Mi se pare chiar că ar fi un fel de regulă generală. De pildă, când depun jurăminte în fața justiției, martorii se delectează parcă atunci când reușesc să înșire câteva cuvinte sonore, care exprimă una și aceeași idee : spun, de pildă, că detestă din toată inima, urăsc și se leapădă, sau altele asemenea; și vechile blesteme și afurisenii sunt construite după aceleași principii. Vorbim de tirania cuvintelor, dar ne place, la rândul nostru, să le tiranizăm și noi; suntem tare dornici să avem la dispoziție o mare rezervă de cuvinte de prisos, pe care să le putem întrebuința la ocazii, deosebite; socotim că fac impresie și sună frumos. După cum nu ne prea sinchisim, cu ocazia procesiunilor sărbătorești, de sensul ce-l, au livrelele purtate de lachei, mulțumindu-ne să fie cât mai multe și frumoase, tot astfel nu acordăm decât o importanță secundară sensului sau necesității cuvintelor noastre atunci când alaiul lor este mare. Și așa cum unii oameni au intrat în bucluc pentru că prea s-au fâlit cu livrelele lacheilor, sau așa cum sclavii, când sunt prea numeroși, se ridică împotriva stăpânilor, cred că aș putea să dau numele unei națiuni care a avut numeroase neplăceri și care de aci înainte va avea încă și mai multe din pricină că întreținea o prea mare escortă de cuvinte.

Mister Micawber a citit mai departe, lingându-și buzele:

— „Anume, cu alte cuvinte, în felul următor: Văzând că *mister* W. este bolnav și socotind probabil că moartea acestuia ar putea duce la anumite descoperiri și la slăbirea înrâuririi pe care el... HEEP, o exercită asupra familiei W. – afară numai dacă ar fi reușit să folosească pe ascuns dragostea pe care fiica o nutrea pentru tatăl ei spre a opri efectuarea oricăror cercetări în privința afacerilor firmei – subsemnatul, Wilkins Micawber, presupun că numitul... HEEP... a socotit că ar fi indicat să posede un înscris semnat de *mister* W. pentru mai sus pomenita sumă de 12.614 lire, doi șilingi, și nouă *pence*, plus dobânda respectivă, prin care să se recurgă în mod expres că acești bani ar fi fost împrumutați de... HEEP lui *mister* W. spre a-i salva onoarea; cu toate că în realitate niciodată nu-i avansase această sumă și că ea fusese de mult acoperită. Semnăturile de pe acest înscris, despre care se pretinde că ar fi fost eliberat de *mister* W. și atestat de Wilkins Micawber, sunt plastografii săvârșite de... HEEP. Am în posesia mea câteva semnături de ale lui *mister* W. contrafăcute de mâna lui HEEP în carnetul acestuia, dintre care unele pârlite de foc, dar foarte citețe. Eu, unul, nicicând n-am atestat un asemenea document. Și originalul acestui document se află în posesia mea. “

Tresărind, Uriah Heep a scos din buzunar o legătură de chei și a deschis un anumit sertar; apoi, brusc, luându-și mâna, s-a întors spre noi, fără a se uita în sertar.

— „Și originalul acestui document se află în posesia mea, a citit din nou *mister* Micawber, rotindu-și privirile de parcă ar fi rostit o predică, sau, mai exact, s-a aflat în posesia mea până azi-dimineață, devreme, când am scris rândurile de față, dar de atunci l-am înmănat lui *mister* Traddles.“

— Așa e, a adevărit Traddles.

— Ur, Ury, a strigat maică-sa, fii umil și caută să cazii la învoială! *Gentlemen-i*, știu că fiul meu, dacă îi veți da răgaz să se gândească, se va arăta umil. *Mister* Copperfield, sunt sigură că dumneavoastră știți, *sir*, că el întotdeauna a fost foarte umil.

Era ciudat să constați că mama mai folosea vechiul șiretlic după ce fiul renunțase la el, considerându-l inutil.

— Mamă, a zis el, mușcându-și nervos batista cu care-și învelise mâna, mai bine ai lua o armă încărcată și m-ai împușca.

— Dar te iubesc, Ury! a strigat *missis* Heep. (Și n-am nicio îndoială că într-adevăr îl iubea; și oricât de ciudat ar părea, n-am nicio îndoială că dânsul o iubea pe ea, căci alcătuiau o pereche foarte potrivită.) Nu pot răbda s-aud cum îi stârnește împotriva ta

pe acești *gentlemen-i* și te pui în și mai mare primejdie. I-am zis de la început *gentleman*-ului care a venit sus și mi-a spus că a ieșit la iveală totul că garantez c-ai să fii umil și că vei da înapoi totul. Vedeți cât de umilă sunt eu, *gentlemen-i*? Nu luați seama la el!

— Mamă, nu-ți dai seama că-i și Copperfield de față! i-a întors el supărat, arătând cu degetul descărnat către mine, asupra căruia se revărsa toată dușmănia lui, căci mă credea inițiatorul descoperirii (iar eu n-am căutat să-i schimb părerea). E și Copperfield de față, care bucuros și-ar fi dat o sută de lire ca să-i spui numai pe jumătate din tot ce ai pălăvrăgit.

— N-am încotro, Ury! a strigat maică-sa. Nu rabd să văd cum te vâri în primejdie numai pentru că te ții țanțoș. Mai bine fii umil, cum ai fost totdeauna.

După ce a stat câtva timp mușcându-și batista, Uriah m-a interpelat furibund:

— Ce mai ai de spus? Dacă mai e ceva, dă-i drumul! Ce te uși la mine?

Mister Micawber a reluat lectura scrisorii, bucuros să continue a juca un rol care-i plăcea foarte mult:

— „A treia învinuire. Și ultima. Sunt acum în măsură să dovedesc, cu registrele false ținute de... HEEP, cu însemnările reale făcute de... HEEP, începând cu carnetul parțial distrus (care a fost ininteligibil pentru mine atunci când, cu prilejul mutării noastre în noua locuință, a fost descoperit întâmplător de *missis* Micawber în lada sau recipientul destinat a primi cenușa ce se produce în căminul nostru), sunt în măsură să dovedesc că, ani de zile, slăbiciunile, păcatele și chiar virtuțile nefericitului *mister* W., dragostea părintească și simțul onoarei au fost exploatare și puse în slujba scopurilor lui mârșave de către... HEEP. Că ani de-a rândul *mister* W. a fost în fel și chip înșelat și jefuit pentru înavuțirea zgârcitului, lacomului și perfidului... HEEP! Că, în afară de câștig, principala țintă urmărită de... HEEP a fost să-i pună la cheremul său pe *mister* W. și pe *miss* W. (despre gândurile sale ascunse cu privire la aceasta din urmă mă abțin de a vorbi). Că ultima lui ispravă săvârșită abia cu câteva luni în urmă a fost să-l silească pe *mister* W. să semneze un act prin care îi ceda partea sa de asociat în firmă și chiar un act de vânzare a mobilei din casă, în schimbul unei pensii care trebuia să-i fie punctual și regulat plătită de... HEEP... an de an, în patru rate, în prima zi a fiecărui trimestru. Că toate aceste mreje țesute de el începând cu dările de seamă truate și alarmante cu privire la starea succesiunii date în custodia lui *mister* W. într-un moment când *mister* W. se aventurase într-o serie de speculații imprudente și nesocotite și când se prea poate să nu fi dispus de sumele de bani de care răspundea moralmente și legalmente, continuând cu împrumuturile fictive, cu dobânzi uzurare, acordate lui *mister* W. de către... HEEP... din bani extorcați sau deturnați prin fraudă de... HEEP... de la *mister* W. însuși în legătură cu acele speculații sau în alt fel, și apoi un șir nesfârșit de șicane, lipsite de orice scrupul – s-au înmulțit treptat, până ce nefericitul *mister* W. a fost complet zăpăcit. Considerându-se ruinat și crezând că și-a pierdut și situația, și cinstea, și orice nădejde, singurul reazem al lui *mister* W. a rămas monstrul cu veșmânt de om – *mister* Micawber a subliniat cu plăcere această formulă inedită – care, făcându-se indispensabil, a sfârșit prin a-l distruge. Îmi iau sarcina să dovedesc toate acestea. Și poate mult mai mult!“

I-am șoptit ceva lui Agnes, care se afla lângă mine și plângea de bucurie și de durere; în clipa aceea s-a produs un freamăt printre noi, ca și cum *mister* Micawber ar fi isprăvit. Dar zicând cu deosebită gravitate: „Vă rog să mă iertați“, a atacat, pe jumătate deprimat, pe jumătate în extaz, perorația scrisorii sale:

— „Voi încheia acum. Nu-mi mai rămâne decât să aduc dovezi în sprijinul acestor învinuiri și apoi, împreună cu nenorocita mea familie, să dispar de pe meleagurile acestea, unde suntem o povară. Lucrul acesta se va întâmpla în curând. Este de presupus că cel dintâi va pieri de inaniție copilașul, el fiind cel mai plâpând dintre noi toți; și că cei doi gemeni îl vor urma. Fie ce-o fi! În ce mă privește, sunt zdruncinat în

urma pelerinajului meu la Canterbury; peste puțin, închisoarea pentru datorii, lipsurile și altele vor face restul. Sunt încredințat că osteneala și riscurile acestei cercetări – ale cărei rezultate, chiar și cele mai mărunte, au fost strânse, încetul cu încetul, în ciuda unor îndatoriri profesionale istovitoare, măcinat de temeri, și când se crapă de ziuă, și pe înserat, când se lasă rouă, și în bezna nopții, și sub privirea scrutătoare a unuia pe care ar fi de prisos să-l numesc demon – îmbinate cu lupta purtată împotriva sărăciei moștenite, spre a duce cercetarea la bun sfârșit, acum după ce a fost încheiată, vor fi aidoma unor picături de apă bine miroșitoare pe rugul meu funerar. Nu cer mai mult. Cred că se poate spune cu drept cuvânt despre mine, ca despre acel viteaz și minunat erou al luptelor navale cu care nu mă încumet să mă asemuiesc, că ceea ce am făcut am făcut, nesocotind interesele egoiste și mercenare,

Pentru Anglia, pentru Patrie, pentru frumusețe,
rămânând întotdeauna al dumneavoastră etc., etc.,

WILKINS MICAWBER“

Foarte emoționat, dar încântat, *mister* Micawber și-a împăturit la loc scrisoarea și, cu o plecăciune, i-a întins-o mătușii, ca pe un document ce i-ar face plăcere ca ea să-l păstreze.

După cum observasem încă de mult, cu prilejul primei mele vizite, în odaia aceea se afla a casă de fier. Cheia era în broască. Subit, în mintea lui Uriah s-a ivit o bănuială; și aruncându-i o privire lui *mister* Micawber, s-a îndreptat spre casa de fier și a deschis-o cu zgomot. Era goală.

— Unde-s registrele? a strigat el cu o căutătură înfricoșătoare. Un hoț a furat registrele!

Mister Micawber s-a lovit singur cu rigla.

— *Eu* le-am luat, după ce, ca de obicei, azi-dimineață dar ceva mai devreme, mi-ai dat cheia și am deschis-o.

— Nu vă neliniștiți, a intervenit Traddles. Au ajuns în posesia mea. Le voi păstra pe baza împuternicirii de care v-am vorbit.

— Va să zică, tăinuți lucruri de furat? a strigat Uriah.

— În astfel de împrejurări, da! i-a replicat Traddles.

Vă închipuiți cât de uluit am fost când am văzut-o pe mătușa, care până atunci ascultase liniștită și cu luare-aminte, repezindu-se deodată la Uriah Heep și înșfăcându-l cu amândouă mâinile de guler!

— Știi ce doresc să-mi dai? a întrebat mătușa.

— O cămașă de forță, i-a răspuns el.

— Nu! Avere! i-a zis mătușa. Apoi a urmat: Agnes, draga mea, cât timp am crezut că averea mi-a fost risipită de tatăl dumatăle, n-am suflat o vorbă – nici măcar lui Trot – căci lui i-o încredinșasem spre fructificare. Acuma însă știu că individul ăsta poartă răspunderea și înțeleg s-o revendic! Trot, vino și silește-l să mi-o dea!

Nu știu dacă mătușa credea în clipa aceea că Uriah îi păstra averea în cravata de la gât; în orice caz, după felul cum trăgea de ea, așa se putea bănui. M-am grăbit să-i despart și s-o încredinșez că vom avea grijă cu toții să-l silim să restituie tot ce-și însușise pe nedrept. Această asigurare și câteva clipe de chibzuire au potolit-o; dar nu părea deloc tulburată de ceea ce făcuse (deși boneta îi era cam șifonată) și s-a așezat la loc, foarte liniștită.

De câteva minute, *missis* Heep îl tot îndemna pe fiul ei să fie „umil“, și se târa în genunchi în fața noastră, făcându-ne, pe rând, promisiuni dintre cele mai fanteziste. Feciorul ei a tras-o să se așeze în fotoliul lui; și stând îmbufnat lângă ea, a luat-o binișor de braț și, aruncându-mi o privire fioroasă, m-a întrebat:

— Ce-mi ceri să fac?

— O să vă spun eu ce aveți de făcut, i-a răspuns Traddles.

— Ce, Copperfield ăsta n-are limbă să vorbească? a bombănit Uriah. Aș da orice dacă mi-ați spune, fără să mă mințiți, că i-a tăiat-o cineva!

— Uriah al meu o să fie umil! a strigat maică-sa. Nu luați seama la ce spune, *sir*.

— Iată ce ai de făcut, i-a zis Traddles, Mai întâi trebuie să-mi predai îndată, pe loc, actul de cesiune care a fost amintit.

— Să presupunem că nu l-aș avea! l-a întrerupt Uriah.

— Ba îl ai, i-a spus Traddles, așa că n-are niciun rost să facem o asemenea presupunere.

Mărturisesc că atunci am prețuit pentru întâia oară cum se cuvine mintea pătrunzătoare, bunul-simț practic și răbdarea vechiului meu conșcolar.

— În al doilea rând, a urmat Traddles, trebuie să te pregătești să dai înapoi și să compensezi până la ultimul *farthing* tot ceea ce, în lăcomia dumitale, ai apucat. Toate registrele și hârtiile firmei trebuie să rămână în mâinile noastre; de asemenea, toate registrele și hârtiile dumitale personale; precum și toate conturile și hârtiile de valoare. Într-un cuvânt, tot ce se află aici.

— Trebuie? Nu văd de ce! a protestat Uriah. Trebuie să-mi dați timp să mă mai gândesc!

— Prea bine, i-a răspuns Traddles. Dar între timp, până vei satisface toate cerințele noastre, vom reține toate acestea; și te rugăm... pe scurt, te constrângem să stai în odaia dumitale și să nu comunicii cu nimeni.

— Nici prin gând nu-mi trece! a izbucnit Uriah, blestemând.

— Ca loc de detențiuni, închisoarea „Maidstone“ prezintă mai multă siguranță, i-a răspuns Traddles. Și cu toate că judecății i-ar trebui mai mult timp ca să ne facă dreptate, și se prea poate că nu ar fi în stare să ne despăgubești dumneata, nu încapă îndoială că are să te pedepsească. Asta o știi la fel de bine ca mine! Copperfield, n-ai vrea să te rezezi până la Guildhall, să chemi reprezentanții autorităților?

În clipa aceea, *missis* Heep a izbucnit din nou, și căzând în genunchi în fața lui Agnes, a implorat-o să intervină în favoarea lor, protestând că băiatul ei era foarte umil și recunoscând că totul era adevărat și spunând că dacă nu va face el ceea ce-i cerem noi, atunci va face ea, și chiar mai mult încă; era înnebunită de spaimă și de grijă pentru băiatul ei iubit. A ne pune întrebarea ce-ar fi putut întreprinde Uriah dacă ar fi avut măcar o picătură de curaj, ar fi la fel de absurd ca a ne pune întrebarea ce ar face o potaie dacă ar avea inima unui tigru. Și era laș din creștet până în tălpi, și în această împrejurare, mai mult ca în orice alt moment al lamentabilei sale existențe, și-a arătat firea mârșavă, prin îmbufnare și arțag.

— Stai! a mârșăit el către mine și și-a șters cu mâna nădușeala de pe față. Mamă, nu te mai văicări! Bine! Să le dăm actul! Du-te și adu-l!

— Vă rog, *mister* Dick, a spus Traddles, n-ați vrea să-i dați o mână de ajutor?

Mândru de misiunea încredințată, și înțelegând importanța ei, *mister* Dick a însoțit-o așa cum un câine ciobănesc ar însoți o oaie. Dar *missis* Heep nu i-a dat mult de furcă, întorcându-se în grabă nu numai cu actul cu pricina, ci și cu caseta unde era păstrat, în care am găsit un carnet de depuneri la bancă și alte hârtii care mai târziu ne-au fost de folos.

— Bine! a zis Traddles, după ce toate acestea i-au fost predate. Acuma, *mister* Heep, te poți retrage să chibzuiești. Dar ține seama de ceea ce-ți declar în numele tuturor celor de față: nu-ți rămâne să faci decât un singur lucru, și anume ce ți-am arătat; și asta trebuie s-o faci fără întârziere!

Cu mâna la bărbie, fără a-și ridica ochii din pământ, Uriah a străbătut odaia, și oprindu-se în ușă, a spus:

— Copperfield, întotdeauna te-am urât. Niciodată n-ai fost altceva decât un parvenit și totdeauna mi-ai fost vrăjmaș.

— Ți-am mai spus, pare-mi-se, o dată că prin lăcomia și perfidia ta te-ai ridicat împotriva lumii întregi, i-am răspuns eu. N-ar strica să te gândești că, de când există

pe lume lăcomia și perfidia, niciodată n-au știut să se oprească la timp și să nu depășească măsura. E un lucru sigur ca moartea.

— Sau o fi cumva la fel de sigur cum sigure erau poveștile ce ni le băgau în cap la școală (la școala la care am învățat să fiu atât de umil), unde, de la nouă la unsprezece, ni se zicea că munca-i un blestem, iar de la unsprezece la unu, că e o binecuvântare și o bucurie și o onoare și mai știu eu ce, nu-i așa? m-a întreat rânjind. Predicile tale sunt la fel de cunoscute ca ale celor de la școală. Cum adică, umilința nu-i de folos? Cred că fără umilință n-aș fi izbutit să-l joc pe onorabilul meu asociat... Iar *ție*, Micawber, nemernic bătrân, ți-o plătesc eu!

Arătându-i un suprem dispreț, atât lui, cât și degetului cu care îl amenința, *mister* Micawber și-a umflat pieptul, pentru ca apoi, după ce Uriah a ieșit pe ușă, să se întoarcă spre mine și să mă pândească și să mă poftească să „fiu martor la restabilirea vechii încrederi reciproce dintre el și *missis* Micawber“. După care i-a invitat pe toți cei de față să vină, și să asiste la acest mișcător spectacol.

— Vălul care se strecurase între *missis* Micawber și mine de atâta vreme a fost înlăturat acum, a spus *mister* Micawber, iar copiii mei pot relua contactul pe picior de egalitate cu autorul lor.

Cum îi eram foarte recunoscători cu toții și cu toții am fi vrut să-i arătăm acest lucru, în măsura în care fierberea și zăpăceala noastră ar fi îngăduit-o, am fi mers bucuroși, dar Agnes trebuia neapărat să se întoarcă la căpătâiul tatălui ei, care ar fi fost incapabil să suporte mai mult decât o rază de nădejde, iar unul dintre noi trebuia să rămână să-l păzească pe Uriah. Traddles a rămas să îndeplinească această misiune, urmând să fie, în scurt timp, schimbat de *mister* Dick; iar *mister* Dick, mătușa și cu mine am mers la locuința lui *mister* Micawber. Când mi-am luat la revedere de la scumpa mea Agnes, căreia îi datoram atât de multe, și când m-am gândit de la ce fusese poate salvată în dimineața aceea, – în ciuda hotărârii ei – am mulțumit cu evlavie că mi-a fost dat în copilărie să îndur toate acele lipsuri, datorită cărora ajunsese să-l cunosc pe *mister* Micawber.

Locuința lui nu se afla prea departe, și cum ușa de la stradă dădea de-a dreptul în salonaș, când a deschis-o precipitat, precum îi era obiceiul, ne-am pomenit dintr-o dată în sânul familiei. Strigând: „Emma! Viața mea!“, *mister* Micawber s-a aruncat în brațele iubitei sale soții, *missis* Micawber, care, dând un țipăt, l-a strâns la pieptul ei pe *mister* Micawber. *Miss* Micawber, care îl legăna pe micuțul nevinovat de care pomenise *missis* Micawber în ultima ei scrisoare, s-a arătat foarte mișcată. Micuțul nevinovat a început a da din picioare. Gemenii și-au manifestat bucuria prin câteva demonstrații nu tocmai potrivite, dar nevinovate. *Mister* Micawber, care părea înăcrit de dezamăgiri prea timpurii și care căpătase o înfățișare cam morocănoasă, s-a lăsat prins de simțăminte mai frumoase și a izbucnit în plâns.

— Emma! a zis *mister* Micawber. Norii care-mi întunecau conștiința s-au risipit. Încrederea reciprocă ce ne-a unit atâta vreme e restabilită și nu va mai fi tulburată niciodată. Și acum, a strigat *mister* Micawber, lăcrimând, fie binevenită mizeria, fie binevenită lipsa de adăpost, fie binevenite foamea, zdrențele, furtuna și cerșetoria! Încrederea reciprocă ne va susține până la capăt!

Rostind aceste cuvinte, *mister* Micawber a așezat-o pe *missis* Micawber într-un fotoliu și s-a apucat să-i îmbrățișeze pe rând pe toți membrii familiei, continuând să salute o sumedenie de negre perspective, care, după cât mi-am putut da seama, în ochii lor nu erau cătuși de puțin binevenite, și îndemnându-i pe toți să iasă pe ulițele Canterbury-ului și să cânte în cor, pentru că alt mijloc de a-și agonisi existența nu le mai rămăsese.

Dar întrucât, din cauza emoției puternice, *missis* Micawber leșinase, primul lucru care trebuia făcut, înainte de a cânta în cor, era să fie readusă în simțiri. Acest lucru l-a făcut mătușa, împreună cu *mister* Micawber; după care, mătușa i-a fost prezentată lui *missis* Micawber și apoi *missis* Micawber m-a recunoscut și pe mine.

— Te rog să mă ierți, dragă *mister* Copperfield, mi-a spus biata *missis* Micawber întinzându-mi mâna, dar sunt cam salbă din fire, și înlăturarea neînțelegerilor care se iviseră în ultima vreme între *mister* Micawber și mine m-a copleșit.

— Țștia-s toți copiii dumneavoastră, *ma'am*? a întreat-o mătușă.

— Pentru moment n-am mai mulți, i-a răspuns *missis* Micawber.

— Doamne, iartă-mă, dar nu asta am vrut să spun, *ma'am*! a protestat mătușă. Voiam să știu dacă toți sunt ai dumneavoastră.

— *Madam*, a intervenit *mister* Micawber, niciunul în plus, niciunul în minus.

— Dar acest tânăr *gentleman* pentru ce carieră a fost pregătit? a întreat gânditoare mătușă.

— Când ne-am stabilit aici, a spus *mister* Micawber, am nutrit speranța că Wilkins va intra în sânul bisericii; sau poate, ca să mă exprim mai precis, în corul ei. Dar nu s-a ivit niciun loc vacant de tenor în venerabilul edificiu, care face, pe drept cuvânt, faima acestui oraș; așa că a luat obiceiul... să se producă prin cârciumi în loc să cânte în lăcașurile sfinte.

— Dar are cele mai bune intenții, a completat cu duioșie *missis* Micawber.

— M-aș încumeta să spun, iubito, că are chiar intenții foarte bune, a adăugat *mister* Micawber, numai că până acum nu l-am văzut să și le înfăptuiască în nicio direcție.

Mister Micawber a redevenit posomorât și a întreat, cam înciudat, ce putea să facă? Era oare el de vină că nu s-a născut dulgher, vopsitor de trăsuri și că s-a născut pasăre cântătoare? Putea oare să se ducă unde poftea să-și deschidă o farmacie? Sau să dea buzna la sesiunea curții cu juri și să se proclame avocat? Sau să dea năvală la Operă și să smulgă succesul cu de-a sila? Ce să facă dacă așa fusese crescut și n-avusese parte de nici o pregătire?

Mătușă a chibzuit câțva timp și apoi a spus:

— *Mister* Micawber, mă mir că până acum nu ți-a dat prin gând să emigrezi.

— *Madam*, i-a răspuns *mister* Micawber, acesta a fost, visul tinereții mele și năzuința zadarnică a anilor de maturitate.

Eu unul sunt însă deplin încredințat că niciodată nici că-i trecuse prin minte această idee.

— Nu mai spune! a exclamat mătușă, aruncându-mi o privire. Ce-ar fi dacă dumneavoastră, *mister* și *missis* Micawber, ați emigra acum, împreună cu familia dumneavoastră?

— N-avem capital, *madam*, n-avem capital, și-a dat cu părerea *mister* Micawber, deprimat.

— Asta-i principala, aș putea spune chiar singura greutate, dragă *mister* Copperfield, a încuviințat soția lui.

— Capital? a exclamat mătușă. Dar ne faceți un mare serviciu – aș putea zice că ne-ați făcut un mare serviciu, căci nu încapе îndoială că vom salva multe de la foc – și oare cum v-am putea răsplăti, măcar în parte, altfel decât procurându-vă capitalul necesar?

— Nu, cu titlu de donație nu pot să primesc nimic, a spus *mister* Micawber, plin de avânt și însuflețire. Totuși, dacă mi s-ar putea avansa suma necesară, să zicem cu cinci la sută pe an, pe baza garanției mele personale, asigurată, să zicem, cu polițe având scadențe peste douăsprezece, optsprezece și douăzeci și patru de luni, ca să avem un răgaz până se va produce o întorsătură...

— Dacă se poate? Mai e vorbă?! Sigur că se poate, și trebuie să se poată în ce condiții veți dori, i-a răspuns mătușă. Nu depinde decât de dumneavoastră. Dar gândiți-vă bine amândoi. David cunoaște pe cineva care pleacă în curând în Australia. Dacă vă hotărâți să plecați, de ce să nu călătoriți împreună, pe aceeași corabie? V-ați putea ajuta unii pe alții. Gândiți-vă bine, *mister* și *missis* Micawber. Nu vă pripiți și cumpăniți bine lucrurile.

— Aș vrea, scumpă *ma'am*, să pun numai o singură întrebare, a spus *missis*

Micawber. Clima e sănătoasă, nu-i așa?

— Cea mai bună din lume! i-a răspuns mătușa.

— Perfect! a declarat *missis* Micawber. Atunci se pune altă problemă. Condițiile din țara aceea *sunt* oare de așa natură încât un om înzestrat cu însușiri ca acelea ale lui *mister* Micawber să aibă șanse rezonabile de a se ridica pe scara socială? Nu vreau să spun deocamdată că ar mai năzui să ajungă guvernator sau ceva de felul acesta; dar va avea oare acolo un teren prielnic destul de larg pentru ca talentele lui să se dezvolte și să se desfășoare?

— Nici că se poate găsi teren mai prielnic pentru un om disciplinat și sârguincios, a asigurat-o mătușa.

— Pentru un om disciplinat și sârguincios, a repetat *missis* Micawber, judecând situația cu deosebită luciditate. Chiar așa. Atunci este evident că pentru *mister* Micawber Australia reprezintă un câmp de activitate ideal.

— Sunt convins, a zis *mister* Micawber, că în actualele împrejurări e singura țară potrivită pentru mine și familia mea; și că pe acest pământ îmi va surâde norocul și voi găsi ceva excepțional. Nici nu e prea departe comparativ vorbind; și, cu toate că trebuie să ținem seama și de binevoitoarea dumneavoastră propunere, vă asigur că totul se rezumă la o simplă formalitate.

Niciodată nu voi uita cum într-o clipită a devenit cel mai optimist dintre oameni, privindu-și cu încredere soarta; nici cum *missis* Micawber pe loc a început să peroreze despre deprinderile cangurilor! Și oare îmi voi putea aminti vreodată de ulița aceea din Canterbury, într-o zi de târg, fără a-l revedea cum a mers alături de noi la întoarcere, cu aerul unui călător aflat în treacăt pe acele meleaguri, și cum măsura din ochi vitele întâlnite în cale, cu privirea unui fermier australian?!

CAPITOLUL LIII

O NOUĂ PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Trebuie din nou să mă opresc. O, soția mea copiliță, din mulțimea care mi se perindă în amintire se desprinde o figură pașnică și senină, care, în neprihănită-i dragoste și în copilărească-i frumusețe, îmi spune: „Oprește-te și te gândește la mine, întoarce-ți privirea către micuța Blossom, rare cade ofilită la pământ“.

Mă opresc. Și tot restul pălește și piere. Sunt din nou cu Dora, în căsuța noastră. Nu mai știu de când zace bolnavă. Într-atâta m-am deprins cu starea asta, încât nu mai pot ține socoteala timpului. De fapt, nu e mult în săptămâni și în luni; dar în ființa și conștiința mea apare ca un lung, foarte lung interval de jale.

Au încetat să-mi mai spună: „Mai așteptați câteva zile“. S-a strecurat în mine teama că nu va mai veni niciodată ziua când o voi vedea pe soția mea copiliță zburdând, în bătaia soarelui, cu bunul ei prieten Jip.

Parcă deodată Jip a îmbătrânit foarte tare. Se prea poate că tânjește după nu știu ce anume însușire a stăpânei lui, care-l înviora și-l întinerea; e apatic, vederea i-a slăbit, abia îl mai țin picioarele, și mătușii îi pare rău că n-o mai latră și că, dimpotrivă – când dânsa stă și o veghează pe Dora – el se târăște până la marginea patului și îi linge blajin mâna.

Culcată, Dora ne zâmbește și e frumoasă și nu aruncă nicio vorbă necugetată și nu se plânge. Ne zice că suntem foarte buni cu ea; că știe că dragul ei băiat, atât de grijuliu, se obosește peste măsură: că mătușa nu mai știe ce-i somnul și totuși e tot timpul bună, atentă și neobosită. Uneori, cele două micuțe doamne, ca două păsărele, vin s-o vadă, și atunci vorbim despre nunta noastră și despre acele vremuri fericite.

Ce pace și ce tihnă ciudată se așterne peste viața mea, și peste toată viața

dinăuntru și dinafara casei când stau în semiobscuritate în odaia liniștită și bine rânduită, cu ochii albaștri ai soției mele copilițe îndreptați asupra-mi și cu degetele-i delicate strângându-mi mâna! Nenumărate ceasuri am petrecut astfel; dar dintre toate, trei momente mi-au rămas mai puternic întipărite în minte.

E dimineată; Dora, gătită de mâna mătușii, îmi arată cum păru-i frumos se încapățânează să facă inele pe pernă și cât e de lung și de strălucitor și-mi spune că îi place să-l poarte nu prea strâns în plasa ce-o are pe cap.

— N-o spun din vanitate, mucalitule, îmi zice Dora, văzându-mă că zâmbesc, ci pentru că altădată îl găseai atât de frumos și pentru că atunci când am început să mă gândesc la tine mereu mă uitam în oglindă și mă întrebam dacă nu ți-ar face plăcere să-ți dau o șuviță. Vai, ce caraghios ai fost, Doady, când ți-am dat una!

— Asta s-a întâmplat în ziua când ai pictat florile pe care ți le adusesem, Dora, și când ți-am spus că eram îndrăgostit de tine!

— Da! Dar *ție* n-am vrut să-ți mărturisesc *atunci* c-am plâns de bucurie cu florile în brațe, pentru că mi-am dat seama că mă iubeai cu adevărat! Când am să fiu din nou în stare să zburd ca altădată, n-ai vrea să mergem împreună, Doady, să revedem locurile acelea unde ne-am purtat ca doi prostuți? Și să străbatem iară vechile alei? Și să nu-l uităm nici pe bietul papa?

— Da, așa vom face și vom mai apuca zile fericite, Grăbește-te numai, iubito, și fă-te sănătoasă!

— O, de făcut sănătoasă mă fac eu curând! Mă simt mult mai bine, nici nu știi!

E seară; stau pe același scaun, în dreptul aceluiași pat, și am în față același chip care privește către mine. Am stat tăcuți amândoi câțva timp, și dânsa zâmbeste. Nu-mi mai duc povara ușurică în sus și în jos pe scări, zace în pat toată ziua.

— Doady!

— Dora dragă!

— N-ai să-mi iei în nume de rău rugămintea pe care am să ți-o fac, după cele ce mi-ai spus de curând despre starea sănătății lui *mister* Wickfield? Vreau s-o văd pe Agnes. Vreau s-o văd neapărat.

— Am să-i scriu, draga mea.

— Zău?

— Fără întârziere.

— Ce bun și drăguț ești! Doady, dă-mi voie să mă reazem pe brațul tău. Crede-mă, dragă, nu e o toană. Nu-i un capriciu copilăresc. Țin s-o văd neapărat!

— Nu mă îndoiesc. O să fie de ajuns să-i trimitem vorbă, și sigur o să vină.

— Te simți tare singur acum acolo jos? îmi șoptește Dora, cuprinzându-mă cu brațul în jurul gâtului.

— Oare m-aș putea simți altfel, iubito, când văd fotoliul tău gol?

— Fotoliul meu gol...

Se strânge mai tare de mine, o clipă, în tăcere. Apoi, ridicându-și privirea cu un zâmbet duios, întreabă:

— Într-adevăr, îmi duci dorul, Doady? Așa aiurită și prostuță cum sunt?

— Mai există oare pe lume, iubito, vreo ființă căreia să-i duc dorul?

— Vai, dragule! Sunt atât de bucuroasă, și totuși atât de mahnită!

Se lipește mai tare de mine și mă înlănțuiește cu amândouă brațele. Râde și plânge, apoi se potolește, se simte fericită.

— Foarte fericită! îmi zice. Scrie-i lui Agnes că o iubesc și că țin mult, tare mult s-o văd; și că nu-mi mai doresc altceva nimic.

— În afară de dorința de a te face sănătoasă, Dora.

— Vai, Doady! Uneori mă gândesc – știi că eu totdeauna am fost cam prostuță! – că asta nu se va întâmpla niciodată.

— Nu vorbi așa, Dora! Nu-ți închipui asemenea lucruri, iubito!

— Nu mi-aș închipui eu, dacă aș putea, Doady! Dar sunt foarte fericită, cu toate că dragul meu băiețaș se simte atât de singur în fața fotoliului gol al micuței sale neveste!

E noapte; și sunt tot cu ea. Agnes a venit; a fost în mijlocul nostru toată ziua și toată după-amiaza. Ea, mătușa și cu mine am stat cu Dora de dimineață. N-am vorbit prea mult, dar Dora a fost cât se poate de veselă și de mulțumită. Suntem singuri acuma.

Oare știi acuma că soția-mi copiliță mă va părăsi curând? Așa mi-au spus: ce mi-au spus nu era nicidecum o noutate pentru gândurile mele; dar sunt departe de a fi convins că-i adevărat. Nu-mi vine a crede. Astăzi m-am ascuns de câteva ori ca să plâng. Mi-am amintit de Acela care a vărsat lacrimi stând el între morți și între vii. Am meditat asupra acestui episod înălțător și pătruns de duioșie. Am căutat să fiu resemnat, să găsesc o mângâiere; și sper să fi izbutit, chiar dacă nu pe deplin; nu pot să mă împac cu gândul că sfârșitul irevocabil se apropie. Țin mâna ei într-a mea, țin inima ei într-a mea, simt că dragostea ce mi-o poartă este vie, puternică. Și nu pot alunga umbra șovăitoare a unei palide nădejdi că va fi cruțată.

— Vreau să-ți vorbesc, Doady. Vreau să-ți spun ceva la care m-am gândit deseori în ultimul timp. N-ai să te superi? și întrebarea ei e însoțită de o privire blândă.

— Să mă supăr, iubito?

Pentru că nu știu ce o să crezi sau ce ai crezut, poate, uneori. Poate că te-ai gândit și tu adesea la același lucru. Doady, iubitul, cred c-am fost prea tânără.

Îmi las capul pe pernă lângă al ei, și dânsa se uită în ochii mei și-mi vorbește încetișor, pe măsură ce-o ascult, îmi dau seama, cu o strângere de inimă, că vorbește de sine ca și cum n-ar mai fi.

— Cred, dragul meu, c-am fost prea tânără. Nu numai în ce privește anii, dar și în ce privește experiența, preocupările și toate celelalte. Eram o biată prostuță! Cred c-ar fi fost mai bine dacă ne-am fi iubit numai așa, ca un băiețaș și o fetiță, și apoi am fi dat totul uitării. Am început să cred că nu eram vrednică de soție.

Încerc să-mi stăpânesc lacrimile și să-i răspund:

— O, Dora, iubito, tot, atât de vrednică pe cât eram eu vrednic de soț!

— Nu știu, îmi zice, scuturându-și buclele ca altădată. Se poate! Dar dacă eu aș fi fost mai vrednică pentru căsnicie, te-aș fi făcut și pe tine mai vrednic. Afară de asta, tu ești foarte deștept, ceea ce eu niciodată n-am fost.

— Am fost foarte fericiți, scumpa mea Dora.

— Am fost foarte, foarte fericită. Dar cu anii, dragul meu băiețaș s-ar fi plictisit de soția-i copiliță. Din ce în ce ar fi devenit o tovarășă de viață mai puțin potrivită, și dânsul și-ar fi dat seama din ce în ce mai mult de ce-i lipsește în casă. Și dânsa n-ar fi fost în stare să facă față. E mai bine așa.

— Vai, Dora, iubita mea, iubito, nu mai vorbi astfel. Fiecare cuvânt e ca o muștrare!

— Nu, nici măcar o silabă! îmi răspunde și mă sărută. Vai, dragul meu, niciodată n-ai greșit ca să-ți fac vreo muștrare și te-am iubit mult prea mult ca să-ți fi spus vreodată, în serios, un cuvânt de reproș... e singurul meu merit, în afară de acela c-am fost drăguță, sau că tu m-ai găsit așa. E pustiu jos, Doady?

— Tare! Tare pustiu!...

— Nu plânge. Fotoliul meu e acolo?

— La locul lui.

— Vai, cum plânge bietul meu băiețaș...! Sst, sst! Acum fă-mi o promisiune! Vreau să vorbesc cu Agnes. Când cobori, spune-i și roag-o să vină sus, la mine; și cât o să stau de vorbă cu ea, să nu lași pe nimeni să intre, nici măcar pe mătușa! Vreau să vorbesc cu Agnes între patru ochi. Vreau să vorbesc cu Agnes singură de tot!

Îi fâgăduiesc c-am să cobor imediat; dar fiind foarte mâhnit, n-o pot părăsi.

— Ți-am spus că-i mai bine așa... îmi șoptește, strângându-mă în brațe. Vai, Doady, după câțiva ani n-ai fi putut s-o mai iubești pe soția-ți copiliță ca acum; și după alți câțiva ani atâta te-ar fi obosit și atâta te-ar fi dezamăgit, încât n-ai mai fi iubit-o nici

pe jumătate! Știu c-am fost prea tânără și prea prostuță. E mult mai bine așa...

Când intru în salonul de jos, o găsesc pe Agnes și îi dau de veste. Se face nevăzută și mă lasă singur cu Jip.

Pagoda lui chinezească e lângă cămin, și el stă tolănit înăuntru, pe culcușul de flanelă, și încearcă, gemând, să adoarmă. Strălucitoare, luna luminează din înaltul cerului. Privesc afară, în noapte, și lacrimile-mi curg șiroaie, și inima-mi neascultătoare e pusă la grea, grea încercare.

Mă așez lângă cămin și-mi amintesc cu mută remușcare toate acele gânduri tainice pe care le-am nutrit de când m-am căsătorit. Îmi amintesc fel de fel de mofturi care s-au întâmplat între mine și Dora și îmi dau seama că, într-adevăr, viața nu este altceva decât suma tuturor acestor mofturi. Din noianul amintirilor, în fața ochilor mei se ridică imaginea fetei mele dragi, așa cum era când am văzut-o întâia oară, transfigurată de iubirea mea juvenilă și de a ei, investită cu toate vrăjile pe care i le poate conferi o asemenea iubire. Ar fi fost oare mai bine să ne fi iubit ca un băiețuș și o fetiță, apoi să dăm totul uitării? Inimă neascultătoare, răspunde!

Nu știu cum trece timpul; în cele din urmă, buna prietenă a soției mele copiliță mă cheamă. Mai neliniștit decât l-am văzut vreodată, Jip se târăște afară din cușca lui, se uită la mine, se îndreaptă spre ușă și plânge, vrând să meargă sus.

— Nu acum, Jip! Nu acum!

Se întoarce foarte încet lângă mine, îmi linge mâna și ridică ochii tulburi către mine.

— Vai, Jip! Poate că n-ai s-o mai vezi niciodată!

Se culcă la picioarele mele, se întinde de parcă ar vrea să doarmă și, cu un urlet jalnic, își dă sfârșitul.

— Vai, Agnes! Uită-te, uită-te aici!

... Fața ei înflorată de jale și compătimire, șiroaiele de lacrimi, îndemnul mut ce-mi adresează cu mâna-i solemn ridicată către cer!

— Agnes?

S-a sfârșit. Întunericul mi se așterne pe ochi și o clipă totul îmi piere din amintire.

CAPITOLUL LIV

TRANZACȚIILE LUI *MISTER* MICAWBER

Nu e timpul potrivit să vorbesc despre starea mea sufletească sub povara mâhnirii ce mă apăsă. Ajunsesem să cred că pentru mine viitorul era închis, că energia și destinul meu erau consumate, că nu voi găsi refugiu nicăieri decât în mormânt. Am ajuns, așadar, la această credință, însă asta nu s-a întâmplat chiar din clipa când ara fost lovit. Ea s-a copt în mintea mea treptat. Dacă întâmplările pe care le voi povesti mai departe nu s-ar fi precipitat în jurul meu, mai întâi înăbușindu-mi jalea, apoi sporindu-mi-o, poate (cu toate că nu mi se pare probabil) aș fi căzut încă de la început în această stare. Așa cum s-au petrecut lucrurile, a trecut un răstimp înainte de a-mi da seama de toată întinderea nenorocirii mele; un răstimp în care mi-am închipuit chiar dacă durerile cele mai crâncene fuseseră depășite; în care puteam afla o mângâiere amintindu-mi ceea ce a fost mai frumos și mai neprihănit în duioasa poveste încheiată pentru totdeauna.

Nici azi nu știu prea bine nici când s-a sugerat întâia oară că ar trebui să plec în străinătate, nici cum de am ajuns să fim cu toții de acord că ar fi nimerit să caut să-mi restabilesc echilibrul sufletesc schimbând decorul și călătorind. Spiritul lui Agnes a avut o înrâurire atât de mare asupra tuturor gândurilor, cuvintelor și faptelor noastre în acea perioadă de adâncă jale, încât cred că tot ei i se datorește și această idee. Influența ei se exercita însă cu atâta discreție, încât nu știu nimic mai mult.

Atunci am început să cred cu adevărat că apropierea pe care de mult o făceam între ea și vitraliile din biserică nu era decât un semn profetic despre ceea ce dânsa avea să reprezinte pentru mine în nenorocirea ce avea să se abată asupra mea când s-o împlini vremea. În tot zbuciumul acela, din clipa de neuitat când am văzut-o în fața mea cu mâna ridicată, a fost ca o prezență sacră în casa-mi pustie. Când îngerul morții a pogorât în casa mea – așa mi-au spus când am fost în stare să ascult asemenea amănunte – soția-mi copiliță a adormit la pieptul ei, cu zâmbetul pe buze. Și când mi-am venit în simțire, am perceput mai întâi lacrimile ei izvorâte dintr-o profundă compătimire, cuvintele ei de mângâiere și îmbărbătare, chipu-i blând plecat parcă de pe alte tărâmurii mai pure și vecine cu cerul asupra inimii mele neascultătoare, alinându-i durerea.

Dar să-mi urmez povestirea.

Urma să plec peste mare. Acest lucru parcă fusese hotărât de noi toți de la bun început. Acum, că pământul acoperise tot ce era pieritor din făptura răposatei mele soții, nu mai așteptam decât ceea ce *mister* Micawber numea „definitiva pulverizare a lui Heep“ și plecarea emigranților.

La cererea lui Traddles, care s-a dovedit un prieten cât se poate de sincer și devotat în marea mea nenorocire, mătușa, Agnes și cu mine, potrivit înțelegerii, ne-am întors la Canterbury și am descins de-a dreptul la locuința lui Micawber; căci de când avusese loc întâlnirea ce prilejuise explozia, prietenul meu lucra fără încetare acolo și în cancelaria lui *mister* Wickfield. Când m-a văzut intrând în haine negre, biata *missis* Micawber a fost foarte afectată. Avea o inimă bună, pe care încercările prin care trecuse de-a lungul anilor nu o schimbaseră.

— Ei, ia spune-ți-mi, *mister*, și *missis* Micawber, i-a întrebat mătușa îndată ce ne-am așezat, v-ați mai gândit la propunerea cu privire la emigrare pe care v-am făcut-o?

— Nu cred, *madam*, i-a răspuns *mister* Micawber, c-aș putea exprima mai bine concluzia la care *missis* Micawber și cu mine, umilul dumneavoastră servitor, precum și copiii noștri am ajuns, cu toții laolaltă și fiecare în parte, decât folosind cuvintele unui ilustru poet și spunând: „Luntrea ne așteaptă la țarm, și Corabia stă gata pe mare“.

— Prea bine, i-a zis mătușa. Prevăd că această înțeleaptă hotărâre va da multe roade bune.

— Ne faceți o cinste deosebită, i-a întors el. Apoi, după ce a aruncat o ochire asupra unei însemnări, a urmat: În privința ajutorului pecuniar care ne va îngădui să lansăm fragila noastră barcă pe oceanul aventurilor, am cumpănit din nou asupra unui punct important; și îndrăznesc să vă propun ca scadențele polițelor ce le voi da – nu mai e nevoie s-o spun, anulând timbre de valoarea prevăzută de diferitele legi votate de Parlament cu privire la actele de acest fel – să fie fixate la peste optsprezece, douăzeci și patru și treizeci de luni. În propunerea ce v-am supus inițial ele urmau să fie fixate respectiv peste douăsprezece, optsprezece și douăzeci și patru de luni; mă tem însă că aceste scadențe nu lasă destul răgaz pentru ca să producă o întorsătură... suficient de... însemnată. S-ar putea întâmpla ca până la primul soroc să nu fi realizat o recoltă prea bună, și *mister* Micawber și-a rotit privirea prin odaie de parcă ar fi reprezentat un domeniu de câteva sute de acri de pământ supus unei culturi intensive; sau s-ar putea întâmpla să nu fi reușit să strângem recolta. După câte am auzit, uneori e destul de greu să găsești brațe de muncă în acea parte a posesiunilor noastre coloniale unde ne este scris să ducem lupta cu pământul roditor.

— Fixați-le cum doriți, *sir*, i-a zis mătușa.

— *Madam*, i-a răspuns el, atât eu cât și *missis* Micawber suntem nespuse de mișcați de înțelegerea și mărinimia prietenilor și protectorilor noștri. Aș dori să mă țin de cuvânt și să fiu punctual, ca un om foarte serios. Fiind acum pe punctul de a întoarce foaia și gata să ne dăm cu un pas înapoi, pentru a ne lua avântul necesar unui salt de o amplitudine cu totul neobișnuită, socot că-i esențial – pentru respectul ce mi-l

datorez mie însumi fără a mai pune la socoteală c-aș dori să-i ofer o pildă fiului meu – ca aceste amănunte să fie stabilite ca de la bărbat la bărbat.

Nu știu dacă *mister* Micawber a acordat vreo importanță formulei finale și nici dacă cineva i-a acordat sau îi acordă vreodată câtuși de puțină importanță, dar ai fi zis că ținea în mod deosebit la ea și, tușind ușor, a repetat: „... ca de la bărbat la bărbat“.

— Propun, a urmat *mister* Micawber, să vă dau cambii – niște instrumente de plată obișnuite în lumea comercială, inventate, cred, de evrei, care, de la invenția asta a lor încoace, pare-mi-se că le-au folosit al naibii de mult – pentru că pot fi negociate. Dar dacă ați prefera o trată sau vreo altă garanție, sunt gata să vă semnez orice. Ca de la bărbat la bărbat.

Mătușa i-a răspuns că, atunci când ambele părți sunt dispuse să accepte orice soluție, rezolvarea acestei probleme nu poate prezenta nicio dificultate. *Mister* Micawber s-a raliat la părerea ei.

— În ce privește pregătirile ce le face familia ca să înfrunte destinul căruia acum suntem ferm hotărâți să ne dedicăm, a declarat cu oarecare mândrie *mister* Micawber, dați-mi voie să vă spun ceea ce urmează. Fiica mai mare se duce în fiecare dimineață, la orele cinci, la o întreprindere din vecinătate, ca să-și însușească tehnica – dacă tehnică poate fi numită – mulgerii vacilor. Copiilor mai mici le-am impus să urmărească îndeaproape, în măsura în care îngăduie împrejurările, deprinderile porcilor și ale păsărilor, crescuți în cartierele mai sărace ale orașului, și în două rânduri până acum erau să fie călcați de diferite vehicule în timp ce executau acest consemn. În cursul săptămânii din urmă, personal mi-am concentrat atenția asupra artei panificației; iar fiul meu Wilkins, înarmat cu un baston, a ieșit la câmp și a păscut vitele ori de câte ori neciopliții tocmiți să facă această treabă i-au îngăduit să le dea un ajutor dezinteresat în această direcție, ceea ce, îmi pare rău s-o spun, pentru bunul renume al firii omenești, nu s-a întâmplat prea des, întrucât de cele mai multe ori a fost întâmpinat cu injurături, și îndemnat să-și vadă de drum.

— Foarte, foarte bine, i-a spus mătușa, ca să-l încurajeze. Nu mă îndoiesc că și *missis* Micawber a fost foarte activă.

— *Madam*, i-a răspuns *missis* Micawber, cu aerul ei de om practic, trebuie să mărturisesc că nu m-am ocupat în mod susținut cu probleme în legătură directă cu creșterea animalelor sau cu cultura solului, deși îmi dau bine seama că amândouă aceste îndeletniciri îmi vor solicita atenția când vom ajunge pe acele țărături străine. Scurtele clipe pe care am fost în măsură să le smulg îndatoririlor mele casnice, le-am consacrat unei corespondențe intense cu familia mea. Căci mi se pare, dragă *mister* Copperfield – a urmat *missis* Micawber, care, indiferent cui s-ar fi adresat la început, totdeauna sfârșea prin a se îndrepta către mine (datorită unei vechi obișnuințe, presupun) că a venit vremea când trecutul trebuie dat uitării, când familia mea trebuie să-i întindă mâna lui *mister* Micawber, iar *mister* Micawber, ar trebui și el să întindă mâna familiei mele; vremea când leul se cuvine să se culce alături de miel, iar familia mea să se împace cu *mister* Micawber.

I-am spus că eram în totul de părerea ei.

— Cel puțin, dragă *mister* Copperfield, în această lumină văd *eu* problema, a urmat *missis* Micawber. Pe vremea când trăiam acasă cu tăticu și cu mămica, tăticu, ori de câte ori, în micul nostru cerc, se ivera o controversă asupra unei chestiuni, obișnuia să întrebe: „În ce lumină vede Emma problema?“ Știu că tăticu era din cale-afară de părtinitor; cu toate astea, în privința răcelii excesive care a domnit întotdeauna între *mister* Micawber și familia mea, incontestabil că am putut să-mi fac o părere fie ea și greșită.

— Fără îndoială. Firește că v-ați făcut o părere, *madam*, a zis mătușa.

— Întocmai, a încuviințat *missis* Micawber. Se poate să trag concluzii, greșite; se prea poate; dar impresia mea personală este că prăpastia căscată între familia mea și *mister* Micawber își are obârșia în temerea familiei mele că *mister* Micawber i-ar putea

cere un ajutor pecuniar. Nu pot să nu bănuiesc, a urmat *missis* Micawber, cu un aer de profundă sagacitate, că unii membri ai familiei mele s-au temut ca nu cumva *mister* Micawber să le ceară numele. Nu vreau să spun spre a fi atribuit copiilor noștri la botez, ci spre a fi înscrise pe niște polițe și negociate pe piața financiară.

Aerul isteț cu care *missis* Micawber ne-a dezvăluit această descoperire, ca și cum nimeni înaintea ei nu s-ar fi gândit la asta, a mirat-o pe mătușa care i-a spus cam răspicat:

— Ce să spun, *ma'am*, la urma urmelor, poate aveți dreptate!

— *Mister* Micawber fiind acum pe cale să scuture cătușele dificultăților pecuniare cărora le-a fost rob atâta amar de vreme, a spus *missis* Micawber, și să înceapă o carieră nouă într-o țară care să-i ofere un câmp destul de larg pentru a-și desfășura talentele – ceea ce, după părerea mea, cât se poate de important, căci talentele lui *mister* Micawber cer în special spațiu – pare-mi-se că familia mea ar trebui să folosească acest prilej și să facă primul pas. Ceea ce aș dori să văd ar fi o întâlnire între familia mea și *mister* Micawber, în cadrul unei mese festive date pe socoteala familiei mele; o masă la care unul dintre membrii marcanți ai familiei mele să ridice paharul pentru sănătatea și prosperitatea lui *mister* Micawber și unde *mister* Micawber să aibă posibilitatea să-și expună părerile.

— Draga mea, interveni *mister* Micawber cam pornit, ar fi mai bine să se precizeze, de pe acum, că dacă am să-mi expun părerile în fața lor, se prea poate că le vor socoti jignitoare; fiindcă familia ta, luată în ansamblu, e alcătuită numai din snobi insolenți, toți membrii familiei fiind de fapt niște autentici mojici.

— Nu, l-a contrazis *missis* Micawber, clătinând din cap. Niciodată nu i-ai înțeles și nici ei niciodată nu te-au înțeles pe tine, *Micawber*.

Mister *Micawber* a tușit.

— Nici ei niciodată nu te-au înțeles, *Micawber*! i-a zis soția. Poate că nici nu sunt în stare. Dacă-i așa, păgubiții sunt ei! Nu pot decât să-i plâng pentru această pierdere.

— Îmi pare cât se poate de rău, dragă Emma, a declarat *mister* *Micawber* potolit, că mi-au scăpat anumite expresii, care ar putea fi socotite, măcar și de departe, prea tari. Tot ce vreau să spun este că pot pleca în străinătăți și fără ca familia ta să binevoiască a face vreun gest, într-un cuvânt, și fără ca să mă onoreze la despărțire, și că la urma urmelor, prefer să părăsesc Anglia cu avântul pe care-l am decât s-aștept să mi-l accelereze ei. Cu toate acestea, draga mea, dacă vor binevoi să răspundă scrisorilor tale – ceea ce, pe baza experienței noastre comune, mi se pare foarte puțin probabil – departe de mine gândul de a mă pune de-a curmezișul dorințelor tale.

După ce în felul acesta problema a fost soluționată în mod amiabil, *mister* *Micawber* i-a oferit soției sale brațul și, aruncând o privire asupra maldărelor de registre și de documente ce zăceau pe birou în fața lui *Traddles*, ne-a spus că ne vor lăsa singuri; ceea ce au și făcut, cu un aer ceremonios.

— Dragă *Copperfield*, mi-a zis *Traddles* după plecarea lor, lăsându-se pe speteza scaunului și privindu-mă cu o afecțiune și o compătimire din pricina cărora i se roșiseră ochii, iar părul i se zburlise în toate direcțiile, nici nu-ți mai cer iertare că te tulbur cu treburi, pentru că știu că le porți un deosebit interes și că s-ar putea să te mai abată de la gândurile tale. Spune, dragă băiete, nu ești prea obosit, sper?

— Mă simt ca de obicei, i-am zis după o scurtă pauză, întâi și întâi se cuvine să ne gândim la mătușa. Știi bine cât a avut de suferit.

— Firește, firește! a încuviințat *Traddles*. Cine ar putea uita?!

— Și ceea ce știi încă nu-i tot, am adăugat. În ultimele două săptămâni a mai avut alte necazuri; și aproape în fiecare zi s-a dus în oraș. De mai multe ori s-a întâmplat să plece dis-de-diminează și să nu se întoarcă până seara. Aseară, deși știa c-avea în față o călătorie, nu s-a înapoiat decât pe la miezul nopții. Cunoști altruismul ei. Nu vrea să-mi spună ce supărare are.

Mătușa, palidă și cu fața brăzdată de riduri adânci, m-a ascultat nemișcată până la

capăt; apoi câteva lacrimi i s-au rostogolit pe obraji și și-a pus mâna peste mâna mea.

— Nimic, Trot, nimic. S-a isprăvit. Ai să afli tu cândva despre ce a fost vorba. Și acum, Agnes dragă, hai să rezolvăm ce avem de rezolvat.

— Spre a-i face dreptate lui *mister* Micawber, a început Traddles, mă simt obligat să spun că deși se pare că niciodată n-a reușit să lucreze cu folos în interesul său propriu, s-a dovedit neobosit când a fost vorba să muncească pentru alții. De când sunt n-am văzut un om ca el. Dacă toată viața ar fi lucrat așa, acum ar avea virtual două sute de ani. Ardoarea permanentă, avântul și frenezia cu care s-a cufundat zi și noapte în registre și acte, ca să nu mai vorbesc de nenumăratele scrisori pe care mi le-a expedit de aici, de la el de acasă, la locuința lui *mister* Wickfield, și pe care, uneori mi le întindea chiar peste masă, când ședeam în fața lui, deși mult mai simplu ar fi fost să-mi vorbească, totul mi se pare extraordinar.

— Scrisori! a strigat mătușa mea. Cred că și-n vis scrie scrisori!

— *Mister* Dick a făcut și el adevărate minuni! a urmat Traddles. De îndată ce n-a mai fost necesar să-l supravegheze pe Uriah Heep, pe care l-a păzit fără a-l slăbi nicio singură clipă, și-a închinat toate puterile lui *mister* Wickfield. Și într-adevăr, râvna lui de a ne ajuta în cercetările întreprinse și serviciile reale pe care ni le-a făcut copiind acte, scoțând extrase, transportând încoace și încolo piesele de care aveam nevoie au constituit un puternic imbold pentru noi.

— Dick e un om cu totul remarcabil, a exclamat mătușa, întotdeauna am spus-o! Tu știi asta, Trot!

— Sunt fericit, *miss* Wickfield, a reluat Traddles foarte delicat și în același timp foarte serios, că vă pot aduce la cunoștință că în lipsa dumneavoastră starea lui *mister* Wickfield s-a îmbunătățit simțitor. Scăpat de coșmarul care l-a apăsat atâta vreme și de groaznicele temeri care l-au obsedat, a devenit alt om. Uneori i-a revenit chiar și facultatea de a-și concentra atenția și memoria asupra anumitor probleme de birou și a fost în măsură să ne dea un prețios ajutor în elucidarea unor chestiuni pe care, fără el, ne-ar fi fost foarte greu, dacă nu imposibil, să le descurcăm. Dar de fapt trebuie să prezint o dare de seamă despre rezultatele la care am ajuns, ceea ce n-o să ia mult timp, nu să trângesc despre toate lucrurile îmbucurătoare pe care le-am constatat, căci altfel n-am să mai sfârșesc niciodată.

Judecând după naturalețea și simplitatea lui fermecătoare, era lesne de înțeles că ne relata aceste detalii mai ales ca să ne trezească interesul și ca s-o facă pe Agnes să asculte cu mai multă încredere ce vrea să spună în legătură cu tatăl ei; cu toate acestea, nu era mai puțin drăguț.

— Acum dați-mi voie, a zis Traddles răsfoind hârtiile de pe masă. După ce am făcut inventarul activului și după ce am limpezit, în primul rând, mulțimea treburilor încurcate prin natura lor, și în al doilea rând, mulțimea celor complicate și măsluite cu bună-știință, am ajuns la concluzia că *mister* Wickfield poate proceda la lichidarea firmei sale și a gestiunii sale fidei-comisare fără niciun deficit și fără a aduce nimănui niciun prejudiciu.

— O, slavă Domnului! a exclamat Agnes, ușurată.

— Dar, a urmat Traddles, soldul ce va rămâne pentru subzistență – și când spun asta, am în vedere că și casa, va fi vândută – va fi atât de mic, nu va depăși probabil câteva sute de lire, încât cred, *miss* Wickfield, că ar trebui să chibzuim dacă n-ar fi cu putință ca *mister* Wickfield să păstreze administrația averii de care s-a ocupat atâta vreme. Știți, prietenii l-ar putea povățui, acum e liber. Dumneavoastră, *miss* Wickfield... Copperfield... eu...

— M-am gândit la asta, Trotwood, a întâmpinat Agnes, uitându-se la mine, și cred că nu se cade și nu trebuie să facem acest lucru, nici chiar dacă recomandăția ne este făcută de un prieten căruia îi sunt atât de recunoscătoare și căruia îi datorez atât de mult.

— Vreau să precizez că n-am făcut o recomandăție. Mi s-a părut nimerit să prezint

o sugestie. Atât, și nimic mai mult.

— Mă bucur să vă aud spunând acest lucru, i-a răspuns Agnes cu fermitate, căci mă face să sper, să am aproape certitudinea că suntem de aceeași părere. Dragă *mister* Traddles și dragă Trotwood, ce aș mai putea să-mi doresc de vreme ce papa va ieși cu onoarea nepătată?! Întotdeauna am năzuit să-l văd scăpat din plasa în care era prins și să-i pot reda cel puțin o părticică din dragostea și grija cu care m-a înconjurat și să-i închin viața mea. Mulți ani de-a rândul aceasta mi-a fost nădejdea supremă. Următoarea fericire pentru mine ar fi fost să pot lua asupra mea răspunderea viitorului care ne așteaptă, cea dintâi fericire după ce l-am văzut scăpat de toate fideicomisele și răspunderile lui.

— Dar te-ai gândit oare cum ai putea face acest lucru, Agnes?

— Deseori! Nu mi-e teamă, dragă Trotwood. Sunt sigură că voi reuși. Sunt atâția oameni pe aici care mă cunosc și au o părere bună despre mine, încât nu mă îndoiesc de reușită. Ai încredere în mine. N-avem nevoi prea mari. Dacă am să închiriez casa părintească și o să deschid o școală, am să devin și eu utilă și am să mă simt fericită.

Fervoarea calmă a vocii ei plăcute mi-a trezit în amintire, cu atâta putere, mai întâi, imaginea acelei case vechi și dragi, și apoi a căminului meu singuratic, încât mi-am simțit inima prea grea ca să mai pot vorbi. Câtva timp Traddles s-a prefăcut că se uită la hârtii.

— Trecem la *miss* Trotwood, a spus Traddles. Problema banilor dumneavoastră.

— Da, *sir*, a suspinat mătușa. În această privință n-am de spus decât că dacă s-au pierdut, am să suport pierderea; iar dacă nu, am să fiu foarte fericită să-i recapăt.

— La început pare-mi-se c-au fost opt mii de lire în obligații de stat, a spus Traddles.

— Întocmai! a confirmat mătușa.

— Dar n-am găsit decât cinci, i-a zis Traddles, foarte nedumerit.

— ... cinci mii, l-a întrebat foarte liniștită mătușa, sau cinci lire?

— Cinci mii de lire, a precizat Traddles.

— Asta-i tot ce am avut, l-a lămurit mătușa. Trei am vândut eu singură. Una ca să plătesc pentru admiterea ta, dragă Trot, la „Doctors' Commons“; celelalte două le păstrez la mine. Când am pierdut restul, m-am gândit că-i mai bine să nu pomenesc nimic de această sumă și s-o țin pentru zile negre. Am vrut să văd cum vei ieși din încercarea asta, Trot; și ai ieșit în mod strălucit... ai dat dovadă de stăruință, încredere în tine și spirit de jertfă! La fel și Dick! Nu-mi spuneți nimic, căci îmi sunt nervii cam zdruncinați!

Văzând-o cum ședea dreaptă, cu brațele încrucișate, nimeni n-ar fi bănuțit acest lucru, căci avea o stăpânire de sine admirabilă.

— Dacă-i așa, a izbucnit Traddles radios, sunt încântat să vă pot spune c-am recuperat toți banii!

— Nimeni să nu mă felicite! a exclamat mătușa. Cum așa, *sir*?

— Ați crezut că *mister* Wickfield și-a însușit banii? a întrebat-o Traddles.

— Da, firește c-am crezut, a răspuns mătușa, și de aceea n-a fost greu să mi se pună călușul în gură. Agnes, te rog, nicio vorbă!

— Într-adevăr, a zis Traddles, pe baza procurii ce i-ați dat-o, obligațiile au fost vândute; dar nu-i nevoie să vă mai spun nici de cine și nici cu a cui semnătură. După aceea, pungașul acela i-a afirmat lui *mister* Wickfield – și i-a demonstrat cu tot felul de cifre – că folosea banii (potrivit dispozițiilor primite, a zis ticălosul) ca să cocoloșească alte lipsuri și nereguli. Ulterior, *mister* Wickfield, fiind foarte slab și aflându-se la cheremul lui, v-a plătit în mai multe rânduri bani în contul dobânzilor asupra unui capitol care știa că nu mai există, făcându-se astfel din nefericire complice la această fraudă.

— Dar în cele din urmă a luat asupra-și toată vina, a adăugat mătușa, și mi-a trimis o scrisoare prin care se acuza de hoții și de potlogării nemaipomenite. După

care, într-o bună dimineată, devreme, i-am făcut o vizită, i-am cerut o lumânare și am ars scrisoarea, zicându-i că dacă întrevede vreo posibilitate să repare cândva greșeala ce-o săvârșise față de mine și față de el însuși, s-o repare, iar de nu, să nu mai lătească vorba, de dragul fiicei sale... Să nu-mi spună nimeni niciun cuvânt, că plec!

Am tăcut cu toții, iar Agnes și-a ascuns fața în mâini.

— Așadar, scumpe prietene, a spus mătușa după o scurtă pauză, ai izbutit să-l silești să dea banii înapoi?

— De fapt, a răspuns Traddles, *mister* Micawber l-a încolțit atât de bine și tot timpul a avut la îndemână alte argumente ori de câte ori se întâmpla ca unul să dea greș, încât n-a mai putut să scape din gheara noastră. Și lucru cu totul remarcabil, sunt încredințat că ceea ce l-a făcut să pună mâna pe acești bani a fost nu atât lăcomia lui de bani, cât ura pe care i-o purta lui Copperfield. Mi-a mărturisit-o deschis. Mi-a zis că ar fi cheltuit bucuros încă pe atâta numai să-l zăticnească sau să-i iacă rău lui Copperfield.

— Ha! a zis mătușa, încruntându-se și uitându-se la Agnes. Și ce s-a întâmplat cu el?

— Nu știu. A plecat de aici cu maică-sa, care tot timpul s-a văicărit, s-a rugat și a mărturisit totul. Au plecat la Londra cu una dintre diligențele de noapte, și nu mai știu nimic despre el, în afară de faptul că ura pe care mi-a arătat-o la despărțire a fost de-a dreptul temerară. Socotea că-mi datorează și mie tot atâta cât și lui *mister* Micawber, ceea ce consider (cum i-am și spus) că e o cinste pentru mine.

— Ce crezi, Traddles, a mai rămas cu ceva bani? l-am întrebat.

— Vai, Doamne, da, așa cred! mi-a răspuns Traddles, întărind din cap, cu un aer grav. Cred că într-un fel sau altul o fi băgat destui bani în buzunar. Dar așa cum ai putut observa și tu, Copperfield, pe individul ăsta banii nu l-au ferit niciodată de păcat. E un ipocrit înrăit, și orice face, tot pe căi piezișe face. E singura compensație pentru constrângerile pe care și le impune. Pentru că tot timpul se târăște, urmărind scopuri mărunte, orice obstacol întâlnește i se pare mai mare decât este în realitate; și de aceea urăște și suspectează pe oricine îi iese în cale, fie și cu cele mai nevinovate intenții. De aceea căile piezișe pe care umblă sunt sortite să devină tot mai piezișe, pentru cele mai neînsemnate motive sau chiar fără niciun motiv. E suficient să ne gândim la isprăvile ce le-a făcut aici ca să ne dăm seama de acest lucru, a încheiat Traddles.

— E de o josnicie monstruoasă! și-a dat cu părerea mătușa.

— În această privință n-aș putea să mă pronunț, a declarat gânditor Traddles. Mulți oameni pot fi foarte josnici dacă-și dau silința.

— Să vorbim acum despre *mister* Micawber, a propus mătușa.

— Da, așa-i, a zis Traddles, bucuros. Mă simt dator să-i aduc încă o dată cele mai mari laude lui *mister* Micawber. Dacă dânsul n-ar fi muncit vreme atât de îndelungată, cu atâta răbdare și stăruință, n-am fi putut nădăjdui să ajungem vreodată la un rezultat cât de cât însemnat. Și dacă ne gândim la ce i-ar fi plătit Uriah Heep ca să tacă, nu se poate să nu ajungem la concluzia că *mister* Micawber a făcut ce a făcut numai de dragul dreptății.

— Și eu cred la fel, am întărit eu.

— Ei, și ce ați zice să-i dăm? a întrebat mătușa.

— O, înainte de a trece la asta, a spus Traddles puțin cam încurcat, când am încheiat înțelegerea ilegală care a pus capăt acestei afaceri atât de încurcate – căci înțelegerea e perfect ilegală de la început până la sfârșit – am găsit cu cale să omit, nefiind în stare să mă ocup de toate, două puncte. Chitanțele și celelalte înscrisuri date de *mister* Micawber pentru avansurile primite...

— Bine! Acelea vor trebui plătite! a spus mătușa.

— Da, dar nu știu nici unde se află, nici când va porni executarea, a spus Traddles, căscând ochii, și mi-e teamă că, până la plecarea sa, *mister* Micawber va fi mereu în

primejdie de a fi arestat și de a-și vedea lucrurile sechestrate.

— Dacă-i așa, trebuie deci să avem mereu grijă să fie pus imediat în libertate și să-i scoatem lucrurile de sub sechestru, a zis mătușa. La cât se cifrează toate astea?

— *Mister Micawber* a înregistrat într-un catastif toate aceste tranzacții – căci așa le spune el, tranzacții –, a explicat Traddles zâmbind, și totalul lor reprezintă o sută lire și cinci șilingi.

— Cât să-i dăm, inclusiv această sumă? a întrebat mătușa. O să ne înțelegem noi, Agnes dragă, cum să împărțim asta după aceea. Cât să-i dăm? Cinci sute de lire?

În această privință am obiectat îndată și Traddles și eu. Amândoi am recomandat să i se dea o sumă mică în numerar și să se plătească datoriile către Uriah pe măsură ce vor fi urmărite, fără a i se spune lui *mister Micawber*. Am propus să se acopere pentru întreaga familie cheltuielile de echipare și spezele de călătorie și să li se dea o sută de lire; de asemenea, am sugerat ca înțelegerea pentru restituirea acestor bani, înfățișată de *mister Micawber*, să fie semnată în mod solemn, căci i-ar prinde bine să se știe obligat. Am adăugat apoi că n-ar strica să-i spun și lui *mister Peggotty*, pe care știam că se putea pune temei, câte ceva despre firea și trecutul lui *mister Micawber*; și să i se încredințeze lui *mister Peggotty* dreptul de a-i avansa, după aprecierea lui, încă o sută de lire. De asemenea, am propus ca, spre a stârni interesul lui *mister Micawber* pentru *mister Peggotty*, să-i povestesc în mod cu totul confidențial ceea ce se va putea destăinui sau ceea ce voi socoti util din necazurile lui *mister Peggotty* și să-i îndemn să se ajute unul pe altul, spre folosul amândurora. Toți au primit foarte călduros aceste vederi; și trebuie să spun că scurt timp după aceea și respectivii le-au și înfăptuit, înțelegându-se de minune.

Văzând că Traddles se uita iar îngrijorat la mătușa, i-am amintit de cel de-al doilea și ultim punct de care pomenise.

— Mă veți ierta, Copperfield, mătușa ta și cu tine, dacă am să ating un subiect dureros, a spus Traddles șovăind, dar mă tem că n-am încotro, căci cred că e absolut necesar să-mi amintesc. În ziua de pomină, când *mister Micawber* l-a demască, Uriah Heep a făcut o aluzie amenințătoare cu privire la soțul... mătușii tale.

Păstrându-și aceeași ținută țepănană și aceeași liniște aparentă, mătușa a adevărit, dând din cap.

— Nu era cumva numai o obrăznicie aruncată în vânt? a întrebat Traddles.

— Nu, i-a răspuns mătușa.

— Iertați-mă, dar există o asemenea persoană, și se află aceasta într-adevăr la discreția lui? a întrebat Traddles.

— Da, bunul meu prieten, a confirmat mătușa.

Făcând fețe-fețe, Traddles ne-a explicat că n-a fost în măsură să discute acest subiect; că, prin urmare, problema asta, la fel ca și aceea a datoriilor lui *mister Micawber*, a rămas în afara înțelegerii încheiate; că acum nu mai avem nicio putere asupra lui Uriah Heep; și că acesta va fi în stare să ne facă orice rău cu putință tuturor, sau oricărui dintre noi.

Mătușa a rămas liniștită, până ce din nou pe obraji i s-au prelins câteva lacrimi.

— Ai dreptate, a zis. Bine ai făcut că ai amintit de lucrul acesta.

— N-am putea... eu... sau Copperfield... să facem ceva? a întrebat, sfios, Traddles.

— Nimic, i-a răspuns mătușa. Vă mulțumesc foarte mult. Trot, dragul meu, nu-i decât o amenințare deșartă! Să-i chemăm acum pe *mister* și *missis Micawber*. Și de asta nimeni să nu mai vorbească!

Și rostind aceste cuvinte, și-a netezit rochia și, ținându-se dreaptă, cum îi era obiceiul, a privit spre ușă.

— Ei bine, *missis* și *mister Micawber*, le-a spus mătușa când au intrat. Am discutat problema emigrării dumneavoastră și vă cerem scuze că v-am făcut să așteptați atât de mult; am să vă spun acum care sunt propunerile noastre.

După care le-a explicat aceste propuneri, spre nemărginita satisfacție a întregii

familiei – fiind de față și toți copiii – și a trezit cu atâta violență vechea deprindere a lui *mister* Micawber de a fi punctual în faza de contractare a oricărui credit pe bază de cambii, încât n-a putut fi oprit să nu se repeadă imediat, în culmea fericirii, să cumpere timbrele necesare. Dar fericirea i-a fost brusc curmată, căci peste cinci minute s-a întors, escortat de un agent al *sheriff*-ului, și, vărsând șiroaie de lacrimi, ne-a înștiințat că totul era pierdut. Fiind însă pregătiți pentru această eventualitate, care, firește, își avea originea într-o urmărire pornită de Uriah Heep, noi am plătit banii îndată; așa că peste alte cinci minute, *mister* Micawber, așezat la masă, anula timbrele cu un aer de încântare, cum numai această îndeletnicire, cu totul plăcută lui, ca și prepararea *punchu-lui*, reușea să aducă pe fața lui strălucitoare. Să-l fi văzut cum anula timbrele cu zelul unui artist, atingându-le ca pe niște tablouri, privindu-le dintr-o parte, cum își însemna în carnețele scadențele și sumele și cum contempla polițele completate, cu o adâncă înțelegere a neprețuitei lor valori, era un adevărat spectacol!

— Acum, dacă-mi îngăduiți să vă dau un sfat, i-a spus mătușa după ce îl urmărise în tăcere, cel mai bun lucru ar fi să vă lepădați o dată pentru totdeauna de această îndeletnicire.

— Am de gând, a răspuns *mister* Micawber, ca pe pagina încă virgină a viitorului să fac acest legământ. *Missis* Micawber îl va atesta. Sunt încredințat, a urmat *mister* Micawber, că fiul meu Wilkins nu va uita acest lucru niciodată și că mai degrabă își va băga mâna în foc decât să se atingă de șerpilor care i-au otrăvit viața nefericitului său părinte!

Foarte afectat și preschimbându-se pe loc într-o imagine a deznădejdiei, *mister* Micawber a aruncat asupra șerpilor o privire îngrozită (din care admirația de adineauri încă nu dispăruse cu totul), i-a împăturit și i-a băgat în buzunar.

Cu aceasta, ședința din seara aceea a luat sfârșit. Eram mânăși și istoviți, iar a doua zi dimineață, mătușa și cu mine trebuia să ne întoarcem la Londra. Ne-am înțeles ca Micawberii să ne urmeze după ce-și vor fi vândut lucrurile unui negustor de vechituri; ca afacerile lui *mister* Wickfield să fie lichidate cât mai repede cu putință, sub supravegherea lui Traddles, și ca până la încheierea acestor operații, Agnes să vină și ea la Londra. Noaptea am petrecut-o în vechea casă a lui *mister* Wickfield, care, de când se descotorosise de familia Heep, părea ca izbăvită de o molimă; și ca un biet naufragiat întors acasă, am dormit în odăița mea de altă dată.

A doua zi ne-am înapoiat la Londra și ne-am instalat în căsuța mătușii, nu în a mea; și stând noi amândoi ca odinioară, înainte de a merge la culcare, mătușa mi-a zis:

— Trot, vrei într-adevăr să știi ce supărare am avut în ultima vreme?

— Desigur, mătușico. Acum, mai mult ca oricând, nu vreau să ai supărări sau griji pe care să nu le împărți cu mine.

— Ai avut tu destule supărări, băiete, mi-a spus afectuos mătușa, și fără micile *mele* necazuri. Și alt motiv ca să-ți ascund ceva nu aș putea să am.

— Știu prea bine. Dar acuma spune-mi.

— Ai vrea mâine dimineață să facem împreună un mic drum cu trăsura?

— Desigur.

— Mâine la 9, mi-a zis. Atunci am să-ți spun totul, dragul meu.

La ceasurile 9 ne-am suit într-o trăsură și am pornit spre Londra. Am mers o mulțime, până ce am ajuns în dreptul unuia dintre marile spitale. În fața clădirii aștepta un dric simplu. Vizitiul a recunoscut-o pe mătușa și, la un semn al ei, a pornit încet, urmat de noi.

— Ai priceput acum, Trot? mi-a zis mătușa. A murit!

— A murit în spital?

— Da.

Ședeau nemișcată lângă mine; dar din nou am băgat de seamă că pe obraji i se

prelingeau câteva lacrimi.

— A mai fost o dată aici, mai înainte, a adăugat mătușa după o clipă. Era suferind de multă vreme – în anii din urmă era un om zdruncinat, distrus. Când a aflat că starea lui era gravă, a trimis după mine. De astă dată îi părea rău. Foarte rău.

— Și, precum știi, te-ai dus, mătușico.

— M-am dus. Și după aceea am mai fost să-l văd și am stat mult cu el.

— A murit în ajunul plecării noastre la Canterbury?

Mătușa a dat din cap.

— Acuma nu-i mai poate face nimeni niciun rău. Amenințarea aceea era deșartă!

Am ieșit afară din oraș, îndreptându-ne spre cimitirul din Hornsey.

— Mai bine aici decât ca un vagabond pe străzi, a spus mătușa când am ajuns. Aici s-a născut.

Am coborât; am urmat sicriul sărăcăcios până într-un colț de care îmi aduc bine aminte, unde s-a citit prohodul după care a fost dat țărâni.

— Treizeci și șase de ani se împlinesc azi, dragul meu, de când m-am căsătorit, mi-a zis mătușa în timp ce ne înapoiam spre trăsura. Doamne, iartă-ne pe toți!

Fără a scoate niciun cuvânt, ne-am urcat în trăsura; și multă vreme a stat tăcută lângă mine, ținându-mă de mână. În cele din urmă au podidit-o lacrimile și mi-a zis:

— Era un bărbat chipeș când l-am luat, Trot... Și, Doamne, cât s-a schimbat!

N-a ținut-o mult. După ce și-a ușurat inima plângând, s-a liniștit și și-a recăpătat chiar voia bună. Nervii îi erau cam șubreziți, mi-a spus, căci altfel s-ar fi stăpânit. Doamne, iartă-ne pe toți!

Și' astfel ne-am întors cu trăsura la căsuța ei din Highgate, unde am găsit următorul răvaș, sosit cu poșta de dimineață, din partea lui *mister* Micawber.

Canterbury,
Vineri

Scumpă doamnă, dragă Copperfield,

Frumoasa țară a făgăduinței, care nu demult s-a ivit la orizont, e din nou învăluită în neguri de nepătruns și a pierit pentru totdeauna din fața ochilor unui nenorocit a cărui soartă este pecetluită!

Un nou mandat a fost emis (de înaltul tribunal King's Bench din Westminster) într-un nou dosar HEEP v. MICAWBER, iar pârâțul a căzut pradă sheriff-ului competent în acest district.

A bătut al luptei ceas!

EDWARD n-a făcut popas,

Mândra oaste-i la un pas –

LANȚURI ȘI OSÂNDĂ!

Din nou întemnițat, mă îndrept spre un grabnic sfârșit (dincolo de o anumită limită, la care simt că am ajuns, chinurile minții devin insuportabile), căci s-a apropiat funia de par. Fiți binecuvântați, fiți binecuvântați! Și poate cândva, un călător, vizitând din curiozitate și, nădăjduiesc, cu o anumită simpatie locurile unde sunt închiși datornicii din acest oraș, va cădea pe gânduri când va desluși, pe ziduri zgâriate cu un cui ruginit,

Obscurele inițiale

W. M.

P.-S. Redeschid prezenta spre a adăuga că prietenul nostru comun, mister Thomas Traddles (care nu ne-a părăsit încă și arată cât se poate de bine), a plătit și datoria și cheltuielile în numele atât de nobilei miss Trotwood, și că atât eu, cât și familia suntem în culmea fericirii pământești.

CAPITOLUL LV

FURTUNA

Mă apropii acum de un episod din viața mea atât de viu încă, atât de înfricoșător și atât de strâns legat prin nenumărate fire, dintre cele mai variate, de tot ce l-a precedat în aceste pagini, încât, de la începutul acestei istorisiri, pe măsură ce înaintam l-am văzut crescând mereu, mai mare și mai mare, ca pe un turn înalt în mijlocul câmpiei și aruncându-și umbra fatidică până și asupra măruntelor întâmplări ale copilăriei mele.

Ani de-a rândul, după ce s-a consumat, adesea l-am re trăit în vis. În asemenea măsură m-a zdruncinat puternica impresie ce mi-a lăsat-o, încât în tăcerea nopții mi se părea că furia lui continuă să bântuie cu turbare odaia-mi liniștită. Se întâmplă uneori și în ziua de azi să mi se arate în vis, însă la intervale mai lungi și imprevizibile. Și nu cunosc asociație mai irezistibilă decât aceea dintre o furtună puternică sau cea măi vagă aluzie la un țarm bătut de valuri și episodul cu pricina. Voi încerca să aștern pe hârtie întâmplările așa cum le văd, simplu și clar. Nu le evoc, ci le văd aieva; căci se desfășoară din nou sub ochii mei.

Apropiindu-se ziua când urma să plece corabia cu emigranți, buna mea dădacă a venit la Londra (când ne-am văzut întâia oară a fost aproape zdrobită de durere auzind ce nenorocire mă lovise). Eram mai tot timpul cu dânsa, cu fratele ei și cu Micawberii (care acum se întâlneau foarte des), pe Emily însă n-o vedeam de fel.

Într-o seară, când nu mai rămăsese decât puțină vreme până la ridicarea ancorei, stăteam singur cu Peggotty și cu fratele ei. Am discutat mai ales despre Ham. Peggotty ne-a povestit cu câtă duioșie își luase rămas bun de la ea înaintea plecării ei la Londra și de câtă bărbăție și calm dăduse dovadă. Mai ales în ultima vreme, când, după părerea ei, fusese mai greu încercat decât oricând. Toate acestea alcătuiau pentru o ființă afectuoasă ca Peggotty un subiect despre care putea vorbi fără a osteni vreodată, iar însuflețirea cu care noi urmăream ceea ce avea de povestit dânsa, care se aflase în preajma lui atâta vreme, era aceeași, cu a ei în timp ce depăna firul celor petrecute.

Între timp, mătușa și cu mine renunțasem la cele două căsuțe din Highgate; eu fiindcă aveam de gând să plec în străinătate, iar mătușa fiindcă voia să se mute înapoi în căsuța ei de la Dover. Temporar luasem cu chirie o locuință în Covent Garden. Întorcându-mă pe jos spre casă în seara când am dus această conversație și gândindu-mă la cele ce discutasem cu Ham cu prilejul ultimei vizite la Yarmouth, am început să mă îndoiesc c-ar fi bine să predau scrisoarea pentru Emily în clipa când îmi voi lua bun rămas de la unchiul ei pe bordul corăbiei, socotind că ar fi mai înțelept să-i scriu chiar acum. Am chibzuit că, poate, după ce va primi scrisoarea, va dori să-i trimită prin mine câteva cuvinte de mângâiere nefericitului ei fost logodnic. Era datoria mea să-i ofer această posibilitate.

De aceea, înainte de a mă duce la culcare, m-am așezat în odaia mea și i-am scris. I-am spus că l-am văzut și că mi-a cerut să-i comunic cele amintite de mine la locul convenit în aceste pagini. Am repetat întocmai mesajul lui. Nu era nevoie să adaug nimic, nici chiar dacă aș fi avut dreptul s-o fac. Devotamentul, dragostea oglindite în el n-aveau nevoie să fie împodobite nici de mine, nici de nimeni altul. Am lăsat scrisoarea afară, ca să fie expediată a doua zi de dimineață, împreună cu câteva rânduri adresate lui *mister* Peggotty, prin care-l rugam să i-o înmâneze; și m-am culcat în revărsatul zorilor.

Eram mult mai obosit decât îmi dădeam seama; și neputând adormi decât după ce soarele se înălțase pe cer, am zăcut în pat, fără a mă odihni, până târziu a doua zi. M-

a trezit prezența mătușii, care stătea în tăcere lângă patul meu. Am simțit-o în somn, așa cum cred că toți simțim asemenea lucruri.

— Trot dragă, mi-a zis când am deschis ochii, nu mă puteam hotărî să te trezesc. A venit *mister Peggotty*; să-l poftesc sus?

I-am spus „da”, și o clipă mai târziu și-a făcut apariția.

— *Mas'r Davy*, mi-a zis după ce mi-a strâns mâinile, i-am înmănat lui Em'ly scrisoarea, și dânsa, *sir*, a scris rândurile astea; și m-a rugat să vă cer să le citiți, și dacă nu găsiți nimic rău în ele, s-aveți grijă să-i ajungă.

— Dumneata le-ai citit? am întrebat.

A dat din cap, îndurerat. Am deschis plicul și am citit cele ce urmează:

Am primit veștile trimise. Vai, ce-aș putea să-ți scriu spre a-ți mulțumi pentru bunătatea și binefăcătoarea grijă arătate?!

Am pus cuvintele tale la inimă. Și acolo le voi păstra până oi muri. Sunt ca niște ghimpi ascuțiți, dar îmi aduc atâta mângâiere! Citindu-le, m-am rugat, vai cât de fierbinte m-am rugat! Când văd ce om ești și ce om e unchiul, îmi dau seama cum trebuie să fie Dumnezeu și mă încumet să plâng la picioarele lui.

Adio pentru totdeauna. Acuma, scumpul meu, prietenul meu, îmi iau rămas bun de la tine pe lumea asta. Pe altă lume, de voi fi iertată, s-ar putea să mă trezesc copil și să vin spre tine. Mii de mulțumiri și binecuvântări. Rămâi cu bine, pentru totdeauna.

La aceste rânduri udate cu lacrimi se mărginea scrisoarea.

— Pot să-i spun lui Em'ly că n-ați găsit nimic rău și că o să fiți atât de bun s-aveți grijă să-i ajungă? m-a întrebat *mister Peggotty* după ce am citit-o.

— Nu încape vorbă, i-am zis, dar cred...

— Da, *mas'r Davy*?

— Cred e-am să mă duc chiar eu până la Yarmouth, am urmat. Am timp să mă duc și să mă întorc înainte de plecarea corăbiei. Mereu mă gândesc la el și la singurătatea lui; a-i înmâna lui acuma răvașul acesta scris de mâna ei și a-ți da dumitale puțința să-i spui în clipa plecării că l-a primit, ar fi o mângâiere pentru amândoi. I-am făgăduit solemn, dragului și scumpului meu prieten, că voi aduce la îndeplinire însărcinarea ce mi-a dat, și nu înțeleg să precupețesc nimic pentru a o duce la bun sfârșit. Drumul e un fleac pentru mine. N-am astâmpăr, și călătoria îmi va prii. Am să plec astă-seară chiar.

Deși a încercat, cu mult zel, să mă abată de la această hotărâre, mi-am dat seama că era de o părere cu mine; și asta, dacă aș mai fi simțit nevoia să mă întărească cineva în intențiile mele, ar fi fost mai mult decât de ajuns. La rugămintea mea, s-a dus până la stația diligențelor și mi-a rezervat locul de pe capră. Seara am pornit-o cu poștalionul pe șoseaua pe care o străbătusem de atâtea ori în atâtea și atâtea împrejurări.

— Nu vi se pare că cerul e cu totul neobișnuit? l-am întrebat pe vizitiu la primul popas, după ce am ieșit din Londra. Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată un cer ca ăsta.

— Nici eu... n-am mai pomenit cer ca ăsta, mi-a răspuns. Semn de furtună, *sir*. Cred c-o să fie prăpăd pe mare, și asta curând.

Era o sumbră involburare – întreruptă ici-colo de niște pete de culoarea fumului ce iese din lemnele ude – alcătuită din nori ce zburau înghesuiți unii peste alții în grămezi dintre cele mai stranii, închipuind în văzduh înălțimi care depășeau depărtarea dintre noi și cele mai adânci hăuri ale pământului, înălțimi de la care luna bezmetică părea să se azvârle, ca și cum, în mijlocul înfiorătoarei tulburări a legilor naturii, s-ar fi rătăcit și ar fi fost cuprinsă de spaime. Toată ziua bătuse vântul; și acuma se întetea, urlând nemaipomenit de tare. După un ceas, devenise și mai puternic; cerul era încă și mai înnorat, și vântul sufla strașnic.

Dar pe măsură ce se apropia noaptea, norii s-au îndesit și au acoperit tot cerul, care acum era foarte întunecat, iar vântul a început a bate tot mai aprig. A continuat să-și sporească viteza până ce cail abia-l mai puteau înfrunța. În mai multe rânduri, în bezna nopții (era pe la sfârșitul lui septembrie, când nopțile nu sunt scurte), cail înaintași se întorceau în loc sau se opreau brusc; și nu o dată am avut motive serioase de a ne teme că diligența va fi răsturnată de vânt. Rafale iuți de ploaie, ca niște averse de oțel, au premers furtunii; și de fiecare dată când găseam adăpost sub copaci sau lângă vreun zid ce bara calea vântului, opream bucuroși, pur și simplu pentru că era cu neputință să continuăm bătălia.

Când s-a crăpat de ziuă, a pornit a sufla tot mai aprig. Apucasem eu la Yarmouth o vreme când marinarii ziceau că vântul bubuia precum tunurile mari, dar ceva asemănător sau cât de cât apropiat nu pomenisem nicio dată. Am ajuns la Ipswich foarte târziu, deoarece, după primele zece mile de drum, nu înaintasem decât opintindu-ne și luptând la fiecare pas; și în piața orașului am găsit un pâlț de oameni care se sculară din pat în puterea nopții, de teamă ca nu cumva să se prăbușească hornurile peste ei. Câțiva dintre aceștia, apropiindu-se de curtea hanului, în timp ce se schimbau cail, ne-au povestit că foi grele de plumb fuseseră smulse de pe turnul înalt al unei biserici și azvârlite pe o uliță învecinată, împiedicând trecerea. Alții ne-au istorisit că țăranii veniți de prin satele megieșe văzuseră copaci uriași smulși din rădăcini și clăi întregi de fân împrăștiate peste drumuri și peste ogoare. Și furtuna nu slăbea deloc; dimpotrivă, vântul bătea și mai tare.

Pe măsură ce, luptând din greu, ne apropiam de mare, dincotro sufla vântul către uscat, puterea lui devenea tot mai înfricoșătoare. Cu mult înainte de a se întrezări marea, i-am simțit pe buze spuma și ne-a întâmpinat o burniță sărată. Apele mării se revărsaseră, acoperind pe distanțe de mile și mile smârcurile din jurul Yarmouthului; și fiecare pânză de apă și fiecare băltoacă se zbătea amarnic de mal, mici brizanți spărgându-se cu furie în calea noastră. Când am dat cu ochii de mare, valurile ce se ridicau în răstimpuri la orizont deasupra genunii clocotitoare păreau crâmpeie dintr-o praveliște cu tunuri și clădiri de pe un alt țărm. Și când, în cele din urmă, am ajuns în oraș, oamenii cu părul răvășit au ieșit în prag, minunându-se că diligența răzbise până acolo pe o noapte ca aceea.

Am tras la vechiul han și apoi m-am dus să văd marea, împleticindu-mă pe ulița plină de nisip și alge și improșcată cu spumă, temându-mă să nu-mi cadă în cap vreo țigă sau vreo cărămidă și ținându-mă, în colțurile mai expuse, de trecătorii ce-mi ieșeau în cale. Când m-am apropiat de plajă, am dat ochi nu numai cu toți pescarii, ci cu aproape jumătate din locuitorii orașului care, adăpostiți pe după case, așteptau; din când în când, câte unii înfruntau urgia, ca să arunce o privire spre larg, și când încercau să se întoarcă, umblând în zigzag, erau luați pe sus de vânt.

Alăturându-mă acestor grupuri, am dat peste femei care-și boceau soții plecați pe mare la pescuit de heringi sau stridii, având teme să creadă că pieriseră înainte ca să poată ajunge în siguranță. În mulțime se aflau pescari bătrâni, cu părul sur, care clătinău din cap, privind când la ape, când la cer, și mormăiau între ei; armatori foarte consternați și neliniștiți; copii ce se înghesuiau unii într-alții, uitându-se întrebători la oamenii mai vârstnici; chiar și vajnici marinari, care din locuri ferite, febrili și încordați, scrutau marea cu ochenele ca și cum ar fi pândit mișcările unui inamic.

Marea furioasă – când în mijlocul haosului aceuia al vântului orbitor, al firelor de nisip și al pietrelor ce zburau în toate părțile și în mijlocul acelor zgomote înfricoșătoare, găseam o clipă de răgaz s-o privesc – mă uluia. Talazuri cât zidul se apropiau rostogolindu-se, și după ce creșteau la nesfârșit, se prăvăleau, spărgându-se de țărm, de parcă ar fi vrut să înghită orașul. Resacul se năpustea spre larg, mugind răgușit, și parcă deschidea hrube adânci sub mal, urmărind să surpe pământul. Valuri cu coama albă năvăleau tunând și se spulberau înainte de a ajunge la țintă –

fiecare strop al lor păstrându-și parcă întregi furia și forța inițială – se precipitau să alcătuiască noi monștri. Dealurile ondulate se prefăceau în căi adânci, iar văile ondulate (deasupra cărora zbura uneori singuratică pasărea furtunii) se înălțau, devenind dealuri; masele de apă zgâlțâiau țărmul cu un zgomot infernal; formele abia închegate se avântau clocotitoare, căutând să-și schimbe înfățișarea și locul, alungind alte forme și mânându-le înainte; țărmul cel închipuit de la orizont, cu turnurile și clădirile sale, se ridica și se prăbușea; iar grămezile de nori întunecați, care coborâseră foarte jos, goneau deasupra creștetelor, celor de față; și mi se părea că sub ochii mei se produc prăpădul și prăbușirea întregii firi.

Negăsindu-l pe Ham printre cei atrași de această furtună de pomină – pentru că și în ziua de azi mai e socotită cea mai năprasnică din câte s-au abătut asupra acelor locuri – am pornit spre locuința lui. Era zăvorâtă; și când, după ce am bătut la ușă, nu mi-a răspuns nimeni, m-am dus, apucând pe ulițe dosnice și drumuri ferite, la șantierul unde lucra. Aici am aflat că plecase la Lowestoft, să efectuez niște reparații la care era nevoie de priceperea lui, și că avea să se înapoieze a doua zi de dimineață, devreme.

M-am întors la han; și până m-am spălat și m-am schimbat și am încercat să dorm, s-a făcut ceasul 5 după amiază. Nu trecuseră nici cinci minute de când coborâsem în cafenea și mă așezasem lângă cămin, când chelnerul care venise să ațâțe focul, vrând să intre în vorbă cu mine, mi-a spus că două corăbii, încărcate cu cărbuni, se scufundaseră, cu întregul echipaj, la câteva mile depărtare și că și alte câteva vase fuseseră văzute luptând cu furtuna în apropierea radei și făcând eforturi deznădăjduite de a se ține departe de țărm. „Milostivească-se Domnul de ele și de toți bieții marinari, a adăugat chelnerul, dacă o fi să mai avem încă o noapte asemenea celei trecute!“

Eram foarte deprimat; mă simțeam tare singur; și absența lui Ham mă neliniștea peste măsură. Evenimentele din urmă mă tulburaseră adânc, deși nu-mi dădeam seama cât de adânc, și mă zăpăcise vântul năprasnic pe care-l înfruntasem atâta vreme. Gândurile și amintirile mi-erău atât de învălmășite, încât nu mai aveam reprezentări clare despre timp și spațiu. De pildă, dacă aș fi ieșit în oraș, nu m-aș fi mirat, cred, să întâlnesc un cunoscut de care știam că trebuie să fie la Londra. În privința asta, dacă mă pot exprima astfel, conștiința mea manifesta o ciudată confuzie. Și totuși erau prezente toate reminiscentele pe care le trezeau, firește, locurile acelea; și acestea erau deosebit de vii și limpezi.

Fiind în această stare de spirit, s-a făcut pe loc, în mod involuntar, o legătură între tragicele vești împărțite de chelner și îngrijorarea pricinuită de absența lui Ham. Mi s-a strecurat în suflet temerea că Ham s-ar putea să se înapoieze de la Lowestoft pe mare și că s-ar putea îneca. Temerile mele au crescut în așa măsură, încât, înainte de a lua masa, m-am hotărât să mă mai duc o dată la șantier și să-l întreb pe patronul lui dacă i se părea cât de cât probabil ca Ham să încerce să se întoarcă pe mare. Fiind decis, în cazul când mi-ar da cel mai slab temei pentru o asemenea presupunere, să plec la Lowestoft, pentru a-l opri, înapoindu-ne împreună pe uscat.

Am spus în grabă ce să mi se pregătească pentru cină și iar am dat fuga la șantier. Am ajuns la timp, căci proprietarul, cu o lanternă în mână, tocmai zăvora poarta. A răs când i-am pus întrebarea și mi-a zis că nu aveam de ce să mă tem, fiindcă niciun om în toate mințile și nici chiar un smintit n-ar ieși pe mare pe asemenea furtună, și cu atât mai puțin Ham Peggotty, care era născut marinari.

Pătruns de acest adevăr de care-mi dădusem și eu atât de bine seama dinainte, încât, sincer spun, mi-a fost rușine să fac demersul pe care, neputându-mă stăpâni, totuși îl făcusem, m-am întors la han. Cu toate că părea de necrezut, am avut impresia că intensitatea furtunii era în creștere. Urletele și mugetele vântului, pârăitul și scârțăitul ușilor și ferestrelor, vâjăitul hornurilor, impresia că se clătina chiar casa în care mă adăposteam, bubuitul năprasnic al mării erau mai înfricoșătoare decât

dimineața. Pe deasupra, acum se lăsase și o beznă de nepătruns; o beznă care, adăugată furtunii, stârnea noi temeri, unele întemeiate, altele născocite.

N-am putut mânca. Nu-mi găseam astâmpăr și nu eram în stare să mă concentrez. Nu știu ce din mine, răspunzând furtunii de afară, îmi răscolea adâncurile memoriei și le răvășea. Și totuși, în vârtejul gândurilor care goneau nebunește, luându-se la întrecere cu marea turbată, furtuna și îngrijorarea mea în privința lui Ham rămâneau mereu pe primul plan.

Aproape că nu m-am atins de mâncare, în schimb am încercat să mă învioresc cu un pahar, două de vin. Zadarnic. Fără a înceta nicio clipă să-mi dau seama de urgia de afară și de locul în care mă aflam, am căzut într-o stare de somnolență lângă cămin. Dar amândouă aceste puncte de reper au fost puse în umbră de o spaimă nouă, imposibil de definit; și când m-am trezit – sau mai degrabă când m-am dezmeticit din letargia care mă pironise pe scaun – tremuram tot, cuprins de o spaimă fără obiect și de neînțeles.

M-am plimbat încoace și încolo, am încercat să citesc câte ceva dintr-un vechi dicționar geografic, am ascultat zgomotele înfricoșătoare ce se auzeau de afară; am privit chipurile, scenele și formele ce se înfiripau în vâpăile focului. În cele din urmă, tic-tacul monoton al imperturbabilei pendule din perete m-a iritat în așa hal, încât m-am hotărât să mă duc la culcare.

Firește că, pe o noapte ca aceea, mi-a mai venit inima la loc când am auzit că dintre slugile hanului câteva se înțeleseseră să stea de strajă până în zori. M-am culcat peste măsură de obosit și năuc; dar de îndată ce m-am întins pe pat, toate aceste senzații au dispărut ca prin minune și am rămas pe deplin treaz, cu toate simțurile încordate.

Ceasuri întregi am zăcut, ascultând vântul și marea, închipuindu-mi ba că aud strigăte dinspre larg, ba că aud bubuituri de tun, ba zgomote produse de prăbușirea unor case în oraș. De câteva ori m-am sculat de m-am uitat afară, dar n-am văzut nimic altceva decât, reflectate de geamuri, pâlpâirile slabe ale lumânării, pe care o lăsasem aprinsă, sau propriul meu chip, ce mă privea din beznă cu o căutătură rătăcită.

În cele din urmă, neliniștea mea devenind insuportabilă, m-am îmbrăcat în mare grabă și am coborât. În bucătăria încăpătoare, unde am întrezărit bucăți întregi de slănină și funii de ceapă atârinate de grinzi, i-am găsit pe cei ce rămăseseră de veghe adunați laolaltă, șezând în poziții diferite în jurul unei mese care dinadins fusese trasă de lângă hornul cel mare și mutată în dreptul ușii. O fetișcană drăguță, care-și astupase urechile cu șorțul și-și ținea privirile ațintite asupra ușii, a dat un țipăt când m-a văzut, crezând că eram un strigoi; dar ceilalți, având mai mult sânge rece, s-au bucurat că li se mai adăuga cineva. Unul dintre ei, referindu-se la cele discutate până atunci, m-a întrebat de credeam că sufletele marinarilor de pe corăbiile încărcate cu cărbuni, care se scufundaseră, vor fi rătăcind prin furtună.

Am stat cu ei vreo două ceasuri, cred. Într-un rând am deschis poarta curții și am aruncat o privire pe ulița pustie. Nisip, alge și stropi de spumă zburau prin văzduh; și n-am izbutit să închid la loc poarta și s-o proptesc împotriva vântului decât după ce am cerut ajutor.

Când într-un târziu, m-am întors în odaia-mi singuratică, am găsit-o cufundată în beznă; dar eram obosit acum, și îndată ce m-am culcat, am căzut – ca din vârful unui turn în fundul unei prăpăstii – într-un somn adânc. Am impresia că multă vreme, deși visam că mă aflam altundeva și că luam parte la tot felul de peripeții, se făcea că vântul sufla neîncetat. În cele din urmă am pierdut și această ultimă legătură cu realitatea și am visat că mă aflam, împreună cu doi prieteni scumpi – cine erau acești doi prieteni nu știu –, la asediul unui oraș, în mijlocul unei puternice canonade.

Bubuitul tunurilor fiind asurzitor și neîntrerupt, n-am putut auzi ceva ce țineam foarte mult să aud, și până la urmă, făcând o sforțare mai mare, m-am trezit. Era ziua-n amiaza mare – trebuie să fi fost ceasurile 8 sau 9; în locul bateriilor mugea

furtuna și cineva bătea și striga la ușă.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat.

— O corabie care se scufundă! Aici, aproape!

Am sărit din pat și am întrebat de ce vas era vorba.

— Un *schooner* din Spania sau din Portugalia, cu o încărcătură de fructe și de vin. Grăbiți-vă, *sir*, dacă vreți să-l vedeți! Pe plajă, oamenii spun c-are să se sfărâme dintr-o clipă în alta.

Glasul, s-a depărtat, strigând pe scări, iar eu m-am îmbrăcat cât de repede am putut și am dat buzna pe ulițe.

Am văzut un mare număr de oameni, care toți alergau în aceeași direcție, către plajă. Am alergat și eu într-acolo, întrecându-i pe unii, și foarte curând m-am trezit în fața mării furioase.

Între timp, vântul se potolise puțin, nu mai mult decât ar fi scăzut canonada din vis dacă din gutele de tunuri care bubuiau ar fi amuțit vreo jumătate de duzină. Dar marea, răscolită de furtuna care bănuise toată noaptea, părea mult mai înspăimântătoare decât o văzusem în ajun. Părea *umflată* sub toate aspectele; și înălțimea la care se ridicau brizanții, săltând care de care mai sus, prăvălindu-se unii peste alții și rostogolindu-se pe plajă în șiruri nesfârșite, era cu adevărat înfricoșătoare.

Atâta am fost de buimăcit de zgomotul asurzitor făcut de vânt și de valuri, de forfota mulțimii și de zăpăceala de nedescris, de efortul supraomenesc de a mă ține în picioare, în pofida furtunii, încât, când m-am uitat în larg. Să văd și eu corabia ce se scufunda, n-am văzut altceva decât coamele înspumate ale talazurilor. Un pescar îmbrăcat sumar, care stătea lângă mine, mi-a arătat cu brațul gol către stânga (pe braț avea un tatuaj reprezentând o săgeată ațintită în aceeași direcție). Și atunci, o, Doamne-Dumnezeule mare, deodată am văzut-o foarte aproape.

Unul dintre catarge se frânsese la vreo șase sau opt picioare deasupra punții și atârna peste bord într-un vălmășag de vele, de straiuri, sarturi și scote; și în timp ce *schooner*-ul se zbătea pradă tangajului și ruliului – fără nicio clipă de răgaz și cu neînchipuită violență – această masă de sfărâmături izbea în bordaj de parcă ar fi vrut să-l spargă. Cei de pe corabie tocmai făceau eforturi să taie și să se descotorosească de această parte a epavei, căci atunci când, prinsă de curent, corabia s-a întors cu bordul spre noi, am văzut limpede echipajul lucrând cu topoare, în special un bărbat vânjos, cu păr lung, inelat, care se distingea de ceilalți. Dar în clipa aceea, de pe țărm, peste urletele vântului și mugetul mării, s-a înălțat un țipăt sfâșietor; năpustindu-se peste epava ce juca pe valuri, un talaz uriaș a măturat oameni, ghiuri, vergi, scânduri, parapet, o sumedenie de asemenea jucării, în abisul clocotitor.

Al doilea catarg, în jurul căruia fluturau zdrențele unei vele sfâșiate de o puzderie de parâme rupte și încâlcite, mai rezista. Același pescar mi-a spus acum la ureche, cu glas răgușit, că *schooner*-ul, după ce se izbise de fund o dată, se redresase și acum se izbea de el a doua oară. A adăugat, cred, că foarte probabil vasul avea să se rupă în două de la mijloc, și, firește, am împărtășit această părere, căci tangajul și ruliul erau atâta de cumplite, încât niciun lucru făcut de mână omenească nu le-ar fi putut rezista vreme îndelungată. În timp ce-mi vorbea, pe plajă a izbucnit un nou strigăt de jale; epava se ridicase din adânc, cu patru oameni agățați de grementul catargului rămas în picioare; și între ei, în frunte, se afla bărbatul vânjos, cu păr lung, inelat.

Pe bord era un clopot; și clopotul bătea, în timp ce nava se zvârcolea de pe o parte pe alta și se avânta ca o făptură turbată de deznădejde, fie lăsându-ne să-i vedem puntea în toată întinderea ei, când se culca pe o coastă cu fața către țărm, fie arătându-și numai chila, când cu un salt bezmetic apuca spre larg; și dangătul, care vestea sfârșitul acelor nenorociți, ajungea până la noi purtat de vânt. Din nou nava a dispărut, acoperită de valuri, și din nou a ieșit la suprafață. Doi oameni fuseseră înghițiți de mare. Pe țărm încordarea a crescut. Bărbații gemeau, frângându-și inimile;

femeile țipau și-și întorceau privirile. Unii alergau înnebuniți în sus și în jos pe plajă, strigând după ajutor, cu toate că era cu neputință să fie ajutați. M-am pomenit și eu în rândul acestora, rugându-mă cu înfocare de câțiva pescari pe care îi cunoșteam că nu-i lase să piară sub ochii noștri pe cei doi nenorociți.

Gesticulând cu înfierbântare, tocmai izbutiseră să-mi explice – cum, nu știu, pentru că puținul ce-l puteam auzi nu eram în stare să-l înțeleg – că mai-nainte cu o oră, un echipaj îndrăzneț se străduise să iasă cu barca de salvare, dar că totul fusese zadarnic, și că întrucât nimeni nu era smintit să încerce a duce înot un odgon spre a stabili o legătură între epavă și țârm, nu mai era nimic de făcut; când, deodată, am băgat de seamă că mulțimea adunată pe plajă a căzut pradă unei noi emoții și că se da în lături, și l-am văzut pe Ham croindu-și drum spre țârm.

Am alergat în întâmpinarea lui – pe cât îmi aduc aminte – ca să-mi reînnoiesc cererea de ajutor. Dar, deși năucit de spectacolul acela nemaivăzut și înfiorător, hotărârea ce se citea pe fața lui și privirea care o arunca spre larg – aceeași privire pe care o avusese și în dimineața aceea după ce fugise Emily și pe care n-o putusem uita – m-au trezit și m-au făcut să-mi dau seama de primejdie. L-am apucat cu amândouă brațele și i-am implorat pe oamenii cu care tocmai vorbisem să nu-i dea ascultare, să nu se facă vinovați de o crimă, să nu-l lase să se depărteze de țârm!

Un nou țipăt de groază a izbucnit pe plajă; uitându-mă la epavă, am văzut cum vela, sfâșiată, după ce, lovindu-l de mai multe ori crâncen, l-a doborât pe omul aflat la baza catargului, s-a înfășurat triumfătoare în jurul bărbatului vânjos, rămas singur pe catarg.

După această scenă și împotriva hotărârii lui Ham, împietrit în deznădejdea lui, deprins să-i domine pe cei mai mulți dintre cei de față, mi-am dat seama că vorbesc în vânt.

— *Mas'r Davy*, mi-a spus strângându-mi voios amândouă mâinile. De mi s-or fi sfârșit zilele, s-au sfârșit, și pace! Iar de nu, am s-aștept! Dumnezeu să vă binecuvânteze și să-i binecuvânteze pe toți! Prieteni, fiți gata! Am pornit.

Am fost îndepărtat, nu fără menajamente, și imobilizat într-un loc unde oamenii mi-au spus, ceea ce abia am înțeles, că dansul era hotărât să încerce, cu sau fără ajutor, și că stând prea aproape, aș stânjeni măsurile de siguranță, tulburându-i pe aceia în sarcina cărora cădeau. Nu știu nici ce le-am răspuns, nici ce mi-au replicat; dar am văzut forfotă pe plajă și oameni alergând cu niște saule ce le desfășurau de pe un cabestan ce se afla mai încolo și pătrunzând în mijlocul pâlcului de oameni care-l ascundeau de vederea mea. Apoi l-am văzut singur, în bluză și pantaloni marinărești: cu o saulă în mână sau înfășurată la încheietură și cu o alta în jurul taliei, și câțiva oameni, dintre cei mai destoinici, aflați la oarecare distanță, apucând un capăt al saulei pe care dansul o întindea la picioarele sale pe țârm.

Așa nepriceput cum eram, mi-am dat seama că epava stătea să se rupă. Am văzut cum se despica în două și am înțeles că acum viața celui care se ținea de catarg atârna de un fir de păr. Totuși, nu se lăsa. Purta pe cap o beretă roșie, ciudată – nu ca beretele marinărești, ci de o culoare mai caldă; și în timp ce ultimele câteva scânduri care-l despărteau de piere crăpau, săltând și zvâcnind, iar clopotul suna prevestitor pentru mort, l-am văzut cu toții cum o flutura în aer. Și când l-am văzut repetând gestul am crezut că-mi pierd mințile, fiindcă mi-a trezit o veche amintire despre un prieten care mi-a fost drag cândva.

Singur, urmărit de toți în tăcere și cu răsuflarea tăiată și având în față furtuna, Ham a scrutat marea, până ce în momentul când întoarcerea calului care se izbise de țârm a produs un resac uriaș, le-a aruncat o privire celor care țineau saula cu care era legat, și în aceeași clipă s-a aruncat în apă, începând lupta cu vârtoarea; ba se înălța cu dealurile, ba se prăbușea cu văile, acoperit de spume; apoi curentul a început să-l târască înapoi către uscat. Atunci s-au apucat să-l tragă de zor.

Era rănit. De unde stăteam, am văzut că fața-i era însângerată; dar lui nici că-i

păsa. Mi s-a părut că le-a dat în grabă instrucțiuni celor din jur să-l lase mai slobod – sau cel puțin așa am presupus eu, judecând după gesturile lui – și s-a avântat din nou.

De astă dată a înaintat către epavă ba înălțându-se cu dealurile, ba prăbușindu-se cu văile, acoperit de spuma clocotitoare, târât când înspre țârm, când înspre epavă, luptând din greu, vitejește. Depărtarea era o nimica toată, dar trebuia să lupte pe viață și pe moarte cu marea și cu vântul. În cele din urmă s-a apropiat. A ajuns atât de aproape, încât nu mai avea de făcut decât o singură mișcare energetică și s-ar fi putut agăța de ea... în clipa aceea un munte de apă verde, care se năpustea către țârm, venind dindărătul epavei, a făcut un salt fantastic peste ea, și epava a dispărut.

Alergând către locul unde-l trăgeau la mal, am văzut jucând pe ape câteva așchii de lemn ca și cum nu s-ar fi spart decât o balercuță. Pe fețele tuturor se citea consternarea. L-au tras până la picioarele mele – în nesimțire – fără viață. L-au transportat în casa cea mai apropiată; și cum, de astă dată, nu m-a mai împiedicat nimeni, am rămas lângă el, ajutându-le în timp ce încercau toate mijloacele pentru a-l readuce la viață; fusese însă lovit mortal de valul acela uriaș, și inima-i mărinimoasă încetase pentru totdeauna să mai bată.

Când, după ce s-a făcut tot ce era cu putință și a pierit orice nădejde, am dat să mă așez lângă pat, ca să-l veghez, un pescar care mă cunoștea de pe vremea când și eu și Emily eram copii m-a chemat în șoaptă la ușă.

— *Sir*, mi-a zis, în timp ce lacrimile îi curgeau pe fața bătută de vânt, care, ca și buzele-i tremurânde, era palidă, cenușie, vă rog să veniți puțin cu mine.

În căutătura lui am regăsit vechea amintire de curând trezită. Cutremurat, l-am întrebat, rezemându-mă de brațul ce mi-l oferise ca să mă susțină:

— Au scos cumva valurile vreun cadavru la mal?

Mi-a zis:

— Da.

— Al unui cunoscut?

Nu mi-a răspuns.

Dar m-a condus pe țârm. Și pe porțiunea unde cândva Emily și cu mine, doi copii, obișnuiam să culegem scoici – pe porțiunea unde zăceau împrăștiate de vânt rămășițele vechiului barcaz sfărâmat de furtună noaptea trecută, în mijlocul ruinelor căminului pe care-l necinstise l-am văzut, zăcând cu capul pe braț, așa cum adesea îl văzusem dormind la școală.

CAPITOLUL LVI

RANA NOUĂ ȘI CEA VECHE

Nu era nevoie, o, Steerforth, să-mi spui, când am vorbit ultima oară, în ceasul care, pentru nimic în lume, n-aș fi crezut că va fi al despărțirii noastre pentru eternitate, nu era nevoie să-mi spui: „Adu-ți aminte de părțile mele bune!“ Așa făcusem întotdeauna; și oare aș fi putut face altfel acum, în fața acestei priveliști?

Au adus o targă, pe care l-au așezat și l-au acoperit cu un prapur. L-au ridicat și l-au purtat către casele din apropiere. Toți cei care duceau targa îl cunoșteau, ieșiseră cu el în larg, îl văzuseră vesel și cutezător. Au trecut cu el prin larva năprasnică – un pâlc tăcut în mijlocul tumultului; și l-au dus către căsuța în care Moartea deja intrase.

Dar când au lăsat jos targa în prag, s-au uitat unul la altul, apoi la mine și și-au vorbit în șoaptă. Știam de ce. Li se părea c-ar fi nepotrivit să-l așeze în liniștea aceleiași încăperi.

Am mers mai departe și ne-am lăsat povara la han. Îndată ce mi-am putut aduna gândurile, am trimis să-l cheme pe Joram și l-am rugat să găsească un vehicul care să-l transporte la Londra chiar în noaptea aceea. Știam că această sarcină precum și neplăcuta datorie de a o pregăti pe maică-sa să-l primească nu le puteam îndeplini decât eu; și doream să le îndeplinesc în chipul cel mai conștiincios cu putință.

Am hotărât să călătoresc noaptea, pentru ca plecarea mea din oraș să stârnească mai puțină curiozitate. Dar deși, când am ieșit cu careta din curte, urmat de ceea ce aveam în pază, era aproape miezul nopții, am găsit o mulțime de oameni care așteptau. Din loc în loc, în oraș și chiar o bucată de drum afară pe șosea am mai văzut și alți oameni așteptând; în cele din urmă, însă, am rămas singur cu noaptea posomorâtă, cu priveliștea pustie și cu cenușa prieteniei din prima tinerețe.

Am ajuns la Highgate pe la prânz, pe o frumoasă zi de toamnă, când pământul răspânda mireasma frunzelor căzute, iar prin frunzișul galben, roșu, cafeniu, destul de bogat, care mai înveșmânta copacii, lucea soarele. Ultima milă am străbătut-o pe jos, gândindu-mă la ceea ce aveam de făcut; vehiculul, care mă însoțise tot timpul nopții, îl lăsasem în urmă, să aștepte dispoziția de a continua drumul.

Când am ajuns, am găsit casa neschimbată. Jaluzelele erau trase, niciun semn de viață în trista curte pavată cu piatră, unde aceeași alee acoperită ducea spre ușa de mult nefolosită. Vântul încetase aproape cu totul și nu se simțea nicio adiere.

La început n-am avut curajul să sun la poartă; și după ce am sunat, mi s-a părut că sunetul clopoțelului vestea esența mesajului ce-l aduceam. Slujnica cea mică a ieșit cu cheia în mână; și uitându-se foarte grav la mine, în timp ce deschidea poarta, mi-a spus:

— Vă rog să mă iertați, *sir*. Sunteți cumva bolnav?

— Am trecut prin multe încercări și sunt ostenit.

— S-a întâmplat ceva, *sir*?... *Mister James*?...

— Ssst! i-am zis. Da, s-a întâmplat ceva și trebuie să-i dau de știre lui *missis Steerforth*. E acasă?

Mi-a răspuns, îngrijorată, că stăpâna ieșea foarte rar chiar și cu trăsura; că stătea mai mult în odaia ei; că nu primea pe nimeni, dar că pe mine mă va primi. Stăpâna se afla sus, mi-a zis, și *miss Dartle* era cu ea. Ce să-i spună din partea mea?

După ce i-am atras atenția să-și țină firea și să se mărginească să predea cartea mea de vizită spunându-i că așteptam, am luat loc în salon (unde ajunseserăm între timp), până la întoarcerea ei. Nu mai avea aerul îmbietor de altădată, și jaluzelele erau pe jumătate trase. Harpa nu mai fusese atinsă de multă, multă vreme. Portretul care-l reprezenta ca băiat atârna la locul lui. Scrinul în care maică-sa îi păstra scrisorile se afla la locul lui. M-am întrebat dacă le mai recitea vreodată; dacă le va mai reciti vreodată!

Domnea o asemenea liniște, încât am auzit pașii ușori ai slujnicei pe scară. Când s-a întors, mi-a spus că *missis Steerforth*, fiind bolnavă, nu putea coborî, dar că m-ar primi bucuroasă dacă aș binevoi să poftesc în odaia ei. Peste câteva secunde mă aflam în fața ei.

Era în odaia lui; nu în a ei. Mi-am dat seama, firește, că se mutase acolo ca să-i păstreze mai bine amintirea; și că din același motiv lăsase neatins numeroasele mărturii ale vechilor lui îndeletniciri și distracții, de care era înconjurată. De cum am intrat, mi-a spus, însă, cu glas stins, că se mutase aici pentru că odaia ei era nepotrivită cu infirmitatea de care suferea; dar ținuta-i mândră înlătura orice îndoială.

Lângă jilțul ei stătea, ca de obicei, *Rosa Dartle*. Din prima clipă când ochii ei negri s-au oprit asupra mea, am înțeles că ghicise că aduceam vești proaste. Pe loc, cicatricea a devenit vizibilă. S-a dat cu un pas înapoi, pentru ca *missis Steerforth* să nu-i poată vedea fața, și m-a cercetat cu privirea aceea pătrunzătoare care nu șovăia și nu tresărea niciodată.

— Îmi pare rău să văd că sunteți în doliu, *sir*, mi-a spus *missis Steerforth*.

— Am rămas văduv, din nefericire, i-am zis.

— Sunteți încă prea tânăr pentru o pierdere atât de grea, mi-a răspuns. Sunt foarte îndurerată. Sunt foarte îndurerată. Sper că Timpul are să vă aline durerile.

— Sper că Timpul, i-am zis privind-o în ochi, ne va alina tuturor durerile. Trebuie, stimată *missis* Steerforth, să fim pătrunși cu toții de această credință în ceasul de grea încercare.

Tonul meu grav și lacrimile ce-mi umeziseră ochii au alarmat-o. Brusca, gândurile ei parcă s-au oprit și și-au schimbat cursul.

Am încercat să-mi controlez glasul și să-i rostesc numele încet, dar a tremurat. Dânsa l-a repetat în șoaptă, de două sau trei ori. Apoi, silindu-se să-și păstreze calmul, m-a întrebat:

— Fiul meu e bolnav?

— Foarte bolnav.

— L-ați văzut?

— Da.

— V-ați împăcat?

Nu-i puteam spune nici da, nici nu. Și-a întors ușor capul către locul unde adineauri se mai aflase Rosa Dartle, și în clipa aceea, din vârful buzelor, i-am spus Rosei: „A murit!”

Ca s-o împiedic pe *missis* Steerforth să se uite la Rosa Dartle și să citească limpede pe fața ei ceea ce încă nu era pregătită să afle, m-am grăbit să-i întâmpin privirea; dar am apucat să văd că Rosa Dartle și-a ridicat brațele spre cer, cu vehemența groazei și a deznădejdiei, și apoi și-a acoperit fața cu mâinile.

Frumoasa *missis* Steerforth – care semăna atât de mult, o, atât de mult cu fiul ei – s-a uitat la mine cu o privire fixă și și-a dus mâna la frunte. Am rugat-o să fie calmă și să se pregătească pentru vestea pe care trebuia să i-o dau; ar fi trebuit mai degrabă s-o implor să plângă, căci stătea ca o stană de piatră.

— Ultima oară când am fost aici, am bolborosit, *miss* Dartle mi-a spus că vântura mările. Acum două nopți a fost o furtună groaznică pe mare. Dacă, așa cum mi s-a spus, în noaptea aceea s-a aflat într-adevăr pe mare, în apropierea unei coaste primejdioase, și dacă vasul care a fost văzut era chiar vasul care...

— Rosa...! a șoptit *missis* Steerforth. Apropie-te!

S-a apropiat, dar fără nicio umbră de compătimire și fără niciun menajament. Când privirea i s-a încrucișat cu aceea a mamei lui Steerforth, ochii îi străluceau ca două vâpăi și a izbucnit într-un râs înfiorător.

— Ei, smintito, asta-ți satisface mândria? Acum greșeala ce a săvârșit-o față de tine... a ispășit-o cu viața lui! M-auzi? Cu viața lui!

Missis Steerforth, lăsându-se țepănă pe speteaza jilțului, s-a holbat la ea gemând, fără niciun cuvânt.

— Vai! a strigat Rosa Dartle. Bătându-se pătimaș cu pumnii în piept. Ia te uită la mine! Geme și suspină și te uită la mine! Uită-te-aici! și rostind aceste cuvinte, s-a lovit peste cicatrice. Asta-i isprava fiului tău, care acum e mort!

Gemetele pe care din când în când le scotea mama lui m-au mișcat până în adâncul inimii. Erau mereu aceleași. Mereu nearticulate, înăbușite, urmate de o neputincioasă clătinare a capului, fără să i se citească însă vreo schimbare pe față. Țâșnind mereu din gura-i crispată printre dinții ei strânși, ca și cum fălcile i-ar fi fost încleștate și fața încremenită de durere.

— Îți mai aduci aminte când a făcut isprava asta? a urmat *miss* Dartle. Îți mai aduci aminte când, pentru că ți-a moștenit firea și i-ai încurajat trufia și pornirile, a făcut isprava asta și m-a desfigurat pe viață? Poftim, uită-te la mine, voi purta până la moarte semnul intensei sale antipatii, și jelește și suspină că l-ai crescut așa!

— *Miss* Dartle, am implorat-o, pentru numele lui Dumnezeu...

— *Vreau* să vorbesc! m-a repezit, fulgerându-mă cu o privire. Dumneata să taci!

Uită-te la mine, îți spun, mamă trufașă a unui fiu trufaș și fățarnic! Jelește acum pentru creșterea pe care i-ai dat-o, jelește pentru că l-ai stricat, geme pentru că l-ai pierdut, jelește pentru că l-am pierdut și eu!

Și-a încheștat pumnul, și întreaga-i făptură, mititică, ofilită, a început să tremure, ca și cum patima ar fi ucis-o cu încetul.

— TU să te plângi de încăpățănarea lui! a izbucnit. TU să te simți jignită de firea lui orgolioasă! TU, care de când ai încărunțit, ai opus acestor două cusururi însușirile din care se trag și pe care i le-ai dat de la naștere! TU, care din leagăn l-ai crescut să fie ceea ce a fost și ai stropșit ceea ce ar fi trebuit să fie! Ești răsplătită *acum* pentru atâția ani de trudă?

— Vai, *miss Dartle*, rușine! Ce cruzime!

— Ți-am mai spus că *vreau* să-i vorbesc! mi-a răspuns răstit. Și nicio putere din lume n-are să mă oprească s-o fac atât cât sunt aici! Am tăcut atâția ani și să nu vorbesc acum? L-am iubit mai mult decât l-ai iubit tu vreodată! a urmat, întorcându-se întărâtată către *missis Steerforth*. L-aș fi putut iubi fără a-i cere nimic în schimb! De i-aș fi fost soție, pentru un singur cuvânt de dragoste într-un an, i-aș fi satisfăcut toate gusturile și toate capriciile, ca o sclavă. Da, i-aș fi fost ca o sclavă. Cine o știe mai bine decât mine? Ai fost pretențioasă, mândră, cicălitoare, egoistă. Eu l-aș fi înconjurat cu o dragoste generoasă, devotată și aș fi călcat în picioare meschinele tale văicăreli!

Văpăi îi ieșeau din ochi și bătea cu piciorul, ca și cum într-adevăr le-ar fi călcat.

— Uită-te-aici! a urmat ea, lovindu-se din nou peste cicatrice cu o mână necruțătoare. Când a fost în stare să-și dea seama de ce a făcut, s-a căit! Știam să-i cânt, și să-i vorbesc, și să-i arăt căldura pe care o simțeam pentru tot ce făcea, și să-mi însușesc cu multă osteneală cunoștințele ce-l interesau mai mult; și-l atrăgeam. Când era sincer și cinstit, *mă* iubea. Da, *mă* iubea! De câte ori, după ce te expedia cu un cuvânt disprețuitor, nu m-a strâns cu dragoste la pieptul lui!

În furia-i oarbă – căci oarbă era – a rostit aceste cuvinte cu o mândrie șfichiuitoare, și totuși însuflețită de o amintire în care a răbufnit pentru o clipă focul mocnit al unor sentimente mai duioase.

— Am ajuns o biată păpușă în mâinile lui – trebuia să mă aștept la asta, dar m-a vrăjit cu felul lui copilăros de a-mi face curte – am ajuns o jucărie pentru clipele de zăbavă, pe care putea s-o lase și s-o ia când voia, după toanele lui. Când obosea, mă simțeam și eu obosită. Și când s-a plictisit de mine, n-am încercat să-l recuceresc, așa cum n-aș fi acceptat niciodată să mă ia de soție silit de alții. Ne-am despărțit fără o vorbă. Poate că ai băgat de seamă și te-ai bucurat. De atunci n-am mai fost pentru voi doi decât o mobilă veche; v-ați purtat cu mine ca și cum n-aș fi avut nici urechi, nici ochi, nici sentimente, nici amintiri. Jelești acum? Poți să jelești pentru ce ai făcut din el; nu pentru dragostea pe care i-ai purtat-o! Ți-am mai spus c-a fost o vreme când l-am iubit mult, mai mult decât l-ai iubit tu vreodată!

Înfrunța cu ochii ei scânteietori, plini de mânie, privirea fixă și chipul crispat al lui *missis Steerforth*, și când gemetele s-au repetat, a rămas la fel de neînduplecată ca în fața unui tablou.

— *Miss Dartle*, i-am spus, dacă vă e inima atât de împietrită încât nu mai simțiți nimic în fața durerii unei mame...

— Dar pentru durerea mea oare cine simte ceva? mi-a răspuns tăios. A cules ce a semănat. Las-o să gemă văzând rodul ce l-a cules!

— Dar dacă greșelile lui... am început eu.

— Greșeli? a strigat izbucnind în lacrimi pătimășe. Cine îndrăznește să-l calomnieze? Inima lui prețuia mai mult decât milioanele de prieteni până la care se cobora!

— Nimeni nu l-a putut iubi mai mult decât mine, nimeni nu-i poate purta o amintire mai pioasă, i-am răspuns. Voiam să vă spun că dacă nu vă e milă de mama

lui, sau dacă greșelile lui... față de care ați fost aspră...

— Asta-i o minciună! a strigat ea, smulgându-și părul cel negru. Eu una l-am iubit!

— ... dacă, într-un ceas ca acesta, nu-i puteți uita greșelile, am urmat, uitați-vă la ființa asta ca și cum ați vedea-o pentru întâia oară și dați-i o mână de ajutor!

Tot timpul, *missis* Steerforth a rămas neschimbată, inalterabilă; neclintită, țeapănă, cu privirea fixă; scoțând din când în când un geamăt surd, cu aceeași clătinare deznădăjduită a capului; dar fără a da niciun alt semn de viață. Subit, *miss* Dartle s-a aruncat în genunchi la picioarele ei și a început să-i desfacă rochia.

— Afurisit să fii! mi-a zis, uitându-se la mine cu o expresie de mânie și de durere în privire. A fost un ceas rău când ai pus piciorul în casa asta! Afurisit să fii! Pleacă!

După ce am ieșit din odaie, m-am întors precipitat să sun, ca să chem slugile. *Miss* Dartle, stând mai departe în genunchi, o strângea în brațe pe ființa împietrită, și plângea amarnic, sărutând-o, strigând-o și legănând-o la piept ca pe un copil, încercând prin orice mijloc să-i trezească la viață simțurile amorțite. Nemaifiindu-mi frică s-o las singură cu ea, am părăsit odaia; am dat de știre întregului personal și am plecat.

Ceva mai târziu m-am întors și l-am depus în odaia mamei sale. Dânsa, mi s-a spus, era în aceeași stare; *miss* Dartle n-o părăsea nicio clipă; fuseseră chemați doctori și se încercaseră fel de fel de leacuri; dar dânsa stătea ca o stană de piatră, scoțând numai, din când în când, un geamăt surd. Am străbătut casa cernită și am acoperit ferestrele. Ferestrele din odaia unde zăcea el le-am lăsat la urmă. I-am luat mâna ca de plumb și am dus-o la inimă; și lumea întreagă mi s-a părut moarte și tăcere, întreruptă numai de gemetele mamei sale.

CAPITOLUL LVII

EMIGRANȚII

Înainte de a mă lăsa pradă emoțiilor pricinuite de aceste nenorociri, mai aveam un lucru de făcut. Trebuia să ascund față de cei care plecau tot ce se întâmplase și să-i las să pornească în lunga lor călătorie fără să știe nimic. Și pentru aceasta n-aveam timp de pierdut.

Chiar în seara aceea l-am luat deoparte pe *mister* Micawber și i-am destăinuit totul, incredințându-i misiunea să vegheze ca *mister* Peggotty să nu afle de recenta tragedie. Plin de zel, a luat asupra sa această sarcină și s-a angajat să dosească orice ziar prin care, în lipsa unor asemenea măsuri de prevedere, știrea ar putea să-i parvină.

— N-are să ajungă până la el, *sir*, decât peste cadavrul meu! mi-a zis *mister* Micawber, lovindu-se cu pumnul în piept.

Trebuie să spun că, în dorința de a se adapta cerințelor noii sale situații, *mister* Micawber luase un aer de aventurier îndrăzneț, nu cu desăvârșire lipsit de principii, dar neînfricat și dinamic. Ai fi putut crede că era un fiu al pădurilor sălbatice, de mult deprins să trăiască în afara hotarelor lumii civilizate, care se pregătea să se înapoieze pe meleagurile de baștină.

Printre altele, își cumpăraseră un costum de pânză impermeabilă și o pălărie de pai cu calota foarte joasă, impregnată cu smoală. În această ținută, cu o lunetă sub braț, aruncând câte o privire spre cer, ca să se încredințeze dacă nu cumva se vestește vreme rea, avea o înfățișare de lup-de-mare chiar alături de *mister* Peggotty. Întreaga lui familie era, ca să spun așa, gata de luptă *Missis* Micawber purta o bonetă foarte simplă, strânsă și legată sub bărbie; și era înfoclită (cum mă înfoclitise mătușa în ziua când m-a primit în casa ei) într-un șal strașnic înnodat la spate în dreptul taliei. *Miss* Micawber era echipată în același fel, gata să înfrunte orice vreme; și nu purta nimic de

prisos. *Mister* Micawber, într-un tricou Guernsey și pantaloni largi, marinărești, dintr-o stofă nemaivăzut de păroasă, era aproape de nerecunoscut, iar copiii cei mici, împachetați cu grijă, în materiale impermeabile, arătau ca niște cârnați. Atât *mister* Micawber, cât și fiul său mai mare, cu mânecile puțin suflecate, păreau oricând gata să dea o mână de ajutor la orice treabă, „să iasă la atac” sau să strige: „Hei-rup!”

Traddles și cu mine așa i-am găsit pe inserate, adunați pe treptele de lemn ale debarcaderului cunoscut pe atunci sub numele de Hungerford Stairs, privind cum se depărta barca în care fusese încărcată o parte din avutul lor. Îi povestisem lui Traddles cumplita nenorocire, și acesta s-a arătat puternic zguduit; nu încăpea îndoială că va ști să păstreze secretul și venise cu mine să mă ajute să-mi fac această ultimă datorie. Cu acest prilej l-am luat deoparte pe *mister* Micawber și am obținut de la el promisiunea amintită.

Familia Micawber trăsesse la un han mic, murdar și dărăpănat, care pe vremea aceea se afla chiar lângă Hungerford Stairs, și ale cărui încăperi cu balcoane de lemn ieșite în afară dădeau spre fluviu. În calitatea lor de emigranți, membrii familiei stărneau oarecare interes în vecinătate, și în jurul lor se strânseseră atâția curioși, încât am fost bucuroși să ne retragem în odaia lor. Era una din camerele acelea cu balcon de lemn de la etaj sub care se ridicau apele fluxului. Le-am găsit acolo și pe mătușa și pe Agnes, care coseau niște cuverturi destinate copiilor. Peggotty, tăcută, cu vechea ei cutie de lucru, cu iardul și cu mukul de lumânare, care înfruntaseră atâtea vicisitudini, le dădea și ea o mână de ajutor.

Mi-a venit destul de greu să răspund la întrebările ce mi le-a pus; dar încă și mai greu mi-a venit să-i spun la ureche lui *mister* Peggotty, când a fost adus la *mister* Micawber, că predasem scrisoarea și că totul era în regulă. Mi-am făcut însă datoria față de amândoi și i-am făcut fericiți. Dacă mi se putea citi pe față ce aveam în suflet, desigur că nenorocirile de care fusesem încercat în ultima vreme constituiau o explicație suficientă.

— Și, mă rog, *mister* Micawber, când ridică corabia ancora? a întrebat mătușa.

Mister Micawber, socotind necesară o pregătire treptată, ca s-o menajeze pe mătușa-mea sau pe *missis* Micawber, a răspuns că avea să ridice ancora mai curând decât își închipuise ieri.

— Presupun că echipajul bărcii v-a adus această știre, nu-i așa?

— Chiar așa e, *ma'am*.

— Da? i-a zis mătușa. Așadar, ridică ancora...

— Am fost înștiințat că mâine dimineată înainte de ora 7 trebuie să ne aflăm neapărat pe bord.

— Zău! a exclamat mătușa cam iute. Ce părere aveți, *mister* Peggotty, este cu putință?

— Da, *ma'am*. O dată cu refluxul, corabia o să coboare spre mare. Poimâine după-masă, dac-or să vină la Gravesend și-or să urce la bord, *mas'r* Davy și soră-mea o să-și poată lua rămas bun de la noi pentru ultima oară.

— Chiar așa o să facem! am zis.

— Până atunci și până vom porni în larg, a declarat *mister* Micawber, făcându-mi semn cu ochiul, *mister* Peggotty și cu mine vom sta tot timpul împreună de strajă, ca să veghem asupra lucrurilor și avutului nostru. Emma, iubito, a adăugat *mister* Micawber, dregându-și glasul cu un aer solemn, prietenul meu, *mister* Thomas Traddles, are bunăvoința să-mi ceară, la ureche, favoarea de a i se îngădui să comande ingredientele necesare pentru prepararea unei modeste cantități din acea băutură care, în mintea noastră, e strâns legată de *roastbeef-ul* din bătrâna Anglie. Mă refer... într-un cuvânt, la *punch*. În împrejurări obișnuite, m-aș simți obligat să le rog pe *miss* Trotwood și *miss* Wickfield să ne ierte, dar...

— În ceea ce mă privește, a intervenit mătușa, pot să vă asigur, *mister* Micawber. C-am să beau cu cea mai mare plăcere în sănătatea și pentru succesul dumneavoastră!

— Și eu la fel! a adăugat Agnes zâmbind.

Mister Micawber a coborât imediat în local, unde părea să se simtă ca la el acasă; și peste puțin s-o întors cu un ibric aburind. Am băgat de seamă că instrumentul cu care cojise lămâile era propriul lui briceag și că acesta măsura – cum se cuvine să măsoare briceagul oricărui colonist încercat – aproape un picior; și că și-l ștergea, nu fără oarecare ostentație, de mâneca hainei. Am constatat apoi că *missis* Micawber și cei doi membri mai vârstnici ai familiei erau și ei înarmați cu instrumente similare, și că fiecare dintre copii purta legată la brâu o lingură de lemn. De asemenea, *mister* Micawber, vrând să-și călească soția, fiica și fiul mai mare în vederea greutăților vieții pe corabie și în junglă, în loc să folosească pahare de vin, ceea ce lesne ar fi putut face, căci erau berechet în odaie, le-a servit *punch-ul* în niște căni ordinare de cositor, și niciodată nu l-am văzut mai fericit decât atunci când și-a băut porția de *punch* din cana proprie și pe care la sfârșit a băgat-o în buzunar.

— Ne luăm rămas bun de la luxul pe care ni-l oferă scumpa noastră patrie, a declarat *mister* Micawber, încântat de acest sacrificiu. Locuitorii codrilor nu pot, firește, beneficia de rafinamentele țării celor liberi!

În clipa aceea a intrat un rânđaș, să anunțe că *mister* Micawber era așteptat jos.

— Am o presimțire, a spus *missis* Micawber, lăsând din mână cana de cositor, că-i un membru al familiei mele.

— Dacă-i așa, draga mea, a zis *mister* Micawber, pornit și pătimaș ca totdeauna când era vorba de acest subiect, dat fiind că acel membru al familiei tale – oricine ar fi el, bărbat sau femeie – ne-a lăsat să-l așteptăm destul de mult, pot și eu acum să-l las să aștepte după bunul *meu* plac.

— Micawber, i-a spus cu glas scăzut soția sa, într-un moment ca acesta...

— Nu se cuvine „orice păcat mărunț să-l iei în seamă“ a zis *mister* Micawber, ridicându-se de pe scaun. Emma, muștrarea e îndreptățită.

— În pagubă a fost familia mea, Micawber, nu a ta, i-a replicat dânsa. Dacă, în sfârșit, au ajuns să-și dea seama de tot ce au pierdut datorită purtării lor și doresc să ne întindă o mână prietenească, să n-o respingem!

— Fie, draga mea! s-a învoit el.

— Dacă nu de dragul lor, de al meu, Micawber! a stărunit soția.

— Emma, dacă așa înțelegi să pui problema într-un moment ca acesta, nu mai am nimic de spus, i-a răspuns. Nici acum nu-ți pot însă făgădui că voi sări de gâtul familiei tale; dar să fii încredințată că acel membru al familiei tale care așteaptă jos nu va fi răsplătit cu răceală pentru un gest pornit din inimă.

Mister Micawber a coborât și a lipsit un răstimp, în care *missis* Micawber n-a putut alunga cu totul temerea că s-ar fi putut produce un schimb de cuvinte între el și respectivul membru al familiei ei. În cele din urmă, același rânđaș a venit din nou și mi-a înmănat un bilețel scris cu creionul, împodobit ca un document judiciar, cu inscripția: „Heep *v.* Micawber“. Am aflat din cuprinsul acestuia că *mister* Micawber, fiind din nou arestat pentru datorii, era în culmea disperării și că mă ruga să-i trimit, prin aducătorul biletului, briceagul și cana lui da $\frac{1}{2}$ *quarter*, deoarece s-ar putea să-i fie de trebuință la închisoare în zilele puține la număr ce le mai avea de trăit. De asemenea, îmi mai cerea, ca un ultim gest de prietenie, să-i plasez familia la casa de muncă a parohiei și să uit că l-aș fi cunoscut vreodată.

Ca răspuns la acest bilet, îndată am coborât cu rânđașul, ca să plătesc banii în cauză, și l-am găsit pe *mister* Micawber într-un colț, aruncând priviri întunecate portărelului care-l înhățase. După ce l-am scăpat, *mister* Micawber m-a îmbrățișat cu cea mai mare căldură; și-a însemnat suma în carnet, și, după câte îmi amintesc, a făcut mare caz de o jumătate de *penny* pe care-o scăpasem din vedere când am făcut adunarea.

Acest carnet atât de prețios i-a amintit de o altă operație. Când ne-am întors sus, în odaie (unde, ca să se scuze, a spus că întârziase din pricina unor împrejurări

independente de voința lui), a scos din carnet o coală mare de hârtie, împăturită cu grijă, acoperită cu interminabile coloane de cifre scrise citeț și frumos aliniată. N-am aruncat decât o ochire asupra lor, dar am impresia că asemenea adunări n-am văzut niciodată într-un caiet de aritmetică la școală. Era, pare-se, socoteala dobânzilor compuse convenite pe diferite perioade de timp la ceea ce numea „un capital de patruzeci și una de lire, zece șilingi și unsprezece și jumătate *pence*“. După ce și-a revăzut cu atenție calculele și după ce a cântărit mijloacele ce-i stăteau la dispoziție, a ajuns la concluzia că trebuie să se oprească asupra cifrei care reprezenta capitalul amintit, plus dobânda compusă convenită pe doi ani – mai exact pe cincisprezece luni calendaristice și paisprezece zile, socotite din ziua aceea. Și pentru această sumă pe loc i-a înmănat lui Traddles, cu multe mulțumiri, o obligație scrisă foarte curat, de mână, de a acoperi întreaga sa datorie (ca de la bărbat la bărbat).

— Totuși, am o presimțire, a spus *missis* Micawber, clătînând din cap îngândurată, că familia mea va veni pe bord înainte de plecarea noastră.

Mister Micawber avea, se vedea bine, alte presimțiri în această privință, dar le-a pus în cana lui personală și le-a dat de dușcă.

— Dacă, pe drum, vi se oferă vreun prilej, să trimiteți scrisori în țară, a spus mătușa, trebuie neapărat să ne scrieți, *missis* Micawber.

— Scumpă *miss* Trotwood, i-a răspuns, nu pot decât să mă simt fericită că e cineva care așteaptă vești din partea noastră. Vă voi scrie, fără îndoială. Sunt incredințată că și *mister* Copperfield, ca un vechi și intim prieten, n-are nimic împotriva să primească din când în când vești de la aceea care l-a cunoscut înainte de venirea pe lume a gemenilor.

I-am spus că voi fi bucuros să primesc știri ori de câte ori va avea ocazia să-mi scrie.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, ocazii vor fi destule! a intervenit *mister* Micawber. În zilele noastre, pe ocean mișună corăbiile; și e cu neputință să nu întâlnim numeroase corăbii pe drum. De fapt, nu-i decât o simplă transbordare, o simplă transbordare, a spus *mister* Micawber, jucându-se cu lornionul. Distanța nu-i decât o născocire a închipuirii.

Mă gândesc acum cât de ciudat, dar cât de caracteristic era pentru *mister* Micawber faptul că atunci când la Londra s-a mutat la Canterbury a vorbit ca și cum s-ar fi mutat la capătul pământului; și că atunci când a părăsit Anglia, pentru a emigra în Australia, a vorbit ca și cum ar fi făcut doar o mică excursie peste Canalul Mânecii.

— În cursul călătoriei, a spus *mister* Micawber, îmi voi da osteneala să-i mai distrez din când în când cu câte o poveste; și trag nădejde că în sala de mese, în jurul focului, glasul fiului meu Wilkins are să fie ascultat cu plăcere. Și *missis* Micawber, după ce nu va mai suferi de rău de mare – sper că expresia nu este necuviincioasă – îndrăznesc să cred că le va cânta *Micuțul Tafflin*. Sunt convins că adesea vom zări tăindu-ne calea delfini și marsuini la prova, și că tot timpul vom avea multe lucruri interesante de văzut atât la babord, cât și la tribord. Într-un cuvânt, a încheiat *mister* Micawber, cu obișnuitul lui aer distins, e foarte probabil că vom găsi atâtea lucruri interesante în văzduh și pe mare, încât, atunci când gabierul, de veghe în vârful arborelui mare, va striga: „Pământ vom fi cât se poate de mirați.

Și rostind aceste cuvinte, și-a golit cana de cositor cu un gest elegant, ca și cum ar fi și ajuns la capătul călătoriei și ar fi absolvit cu succes un examen greu, în fața celor mai înalte autorități navale.

— Nădejdea *mea*, scumpe *mister* Copperfield, mi-a declarat *missis* Micawber, este că va veni ziua când, datorită anumitor ramuri ale familiei noastre, vom ajunge să trăim din nou în patrie. Nu te încrunta, Micawber! Nu mă refer la familia mea, ci la copiii copiilor noștri. Oricât de înalt să fie copacul, a urmat *missis* Micawber, clătînând din cap, frunzele cad tot pe pământ; și când spița noastră va dobândi faimă și avere, mărturisesc deschis că aș dori ca averea ei să se reverse în sipele Britaniei!

— Draga mea, a zis *mister* Micawber, Britania să se descurce singură. Trebuie să mărturisesc că niciodată n-a făcut nimic de seamă pentru mine și că nu ard de dorința de a întreprinde ceva în acest sens.

— Aici greșești, Micawber! i-a ripostat *missis* Micawber. Pleci în țara asta depărtată spre a întări, nu spre a slăbi legăturile dintre tine și Albion.

— Îți repet, iubito, a declarat *mister* Micawber, că legăturile despre care vorbim nu mi-au creat nicio obligație personală, așa că nu prea mă interesează întărirea lor.

— Micawber, i-a zis *missis* Micawber, nici aici n-ai dreptate. Nu-ți cunoști posibilitățile, Micawber. Și legăturile dintre tine și Albion, în pasul pe care te gătești să-l faci acum, tocmai de ele vor fi întărite.

Mister Micawber ședea în fotoliu, cu sprâncenele ridicate; stătea în cumpănă dacă să aprobe sau să respingă părerile exprimate de *missis* Micawber, fiind însă foarte măgulit de anticipările pe care le cuprindeau.

— Dragă *mister* Copperfield, a urmat *missis* Micawber. Aș dori ca *mister* Micawber să fie conștient de situația sa. Mi se pare cât se poate de important ca *mister* Micawber să-și dea seama de situația sa chiar din clipa imbarcării. Mă cunoști de mult, scumpe *mister* Copperfield, și ești în măsură să știi că nu am o fire entuziastă ca aceea a lui *mister* Micawber. Am o fire, ca să zic așa, eminentă practică. Știu că pornim într-o lungă călătorie. Știu că ea comportă multe lipsuri și multe neplăceri. Nu pot trece cu vederea aceste fapte. Dar în același timp știu de ce este capabil *mister* Micawber. Cunosc forțele latente ale lui *mister* Micawber, și de aceea socotesc că e esențial ca *mister* Micawber să-și dea seama de situația sa.

— Iubito, a intervenit *mister* Micawber, ai să-mi îngădui poate să spun că mi-e aproape cu neputință să-mi dau seama de situația mea în clipa de față.

— Nu cred, Micawber! i-a ripostat ea. Nu-i chiar așa. Scumpe *mister* Copperfield, *mister* Micawber nu este un caz obișnuit. *Mister* Micawber pleacă într-o țară depărtată anume ca, pentru întâia oară în viața lui, să fie pe deplin înțeles și prețuit. Vreau ca *mister* Micawber să se așeze la prova corăbiei și să strige: „Am venit să cuceresc această țară! Aveți onoruri? Aveți bogății? Aveți funcții gras plătite? Aduceți-le înapoi! sunt ale mele!”

Mister Micawber, care și-a rotit privirea asupra noastră, părea convins că exista un sâmbure de adevăr în toate astea.

— Vreau, și sper să nu fiu greșit înțeleasă, a spus *missis* Micawber pe tonul ei retoric, ca *mister* Micawber să devină cezarul propriului său destin. Asta, scumpe *mister* Copperfield, este, mi se pare, poziția pe care s-ar cuveni să se situeze. Din prima clipă a acestei călătorii, *mister* Micawber trebuie să se urce la prova corăbiei și să proclame: „Destule tăragăneli; destule dezamăgiri; destule lipsuri! Toate acestea s-au întâmplat în patria veche. Asta-i patria cea nouă! Reparați nedreptatea. Aduceți despăgubirile!”

Mister Micawber și-a încrucișat brațele cu atâta hotărâre, încât ai fi zis că luase loc de pe acum la prova corăbiei.

— Și procedând astfel, a zis *missis* Micawber, adică dându-și seama de situația sa, n-am oare dreptate să spun că *mister* Micawber nu-și va slăbi, ci, dimpotrivă, își va întări legătura, cu Britania? Mi se poate spune oare că apariția unei importante personalități publice în cealaltă emisferă nu va exercita nicio înrâurire în patria-mună? Sunt eu atât de proastă încât să-mi închipui că, atunci când va mânui bagheta magică a talentului și a puterii în Australia, *mister* Micawber nu va însemna nimic în Anglia? Nu sunt decât o femeie; dar dacă aș fi atât de absurd de proastă, aș fi nevrednică de tatăl meu și de mine.

Convingerea de care era pătrunsă *missis* Micawber că argumentele ei sunt peremptorii au conferit tonului ei o elevație morală pe care până atunci nu o înregistrasem încă niciodată.

— Iată de ce doresc atât de mult ca într-un viitor nu prea îndepărtat să putem trăi

iarăși pe meleagurile natale, a spus *missis* Micawber. Se prea poate că *mister* Micawber va înscrie o nouă pagină în istorie – nu-mi pot ascunde credința că acest lucru îmi pare foarte probabil – și atunci *mister* Micawber va trebui să fie reprezentat în țara care i-a dat viață, dar *nu* i-a dat slujbă!

— Iubito, a zis *mister* Micawber, e imposibil să nu fiu mișcat de dragostea pe care mi-o arăți! Sunt întotdeauna gata să mă bizui pe bunul tău simț. Ce-o fi o fi! Ferească cerul ca tocmai eu să precupețesc patriei măcar o părțică din avuțiile ce vor fi strânse de urmașii noștri!

— Foarte frumos, a spus mătușa, făcându-i semn lui *mister* Peggotty, și cu drag închin paharul în cinstea dumneavoastră a tuturor și vă doresc să aveți parte numai de fericire și de izbândă.

Mister Peggotty i-a lăsat jos pe cei doi copii pe care-i legănase pe genunchi și s-a alăturat lui *mister* și *missis* Micawber când au băut și ei în sănătatea noastră; și când l-am văzut strângându-le călduros mâna Micawberilor, ca unor camarazi, când am văzut că fața-i arsă de soare e luminată de un zâmbet, mi-am dat seama că oriunde se va duce își va croi drum, va câștiga nume bun și va fi iubit.

Până și copiii au fost poftiți să-și vâre lingurile de lemn în cana lui *mister* Micawber și să bea în sănătatea noastră. După care, mătușa și Agnes s-au ridicat și și-au luat rămas bun de la emigranții, noștri. Scena despărțirii a fost dureroasă. Toți plâneau; copiii s-au agățat de fusta lui Agnes până în ultima clipă; când am plecat, am lăsat-o pe biata *missis* Micawber foarte deprimată, plângând și suspinând, în fața unei palide lumânări, datorită căreia, privită de afară, de pe fluviu, odăița arăta, pesemne, ca un far sărăcăcios.

Dimineața, a doua zi, m-am dus să văd dacă au plecat. Porniseră în zori, la 5, cu barca. Mi-am dat seama cu acest prilej ce gol lăsa în suflet asemenea despărțiri, căci deși nu-i văzusem decât o singură dată, și nu mai departe, decât în ajun, în hanul acela prăpădit și pe treptele de lemn ale debarcaderului, acuma, că nu mai erau, locurile mi-au părut triste și părăsite.

În după-amiaza zilei următoare am plecat împreună cu iubita mea dădacă la Gravesend. Am găsit corabia ancorată în mijlocul fluviului, înconjurată de o sumedenie de bărci; bătea un vânt prielnic; și pavilionul care semnalizează plecarea flutura în vârful catargului. Îndată am tocmit o barcă și ne-am îndreptat spre corabie; și după ce ne-am croit drum prin învălmășeala ce domnea în jurul ei, ne-am suit la bord.

Mister Peggotty ne aștepta pe punte. M-a informat că *mister* Micawber fusese din nou arestat (pentru ultima oară), la reclamația lui Heep, și că potrivit rugăminții ce-i făcusem, plătise creanța; pe loc i-am înapoiat banii. După aceea ne-a condus jos, pe puntea intermediară, și acolo temerile mele ca nu cumva *mister* Peggotty să fi auzit ceva despre cele întâmplare au fost risipite de *mister* Micawber, care, ieșind din semiobscuritate, l-a luat de braț cu un aer prietenos și ocrotitor, iar mie mi-a spus că de alaltăieri seară, nu se despărțiseră aproape nicio clipă.

Pentru mine tabloul era atât de nou și locul atât de strâmt și întunecat, încât la început n-am putut desluși nimic; dar treptat, pe măsură ce ochii mei s-au obișnuit cu obscuritatea, contururile s-au luminat și am avut impresia că am în față o pânză de van Ostade. În spațiile cuprinse între pontiluri, pereți verticali, inele de arimare și priciuri destinate emigranților, în mijlocul lăzilor, al boccelor, al butoaielor și al grămezilor de bagaje – luminate ici-colo de lanternele care se legănau, iar pe alocuri, de lumina palidă ce se strecura de-a lungul trombelor de aer sau prin spiraiuri – se înghesuiau grupuri de oameni, unii legând prietenii noi, alții luându-și rămas bun, vorbind, râzând, plângând, bând sau mâncând; unii și luaseră în posesie colțișorul ce le aparținea, își rânduiseră micile lor gospodării și își așezaseră copiii pe scăunașe sau pe fotolii în miniatură; alții, disperați, pentru că nu găsiseră încă un loc unde să se aciuze, rătăceau buimaci de colo-colo. Toate vârstele păreau să fie înghesuite laolaltă

în strâmtoarea punții intermediare – de la pruncii născuți abia de o săptămână două, până la moși și babe gârbove, care nu păreau să mai aibă de trăit decât vreo săptămână, două; de la plugarii care cărau pe bocancii lor calupuri de pământ englezesc, până la fierarii a căror piele era impregnată cu eșantioane de fum și de funingine de la locurile de baștină.

Când am privit în jur, mi s-a părut că în dreptul unui hublou deslușesc, alături de unul dintre copiii lui Micawber, silueta unei femei care aducea cu Emily; atenția îmi fusese atrasă într-acolo de o altă persoană, care chiar în clipa aceea se despărțise de ea după ce o sărutase; o persoană care, depărtându-se calmă prin învălmășeala aceea, mi-a amintit... de Agnes! Dar, datorită forfotei și babiloniei ce domneau acolo și tulburării gândurilor mele, am pierdut-o din vedere; și m-am pomenit deodată că trecuse vremea și că toți vizitatorii fuseseră poftiți să părăsească vasul; că, așezată pe un cușor lângă mine, dădaca mea plângea; și că *missis* Gummidge, ajutată de o femeie mai tânără, îmbrăcată în negru, așeza bagajele lui *mister* Peggotty.

— Mai aveți a-mi spune ceva acum, în ultima clipă, *mas'r* Davy? m-a întrebat *mister* Peggotty. Cumva am uitat de ceva de care ar trebui să vorbim înainte de a ne despărți?

— De un singur lucru, i-am spus. De Martha!

A atins-o ușor pe umăr pe femeia cea tânără de care tocmai am amintit, și iată că Martha era în fața mea.

— Dumnezeu să te binecuvânteze, că tare ești bun! am exclamat. O iei cu dumneata!

Dânsa mi-a răspuns în locul lui, izbucnind în plâns. N-am fost în stare să rostesc niciun cuvânt, doar i-am strâns mâna. Și dacă vreodată am iubit și am cinstit un om pe lumea asta, acela pe care l-am iubit și l-am cinstit mai mult, în adâncul inimii mele, el a fost.

Vizitatorii părăseau în grabă corabia. Aveam în față încercarea cea mai grea. I-am împărtășit ceea ce sufletul nobil care plecase dintre noi mă însărcinase să-i spun în clipa despărțirii. Și asta l-a mișcat profund. Dar când m-a rugat să transmit încredințări de dragoste și păreri de rău aceleia ale cărui urechi erau surde de-a pururi, m-a răscolit cumplit.

Sosise clipa despărțirii. L-am îmbrățișat, am luat-o la braț pe dădaca mea, care vărsa lacrimi amare, și am pornit în grabă. Pe punte mi-am luat rămas bun de la biata *missis* Micawber, care tocmai își căuta îngrijorată familia; ultimele cuvinte pe care mi le-a spus au fost că niciodată nu-l va părăsi pe *mister* Micawber.

Am coborât în barcă și ne-am oprit la o oarecare distanță. Să vedem corabia pornind la drum. Era un amurg calm, strălucitor. Corabia se afla între noi și lumina roșiatică; fiecare strai, fiecare vergă se profila pe fondul aprins de văpaia asfințitului. Niciodată n-am văzut o priveliște atât de frumoasă, atât de tristă și în același timp atât de însuflețitoare ca acea mândră corabie, nemișcată pe apa cu reflexe sângerii, și toată suflarea de pe bord îngrămădită pe punte, în tăcere, cu capul descoperit.

Tăcerea n-a ținut decât o clipă. Când pânzele s-au înălțat în bătaia vântului și corabia a început să se depărteze, trei urale puternice au izbucnit deodată din toate bărcile aflate în apropiere, la care cei de pe bord au răspuns cu alte urale, pe care ecoul le-a repetat. Inima mi-a zvâcnit mai tare când am auzit aceste urale și când am văzut fluturându-se pălăriile și batistele... și apoi am zărit-o!

Apoi am zărit-o lângă unchiul ei, tremurând, rezemată de umărul lui. Dânsul arăta cu mâna spre noi; și atunci ne-a văzut și mi-a făcut un ultim semn de rămas bun. Vai, frumoasă și tristă Emily, bizuie-te pe el, cu toată încrederea inimii tale sfâșiate, căci și el s-a bizuit pe tine; cu toată forța mării lui iubiri!

Scălțați în lumina trandafirie, deoparte, sus, pe punte, unul lângă altul, ea rezemându-se de el, în timp ce el o susținea, s-au depărtat solemn. Când ne-am apropiat de țarm, noaptea se lăsase peste dealurile din Kent... și se lăsase adâncă

peste mine.

CAPITOLUL LVIII

O LUNGĂ ABSENȚĂ

Asupra mea coborâse o noapte lungă și întunecată, bătută de strigoi multor speranțe risipite, multor amintiri scumpe, multor greșeli și multor zadarnice amărăciuni și păreri de rău.

Am părăsit Anglia; fără a-mi da seama nici chiar atunci cât eram de zguduit. I-am lăsat pe toți cei dragi și am plecat; credeam că suportasem lovitura și că aparținea trecutului. Așa cum pe câmpul de luptă un ostaș lovit de moarte nici nu bagă de seamă c-a fost atins, la fel și eu, când am fost lăsat singur cu inima-mi neînfrănată, nu mi-am dat seama de gravitatea răni.

Am ajuns s-o cunosc nu dintr-o dată, ci încetul cu încetul, pas cu pas. Ceas de ceas, sentimentul de deznădejde cu care am luat drumul străinătății devenea mai adânc, mai copleșitor. La început n-am încercat decât o apăsătoare senzație de gol și de jale, în care nu izbuteam să deslușesc aproape nimic altceva. Treptat, pe nesimțite, din ea s-a înfiripat nemângâiată conștiința a tot ce pierdusem – dragoste, prietenie, poftă de viață; conștiința a tot ce se năruise... întâiul meu elan de încredere, întâia mea afecțiune, întreg eșafodajul de visuri ale vieții mele; conștiința a tot ce-mi rămăsese – un pustiu acoperit de ruine, care mă înconjura din toate părțile și se întindea neîntrerupt până în zarea întunecată.

Chiar dacă părerile mele de rău vor fi fost egoiste, eu, unul, nu știam că erau. O jeleam pe soția-mi copiliță atât de timpuriu răpită lumii ei înfloritoare. Îl jeleam pe prietenul care câștigase dragostea și admirația multora, așa cum mai demult câștigase dragostea și admirația mea. Îl jeleam pe acela a cărui inimă zdrobită își aflase odihna în marea bătută de furtună; precum îi jeleam și pe supraviețuitorii rătăcitori ai aceluia modest cămin unde, în copilărie, auzisem întâia oară cum șuieră vântul în noapte.

Covârșit de atâtea neazuri, am căzut într-o melancolie din care am ajuns să cred în cele din urmă că nu mă voi mai ridica niciodată. Rătăceam din loc în loc, ducând pretutindeni cu mine această povară. Îi simțeam toată greutatea acuma; mă încovoiam sub apăsarea ei și-mi spuneam în sinea mea că nu va putea fi ușurată nicicând.

Când descurajarea mea a ajuns la culme, am crezut c-am să mor.

Mi se părea uneori c-aș vrea să mor în patrie; și efectiv mă întorceam din drum ca să ajung cât mai repede acasă. Alteori mergeam mereu mai departe, din oraș în oraș, căutând ceva și încercând să mă descotorosesc de nu știu ce.

Mi-e cu neputință să zugrăvesc una câte una toate fazele istovitoare crize sufletești prin care am trecut. Există vise ce nu pot fi descrise decât în mod vag și imperfect; ori de câte ori mă străduiesc să-mi întorc privirea spre această perioadă a vieții mele, am impresia că evoc un asemenea vis. Mă văd străbătând ca un somnambul orașe străine, palate, catedrale, temple, privind picturi, vizitând castele, morminte, ulițe bizare – vechi monumente ale istoriei și ale imaginației; trec prin fața lor, ducând pretutindeni dureroasa mea povară, și aproape că nu-mi dau seama cum toate acestea parcă pier din fața ochilor mei. Noaptea ce a coborât peste inima-mi neînfrănată era insensibilă și indiferentă la toate cele, afară doar de părerile de rău care mă măcinau. Dar fie-mi îngăduit ca din această noapte și din această lungă și cumplit de tristă visare să-mi înalț privirile – cum, slavă Domnului, am izbutit să fac în cele din urmă! – către zor, către lumină

Luni de-a rândul am călătorit cu mintea învăluită de acest nor întunecat.

Nelămuritele pricini de a nu dori să mă întorc acasă – pe care, atunci, zadarnic căutam să le limpezesc – mă purtau tot mai departe în pribegia mea. Uneori n-aveam astâmpăr și mă mutam dintr-un loc într-altul, fără să mă opresc nicăieri; alteori zăboveam vreme îndelungată în aceeași localitate. Nicăieri nu găseam o țintă, un îndemn care să mă rețină.

Eram în Elveția. Venisem din Italia, peste una din marile trecători ale Alpilor, și de când mă aflam acolo, însoțit de o călăuză, băteam potecile munților. Se prea poate ca măreția acelor singurătăți mă ungea la inimă, dar nu-mi dădeam seama de acest lucru. Găseam sublime și vrednice de admirație acele înălțimi și prăpăstii ametoare, cascadele ce duruiau fără încetare și pustietățile acoperite de zăpadă și gheață; dar pentru moment ele nu-mi sugeraseră altceva nimic.

Într-o seară, înainte de asfințit, am ajuns într-o vale unde urma să poposesc. Coborând pe cărarea ce șerpuia pe coasta muntelui de unde o văzusem scânteind departe la picioarele mele, mi se pare că am simțit trezindu-se în mine emoția de mult uitată pe care o stârnesc frumusețea și liniștea și înrăurirea binefăcătoare a păcii ce domnea peste vale. Îmi aduc aminte că într-un rând m-am oprit în loc pătruns de o melancolie care nu era nici apăsătoare, nici tocmai sumbră. Îmi aduc aminte chiar că am întrevăzut nădejdea unei îndreptări înăuntrul meu.

Când am ajuns în vale, luminile asfințitului străluceau pe crestele înveșmântate în zăpadă de care era împrejmuită ca de o cunună de nori încremenți pentru veșnicie. Picioarele muntelui, în care erau săpate cheile ce adăposteau cătunul, erau acoperite de pajiști de un verde-cald; iar dincolo de acest brâu de vegetație delicată se ridicau păduri întunecate de brad, care abăteau din drum viforul și stăvileau avalanșele. Mai sus se ridicau șiruri-șiruri de muchii dantelate, stânci cenușii, râuri de gheață strălucitoare și insulițe verzi înierbate, care, toate, se amestecau și se pierdeau în zăpada crestelor. Ici-colo, la poalele muntelui se zăreau, ca niște puncte, fiecare punct reprezentând o gospodărie, căsuțe de lemn singuratic, care, în perspectiva uriașelor înălțimi, păreau atât de mici, încât ai fi zis că nici ca jucării nu puteau sluji. La fel părea și cătunul strâns în fundul văii, cu podul de lemn aruncat peste pârâul ce se rostogolea printre stânci prăvălitate și sfărâmate și se depărta clocotitor printre copaci. În aerul liniștit răsuna de departe un cântec – glasuri de păstori; dar cum de-a curmezișul pantei luneca un nor incandescent, aș fi putut crede că de acolo venea cântecul și că nu era o muzică pământescă. Și deodată, în această liniște adâncă, am auzit glasul Firii; și m-a îmbiat să-mi odihnesc în iarbă capul obosit și să plâng, cum încă niciodată de la moartea Dorei nu plânsesem.

Numai cu câteva minute mai înainte îmi fusese înmănat un pachet de scrisori care mă aștepta și ieșisem să le citesc la marginea satului, în timp ce gazda îmi pregătea cina. Alte pachete se rătăciseră, așa că de multă vreme nu mai primisem nicio știre. Și de când plecasem din țară, n-avusesem curajul sau răbdarea să scriu nicio scrisoare, în afară de câteva rânduri, ici și colo, ca să dau de veste că eram sănătos și că am ajuns în cutare loc.

Țineam pachetul în mână. L-am deschis și am recunoscut scrisul lui Agnes.

Era mulțumită, întrucât se simțea utilă și făcea progrese, așa cum nădăjduse. Asta era tot ce-mi scria despre ea. Restul se referea la mine.

Nu-mi dădea sfaturi; nu-mi amintea de vreo datorie; îmi spunea doar, cu obișnuita ei căldură, câtă încredere avea în mine. Era convinsă (așa-mi spunea) că un caracter ca al meu avea să izbutescă să întoarcă răul spre bine. Era convinsă că încercarea și durerea aveau să-l stimuleze și să-l călească. Era sigură că, datorită suferințelor îndurate, voi năzui, în orice voi face, mai sus și cu mai multă fermitate. Dânsa, care se bucurase atât de mult de faima ce o dobândisem și spera s-o vadă sporind, era convinsă că voi lucra mai departe. Era convinsă că pe mine durerea nu mă putea slăbi, că ea se va preface în forță. Că așa cum greutățile copilăriei mă ajutaseră să ajung ceea ce eram, nenorocirile și mai mari prin care trecusem îmi vor da imboldul să

mă depășesc pe mine însumi; și că întrucât trăsesem învățătură de pe urma lor, aveam să împărtășesc experiența mea altora. Se ruga lui Dumnezeu, care chemase la el pe odorul meu nevinovat, să mă ocrotească; și mă asigura că dragostea ei de soră nu va slăbi niciodată și că oriunde m-aș duce va fi mereu alături de mine; că era mândră de ceea ce realizasem până acum, dar și mai mândră încă de ceea ce aveam să fac de aci înainte!

Am pus scrisoarea în buzunarul de la piept și m-am gândit cum fusesem cu un ceas înainte! Când am auzit glasurile acelea pierzându-se în depărtare și când am văzut că norul acela incandescent începea să se întunece și că toate culorile din vale pălesc, și că zăpada de aur de pe vârfuri se contopește cu cerul palid al inserării, dar totuși am simțit că noaptea ce-mi învăluia mintea se destrăma și că toate umbrele ei se risipesc, n-am mai avut cuvinte pentru dragostea ce i-o purtam ei, și de atunci mi-a fost mai dragă decât îmi fusese vreodată.

Am recitat rândurile ei de multe ori. I-am scris înainte de a mă culca. I-am spus că tocmai simțisem mare nevoie de ajutorul ei; că fără ea nu eram și niciodată nu fusesem ce-și închipuia dânsa; dar că pentru mine dânsa constituia un îndemn și că voi încerca să-i împruez visul.

Într-adevăr am încercat. Peste trei luni avea să se împlinească un an de când începuse calvarul meu. Mi-am propus să nu iau nicio hotărâre până nu vor fi trecut aceste trei luni, dar totuși să încerc. Tot acest răstimp l-am petrecut în valea aceea și prin împrejurimile ei.

După trecerea celor trei luni, am luat hotărârea să mai rămân câtăva vreme departe de țară; să mă stabilesc pentru moment în Elveția, care, în amintirea acelei seri, începuse să-mi fie dragă; să reiau condeiful și să încep să lucrez.

Am urmat supus calea arătată de Agnes; m-am întors către Natură, către care nimeni niciodată nu se întoarce în zadar; și mi-am deschis inima față de frământările omenești, pe care le ignorasem în ultimul timp. Și după nu multă vreme am avut în valea aceea aproape tot atâția prieteni câți aveam și la Yarmouth; și când, în pragul iernii, am părăsit-o, ducându-mă la Geneva, și apoi primăvara, când m-am întors, salutările lor cordiale, deși nu erau exprimate în cuvinte englezești, îmi sunau familiar în ureche.

Am lucrat din zori și până în noapte, cu răbdare și din greu. Am scris o povestire cu subiect luat din propria mea experiență și i-am trimis-o lui Traddles, care a reușit să asigure publicarea ei în condiții foarte avantajoase; și prin călătorii pe care-i întâlneam întâmplător mi-a ajuns la ureche știrea că faima mea era în creștere. După ce m-am odihnit și am zăbovit puțin, din nou m-am așternut pe scris cu entuziasmul de altădată, atacând o temă care m-a pasionat. Pe măsură ce înaintam, m-am simțit din ce în ce mai prins de această operă și m-am silit din răspuțeri s-o duc la bun sfârșit. Era a treia carte pe care o pregăteam. Ajunsesem cam pe la jumătatea ei, când, în cursul unei perioade de repaos, am început să mă gândesc la întoarcere.

Deși studiam și lucram cu răbdare, mă deprinsesem de multă vreme să fac mișcare în aer liber. Sănătatea mea, serios zdruncinată în momentul când plecasem din Anglia, era complet refăcută. Văzusem multe. Vizitasem numeroase țări și cred că-mi îmbogățisem bagajul de cunoștințe.

Cred c-am amintit tot ce era necesar să spun în legătură cu această lungă absență din țară – afară doar de un lucru. Nu l-am lăsat deoparte cu intenția de a-l tăinui; căci, după cum am mai zis, cartea de față nu face decât să consemneze în scris amintirile mele. Dinadins am păstrat relatarea evoluției sentimentelor celor mai intime pentru la urmă. Am să vorbesc despre aceasta acum.

Nu pot pătrunde atât de adânc în tainele inimii mele încât să-mi dau seama când anume am început să cred că de mult aș fi putut concentra asupra lui Agnes speranțele cele mai luminoase pe care le nutrea. Nu pot spune în ce moment al acestei crize a mijit în inima mea gândul că, în anii zănatici ai adolescenței, dădusem cu

picioarul comorii care era dragostea ei. S-ar putea, cred, să fi auzii șoapte nedeslușite ale acestui gând încă îndepărtat în durerosul sentiment că pierdusem ceva sau că-mi lipsea ceva ce nu voi dobândi niciodată, pe care-l încercasem mai demult. Dar nu încapă îndoială că, sub haina muștrării de conștiință și a părerii de rău, această idee s-a ivit în mintea mea când am rămas singur și nemângâiat.

Dacă, în perioada aceea, aș fi fost împreună cu ea, datorită slăbiciunii și dezolării, poate că i-aș fi mărturisit acest lucru. O temere vagă în acest sens am încercat întâia oară când am luat hotărârea să mai rămân departe de țară. N-aș fi putut suporta să pierd câtuși de puțin din dragostea ei de soră, dar dacă i-aș fi mărturisit, s-ar fi creat între noi o sfială cum nu existase până atunci niciodată.

Nu puteam uita că sentimentul cu care mă privea decurgea din purtarea, din atitudinea ce adoptasem liber și nesilit de nimeni. Că dacă mă iubise cândva într-alt fel – și uneori îmi vine a crede că fusese o vreme când se prea poate să mă fi iubit cu adevărat – eu, unul, nu o luasem în seamă. Acuma, faptul că, pe vremea când eram copii, o socotisem mult deasupra gusturilor mele exaltate nu mai avea nicio importanță. Altcuiva îi dăruisem toată duiosia și toată pasiunea de care eram capabil; nu procedasem așa cum aș fi putut proceda; iar dacă Agnes ajunsese să reprezinte ceea ce reprezenta în ochii mei, asta se datora atât atitudinii mele, cât și nobleței ei sufletești.

La începutul acelei schimbări ce s-a petrecut treptat în mine, când am încercat să-mi înțeleg mai bine gândurile și să devin un om mai vrednic, am întrezărit că după o perioadă nedefinită de încercare s-ar putea să vină o zi când îmi va fi îngăduit să sper că mi-am răscumpărat greșelile trecutului și că voi avea fericirea s-o iau de soție. Cu timpul, însă, această palidă nădejde s-a depărtat și s-a risipit. Dacă într-adevăr mă iubise vreodată, se cuvenea s-o respect ca pe o sfântă, când îmi aduceam aminte de destăinuirile ce-i făcusem, de faptul că-mi cunoștea nestatornicia inimii și când îmi dădeam seama că trebuise să-și calce pe suflet ca să se poarte ca o prietenă și ca o soră și ce biruință dobândise asupra ei însăși. Iar dacă nu mă iubise niciodată, puteam oare nădăjdui că mă va iubi acum?

Fusesem totdeauna conștient de slăbiciunea mea în comparație cu statornicia și fermitatea ei; iar acum îmi dădeam seama de ea tot mai limpede. Orice voi fi însemnat pentru ea sau ea pentru mine, acum nu mai eram vrednic de dansa, chiar dacă altădată voi fi fost. Trecuse timpul. L-am lăsat să-mi scape și, așa cum meritam, o pierdusem.

Este adevărat că aceste gânduri care se băteau cap în cap mă chinuiau și-mi umpleau inima de remușcări și de amărăciune, nu este însă mai puțin adevărat că eram susținut de sentimentul că aș avea datoria de onoare să alung chiar și din gândurile mele posibilitatea ca acuma, când speranțele mele pâliseră, să revin la ființa dragă de la care, flușturatic, îmi întorsesem privirea atunci când ele erau în floare, și acest sentiment constituia punctul de pornire al tuturor reflecțiilor ce făceam în privința ei. Acum nici nu mai încercam să ascund de mine însumi faptul că eram îndrăgostit de ea, că-i eram devotat; aveam însă convingerea că era prea târziu și că nu se cădea ca vechea prietenie dintre noi să fie tulburată.

Adesea meditasem îndelung asupra cuvintelor Dorei despre ce s-ar fi întâmplat dacă am mai fi avut de trăit câțiva ani împreună. Ajunsesem să-mi dau seama că de multe ori, prin urmările pe care le au, anumite năzuințe rămase neînfăptuite ajung să reprezinte pentru noi realități la fel de concrete ca cele înfăptuite. Anii de care vorbise Dora se împliniseră acuma și aveau să slujească îndreptării mele; și chiar de ne-am fi despărțit de la prima izbucnire zvăpăiată, ei tot ar fi ajuns realități, doar ceva mai târziu poate. Așadar, m-am străduit să prefac ceea ce s-ar fi putut înfiripa între Agnes și mine într-un imbold de a deveni mai puțin egoist, mai hotărât, mai conștient de cusururile și de greșelile mele. Și astfel, cugetând la ceea ce ar fi putut să fie, am ajuns la convingerea că nu va fi niciodată.

Cu șovăirile și nedumeririle inerente, acestea au fost nisipurile mișcătoare ale sufletului meu din clipa când am plecat până în clipa când, trei ani mai târziu, m-am întors în patrie. Trecuseră trei ani de când vasul cu emigranți înălțase pânzele; și iată că tot într-un amurg, în același loc, mă aflam pe puntea corăbiei care mă aducea înapoi în țară și priveam apele cu reflexe trandafirii, în care văzusem oglindindu-se imaginea acelui vas.

Trei ani. Multă vreme dacă îi ai înaintea, dar o nimica toată după ce au trecut. Mi-era drag pământul patriei și dragă-mi era și Agnes, dar nu era a mea, și n-avea să fie a mea niciodată. Ar fi putut să fie, dar acum asta era de domeniul trecutului!

CAPITOLUL LIX

ÎNTOARCEREA

Am debarcat la Londra într-o seară friguroasă de toamnă. Era întuneric, ploua, și într-un minut am văzut atâta ceață și noroi cât nu văzusem într-un an întreg. Ca să gădesc o caretă, am fost nevoit să merg pe jos de la Custom House până la Monument; și cu toate că fațadele, care priveau jgheburile și rigolele în care gâlgâia apa, îmi erau vechi cunoștințe, mi-a fost cu neputință să nu recunosc că erau niște cunoștințe foarte murdare.

Am băgat de seamă adesea – și presupun că toată lumea a băgat de seamă – că atunci când cineva părăsește meleagurile unde era obișnuit să trăiască crede că plecarea lui va fi un semnal pentru numeroase schimbări. Uitându-mă pe portiera caretei, am observat că o veche clădire din Fish Street Hill, care de peste un veac nu fusese atinsă de mâna zugravilor, a zidarilor sau a dulgherilor, fusese dărâmată în lipsa mea; și că o uliță din apropiere, de mult vestită ca un focar de infecție, era în curs de a fi canalizată și lărgită; aproape că m-aș fi așteptat să gădesc că și catedrala Sf. Paul îmbătrânise.

Mă așteptam să aflu că se petrecuseră schimbări și în viața prietenilor. Mătușa de mult se mutase înapoi la Dover, iar Traddles, chiar din primul semestru următor plecării mele, începuse să dobândească clienți și procese. Avea un birou la Gray's Inn, și în ultimele sale scrisori îmi adusesese la cunoștință că spera să se căsătorească foarte curând cu cea mai drăguță fată din lume.

Mă așteptau abia în preajma Crăciunului; și nici nu visau că m-aș putea întoarce atât de devreme. Dinadins îi amăgisem, ca să am plăcerea de a le face o surpriză. Totuși, sucit fiind, eram cam îmbufnat, pentru că nu venise nimeni să-mi ureze bun venit și pentru că singur și tăcut, în trăsura care hodorogea pe caldarâm, străbăteam străzile cufundate în ceață.

Binecunoscutele magazine, cu vitrinele lor plăcut luminate, mi-au mai schimbat gândurile, așa că atunci când am descins la cafeneaua din Gray's Inn, mă simțeam bine dispus. În primul moment mi-am amintit de vremea când trăsesem la „Crucea de aur” și de schimbările petrecute de atunci înapoi; dar asta era firesc.

— Știți cumva unde locuiește *mister* Traddles? l-am întrebat pe chelner în timp ce mă încălzeam în fața căminului din cafenea.

— La Holborn Court, *sir*. Numărul doi.

— Dacă nu mă înșel, *mister* Traddles se bucură, printre juriști, de o reputație din ce în ce mai bună, nu-i așa?

— Se prea poate, *sir*, mi-a răspuns chelnerul, dar personal n-am cunoștință.

Chelnerul meu, un om pipiriu, între două vârste, a chemat într-ajutor un alt chelner cu mai multă autoritate – un bărbat mai vârstnic, impozant, cu o cută de grăsime sub bărbie, care purta pantaloni bufanți și ciorapi negri – și acesta,

ridicându-se de la locul său, din celălalt capăt al cafenelei – unde ședea într-un fel de strană, flancat de o casă de bani, de un anuar, de o listă a membrilor asociației și de alte hârtoage și hârtii – s-a apropiat.

— *Mister Traddles*, a zis chelnerul pirpiriu, Holborn Court, numărul doi.

Chelnerul cel impozant i-a făcut semn să plece și s-a întors către mine cu un aer grav.

— Întrebam dacă *mister Traddles* din Holborn Court, numărul doi, nu se bucură, printre juriști, de o reputație din ce în ce mai bună, i-am spus.

— Niciodată n-am auzit de el, mi-a răspuns chelnerul cel impozant cu o voce caldă de bas.

Am simțit compătimire pentru bietul Traddles.

— E tânăr, nu-i așa? m-a întrebat chelnerul cel impozant, ațintindu-și sever privirea asupra mea. De când lucrează la Gray's Inn?

— De vreo trei ani, i-am răspuns.

Chelnerul, care presupun că ocupa strana aceea de vreo patruzeci de ani, găsind că nu era cazul să se mai ocupe de un subiect atât de neînsemnat, m-a întrebat ce doream să comand.

Atunci mi-am dat seama că mă aflam din nou în Anglia, și mi-a părut foarte rău pentru Traddles. Se părea că n-are nicio perspectivă. Am comandat supus o porție de pește și un *beef-steak* și am rămas în fața căminului, reflectând că era sortit să nu iasă din anonim.

Urmărindu-l pe chelnerul cel impozant cum se depărta, m-am gândit fără să vreau că grădina în care cu încetul ajunsese să se dezvolte această floare era un loc cam neprielnic. Avea ceva impunător, ceva țeapăn, învechit, solemn, venerabil. M-am uitat jur împrejur prin cafeneaua a cărei podea era presărată cu nisip, întocmai ca pe vremea când chelnerul debutase ca picol, dacă fusese picol vreodată, ceea ce nu părea deloc probabil; m-am uitat la mesele lucii, care-mi oglindeau chipul în adâncimile transparente ale mahonului; la candelabrele ireproșabile dichisite și lustruite; și la bogatele draperii verzi, cu galerii de alamă, care despărteau boxele; și la cele două focuri mari de cărbune, care ardeau vesel; la șirurile de garafe pântecoase, mândre parcă la gândul că jos, în beci, se aflau butoaie pline cu vin scump de Porto; și mi s-a părut că atât Anglia, cât și citadela justiției britanice erau tare greu de luat cu asalt. M-am dus sus în camera mea, să mă schimb, căci hainele-mi erau ude; și mărimea acestei odăi, de modă veche, cu lambriuri (îmi aduc aminte că se afla chiar deasupra porții boltite prin care se intra la Gray's Inn) și imensitatea tihnită a patului cu baldachin, sprijinit pe patru stâlpi, precum și severitatea neînduplecată a scrinului, toate parcă priveau posomorâte și încruntate destinul lui Traddles sau al oricărui alt tânăr îndrăzneț. Am coborât apoi să iau cina; și totul, de la încetineala serviciului până la liniștea ce domnea în local – era aproape gol, fiindcă vacanța cea mare nu se sfârșise încă – părea să demonstreze cu elocință că Traddles era cutezător și că nu avea decât slabe șanse să-și facă o situație înainte de zece-douăzeci de ani.

Cât fusesem plecat, asemenea lucruri nu văzusem nicăieri, și acuma toate speranțele mele în privința lui Traddles se spulberaseră. Chelnerul cel impozant se săturase de mine. Nu s-a mai apropiat de masa mea; s-a dus să se ocupe de un bătrân *gentleman*, cu jambiere lungi, căruia i-a pus în față un clondir de Porto special, care venise parcă singur și de bunăvoie din pivniță, deoarece nu-l comandase. Celălalt chelner m-a informat în șoaptă că *gentleman-ul* cel bătrân, un specialist în transferuri imobiliare, retras din afaceri, locuia în Gray's Inn Square și avea o avere considerabilă, pe care se zicea c-ar avea de gând s-o lase moștenire fiicei spălătoresei sale; și că mergea vestea c-ar avea închis în biroul lui un serviciu de masă de argint ce se oxidase de când nu mai fusese folosit și din care nici unui muritor nu-i fusese dat să vadă mai mult decât o lingură și o furculiță. După ce am auzit și asta, am socotit că Traddles era pierdut; și mi-am întărit convingerea că pentru el nu există speranță nici

de leac.

Arzând de nerăbdare să-mi revăd vechiul prieten, am mâncat repede, ceea ce desigur n-a făcut o bună impresie asupra oberchelnerului, și am ieșit în grabă pe ușa din dos. Am ajuns îndată la Holborn Court, numărul doi, și văzând la ușă o firmă care arăta că *mister* Traddles locuia la ultimul etaj, am pornit în sus pe trepte. Era o scară veche, prăpădită, slab luminată la fiecare palier de câte un opaț, al cărui fitil pâlpaia sub un glob de sticlă murdară.

În timp ce urcam, poticnindu-mă, mi s-a părut că aud râsete voioase; nu râsetele vreunui avocat sau secretar de avocat, ci râsetele a două sau trei fete vesele. Dând să mă opresc ca să ascult, am nimerit cu piciorul într-o gaură – căci onorabila asociație Gray's Inn neglijase să înlocuiască o scândură putredă – și am căzut, făcând oarecare zgomot, iar când m-am ridicat, nu se mai auzea nimic.

Mi-am continuat drumul orbecăind cu grijă, și când am găsit ușa pe care stătea scris „Mr. TRADDLES“ și am băgat de seamă că era deschisă, inima a început să-mi bată foarte tare. Am ciocănit. A urmat un mare du-te-vino, dar n-a venit nimeni. Am ciocănit din nou.

Un băiețaș isteț, care părea să îndeplinească și funcția de curier și aceea de secretar, s-a ivit la ușă gâfâind și s-a uitat la mine sfidându-mă parcă să fac dovada că într-adevăr ar gâfâi.

— E acasă *mister* Traddles? l-am întrebat.

— Da, *sir*, dar e ocupat.

— Vreau să-i vorbesc.

După ce m-a cercetat o clipă, băiețașul cel isteț s-a hotărât să-mi dea drumul înăuntru; și deschizând mai larg ușa, m-a condus într-o mică anticameră, din care am trecut într-o odăiță, unde m-am trezit față în față cu vechiul meu prieten, care (gâfâind și el) ședea la o masă, aplecat asupra unor hârtii.

— Doamne, Dumnezeu! Copperfield! a izbucnit Traddles când și-a ridicat privirea, și s-a năpustit în brațele mele, iar eu l-am strâns la piept.

— Cum îți mai merge, dragă Traddles?

— Bine, dragul meu, dragul meu Copperfield, nu am a-ți da decât vești bune!

Plângeam amândoi, de bucurie.

— Măi, băiete dragă! a urmat Traddles, rătășindu-și părul de surescitare, ceea ce, de fapt, era cu totul de prisos. Scumpul meu Copperfield, prietenul meu pierdut de atâta amar de vreme, fii binevenit, cât mă bucur să te revăd! Vai ce ars de soare mai ești! Ce bucuros sunt că te văd! Îți spun, iubitul meu Copperfield, pe cuvântul meu de cinste și pe viața mea, că niciodată, niciodată n-am fost atât de fericit!

Nici eu nu aveam cuvinte ca să-mi exprim emoția. Și în primul moment nici n-am fost în stare să vorbesc.

— Măi, băiete dragă! a repetat Traddles. Și ai ajuns atât de celebru! Gloriosul meu Copperfield! Doamne, Dumnezeu, *când* ai venit, de *unde* ai venit, *ce-ai* mai făcut?

Fără a se opri nicio clipă ca să primească răspuns la întrebările lui, Traddles, care mă așezase într-un fotoliu lângă cămin, cu o mână ațâța de zor focul, iar cu cealaltă, trăgea de fularul meu, pe care în zăpăceala lui îl luase drept palton. Fără a lăsa cleștele din mână, m-a îmbrățișat din nou și l-am îmbrățișat și eu; și amândoi, rătășind și ștergându-ne lacrimile, ne-am așezat lângă cămin și ne-am strâns din nou mâna.

— Când mă gândesc, dragul meu, mi-a zis Traddles, că erai pesemne în drum spre casă și că totuși n-ai apucat să iei parte la ceremonie!

— Care ceremonie, dragă Traddles?

— Doamne, Dumnezeu! a sărit Traddles, holbând ochii, cum avea obiceiul. N-ai primit ultima mea scrisoare?

— Dacă în ea era vorba de vreo ceremonie, desigur că nu.

— Păi, dragă Copperfield, mi-a zis Traddles, zburându-și părul cu amândouă mâinile și apoi punându-le pe genunchii mei, află că m-am însurat!

— Te-ai însurat! am exclamat bucuros.

— Da, slavă Domnului! a spus Traddles. Cu Sophy... Ne-a cununat pastorul Horace... în Devonshire... Și o să-ți spun, dânsa e colo, la fereastră, după perdea. Uite-o!

Spre uimirea mea, în clipa aceea, cea mai drăguță fată din lume a ieșit din ascunzătoare, râzând și cu fața îmbujorată. Și cred că o nevestă mai veselă, mai drăguță, mai fericită și mai radioasă nici că s-a văzut de când lumea (ceea ce, de altfel, i-am și spus pe loc). Am sărutat-o, ca un vechi prieten, și le-am urat din toată inima multă fericire.

— Dragă Doamne! a strigat Traddles. Ce minunată revedere! Dar teribil te-ai mai bronzat, Copperfield! Vai, Doamne, ce fericit sunt!

— Și eu, am zis.

— Și eu, zău, sunt fericită! a protestat Sophy, râzând și roșindu-se.

— Suntem toți cât se poate de fericiți! a zis Traddles. Chiar și fetele sunt fericite. Vai, Doamne, am uitat cu desăvârșire.

— Ce-ai uitat? l-am întrebat.

— Fetele, mi-a zis Traddles, surorile nevestei. Stau la noi. Au venit să vadă Londra. De fapt, știi, în clipa când... dar spune, Copperfield, tu ai fost acela care s-a poticnit pe scară?

— Da, eu, i-am răspuns râzând.

— Ei bine, când te-ai poticnit pe scară, tocmai mă jucam cu ele. Ne jucam anume de-a baba-oarba. Dar cum asemenea jocuri nu prea sunt la locul lor la Westminster Hall și cum, dacă le-ar fi văzut un client, nu prea i-ar fi făcut impresie bună, când au auzit zgomotul, au șters-o. Și acum sunt sigur că trag cu urechea, a adăugat Traddles, uitându-se la ușa care dădea în cealaltă odaie.

— Îmi pare rău, i-am spus râzând, c-am pricinuit o asemenea panică.

— Pe cuvântul meu, mi-a răspuns Traddles încântat, n-ai fi zis așa dacă le-ai fi văzut cum, după ce ai bătut la ușa, au luat-o la goană și apoi s-au întors fuga să-și adune de pe jos pieptenii ce-i pierduseră, și apoi din nou s-au împrăștiat, ca turbate. Iubito, vrei să te duci să le chemi?

Sophy a ieșit repede și am auzit cum a fost întâmpinată cu hohote de râs în odaia alăturată.

— Ce muzică plăcută, nu-i așa, dragă Copperfield? mi-a zis Traddles. Îți crește inima s-o auzi. Parcă înveselește zidurile astea bătrâne. Pentru un biet burlac, care toată viața a trăit singur, e o adevărată încântare, crede-mă! E minunat! Sărmanele, au suferit o pierdere grea prin plecarea scumpei mele Sophy – care, te asigur, Copperfield, este și a fost întotdeauna cea mai drăguță fată din lume! – și n-am cuvinte să-ți spun cât sunt de fericit când le văd atât de voioase! E fermecător, Copperfield, să trăiești în mijlocul unor fete tinere! Nu prea se potrivește, cu rigorile profesiei, dar e fermecător!

Băgând de seamă că se fâstâcise, am ghicit că în inima lui simțitoare se ivise temerea că spusele lui ar fi putut să mă întristeze, și atunci l-am aprobat cu atâta căldură, încât am reușit să-l liniștesc și să-i fac plăcere.

— Trebuie să-ți spun, însă, dragă Copperfield, a urmat amicul meu, că felul cum ne-am instalat e compromițător din punct de vedere profesional. Chiar și faptul că Sophy stă aici e compromițător. Dar altă locuință n-avem. Am pornit în larg într-o luntre ușorică, dar suntem gata să înfruntăm orice greutate. Sophy e o gospodină extraordinară! Ai să rămâi cu gura căscată când am să-ți arăt cum a găsit culcuș pentru fiecare fată. Nici eu nu știu cum s-a descurcat!

— Au venit multe dintre surori aici la tine? am întrebat.

— Cea mai mare, mi-a răspuns Traddles cu glas scăzut și pe un ton confidențial, Caroline, zisă și Frumoasa. Apoi Sarah, știi, aia despre care ți-am povestit că are ceva la șira spinării. Acum e mult, mult mai bine! Și cele două surori mai mici, pe care le-a

crescut Sophy. Și Louisa.

— Ce vorbești?! am exclamat.

— Da! a urmat Traddles. Tot apartamentul – adică biroul – se compune din trei odăi; dar Sophy a aranjat lucrurile admirabil și au unde dormi fiecare cât se poate de comod. Trei în camera asta, mi-a arătat Traddles. Două în cealaltă.

N-am putut să mă stăpânesc și am privit în jur, să văd ce mai rămăsese pentru *mister* și *missis* Traddles. Traddles mi-a ghicit gândul.

— Păi, cum ți-am spus, suntem gata să înfruntăm orice primejdie, așa că săptămâna trecută ne-am înjghebat un culcuș aici, pe podea, mi-a explicat Traddles. Mai avem o odăiță la mansardă – o odăiță foarte drăguță când te obișnuiești – pe care Sophy a tapetat-o singură ca să-mi facă o surpriză; acolo locuim deocamdată. E o încăpere fermecătoare, are ceva foarte boem. De sus ai o priveliște minunată!

— În sfârșit, iată-te însurat și fericit, dragă Traddles! i-am spus. Nici nu știi cât mă bucur!

— Îți mulțumesc, dragă Copperfield! mi-a răspuns Traddles, strângându-mi iar mâna. Sunt cât se poate de fericit! Iată, aici e și vechea ta cunoștință, a urmat el, arătându-mi cu un aer triumfător vasul de flori. Și postamentul lui, și colo e măsuța cu placa de marmoră! Și, precum vezi, toată mobila este simplă și practică. Cât privește argintăria, dragă Doamne, n-avem nici măcar o linguriță.

— O să-ți cumperi din ce vei agonisi, nu-i așa? i-am zis râzând.

— Chiar așa, o să-mi cumpăr din ce voi agonisi, a încuviințat Traddles. Avem noi, firește, lingurițe cu care să ne amestecăm ceaiul. Dar sunt de aliaj Britannia.

— Cu atât mai frumoasă o să-ți pară argintăria când ai s-o cumperi, i-am spus.

— Asta ziceam și noi! a exclamat Traddles. După care, cu glas scăzut și pe un ton confidențial, a adăugat: Vezi, dragă Copperfield, după ce am depus concluziile în procesul lui DOE *dem.* JIPES *versus* WIGZELL, care mi-a fost de mult folos în cariera mea, m-am dus la Devonshire și, între patru ochi, am avut o convorbire foarte serioasă cu reverendul Horace. Am stăruit asupra faptului că Sophy, care, te asigur, Copperfield, e cea mai drăguță fată din lume...

— Sunt incredințat că e! l-am liniștit eu.

— Și într-adevăr este! a urmat Traddles. Dar mi-e teamă că m-am cam depărtat de subiect. Îți spuneam de reverendul Horace?

— Îmi spuneai c-ai stăruit asupra faptului...

— Așa e! Asupra faptului că Sophy și cu mine suntem de multă vreme logodiți și că Sophy, cu voia părinților ei, ar fi foarte bucuroasă să mă ia... într-un cuvânt, a zis Traddles, cu vechiul lui zâmbet deschis, să mă ia așa cum sunt, cu tacâmuri Britannia. Prea bine. Atunci i-am propus reverendului Horace – care este un preot excelent și ar merita să ajungă episcop, sau cel puțin să ducă o viață îndestulată, fără a mai fi silit să strângă cureaua – i-am propus, zic, să mă căsătoresc cu Sophy în clipa când voi reuși să agonisesc două sute cincizeci de lire pe an și voi avea temeii să cred că în anul următor am să realizez tot atâta, dacă nu mai mult, și când voi fi în stare să mobilez decent o căsuță ca asta. Mi-am permis să-i arăt că amândoi am avut destulă răbdare timp de atâția ani; împrejurarea că Sophy este atât de necesară acasă, i-am zis, n-ar trebui să-i facă pe părinții ei să nu o lase să-și facă un rost în viață. Mă înțelegi?

— Firește, n-ar trebui, i-am zis.

— Sunt fericit, Copperfield, că ești de această părere, a urmat Traddles, pentru că, fără să-i aduc vreo învinuire reverendului Horace, sunt de părere că uneori părinții și frații și alte rude se arată cam egoiști în asemenea împrejurări. Ce să-ți mai spun! I-am arătat de asemenea că doream din toată inima să fiu de folos întregii familii, și dacă voi ajunge să-mi fac o situație și i s-ar întâmpla ceva, vreau să spun reverendului Horace...

— Înțeleg.

— ... sau prea scumpei sale soții... voi fi fericit să iau asupra mea datoriile părințești în privința fetelor. Mi-a dat un răspuns admirabil, cât se poate de măgulitor, și mi-a dat cuvântul că va obține el consimțământul scumpei *missis* Crewler. Au avut însă mult de furcă cu ea. I s-a ridicat de la picioare la piept, și apoi la cap...

— Ce i s-a ridicat? l-am întrebat.

— Durerea, mi-a răspuns Traddles, cu un aer foarte serios. Ciuda. Cum ți-am mai spus și altă dată, e o femeie superioară, dar are mâinile și picioarele paralizate. De câte ori are vreo supărare, o dor picioarele; dar atunci durerea i s-a ridicat la piept și apoi la cap și i-a cuprins întreg organismul, ceea ce ne-a alarmat. Totuși, mulțumită îngrijirii neobosite și dragostei cu care a fost înconjurată, și-a revenit, și ieri s-au împlinit șase săptămâni de când ne-am căsătorit. Nu-ți închipui, Copperfield, ce monstru mi s-a părut că sunt, atunci când am văzut toată familia plângând și leșinând ba unul, ba altul. *Missis* Crewler nici n-a vrut să mă vadă înainte de plecare – nu putea încă să mă ierte că i-am răpit fata – dar are inimă bună, și între timp m-a iertat. Nu mai departe decât azi dimineață am primit din partea ei o scrisoare minunată.

— Într-un cuvânt, i-am spus, ești fericit, dragă prietene, cum meriți să fii.

— Vai! Spui asta numai pentru că ții la mine! a râs Traddles. Dar, de fapt, să știi că sunt de invidiat. Muncesc din răspuțeri și nu mă mai satur studiind culegerile de jurisprudență. Zi de zi mă scol la cinci, dar nu-mi pasă. În timpul zilei nu las fetele să se arate deloc, în schimb, seara petrecem împreună. Și te rog să mă crezi că-mi pare rău că ne părăsesc marți, adică în ajun de Michaelmas. Dar iată-le, au venit! mi-a spus Traddles tare, renunțând la tonul confidențial. Îmi dați voie, *mister* Copperfield, *miss* Crewler... *miss* Sarah... *miss* Louisa... Margaret și Lucy!

Erau ca un buchet de trandafiri; radiau proșteime și sănătate. Toate erau foarte drăguțe, iar *miss* Caroline era foarte frumoasă; dar căutătura luminoasă a Sophyei avea ceva senin, ceva duios și cald care mi s-a părut mai de preț decât frumusețea și care m-a încredințat că prietenul meu făcuse o bună alegere. Am luat loc cu toții în jurul căminului, în timp ce băiețașul cel isteț, despre care mi-am dat seama că adineauri își scosese sufletul zorindu-se să pună hârtiile și dosarele pe masă, acum s-a apucat să le strângă și să pregătească serviciul de ceai. După care, s-a retras și, trântind ușa de afară, s-a dus la culcare. *Missis* Traddles, a cărei privire caldă, odihnitoare, strălucea de plăcere, după ce a servit ceaiul, s-a așezat într-un colț lângă foc și s-a apucat să prăjească pâinea tăiată felii.

Și în același timp mi-a povestit că se văzuse cu Agnes. În călătorie de nuntă, „Tom“ o dusesse în Kent, și cu acest prilej o vizitase și pe mătușa mea; atât mătușa, cât și Agnes erau bine sănătoase și nu vorbiseră decât despre mine. Tot timpul cât fusesem în străinătate, „Tom“ mereu se gândise la mine. Invoca numele lui la fiecare pas. Nu încăpea îndoială că „Tom“ era idolul vieții ei; și că de pe acest pedestal n-avea să-l clatine nimic niciodată; și că orice s-ar întâmpla, dânsa avea să se încreadă de-a pururi în cuvântul lui și îl va cinsti din toată inima.

M-a amuzat foarte mult respectul pe care atât ea, cât și Traddles, îl arătau „Frumuseții“. Nu știu dacă l-am găsit foarte la locul lui, dar mi s-a părut înduioșător și caracteristic. Dacă vreodată Traddles a regretat că nu avea încă lingurițele pe care urma să le cumpere, atunci nu mă îndoiesc că a regretat în clipa când i-a servit ceaiul „Frumuseții“. Iar dacă blânda și modesta lui soție se va fi fâlit față de cineva vreodată, convins sunt că n-a făcut-o pentru alt motiv decât că era sora „Frumuseții.“ Era vădit că micile semne de răsfăț și toanele, pe care le manifesta erau considerate de Traddles și de soția lui că reprezentau apanajul ei natural și dreptul ei din naștere. Și nici dacă dânsa s-ar fi născut regină, iar ei, niște biete albine lucrătoare, n-ar fi putut fi mai împăcați și mulțumiți decât erau cu soarta lor.

Uitarea de sine de care dădeau dovadă m-a încântat. În ochii mei, felul cum se mândreau cu aceste fete și cum le făceau toate gusturile a constituit o mărturie cât se

poate de îmbucurătoare a vredniciei lor. În seara aceea, într-un singur ceas, Traddles a fost mângâiat nu o dată, ci de zece, douăsprezece ori, de una sau alta dintre cumnatele sale, cu epitetul de „iubitule“; și s-a văzut rugat ba să ia, ba să care ceva, ba să dea jos, ba să ridice, ba să caute, ba să le aducă ceva. Afară de asta, fără concursul lui Sophy, nu făceau nici cel mai mic lucru. Dacă vreunei i se desfăcea părul, nimeni afară de Sophy nu era în stare să i-l prindă la loc. Dacă vreuna nu ținea minte o anumită melodie, nimeni afară de Sophy nu era în stare s-o fredoneze corect. Dacă vreuna voia să-și aducă aminte numele unei localități din Devonshire, numai Sophy trebuia să-l știe. Dacă vreuna avea chef să scrie acasă, singura căreia i se putea încredința sarcina de a redacta scrisoarea dimineața, înainte de micul dejun, tot Sophy era. Dacă se întâmpla ca vreuna să se încurce la tricotate, nimeni alta decât Sophy putea s-o descurce. Erau stăpânele necontestate ale casei, iar Sophy și Traddles le serveau. Câți copii va fi crescut Sophy la viața ei, nu știu; dar mi se pare că știa pe de rost toate cântecele de leagăn ce s-au cântat vreodată în limba engleză; și era în stare să execute, unele după altele, cu o voce cristalină, zeci de asemenea cântece (fiecare dintre surori dorind altă melodie, și Frumusețea rostindu-se, în general, în ultimă instanță), ceea ce mă uluia. În ciuda acestor pretenții, toate surorile, fără nicio excepție, se arătau foarte atente și respectuoase atât față de Sophy, cât și față de Traddles. Iar când am plecat împreună cu Traddles, care a ținut să mă petreacă până la cafeneaua „Gray’s Inn“, am plecat cu convingerea că de când eram pe lume, încă niciodată nu-mi fusese dat să văd un cap cu o chică mai rebelă sau orice cap în genere asupra căruia să se abată o asemenea rafală de sărutări.

A fost o seară de care mi-am amintit cu plăcere chiar și după ce, ajungând la destinație, i-am urat noapte bună lui Traddles și ne-am despărțit. Nici dacă aș fi văzut înflorind o mie de trandafiri în cămăruțele acelea situate la ultimul etaj al unei clădiri din jerpelitul Gray’s Inn, tot nu le-ar fi putut lumina și înfrumuseța mai mult. Prezența acelor fete din Devonshire în mijlocul clasoarelor și a birourilor severe ale avocaților; faptul, că luasem ceai și mâncasem pâine prăjită și ascultasem cântece de leagăn, în ambianța posomorâtă creată de nisipernițe, pergamente, șnururi roșii, bastonașe de ceară colbuite, sticle de cerneală, topuri de hârtie velină și de concept, colecții de jurisprudență, citații, mandate, acțiuni și note de speze mi se părea de domeniul fanteziei așa cum de domeniul fanteziei mi s-ar fi părut dacă aș fi visat că slăvita familie a sultanului ar fi fost înscrisă pe lista avocaților și ar fi adus cu ea la Gray’s Inn Hall pasărea vorbitoare, copacul care cântă și apa de aur. În orice caz, am băgat de seamă că mă despărțisem de Traddles și că mă întorsesem la cafenea fără a mai avea temeri în privința viitorului său. Și am început să cred că, în ciuda părerii contrarii a tuturor oberchelnierilor din Anglia, avea să răzbească.

După ce mi-am tras un scaun în dreptul căminului din cafenea, ca să mă gândesc mai pe îndelete la Traddles, treptat am încetat să mai meditez asupra fericirii lui și m-am apucat să schițez planuri de viitor, privind jăratiful, și pe măsură ce acesta se făcea scrum și se stingea, m-am întors cu gândul la marile supărări și pierderi pe care le încercasem în viață. De trei ani, de când părăsisem Anglia, nu mai văzusem foc de cărbuni, cu toate că nu o dată urmărisem câte un foc de bușteni prefăcându-se în cenușă albă ca promoroaca ce se cernea peste grămada de scrum din vatră, în care imaginația mea copleșită de amărăciune vedea rămășițele nădejdilor defuncte.

Eram în stare acum să meditez asupra trecutului cu seriozitate, fără amărăciune; și să privesc viitorul cu îndrăzneală. Casă în adevăratul sens al cuvântului, nu mai aveam. Pe aceea în sufletul căreia aș fi putut stârni o dragoste mai adâncă o învățasem să se poarte cu mine ca o soră. Dar într-o bună zi avea să se mărite și se vor ivi noi pretendenți la solitudinea ei; și astfel, nu va afla niciodată iubirea ce se înfiripase în inima mea. Era drept să plătesc pentru elanurile mele pripite. Culegeam ceea ce semănasem.

Tocmai meditam că de aș fi izbutit să-mi strunesc inima cu adevărat și de aș fi fost

în stare să mă stăpânesc și să-mi asum cu seninătate în căminul ei rolul pe care dânsa cu seninătate îl deținuse în al meu... când deodată mi-am dat seama că privirea-mi se oprise asupra unei arătări care, legată fiind de amintirile mele mai vechi, ar fi putut să răsară din pâlpâirile jăraticului.

Mărunțelul *mister* Chillip, doctorul, care, chiar în capitolul întâi al acestei povestiri, mi-a făcut servicii pentru care i-am rămas îndatorat, ședea în penumbră, în colțul opus, și citea un ziar. Era destul de înaintat în vârstă, dar, fiind blajin și liniștit din fire, era atât de puțin schimbat, încât mi s-a părut că arăta la fel ca în seara când luase loc în salonașul casei noastre, așteptând venirea mea pe lume.

Mister Chillip se mutase de la Blunderstone de vreo șase sau șapte ani și de atunci nu-l mai văzusem. Ședea foarte liniștit și citea ziarul, cu capul puțin aplecat, și cu un pahar de vin de Xeres încălzit alături. Avea un aer atât de politicoș și atât de afabil, încât ai fi zis că tocmai cerea iertare ziarului că se încumeta să-l citească.

M-am dus la el și i-am spus:

— Ce mai faceți, *mister* Chillip?

A fost foarte tulburat că din senin se vedea interpelat de un necunoscut și mi-a răspuns domol, cum îi era obiceiul:

— Vă mulțumesc, *sir*, sunteți foarte amabil. Vă mulțumesc, *sir*. Sper că sunteți sănătos și *dumneavoastră*.

— Nu vă mai amintiți de mine? l-am întrebat.

— Drept să vă spun, *sir*, mi-a răspuns *mister* Chillip, zâmbind sfios și clătinând din cap, în timp ce mă cerceta cu privirea, am impresia că mi-e cunoscut ceva în înfățișarea *dumneavoastră*, *sir*, dar numele *dumneavoastră* nu mi-l pot aminti.

— Și totuși l-ați cunoscut mult înainte de a-l fi aflat eu.

— Adevărat, *sir*? Nu cumva am avut cinstea de a fi fost în exercițiul profesiei în clipa când...

— Da.

— Ei, Doamne! a exclamat *mister* Chillip. Fără îndoială însă că de atunci v-ați schimbat mult?

— Foarte probabil, i-am răspuns.

— Atunci, *sir*, vă rog să mă iertați, dar am să vă cer să-mi spuneți cum vă cheamă.

Când mi-a auzit numele, a fost sincer emoționat. Mi-a scuturat mâna, ceea ce pentru el însemna un act deosebit de violent, căci de obicei se mărginea să întindă vârful degetelor la un țol, doi, de șold și se arăta foarte indispus dacă i le apuca cineva. Chiar și data asta, imediat ce și-a putut desprinde mâna din strânsoare, a băgat-o în buzunarul vestonului, ușurat parcă la gândul că scăpase nevătămată.

— Ei, Doamne, *sir*! a exclamat *mister* Chillip, înclinând puțin capul și fixându-mă. Va să zică *dumneavoastră* sunteți *mister* Copperfield? Vă rog să mă credeți, *sir*, că v-aș fi recunoscut dacă mi-aș fi permis să mă uit mai îndeaproape la *dumneavoastră*. Semănați, *sir*, foarte bine cu răposatul tatăl *dumneavoastră*.

— N-am avut fericirea să-mi văd tatăl.

— Foarte adevărat, *sir*, a zis *mister* Chillip, căutând să mă consoleze. Și foarte regretabil din toate punctele de vedere! Să nu credeți, *sir*, că faima *dumneavoastră* n-a ajuns până în părțile noastre, a adăugat *mister* Chillip, iarăși clătinând ușor din cap. Bănuiesc că trebuie să fie mare fierbere aici, a urmat *mister* Chillip, bătându-se cu arătătorul pe frunte. Îmi închipui că-i o muncă obositoare, *sir*!

— Unde locuiți acum? l-am întrebat, luând loc lângă el.

— La câteva mile de Bury St. Edmund's, *sir*, unde *missis* Chillip a intrat în posesia unei mici proprietăți lăsate prin testament de tatăl ei. Mi-am cumpărat un cabinet acolo și sunt sigur că vă face plăcere să aflați că-mi merge bine. Fiica mea a crescut, a ajuns o fetișcană înaltă și voinică, *sir*, a zis *mister* Chillip, clătinând iarăși din cap. Nu mai departe decât săptămâna trecută, maică-sa, ca să-i lungească rochiile, a fost nevoită să dea drumul la două tivuri. Vedeți, *sir*, trece vremea!

Făcând această reflecție, *mister* Chillip și-a dus la buze paharul gol, așa că i-am propus să i-l umplu și să-mi îngăduie să beau și eu la masa lui.

— Vedeți, *sir*, mi-a răspuns cu glas domol, nu-s de prins să beau mai mult; dar nu-mi pot refuza plăcerea de a sta de vorbă cu dumneavoastră. Ca ieri am avut, pare-mi-se, cinstea de a vă îngriji de pojar. Și v-ați vindecat strașnic de iute, *sir!*

I-am mulțumit pentru acest compliment și am comandat încă o sticlă de vin de Xeres încălzit, care ne-a fost adusă imediat.

— Mă destrăbălez peste măsură, a declarat *mister* Chillip, agitând paharul, dar în asemenea ocazii rare nu pot rezista! Nu v-ați făcut un cămin, *sir?*

Am clătinat din cap.

— Am auzit c-ați suferit o pierdere dureroasă acum câtva timp. Am aflat de la sora tatălui dumneavoastră vitreg. O fire foarte hotărâtă, *sir*, nu-i așa?

— Așa-i, i-am spus, destul de hotărâtă. Unde ați văzut-o, *mister* Chillip?

— Nu știți, *sir*, mi-a răspuns *mister* Chillip, cu zâmbetul cel mai blajin din lume, că tatăl dumneavoastră vitreg mi-e din nou vecin?

— Nu.

— Mi-e vecin, *sir*. S-a căsătorit cu o tânără din partea locului, care are o moșioară frumoșică, biata fată... Dar spuneți-mi, *sir*, vă convine munca asta cerebrală? Nu găsiți că-i prea obositoare? m-a întrebat *mister* Chillip, privindu-mă admirativ, lăsând capul într-o parte ca un măcăleandru.

Am ocolit răspunsul și am adus iar vorba despre familia Murdstone.

— Am aflat că dânsul s-a recăsătorit. Sunteți cumva medicul familiei? l-am întrebat.

— Nu tocmai. M-au chemat însă din când în când, mi-a răspuns. Se constată o deosebită localizare frenologică a fermității de caracter la *mister* Murdstone și la sora lui, *sir*.

Drept răspuns, i-am aruncat o privire atât de grăitoare, încât, încurajat de ea și de vinul de Xeres, *mister* Chillip a scuturat de câteva ori din cap și, îngândurat, a exclamat:

— Ei, Doamne! Aduceri-aminte din vremurile de demult, *mister* Copperfield!

— Și fratele și sora și-au păstrat vechile năravuri?

— Știți, *sir*, mi-a răspuns *mister* Chillip. Medicul, deoarece pătrunde în intimitatea atâtor familii, nu s-ar cuveni să aibă ochi și urechi decât pentru ceea ce îl privește ca profesionist. Totuși, trebuie să vă spun, *sir*, că sunt foarte severi, atât în ce privește lumea asta, cât și cea de apoi.

— În lumea de apoi sper că n-au să aibă nimic de spus! i-am replicat. Dar ce mai învățesc pe lumea asta?

Mister Chillip a clătinat din cap, a agitat puțin paharul și a început să soarbă din el.

— Era o femeie foarte drăguță, *sir!* mi-a zis cu un glas plângăreț.

— Actuala *missis* Murdstone?

— Da, e o femeie cu adevărat drăguță, și cât se poate de amabilă! *Missis* Chillip este de părere că de când s-a măritat nu mai e același om și că a căzut într-o melancolie vecină cu nebunia. Și, credeți-mă, *sir*, femeile sunt foarte pătrunzătoare, a conchis sfios *mister* Chillip.

— Presupun că i-au pus piciorul pe grumaz și-au silit-o să se dea după tiparul lor cel josnic. Dumnezeu s-o aibă în pază! S-a zis cu ea.

— Vedeți, *sir*, la început au fost certuri cumplite, vă asigur, dar acum a ajuns ca o umbră. Să nu mi-o luați în nume de rău, *sir*, dacă am să vă destăinuiesc că, de când i-a venit sora în ajutor, au reușit s-o împingă în pragul imbecilității.

I-am spus că nu-mi venea greu să-l cred.

— Vorbind între patru ochi, *sir*, a urmat *mister* Chillip, după ce, ca să prindă curaj, a mai sorbit puțin vin, n-am să șovăi să vă declar că de aici s-a tras și moartea, maică-sii, că tirania, amărăciunile și măhnirea au imbecilizat-o pe actuala *missis* Murdstone. Înainte de căsătorie fusese o tânără plină de viață, *sir*, dar asprimea și

arțagul lor au prăpădit-o. Acum se poartă cu ea mai degrabă ca niște temniceri decât ca un soț și o cumnată. Chiar acestea sunt cuvintele pe care mi le-a spus *missis* Chillip săptămâna trecută. Și vă asigur, *sir*, că femeile sunt foarte pătrunzătoare. Iar *missis* Chillip este și ea foarte pătrunzătoare!

— Și *mister* Murdstone continuă să afirme, cu aerul lui sumbru, că ar fi (mi-e rușine să folosesc cuvântul în legătură cu el) credincios?

— Dumneavoastră anticipați, *sir*, mi-a răspuns *mister* Chillip, ale cărui pleoape se roșiseră din pricina cantității neobișnuite de stimulent pe care-și îngăduise s-o absoarbă, anticipați una dintre cele mai impresionante observații făcute de *missis* Chillip. Pe mine unul, a urmat el cât se poate de domol, *missis* Chillip m-a electrizat când mi-a spus că *mister* Murdstone ridică propria sa imagine la rang de model și o numește „natura divină”. Am rămas atât de uluit când am auzit-o pe *missis* Chillip spunând acest lucru, încât de m-ar fi atins cineva chiar și cu o pană de găscă, aș fi căzut de-a berbeleacul. Trebuie să recunoașteți, *sir*, că femeile sunt foarte pătrunzătoare.

— Au intuiție, am încuviințat, spre încântarea lui.

— Sunt foarte fericit că împărtășiți părerea mea. Vă rog să mă credeți că numai foarte rar îndrăznesc să emit păreri în chestiuni extramedicale. Uneori, *mister* Murdstone ține și cuvântări în public, și se zice – sau, mai precis, *missis* Chillip zice – că cu cât se dovedește un tiran mai sinistru, cu atât predică un crez mai crud, mai crâncen.

— Cred că *missis* Chillip are perfectă dreptate.

— *Missis* Chillip merge atât de departe, a urmat, prinzând curaj, acest omuleț de o blândețe fără pereche, încât spune că ceea ce în mod greșit dâșii numesc religia lor nu este altceva decât o supapă pentru veninul și aroganța lor. Și trebuie să vă spun, *sir*, a încheiat el, înclinând încet capul într-o parte, că nu găsesc nimic în *Noul Testament* care să-i justifice sau să-i scuze pe *mister* și *missis* Murdstone.

— Nici eu n-am găsit!

— Trebuie să spun, *sir*, că nimeni nu-i prea poate suferi; și cum dâșii îi sortesc stricăciunii pe toți cei care nu-i pot suferi, vedem o mulțime de stricăciuni prin părțile noastre! Totuși, *sir*, precum spune *missis* Chillip, sunt în permanentă pedepsiți; căci sunt închiși în ei înșiși și își mănâncă inima, și inima lor este o mâncare foarte proastă. Dar acum, *sir*, să vorbim despre creierul dumneavoastră, dacă-mi veți îngădui să reiau acest subiect. Oare nu-l surmenați prea mult, *sir*?

Creierul lui *mister* Chillip fiind cam surescit de vinul lui Xeres, nu mi-a fost deloc greu să-l abat de la acest subiect și să-i îndrept atenția asupra treburilor sale personale, despre care, foarte vorbăreț, m-a întreținut timp de o jumătate de ceas; dându-mi a înțelege, între altele, că se afla la cafeneaua din Gray's Inn pentru că venise să depună în calitate de expert în fața Comisiei pentru alienați cu privire la starea unui pacient care se cam scrântise din pricina beției.

— Și vă rog să mă credeți, *sir*, că sunt foarte nervos în asemenea ocazii! mi-a zis el. Nu suport să fiu săcâit, *sir*. Mă scoate din sărite. Știți, cumva, *mister* Copperfield, că după noaptea când ați venit pe lume, mi-a trebuit câtăva vreme ca să-mi revin în urma întâlnirii cu acea înfricoșătoare *lady*?

I-am spus că a doua zi în zori urma să mă duc s-o văd pe mătușa, adică pe balaurul care-l înspăimântase în noaptea aceea; și i-am spus că era o femeie minunată, cu o inimă de aur, fapt de care cu siguranță că s-ar încredința dacă ar avea prilejul s-o cunoască mai bine. Dar numai la gândul că ar putea s-o mai întâlnească vreodată, s-a îngrozit. Cu un zâmbet șters, nesigur, a bolborosit:

— Chiar așa o fi, *sir*? Adevărat?

Și aproape imediat după aceea a cerut să i se aducă o lumânare, și s-a dus la culcare, de parcă numai în camera lui s-ar fi aflat în siguranță. De împleticit, din pricina vinului de Xeres, nu s-a împleticit, dar presupun că pulsul lui moale și liniștit

va fi crescut cu vreo, două-trei bătăi pe minut, ceea ce nu i se mai întâmplase pesemne din noaptea de pomină, când mătușa, în dezamăgirea ei, dăduse să-l plesnească în obraz cu boneta.

Pe la miezul nopții, fiind obosit, m-am dus și eu să mă culc; a doua zi am călătorit cu diligența spre Dover; am dat buzna în vechiul salon al mătușii, pe care am găsit-o la ceai (purta acum ochelari); și am fost primit cu brațele deschise și cu lacrimi de bucurie, atât de ea, cât și de *mister* Dick și de scumpa mea Peggotty, care îndeplinea funcția de menajeră. Mătușa a făcut mare haz când, așternându-ne la vorbă, i-am povestit de întâlnirea cu *mister* Chillip și de amintirea plină de groază ce i-o păstrase; și atât dânsa, cât și Peggotty mi-au istorisit câte și mai câte despre cel de al doilea soț al bieteii maică-mea și despre „ucigașa aia de soră-sa“, căreia cred că mătușa pentru nimic în lume nu i-ar fi rostit numele sau nu i-ar fi spus altfel.

CAPITOLUL LX

AGNES

Când am rămas singuri, mătușa și cu mine am stat la taifas până târziu noaptea. Cum de la emigranții noștri nu veneau decât scrisori optimiste, pline de speranțe; cum *mister* Micawber trimisese în mai multe rânduri mici sume în contul „obligațiilor pecuniare“ pe care le tratase, după uzanțele comerciale, ca de la bărbat la bărbat; cum Janet, care îndată ce se înapoiase mătușa la Dover, reintrase în serviciu, pentru ca în cele din urmă să aducă la îndeplinire legământul de a renunța la cele lumești cununându-se cu un cârciumar înfloritor; și cum, în cele din urmă, mătușa consfințise cu pecetea ei acest pas hotărâtor ajutând și sprijinind mireasa și cinstind nunta cu prezența ei; iată câteva dintre subiectele, mai mult sau mai puțin cunoscute din scrisorile primite, despre care ne-am întreținut. Ca de obicei, *mister* Dick n-a fost dat uitării. Mătușa mi-a spus că muncea fără preget, copiind tot ce-i cădea sub mână, și că grație acestei îndeletniciri reușea să-l țină pe regele Carol I la o distanță respectabilă; că faptul că-l vedea liber și fericit, în loc să tânjească, ținut într-o captivitate monotonă, constituia una dintre cele mai mari bucurii și satisfacții ale vieții ei și că în afară de dânsa nimeni nu era în stare să-l prețuiască cum se cuvenea (ceea ce reprezenta o nouă concluzie generală).

— Și la Canterbury când ai de gând să te duci, Trot? m-a întrebat mătușa, mângâindu-mă pe mână, în timp ce ședeam amândoi în fața căminului, ca altădată.

— Măine dimineață, mătușico; închiriez un cal și mă duc; afară doar dacă ai vrea să mă însoțești?

— Nu! mi-a spus mătușa cu tonul ei brusc, răspicat. Eu, una, stau acasă.

I-am zis atunci că mă voi duce călare. Și am adăugat că de n-aș fi venit anume pentru dumneaei, n-aș fi trecut prin Canterbury fără să mă opresc.

I-a făcut plăcere dar mi-a răspuns:

— Lasă, Trot; oasele *mele* bătrâne ar fi putut ele s-aștepte până mâine!

Și cum stăteam dus pe gânduri, cu privirea ațintită asupra focului, din nou m-a mângâiat pe mână.

Eram îngândurat fiindcă era cu neputință să mă aflu din nou aici, atât de aproape de Agnes, fără ca să renască părerile de rău de care fusesem muncit atât de multă vreme. Se prea poate să fi fost părerii de rău atenuate, care mă făcuseră să înțeleg ceea ce nu înțelesesem când aveam toată tinerețea înainte, dar erau totuși părerii de rău. Și mi s-a părut că o aud pe mătușa spunându-mi din nou ca odinioară: „O, Trot, orb, orb, orb“, și de astă dată am înțeles-o mai bine...

Am rămas tăcuți câteva minute. Când mi-am ridicat privirea, am văzut că mă privea

cu luare-aminte. Poate că-mi citise gândurile, căci mi se păreau ușor de citit acum, când nu mai erau nici pe departe atât de imprezibile ca odinioară.

— Tatăl ei a albit de tot, mi-a spus mătușa, dar s-a îndreptat în toate privințele... este alt om. Acuma nu mai măsoară toate interesele, bucuriile și necazurile omenești cu bietul lui etalon. Crede-mă, băiețuș, că toate astea, pentru ca să le poți măsura în felul acesta, trebuie mai întâi să se îngusteze și să devină foarte meschine.

— Adevărat că trebuie, am zis.

— Iar dânsa, a urmat mătușa, e tot atât de bună, tot atât de frumoasă, tot atât de serioasă și de dezinteresată ca totdeauna. De-aș cunoaște laude mai mari decât acestea, Trot, n-aș pregeta să i le aduc.

Nu existau însă laude mai mari pentru dânsa; nici muștrări mai usturătoare pentru mine. Vai, cum de rătăcisem în halul ăsta!

— De le va învăța și pe fetele pe care le are în grijă să fie ca dânsa, a zis mătușa cu ochii înlăcrimați, Dumnezeu știe că nu-și va fi trăit viața în zadar! Va fi fost de folos și mulțumită, cum ne-a zis în ziua aceea. Și cum ar putea fi altfel decât folositoare și mulțumită?

— Are Agnes vreun... m-am trezit întrebând, sau mai curând gândind cu glas tare.

— Aud? Vreun ce? Spune! m-a interpelat mătușa tăios.

— Vreun curtezan, am spus.

— O sumedenie! a exclamat mătușa, cu un fel de mândrie plină de indignare. Ar fi putut să se mărite de douăzeci de ori cât ai fost plecat tu, dragul meu!

— Nici vorbă, am zis. Nici vorbă. Dar are vreun curtezan demn de ea? Căci la unul nevrednic de dânsa Agnes nu se va uita niciodată.

Mătușa a rămas pe gânduri câțva timp, cu bărbia sprijinită în palmă. Apoi, ridicând încet privirea către mine, mi-a spus:

— Presupun că ține la cineva, Trot.

— Și acela răspunde sentimentelor ei?

— Trot, mi-a răspuns grav mătușa, n-aș putea să-ți spun. De altfel, nu aveam dreptul să-ți destăinuiesc nici atâta! Nu mi-a spus niciodată nimic, am doar unele bănuieli.

S-a uitat la mine atât de lung și cu asemenea îngrijorare și mi s-a părut chiar că aș fi văzut-o tremurând, încât am fost mai mult ca oricând convins că-mi citise gândurile. Mi-am amintit de toate hotărârile la care ajunsese după multe zile și nopți de frământare și după atâta zbucium sufletesc.

— Dacă-i așa, am început, și sper că este...

— Nu știu dacă este! mi-a retezat vorba mătușa. Nu trebuie să te iei după bănuielile mele. Trebuie să le ții pentru tine. Se prea poate să fie neîntemeiate. N-am dreptul să vorbesc.

— Dacă-i așa, am repetat, o să-mi spună Agnes singură, când o găsi de cuviință. Sora căreia i-am făcut atâtea destăinuiri nu va pregeta să mi se destăinuiească, mătușico.

Mătușa și-a întors de la mine privirea la fel de încet cum și-o ridicase și, gânditoare, și-a acoperit ochii cu mâna. În cele din urmă și-a pus cealaltă mână pe umărul meu; și astfel am stat, fără a mai scoate niciun cuvânt, cufundați în amintiri, până ce ne-am despărțit, ca să ne ducem la culcare.

A doua zi, dis-de-dimineată, m-am îndreptat călare spre meleagurile unde se depănaseră anii de școală. N-aș putea spune că mă simțeam prea fericit la gândul că eram pe cale să izbândesc asupra mea; și nici chiar la gândul că aveam s-o revăd în curând pe Agnes.

Am străbătut cu repeziciune locurile bine cunoscute și am pătruns pe acele ulițe tihnite unde fiecare piatră mi-era familiară. M-am apropiat pe jos de vechea locuință, dar inima fiindu-mi prea plină ca să pot intra, m-am depărtat. După aceea m-am întors; și uitându-mă în treacăt pe fereastra scundă a odăii din turnuleț, în care

șezuse mai întâi Uriah Heep, și mai apoi, *mister* Micawber, am văzut că în locul biroului era acum un salonaș. Încolo, clădirea bătrână și austeră avea, în ce privește curățenia și îngrijirea, același aspect ca în ziua când o văzusem întâia oară. Am rugat-o pe slujnica cea nouă, care mi-a deschis, să o anunțe pe *miss* Wickfield că era căutată de un *gentleman* venit din partea unui prieten aflat în străinătate; și am fost condus pe scara cea veche și solemnă (atrăgându-mi-se luarea-aminte asupra treptelor pe care le cunoșteam atât de bine) în salonul care rămăsese neschimbat. Cărțile pe care le citisem împreună cu Agnes erau la locul lor pe policioare; iar pupitrul la care de atâtea ori, seara, îmi făcusem lecțiile se afla în același colț, lângă masă. Micile schimbări efectuate pe vremea șederii familiei Heep fuseseră înlăturate una câte una. Și totul era întocmai ca în zilele fericite de altădată.

M-am oprit în dreptul unei ferestre și am privit peste ulița bătrână la casele din față, aducându-mi aminte cum, în primele zile după venirea mea, mă uitasem la ele în după-amiezile ploioase; și cum obișnuiam să fac la fel de fel de presupuneri despre oamenii care se arătau la ferestre și să-i urmăresc ori de câte ori urcau ori coborau scările, în vreme ce pe trotuare treceau tropăind femei cu încălțări de lemn, iar ploaia mohorâtă cădea pieziș și apa gâlgâia din burlane, acoperind caldarâmul. Și în sufletul meu a înviat emoția cu care obișnuiam să urmăresc vagabonzii care, către amurg, în zilele ploioase, intrau în oraș și treceau șontâc-șontâc, cu legăturicile spânzurate în toiag legănându-li-se în spinare; și, ca atunci, mi s-a părut că simt mirosul pământului reavăn, al frunzelor ude și al măceșilor și suflarea vânturilor de care fusesem bătut de-a lungul istovitoarei mele călătorii.

Scârțâitul ușilor din peretele lambrizat m-a făcut să tresar și să mă întorc. Și în timp ce se îndrepta spre mine, ochii ei frumoși și senini s-au încrucișat cu ai mei. S-a oprit, și-a dus mâna la piept și am cuprins-o în brațe.

— Agnes! Draga mea! Nu s-ar fi convenit să vin așa, pe neașteptate!

— Nu, nu! Mă bucur nespus să te revăd, Trotwood!

— Dragă Agnes, sunt fericit să te revăd!

Am strâns-o la piept și, o bucată de vreme, am rămas amândoi tăcuți. După aceea ne-am așezat unul lângă altul; și pe chipul ei de înger, întors către mine, am citit acea urare de bun venit la care visasem zi și noapte, ani de-a rândul.

Era atât de sinceră, atât de frumoasă, atât de bună, îi datoram atâta recunoștință și-mi era atât de dragă, încât n-am găsit cuvinte ca să exprim ceea ce simțeam. Am încercat s-o binecuvânteț, am încercat să-i mulțumesc, am încercat să-i spun (cum de multe ori îi spusese în scrisorile mele) ce înrăurire avusese asupra mea; dar toate strădaniile mele au fost zadarnice. Dragostea și bucuria mea erau mute.

Cu liniștea ei încântătoare a izbutit să-mi potolească tulburarea; m-a dus înapoi cu gândul la vremea despărțirii; mi-a vorbit despre Emily, pe care pe ascuns o vizitase de multe ori; mi-a vorbit cu emoție de mormântul Dorei. Cu intuiția sigură a unui suflet ales, mi-a atins atât de delicat și atât de armonios strunele amintirii, încât nu s-a produs nici o singură notă discordantă; am putut asculta acea muzică tristă, depărtată, fără a nutri dorința să alung niciuna din reminiscentele ce le trezea. Cum aș fi putut nutri asemenea dorință de vreme ce toate erau indisolubil legate de ea, de geniul meu cel bun?

— Acum e rândul tău, Agnes, i-am spus în cele din urmă. Povestește-mi despre tine. Despre viața ta aproape că nu mi-ai spus nimic în tot acest timp!

— Ce ți-aș putea spune? mi-a răspuns cu zâmbetu-i radios. Papa e sănătos. Precum vezi, trăim liniștiți în casa noastră; am scăpat de griji, ne-am recăpătat casa; și știind aceste lucruri, dragă Trotwood, știi totul.

— Totul, Agnes? am întrebat-o.

S-a uitat la mine, și peste chipul ei a fluturat parcă o umbră de mirare.

— Nimic altceva, surioară? am insistat.

Culoarea pe care tocmai o pierduse i-a revenit în obraz și apoi a dispărut din nou, A

zâmbit; cu tristețe și resemnare, parcă; și a clătinat din cap.

Încercasem s-o stârnesc să-mi vorbească despre sentimentul la care făcuse aluzie mătușa; căci, oricâtă durere aveau să-mi pricinuiască destăinuirile ei, se cuvenea să-mi strunesc inima și să-mi fac datoria. Am băgat totuși de seamă că era stingherită și n-am stăruit.

— Ai mult de lucru, Agnes dragă?

— Cu școala? m-a întrebat, ridicând din nou ochii, deplin liniștită și senină.

— Da. E obositor, nu-i așa?

— E o muncă atât de plăcută, încât mi se pare că-i aproape o ingratură din parte-mi s-o numesc muncă.

— Ție faptele bune niciodată nu-ți par o corvoadă, i-am zis.

A roșit și apoi a pălit din nou; și când și-a plecat capul, am observat din nou același zâmbet trist.

— N-ai vrea să aștepti să-l vezi pe papa și să stai toată ziua la noi? m-a întrebat voioasă Agnes. Poate că ai vrea să dormi în vechea ta odaie? A ta, căci așa îi spuneam noi totdeauna.

Să rămân peste noapte, nu puteam, i-am spus, fiindcă îi făgăduisem mătușii să mă întorc; dar bucuros voi sta până seara.

— Trebuie să lipsesc puțin, mi-a zis Agnes, dar iată, Trotwood, aici-s cărțile și notele muzicale de altădată.

— Văd aici chiar și florile de altădată, i-am spus, privind în jur; sau cel puțin soiurile de altădată.

— Mi-a făcut plăcere ca în timpul absenței tale să păstrez toate cele așa cum au fost când eram copii, mi-a explicat Agnes, zâmbind. Căci am fost, pare-mi-se, foarte fericiți atunci.

— Fericiți am fost, știe Domnul! am încuviințat.

— Și fiece lucrușor care-mi aducea aminte de fratele meu mi-era un prieten drag, mi-a zis Agnes, întorcând către mine, cu o expresie afectuoasă, ochii ei sinceri. Până și asta, a adăugat, arătându-mi pungața pentru chei, ce-i atârna la brâu, parcă-mi zornăie la ureche o melodie de altădată!

A zâmbit din nou și, ieșind pe ușița pe care intrase, a părăsit odaia.

Era datoria mea să păzesc și să păstrez cu evlavie dragostea ei de soră. Era tot ce-mi mai rămăsese, și era o comoară. Dacă aș fi zdruncinat vreodată temeliiile sacrosanctei încrederi și ale obișnuinței pe care se rezema, aș pierde-o și n-aș mai putea s-o redobândesc niciodată. Am privit în față, cu bărbăție, această perspectivă. Cu cât o iubeam mai mult, cu atât mai puțin mi-era îngăduit s-o uit vreodată.

Am ieșit să mă plimb puțin; și zărintu-l pe adversarul meu de odinioară, măcelarul – care ajunsese *constable* și își atârnase toiagul în prăvălie – m-am dus să revăd locul unde m-am încăierat cu el; și acolo am zăbovit gândindu-mă la *miss Shepherd* și la cea mai mare dintre surorile Larkins, și la toate simpatiile și antipatiile mele din vremea aceea. Afară de Agnes, niciuna nu rezistase vremii; și dansa, ca o stea, strălucea deasupra mea, tot mai tare și mai sus.

Când m-am înapoiat, *mister Wickfield* tocmai se întorsese de la grădina lui, situată la vreo două sau trei mile afară din oraș, unde se ducea să lucreze mai în fiecare zi. Era așa cum mi-l zugrăvisese mătușa. Ne-am așezat la masă împreună cu vreo cincisăse fetițe; și mi s-a părut că dansul nu era decât umbra mândrului portret din perete.

Pacea și tihna, legate în amintirea mea de acele locuri, domneau din nou peste ele. La sfârșitul mesei, întrucât *mister Wickfield* n-a băut vin și întrucât nici eu n-am vrut să beau, ne-am dus sus, unde Agnes împreună cu elevele ei cântau, se jucau și lucrau. După ceai, fetițele au plecat; și am rămas noi trei, depănând amintiri din vremi apuse.

— Știi prea bine, Trotwood, că am multe motive să regret... să regret și să-mi fac

amarnice muștrări în privința celor ce-am făcut în trecut, mi-a zis *mister Wickfield*, clătînându-și capul albit. Cu toate acestea, chiar de mi-ar sta în putere, n-aș șterge trecutul cu buretele.

Privind la făptura de lângă el, îndată i-am dat crezare.

— Pentru că ar însemna totodată să șterg cu buretele, a urmat el, și răbdarea și devotamentul, și credința și dragostea filială pe care nu se cuvine să le uit vreodată, nici chiar de ar însemna să uit de mine însumi.

— Vă înțeleg, *sir!* i-am zis cu glas scăzut. Și eu am – și am avut întotdeauna – o adevărată venerație pentru aceste virtuți.

— Dar nimeni, nici măcar dumneata, nu știe, mi-a răspuns, cât de multe a făcut, câte a îndurat, cât s-a luptat! Draga de ea!

Își pusese, rugătoare, mâna pe brațul tatălui ei, ca să-l oprească; și era foarte, foarte palidă.

— Bine, bine, i-a zis, oftând, și, precum am înțeles, renunțând să mai amintească nu știu ce încercare prin care dânsa trecuse sau poate că mai urma să treacă în legătură cu ceea ce-mi spusese mătușa. Da, da! Nu ți-am vorbit niciodată de maică-sa, nu-i așa, Trotwood. Ți-a vorbit altcineva de ea?

— Niciodată, *sir*.

— Nu-s multe de spus, cu toate că am avut mult de suferit! S-a căsătorit cu mine împotriva voinței tatălui ei. Și acesta n-a mai vrut să știe de ea. Înainte ca Agnes să vină pe lume, l-a rugat s-o ierte. Era un om foarte aspru, iar mama ei murise de mult. A refuzat-o. Asta i-a zdrobit inima.

Agnes s-a rezemat de umărul lui și și-a strecurat brațul în jurul gâtului lui.

— Avea o inimă iubitoare și duioasă, și aceasta fusese zdrobită, a urmat *mister Wickfield*. Știam cât de gingașă era din fire. Nimeni n-ar fi putut s-o cunoască mai bine decât mine. M-a iubit din suflet, dar niciodată n-a fost fericită. Tot timpul a măcinat-o în taină această durere; și fiind plăpândă și descurajată, când a respins-o ultima oară – căci nu o dată îl rugase s-o ierte – s-a mistuit și s-a prăpădit. Mi-a lăsat-o pe Agnes, care abia împlinise două săptămâni, și părul cărunț, care, îți aduci aminte, îl aveam când ai venit aici întâia oară.

A sărutat-o pe Agnes pe obraz.

— I-am purtat fetiței mele o dragoste bolnăvicioasă, dar mintea mi-era răvășită. N-am să insist asupra acestui lucru. Nu despre mine vreau să-ți vorbesc, Trotwood, ci despre mama ei și despre ea. Dacă am să-ți împărtășesc orice detaliu despre ceea ce sunt sau despre ce-am fost, știu că vei ghici totul. Cum este Agnes, n-am nevoie să-ți mai spun. Întotdeauna în caracterul ei parcă am regăsit ceva din povestea bieteii maică-sii; iată ce-am vrut să-ți povestesc astă-seară, când, după mari schimbări, ne găsim din nou împreună. Și ți-am povestit totul.

Și după ce l-am ascultat, capul lui plecat pe piept și chipul ei îngeresc și dragostea ei filială mi s-au părut și mai patetice ca până atunci. Și dacă aș fi avut nevoie de vreo imagine ca să-mi fixez în amintire seara revederii, cred că această scenă ar fi fost cea mai potrivită.

Peste puțin, Agnes s-a ridicat de lângă tatăl ei; și trecând cu pas ușor la pian, ne-a cântat câteva vechi melodii, pe care adesea le mai ascultasem în încăperea aceea.

— Te gândești cumva să pleci din nou? m-a întrebat Agnes când m-am apropiat.

— Surioara mea ce zice?

— Sper că nu.

— Atunci îți voi spune, Agnes, că nu mă gândesc.

— Îți spun, Trotwood, pentru că m-ai întrebat că, după părerea mea, nici n-ar trebui să pleci, mi-a zis timid. Reputația și succesul tot mai mare de care te bucuri îți sporesc posibilitățile de a face bine; și dacă *eu*, una, aș putea să-mi cruț fratele, a urmat Agnes, privindu-mă în ochi, timpul poate că nu cruță.

— Pe mine tu m-ai făcut ceea ce sunt, Agnes! Ar trebui să știi mai bine decât

oricine.

— *Eu*, pe tine, Trotwood?

— Da, Agnes, fetiță dragă! i-am zis, înclinându-mă către dânsa. Azi, când ne-am întâlnit, am vrut să-ți mărturisesc ceva care-mi stăruie în minte încă de la moartea Dorei. Îți mai aduci aminte cum ai coborât în seara aceea, în salonașul nostru, făcându-mi semn să privesc în sus, Agnes?

— Vai, Trotwood, mi-a răspuns ea, cu ochii umezi de lacrimi. Atât de iubitoare, atât de plină de încredere și atât de tânără! Cum aș putea uita vreodată?

— Adesea m-am gândit că așa cum, în clipa aceea, ai fost pentru mine ca o surioară, așa ai fost întotdeauna. Neîncetat mi-ai făcut semn să privesc în sus, Agnes; neîncetat m-ai călăuzit către mai bine; neîncetat m-ai îndreptat spre țeluri mai înalte.

S-a mulțumit să clatine din cap; dar printre lacrimi am deslușit același zâmbet trist și resemnat.

— Și pentru asta îți sunt atât de recunoscător, Agnes, mă simt atât de legat de tine, încât nu găsesc un nume vrednic de afecțiunea ce-ți port în adâncul inimii. Aș vrea să știi, deși nu mă pricep cum să-ți spun, că toată viața am să-mi îndrept privirile spre tine și am să mă las călăuzit de tine, așa cum m-ai călăuzit prin bezna care a trecut. Orice s-ar întâmpla, orice legături noi te-ar prinde, orice schimbări ar putea interveni între noi, mereu spre tine-mi voi îndrepta privirile și te voi iubi așa cum te iubesc acum și cum întotdeauna te-am iubit. Pentru mine vei rămâne în veci o mângâiere și un reazem, așa cum ai fost întotdeauna. Până în clipa morții te voi avea de-a pururi în fața mea, scumpă surioară, făcându-mi semn să privesc în sus!

Mi-a dat mâna și mi-a spus că era mândră de mine și de cuvintele mele; cu toate că îi aduceam laude pe care nu le merita nici pe departe. Apoi a continuat să cânte încetișor la pian, fără a-și lua ochii de la mine.

— Știi, Agnes, lucrurile ce le-am aflat în astă-seară parcă ar face parte integrantă din simțământul pe care l-am încercat când te-am văzut întâia oară, cu care am stat alături de tine pe vremea când eram băiat la școală.

— Știai că n-am mamă, mi-a răspuns zâbind, și asta te-a înduioșat în privința mea.

— Mai mult chiar, Agnes, îmi dădeam seama, ca și cum aș fi cunoscut întreaga poveste, că erai înconjurată de o inexplicabilă aură de duioșie și delicatețe; că era ceva care pe oricine altul l-ar fi putut înăcri (și acum înțeleg că într-adevăr era ceva), dar pe tine, nu.

A cântat încetișor mai departe, continuând să se uite la mine.

— Ai să râzi de mine, Agnes, dacă am să-ți spun că-mi fac plăcere aceste divagații?

— Nu!

— Sau dacă ți-aș spune că încă de atunci mi-am dat, pare-mi-se, seama c-ai fi în stare să iubești și să fii devotată în pofida oricăror deziluzii și să nu încetezi a iubi niciodată, până la moarte? Ai râde de asemenea visuri?

— Vai, nu! Vai, nu!

O umbră de amărăciune i-a întunecat fața o clipă, dar până să-mi treacă fiorul de spaimă ce mi-l pricinuisese, a și pierit fără urmă; și dânsa a continuat să cânte la pian, privindu-mă cu zâmbetul ei senin.

În timp ce mă înapoiam, călare, prin noaptea singuratică, biciuit de vânt ca de nu știu ce reminiscențe, mi-am adus aminte de această umbră și m-a prins teama că era nefericită. Fericit nu eram nici *eu*; dar deocamdată izbutisem să închid cu lacăt și pecete trecutul și, amintindu-mi cum îmi făcuse semn să privesc în sus, m-am gândit că arătase către ceruri, unde, cândva, în lumea tainică de apoi, s-ar putea să-mi fie dat s-o iubesc cu o dragoste necunoscută pe pământ și să-i povestesc despre zbuciumul zilelor când o iubisem pe tărâmul acesta.

CAPITOLUL LXI

IMI SUNT ÎNFĂȚIȘAȚI DOI INTERESANȚI DEȚINUȚI

Pentru un timp – până aveam să isprăvesc de scris cartea la care lucram, ceea ce socoteam că va mai dura câteva luni – m-am stabilit în casa mătușii, la Dover; și acolo, lângă fereastra de unde, în seara când am fost primit sub acoperiș, privisem marea strălucind sub razele lunii, mi-am urmat liniștit munca.

Credincios hotărârii de a nu pomeni despre scrierile mele decât în măsura în care, întâmplător, ar avea legătură cu desfășurarea povestirii, nu vorbesc aici despre năzuințele, bucuriile, zbuciumul și izbânzile artei mele. Am mai spus că m-am dedicat acesteia cu cea mai mare seriozitate și că i-am închinat toate resursele sufletului meu. Dacă scrierile pe care le-am dat la iveală au vreo valoare, despre rest să vorbească singure. Altfel, degeaba le-am scris, iar restul nu prezintă interes pentru nimeni.

Din când în când mă duceam la Londra să mă pierd în vâltoarea vieții de acolo sau să mă sfătuiesc cu Traddles în vreo chestiune de afaceri. În lipsa mea administrase cu iscusință drepturile ce-mi reveneau; și situația mea era înfloritoare. Întrucât, datorită renumelui meu, începusem să primesc de la necunoscuți un număr uriaș de scrisori – cele mai multe lipsite de conținut și la care era extrem de greu să răspunzi – m-am înțeles cu Traddles ca, alături de firma lui, pe ușa biroului să înscrie și numele meu. Acolo, poștașul lăsa *bushels* întregi de scrisori pentru mine; și din când în când mă duceam acolo să le triez, ca un ministru de interne, numai că nu primeam salariu pentru treaba asta.

În vrafurile de corespondență se strecura uneori câte o propunere ispititoare din partea unuia dintre numeroșii mișiți care se învârtteau pe la „Doctors' Commons“, să-l las să practice sub numele meu (după ce voi face formalitățile necesare ce mai rămăseseră de îndeplinit pentru a obține titlul de *proctor*), în schimbul unui procent din beneficii. Am refuzat însă aceste propuneri, căci știam că erau și așa destui care lucrau sub nume de împrumut și socoteam că „Doctors' Commons“ avea o reputație destul de proastă și fără ca să mai contribui și eu la stricarea ei.

Când numele meu a răsărit proaspăt și lucios pe ușa lui Traddles, fetele de mult plecaseră acasă; iar băiatul cel isteț se prefăcea că niciodată n-ar fi auzit de Sophy, care stătea închisă într-o odaie dosnică și, de câte ori își ridica privirile de la lucrul ei de mână, nu vedea jos decât un petic de grădină plin de funingine și o cișmea. Dar întotdeauna o găseam acolo, veselă și primitoare, și adesea, când nu se auzeau pași pe scară, fredona baladele ei din Devonshire și-l zăpăcea cu cântecul pe băiatul cel isteț, care stătea în birou.

La început n-am putut înțelege de ce o găseam atât de des pe Sophy scriind într-un catastif și de ce, îndată ce veneam, îl închidea și-l băga repede în sertarul măsuței, Curând încă am dezlegat enigma. Într-o bună zi, Traddles (care tocmai se întorsese de la tribunal pe o ploaie mărunță, și rece) a scos un document din birou și m-a întrebat ce credeam despre scrisul acela.

— O *nu*, Tom! a strigat Sophy, care tocmai îi încălzea papucii în fața căminului.

— De ce *nu*, draga mea? i-a întors Traddles pe un ton foarte încântat. Ce zici de scrisul ăsta, Copperfield?

— E cât se poate de frumos și de citeț. De când sunt n-am văzut o mână mai sigură! i-am răspuns.

— Nu seamănă a scris de femeie, nu-i așa?

— A scris de femeie? am repetat. Seamănă, dar nu răsare!

Fericit, Traddles a pufnit în râs și mi-a destăinuit că documentul era scris de Sophy: că Sophy declarase sus și tare că în curând „Tom“ va avea nevoie de un copist și că această slujbă dânsa o va ocupa; că își formase acest scris după un model; și că

ajunsesse să transcrie... nu mai știu câte pagini pe ceas. Când a auzit că-mi dezvăluie toate acestea, Sophy, foarte jenată, mi-a explicat că atunci când va fi numit judecător, „Tom“ are să fie desigur mai puțin indiscret. Ceea ce Tom a tăgăduit, susținând că orice s-ar întâmpla, va fi totdeauna mândru de devotamentul ei.

— Ai, într-adevăr, o soție cât se poate de bună și drăguță, dragă Traddles! i-am spus răsând după ce dansa a ieșit din odaie.

— Dragă Copperfield, mi-a răspuns Traddles, e cea mai drăguță fată din lume! Dacă ai ști, Copperfield, cum îngrijește de toate; cât de punctuală e, cum se pricepe la gospodărie, ce econoamă și ce ordonată e; și ce veselă și bine dispusă mai e!

— Într-adevăr, ai de ce s-o lauzi! Ești un om fericit. Cred că vă faceți unul pe altul, și amândoi împreună, doi dintre cei mai fericiți oameni din lume.

— Nu încapă îndoială că *suntem* doi dintre cel mai fericiți oameni. Recunosc fără nicio rezervă. Zău, Copperfield, când o văd cum în zilele astea scurte de iarnă se scoală cu noaptea-n cap ca să facă pregătirile gospodărești de cuviință, când o văd cum, pe orice vreme, face piața înainte de ora la care începe activitatea aici la „Gray’s Inn“, când o văd cum știe să înjghebeze mese minunate din te-miri-ce, făcând mereu *pudding-uri* și plăcinte, când o văd cum pune fiecare lucru la locul său și că totdeauna e îngrijită și cochetă și când o văd cum seara, oricât de târziu ar fi, stă cu mine, bine dispusă și săritoare, numai spre a-mi face plăcere, zău, Copperfield, că nu-mi vine a crede ochilor!

Chiar și cu papucii pe care dansa i-i încălzise s-a arătat tandru când i-a tras pe picior și, satisfăcut, și-a întins picioarele la foc.

— Uneori, zău, nu-mi vine a crede, a urmat Traddles. Și apoi, bucuriile pe care le avem! Dragă Doamne, nu-s costisitoare, dar sunt minunate! Unde oare ne-am putea simți mai bine decât când stăm acasă seara și zăvorâm ușa de la intrare și tragem aceste perdele lucrate de mâna ei? Când e vremea frumoasă și ieșim seara la plimbare, străzile ne oferă bucurii nenumărate. Ne uităm la vitrinele strălucitoare ale bijuteriilor; îi arăt scumpei mele Sophy pe care dintre șerpilor cu ochi de diamant, încolăciți pe pernițele de atlas alb, i l-aș cumpăra dacă mi-ar da mâna; iar Sophy îmi arată ceasul de aur cu capac bătut cu pietre scumpe și cu resort elicoidal și cu fel de fel de dispozitive pe care mi l-ar dăruia dacă i-ar da mâna; alegem lingurițele și furculițele, precum și cuțitele de pește și de unt și cleștii de zahăr pe care i-am prefera amândoi dacă i-am putea cumpăra; și plecăm ca și cum i-am fi cumpărat! Apoi, când, colind *square*-urile și străzile aristocratice, vedem o casă de închiriat, uneori ne oprim să ne uităm și ne punem întrebarea: ar fi oare potrivită să ne mutăm în ea dacă m-ar numi judecător? Și ne apucăm să o împărțim: cutare odaie pentru noi, cutare alta pentru fete, și așa mai departe, până ce hotărâm dacă e sau nu bună pentru noi, după cum e cazul. Câteodată mergem la teatru, în fund, la parter, cu bilete cumpărate pe jumătate preț – și după mine merită să plătești banii ăia numai ca să respiri atmosfera de teatru – și gustăm din plin spectacolele, căci Sophy crede fiecare cuvânt rostit pe scenă, și eu de asemeni. În drum spre casă cumpărăm o gustare de la un birt sau o langustă mai mică de la pescărie, o aducem aici acasă și pregătim un adevărat ospăț, tot vorbind despre cele văzute. Ei, spune și tu, Copperfield, dac-aș fi lord-cancelar, am mai putea face toate astea?

„Orice ai fi tu, dragul meu Traddles, tot numai lucruri bune și plăcute ai face“, am zis în gândul meu, apoi l-am întrebat cu glas tare:

— Ia ascultă, presupun că acuma nu mai desenezi schelete niciodată?

— La drept vorbind, mi-a răspuns Traddles răsând și roșind, n-aș putea spune că m-am lăsat cu totul de acest obicei, dragă Copperfield. Căci mai deunăzi, așteptându-mi rândul pe una din băncile din fund ale tribunalului „King’s Bench“, cu tocul în mână, mi s-a năzărit să fac o încercare, ca să văd dacă n-am pierdut îndemânarea. Și mi-e teamă că pe spatulele pupitrului a rămas un schelet cu perucă.

Am râs amândoi din toată inima, după care, zâmbind, Traddles s-a uitat la foc și,

cu o inflexiune îngăduitoare, a îngânat:

— Bietul Creakle!

— Tocmai am primit o scrisoare de la... ticălos, i-am zis.

Căci niciodată nu eram mai puțin dispus să-i trec cu vederea cum îl bătea pe Traddles odinioară decât atunci când îl vedeam pe Traddles gata să-l ierte.

— De la Creakle, directorul școlii? Ei, nu! a exclamat Traddles.

— Printre aceia care, atrași de faima și buna mea stare crescânde, acum descoperă subit că m-au iubit întotdeauna, se află și Creakle în persoană, i-am zis, aruncând o privire asupra teancului de scrisori. Nu mai e director de școală. S-a retras. Deține o magistratură în Middlesex.

Credeam că Traddles se va mira, dar nu s-a mirat deloc.

— Și cum crezi c-a ajuns magistrat în Middlesex? l-am întrebat.

— Doamne! Greu de răspuns la întrebarea asta. Poate că o fi votat pentru cineva sau o fi dat bani cu împrumut cuiva sau o fi cumpărat ceva de la careva sau o fi făcut vreo slujbă nu știu cui care le-o fi cunoscut și l-o fi înduplecat pe lordul locotenent al comitatului să propună numirea lui.

— Fapt e că de numit l-a numit. Și, iată, îmi scrie că ar fi fericit să-mi prezinte, în acțiune, singurul sistem penitenciar just, singura metodă infailibilă de a obține căința sinceră și îndreptarea durabilă a deținuților, care este, precum știi, regimul celular. Ce părere ai?

— Despre sistem? m-a întrebat Traddles grav.

— Nu. Dacă să primesc invitația și dacă vrei să mă însoțești?

— N-am nimic împotrivă.

— Atunci, îi scriu că primesc. Îți amintești cum același *mister* Creakle (ca să nu vorbesc de felul cum se purta cu noi) și-a alungat fiul din casă și cum le scotea sufletul și soției și fiicei sale?

— Desigur, a zis Traddles.

— Ei bine, dacă ai să-i citești scrisoarea, ai să constați că e cel mai înțelegător dintre oameni față de condamnații care au săvârșit toate nelegiuirile imaginabile, deși nu dă dovadă de înțelegere față de nicio altă categorie de oameni.

Traddles a dat din umeri și nu s-a arătat cătuși de puțin surprins. Nu mă așteptasem să fie surprins, căci nici eu nu eram; ar fi însemnat că în viață nu mi-ar fi fost dat să văd decât prea puține asemenea enormități. Am hotărât împreună când să-l vizităm și i-am răspuns lui *mister* Creakle încă în seara aceea.

În ziua stabilită – chiar a doua zi, mi se pare, dar asta n-are importanță – Traddles și cu mine ne-am dus la închisoarea unde Creakle era mare și tare. Era o clădire imensă, solidă, ridicată cu cheltuieli uriașe. Fără să vreau, în timp ce ne apropiam de poartă, m-am gândit ce furtună de proteste s-ar fi dezlănțuit în toată țara dacă vreun naiv ar fi propus să se investească jumătate din suma respectivă pentru ridicarea unei școli profesionale pentru tineret sau a unui azil de bătrâni.

Într-un birou, care foarte bine ar fi putut să fie situat și la parterul Turnului Babel, atât erau de masive proporțiile lui, am fost prezentați fostului nostru director de școală, care se afla în mijlocul unui grup alcătuit din doi sau trei magistrați și din câțiva vizitatori pe care îi aduseseră cu ei. M-a primit ca unul care într-un trecut îndepărtat îmi plămădisese caracterul și care totdeauna mă iubise din suflet. Când i l-am prezentat pe Traddles, *mister* Creakle a arătat cam în aceiași termeni, dar ceva cu mai puțină căldură, că întotdeauna a fost călăuza, povățuitorul și prietenul lui Traddles. Venerabilul nostru profesor îmbătrânise mult, înfățișarea însă nu i se schimbase în bine. Era la fel de roșu în obraz ca odinioară, iar ochii îi erau la fel de mici și mai înfundați în orbite. Părul cărunț, și parcă jilav – de care-mi amintesc atât de bine – căzuse aproape cu totul; și pe capul rămas pleșuv vinele-i groase nu erau întru nimic mai plăcute la vedere.

După încheierea conversației cu *gentlemen-ii* aceia, din care aș fi putut deduce că

nimic pe lume nu este mai presus de asigurarea cu orice preț a confortului maxim posibil pentru deținuți și că nu ar mai fi rămas nicio problemă de rezolvat în afara zidurilor închisorilor, am pornit să vizităm instituția. Fiind ora prânzului, ne-am dus mai întâi în bucătăria cea mare, unde era în curs măsurarea cu exactitate și precizie de ceasornic a porțiilor destinate fiecărui deținut în parte (care urmau să le fie servite în celulele respective). I-am șoptit lui Traddles că mă întrebam dacă își dădea oare seama cineva de contrastul izbitor dintre hrana asta îmbelșugată și de bună calitate și masa nu a săracilor, ci a soldaților, a marinarilor și a muncitorilor, a covârșitoarei majorității a lumii truditorilor cinstiți; dintre aceștia nici măcar unul din cinci sute nu mânca pe jumătate atât de bine. Am fost informat însă că nivelul de trai ridicat constituia una dintre cerințele „sistemului”; și pe scurt, pentru a încheia o dată pentru totdeauna cu sistemul ăsta, am aflat că, în această privință, ca și în toate celelalte, „sistemul” înlătura orice îndoieli și lichida toate anomaliile. Am avut impresia că nimeni n-avea nici cea mai vagă idee că afară de acest „sistem” or mai fi existând și alte sisteme care s-ar cuveni să fie ținute în seamă.

În timp ce străbăteam niște coridoare impunătoare, l-am întrebat pe *mister* Creakle și pe prietenii săi care erau principalele avantaje ale acestui atotputernic sistem, care le lăsa în urmă pe toate celelalte. Mi s-a răspuns că acestea se rezumau la izolarea totală a deținuților – ceea ce însemna că niciunul dintre deținuții aflați acolo nu știa nimic despre ceilalți – și la faptul că în felul acesta deținuții erau determinați să ajungă într-o stare de spirit care ducea la sincere muștrări de cuget și la pocăință.

Totuși, când am început să vizităm deținuții în celulele lor și să străbatem coridoarele, de-a lungul cărora se aflau aceste celule, și când ni s-a explicat felul cum erau duși la paraclis și așa mai departe, mi s-a părut foarte probabil că deținuții știau destul de multe unii despre alții și că dispuneau de foarte bune mijloace de comunicare între ei. De altfel, cred că între timp lucrul acesta a fost demonstrat; dar întrucât în momentul acela să fi exprimat o asemenea îndoială ar fi constituit un adevărat sacrilegiu, m-am mărginit să cercetez cu cea mai mare atenție semnele pocăinței.

Aveam mari îndoieli și în această privință. Am constatat că exista o modă a pocăinței, așa cum în vitrinele croitorilor văzusem haine și veste croite după același șablon. Am auzit o sumedenie de declarații de căință prea puțin diferite chiar și în privința cuvintelor (ceea ce mi s-a părut extrem de suspect). Mi-a fost dat să cunosc o sumedenie de vulpi care calomniau întregi podgorii încărcate cu struguri la care nu ajungeau; dar nu mi-a fost dat să cunosc decât prea puține vulpi în care aș fi avut destulă încredere să le las singure lângă un ciorchine. Și am constatat mai ales că deținuții care se băteau cu pumnii în piept mai tare stârneau interesul cel mai viu; și că înfumurarea lor, vanitatea, monotonia vieții de închisoare și deprinderea de a trage pe sfoară (neînchipuit de dezvoltată la unii dintre ei, după cum reieșea din cazierele lor) îi îndemnau să facă aceste declarații, de pe urma cărora trăgeau foloase cu toții.

Dar în cursul vizitei atâta am auzit vorbindu-se de un oarecare Număr Douăzeci-și-Șapte, favoritul închisorii, care într-adevăr părea să fie un deținut model, încât m-am hotărât să nu trag nicio concluzie până nu-l voi vedea pe Douăzeci-și-Șapte. Am aflat că și Numărul Douăzeci-și-Opt era o vedetă de prima mână; dar avusese nenorocul ca strălucirea lui să fie întrucâtva întunecată de strălucirea excepțională a lui Douăzeci-și-Șapte. Am auzit povestindu-se atâtea despre Douăzeci-și-Șapte, despre cucernicele îndemnuri ce le adresa tuturor și despre frumoasele scrisori pe care le trimitea mamei sale (de a cărei situație părea foarte îngrijorat), încât începusem să ard de nerăbdare să-l cunosc.

Am fost însă nevoit să-mi stăpânesc nerăbdarea câtva timp, Numărul Douăzeci-și-Șapte fiind rezervat pentru efectul final. Dar în cele din urmă ne-am oprit în fața ușii celulei sale; și *mister* Creakle, după ce s-a uitat puțin prin vizetă, ne-a comunicat, stăpânit de o admirație fără margini, că citea din *Cartea de imnuri*.

Dorința de a-l vedea pe Douăzeci-și-Șapte citind *Cartea de imnuri* a fost atât de mare, încât imediat s-au înghesuit la vizetă șase sau șapte capete. Ca să înlăture acest neajuns și ca să ne dea posibilitatea de a sta de vorbă cu Douăzeci-și-Șapte în toată neprihănirea lui, *mister* Creakle a dat ordin să se deschidă ușa celulei și ca Douăzeci-și-Șapte să fie scos pe coridor. Așa s-a făcut; și atunci spre marea noastră uimire, a lui Traddles și a mea, am băgat de seamă că pocăitul cu numărul Douăzeci-și-Șapte era Uriah Heep în persoană!

Ne-a recunoscut numaidecât; și după ce a ieșit din celulă, ne-a întrebat contorsionându-se ca odinioară:

— Ce mai faceți, *mister* Copperfield? Ce mai faceți, *mister* Traddles?

Faptul că ne-a recunoscut a stârnit admirația generală a asistenței. Am avut impresia că mai toți cei de față au fost surprinși de faptul că nu se arătase mândru și că binevoise să se uite la noi.

— Ei, Douăzeci-și-Șapte! i-a spus *mister* Creakle, aruncându-i o privire admirativă și melancolică în același timp. Cum o mai duci?

— Sunt un om foarte umil și neînsemnat, *sir!* a răspuns Uriah Heep.

— Așa ești dumneata, Douăzeci-și-Șapte, i-a zis *mister* Creakle.

Un alt *gentleman* l-a întrebat atunci foarte grijuliu:

— Te simți bine aici?

— Mulțumesc, *sir*, da! a răspuns Uriah Heep, uitându-se în ochii interlocutorului său. Aici mă simt mult mai bine decât m-am simțit vreodată în libertate. Acum îmi dau seama cât de nesocotit am fost, *sir*. Și asta mă face să mă simt bine.

Câțiva *gentlemen-i* au fost foarte mișcați de acest răspuns, și unul dintre ei, făcându-și loc în rândul întâi, l-a întrebat, gătit de emoție:

— Dar carnea de vită cum o găsești?

— Mulțumesc de întrebare, *sir*, a răspuns Uriah, întorcându-se către cel care-i vorbise, ieri a fost mai tare decât aș fi dorit; dar datoria mea e să îndur totul. Am făcut greșeli, a adăugat Uriah cu un zâmbet smerit, și trebuie să sufăr consecințele fără a cârți.

A izbucnit un murmur, parte de admirație pentru elevația aproape celestă a lui Douăzeci-și-Șapte, parte de indignare împotriva furnizorului care dăduse loc la această declamație (pe care *mister* Creakle s-a grăbit să și-o noteze); după care, Douăzeci-și-Șapte a stat în mijlocul nostru, considerându-se parcă cel mai de seamă exponat aflat într-un muzeu cu o faimă deosebită. Pentru ca noi, neofiii, să fim și mai bine luminați, s-a dat în grabă porunca să fie scos și Douăzeci-și-Opt.

Fusesem atât de uluit de întâlnirea cu Uriah Heep, încât în clipa când l-am văzut ieșind din celulă, cu o carte pioasă în mână, pe *mister* Littimer, abia dacă am resimțit un amestec de uimire și resemnare.

— Douăzeci-și-Opt. L-a interpelat un *gentleman* cu ochelari, care până atunci nu rostise niciun cuvânt, săptămâna trecută te-ai plâns, dragul meu, de felul cum este preparată porția zilnică de cacao. S-a îmbunătățit de atunci?

— Mulțumesc, *sir*, a răspuns Littimer, a fost preparată mai bine. Dacă mi-ar fi îngăduit să fac o observație, *sir*, aș spune că am îndoieli în privința curățeniei laptelui în care e fiartă; dar știu, *sir*, că de obicei la Londra laptele este subțiat cu apă și că lapte curat e greu de găsit.

Gentleman-ul cu ochelari mi s-a părut că miza pe Douăzeci-și-Opt împotriva lui Douăzeci-și-Șapte, care părea să fie favoritul lui *mister* Creakle, căci s-au apucat fiecare să se ocupe de omul respectiv.

— În ce stare de spirit te afli, Douăzeci-și-Opt? a întrebat *gentleman-ul* cu ochelari.

— Mulțumesc, *sir*, i-a răspuns *mister* Littimer; acuma îmi dau seama, *sir*, de greșelile ce le-am făcut. Sunt tulburat, *sir*, când mă gândesc la păcatele săvârșite de foștii mei tovarăși; dar nădăjduiesc că se vor căi și ei și vor fi iertați.

— Dar dumneata, personal, ești mulțumit? l-a întrebat același, făcându-i semn de

încurajare cu capul.

— Vă sunt foarte îndatorat, *sir*, a răspuns *mister* Littimer. Sunt deplin mulțumit.

— Ai cumva ceva pe suflet? a stăruit *gentleman*-ul. Dacă ai, vorbește, Douăzeci-și-Opt.

— *Sir*, dacă ochii nu mă înșală, a zis *mister* Littimer, fără a ridica privirea, aici de față se găsește un *gentleman* care m-a cunoscut și mai înainte, Acestui *gentleman* s-ar putea să-i fie de folos, *sir*, să afle că toate greșelile mele trecute le atribui faptului că am dus o viață ușuratică în serviciul unor tineri; și faptului că m-am lăsat târât de ei în păcat, fără să fi avut puterea de a mă împotrivi. Nădăjduiesc că *gentleman*-ul la care mă refer nu va lua în nume de rău această observație. A fost făcută pentru binele lui. Eu, unul, îmi dau seama de greșelile mele trecute. Sper că și dânsul va ajunge să se căiască de toate păcatele și blestemățiile la care a participat.

Am băgat de seamă că unii dintre *gentleman*-ii de față își puseseră mâna pavază la ochi, de parcă tocmai ar fi intrat într-o biserică.

— Asta îți face cinste, Douăzeci-și-Opt! i-a zis acela care-i pusese întrebarea. Nu mă surprinde din partea ta. Mai ai ceva de spus?

— *Sir*, a răspuns *mister* Littimer, ridicând ușor sprâncenele, fără a-și înălța însă privirea, am cunoscut o tânără care a lunecat pe panta păcatului și pe care m-am străduit s-o salvez, dar n-am izbutit. Îl rog pe *gentleman*-ul cu pricina, dacă-i stă în putință și dacă vrea să fie atât de bun, să comunice acelei tinere că o iert pentru felul cum s-a purtat cu mine și că o îndemn să se pocăiască.

— Nu mă îndoiesc, Douăzeci-și-Opt, l-a asigurat protectorul lui, că *gentleman*-ul în chestiune a înțeles foarte bine, ca noi toți, de altfel, îndemnul foarte potrivit ce i l-ai adresat. Dar nu mai vrem să te reținem.

— Vă mulțumesc, *sir!* a zis *mister* Littimer. *Gentlemen*, vă salut, și vă doresc ca, împreună cu familiile dumneavoastră să vă recunoașteți păcatele și să vă îndreptați!

Și rostind aceste cuvinte, Douăzeci-și-Opt s-a retras, după ce a schimbat o privire cu Uriah; și parcă grație vreunui mijloc de comunicație necunoscut, nu erau chiar cu totul străini unul de altul; și când ușa a fost încuiată după el, membrii grupului au început să spună în șoaptă despre dânsul că era un om cât se poate de respectabil și că reprezenta un caz vrednic de atenție.

— Ia spune, Douăzeci-și-Șapte, a glăsuț *mister* Creakle, după ce omul său a rămas singur în scenă, crezi că ne stă în putere să facem ceva pentru tine? Dacă da, te rog spune!

— V-aș cere foarte umil, *sir*, să-mi acordați permisiunea de a-i scrie din nou mamei, i-a răspuns Uriah, smuncindu-și capul hain.

— Firește că ți se va acorda, i-a zis *mister* Creakle.

— Vă mulțumesc, *sir!* Sunt cam îngrijorat de soarta mamei. Mă tem că e în primejdie.

Un nechibzuit a întrebat: „Cum? De ce?” Dar îndată a izbucnit un murmur indignat: „Ssst!”

— Îi e în primejdie sufletul, *sir*, a răspuns Uriah, răsucindu-se în direcția de unde venise întrebarea. Aș dori ca și mama să dobândească liniștea sufletească pe care am dobândit-o. Dacă n-aș fi nimerit aici, niciodată n-aș fi ajuns la această stare. Bine ar fi fost de-ar fi venit și mama aici! Bine ar fi pentru toată lumea să fie arestată și închisă aici.

Această declarație a stârnit o încântare fără margini – o încântare fără niciun precedent, cred.

— Înainte să fi venit aici, am fost în gheara păcatului, a urmat Uriah, aruncându-ne o privire piezișă, de parcă ar fi vrut, de i-ar fi stat în putere, să țintuiască la stâlpul infamiei întreaga lume exterioară căreia îi aparțineam. Acuma însă îmi dau seama de rătăcirile mele. Sunt multe păcate pe lume. Chiar și mama-i supusă păcatului. Păcatul domnește pretutindeni, aici, însă, nu.

— Te-ai schimbat mult? l-a întrebat *mister* Creakle.

— Vai, Doamne, dar desigur, *sir!* a exclamat pocăitul, plin de speranță.

— Dacă ai ieși de aici, ai mai cădea în păcat? l-a întrebat altcineva.

— Vai, ferească Dumnezeu, nu, *sir!*

— Bine, i-a zis *mister* Creakle, îmi face plăcere să aud acest lucru. Te-ai adresat adineauri lui *mister* Copperfield. Ai vrea să-i mai spui ceva, Douăzeci-și-Șapte?

— Dumneavoastră, *mister* Copperfield, m-ați cunoscut mult înainte să fi ajuns aici și să mă fi îndreptat, a zis Uriah, uitându-se la mine, și niciodată nu mi-a fost dat să văd, nici chiar pe chipul său, o privire mai urâcioasă. M-ați cunoscut pe vremea când, în ciuda greșelilor mele, eram un om umil și neînsemnat printre cei îngâmfați și blând printre cei violenți – ați fost violent cu mine chiar dumneavoastră, *mister* Copperfield. Și într-un rând, m-ați lovit peste față, cum bine știți.

Compătimire generală. Câteva priviri indignate ațintite asupra mea.

— Eu, însă, vă iert, *mister* Copperfield, a urmat Uriah, subliniind blândețea și clemența firii sale, spre a sugera o monstruoasă și profanatoare paralelă pe care nici nu vreau s-o consemnez. Eu iert pe toată lumea. Nu mi-ar sta bine să nutresc vreun resentiment. Vă iert din toată inima și sper că, pe viitor, o să vă stăpâniți pornirile pătimase. Și sper că au să se căiască și *mister* W. și *miss* W., și toți membrii șleahței aceleia de păcătoși. S-au abătut și asupra dumneavoastră nenorociri și nădăjduiesc că asta are să vă priască; dar pentru dumneavoastră cel mai nimerit ar fi să veniți aici. Și pentru *mister* W., și pentru *miss* W. ar fi fost mai bine să vină aici. Cea mai bună urare care v-o pot face, dumneavoastră, *mister* Copperfield, și dumneavoastră, tuturor, e să vă aresteze și să vă aducă aici. Când mă gândesc la greșelile mele de altădată și la starea mea de azi, sunt sigur că ar fi cea mai bună soluție și pentru dumneavoastră. Îi plâng pe toți aceia care nu sunt aduși aici!

Însoțit de un mic cor de voci aprobatoare, s-a strecurat înapoi în celulă; și atât eu, cât și Traddles ne-am simțit ușurați când în urma lui ușa a fost zăvorâtă.

Caracteristic era faptul că bucuros aș fi întrebat ce anume făcuseră acești doi oameni de fuseseră închiși acolo. Dar despre asta, pare-se, nimeni nu avea nimic de spus. M-am adresat unuia dintre cei doi gardieni, care, judecând după expresia feței lor, lăsau să se întrevadă că-și dădeau foarte bine seama câte parale-făcea toată această demonstrație.

— Nu cumva știți care a fost ultima infracțiune săvârșită de numărul Douăzeci-și-Șapte în „nesocotința“ lui? l-am întrebat în timp ce mergeam alături pe coridor.

Răspunsul a fost că săvârșise o infracțiune împotriva unei bănci.

— Împotriva Băncii Angliei?

— Da, *sir*. Înșelăciune, fals, săvârșite de o bandă organizată. El și alți câțiva. Dânsul a fost instigatorul. Urmăreau să pună mâna pe o sumă mare. Sentința: deportare pe viață. Douăzeci-și-Șapte, cel mai pișicher din toată gașca, cât pe-aci era să scape; dar nu i-a mers. Abia a izbutit banca să-i vină de hac... Puțin a lipsit, și nu i-ar fi rămas altceva de făcut decât să-i pună sare pe coadă.

— Știți cumva și ce infracțiune a săvârșit Douăzeci-și-Opt?

— Douăzeci-și-Opt, mi-a răspuns gardianul în șoaptă și uitându-se peste umăr în timp ce mergeam pe coridor, ca nu cumva să fie auzit de Creakle și de ceilalți vorbind cu atâta lipsă de deferență despre isprăvile celor doi neprihăniți, Douăzeci-și-Opt (osândit și el la deportare) a luat o slujbă de valet, și în noaptea din ajunul plecării în străinătate i-a furat tânărului său stăpân vreo două sute cincizeci de lire în numerar și obiecte. De cazul lui îmi amintesc foarte bine, pentru că a fost prins de o pitică.

— De cine?

— De o femeie mărunțică. Am uitat cum o chema.

— Nu cumva o chema Mowcher?

— Chiar așa! Scăpase de urmărire și se pregătea să fugă în America, cu perucă blondă și cu barbete false și perfect deghizat, cum n-ați mai văzut pe nimeni de când

sunteți; dar la Southampton femeiușcă aceea l-a întâlnit pe uliță și, cu privirea ei ageră, l-a dibăcit; i-a pus piedică, l-a făcut să cadă și l-a țintuit locului, neîndurată ca Moartea.

— Strașnic om mai e *miss Mowcher*! am exclamat eu.

— Tot așa ați fi spus și dac-ați fi văzut-o la judecată, în picioare pe un scaun, la bară, depunându-și mărturia, mi-a zis gardianul. Când l-a înșfăcat, a tăiat-o de-a curmezișul obrazului și a bușit-o fără cruțare; dar ea nu l-a slăbit până nu l-a văzut închis. Îl ținea cu atâta înverșunare, că polițiștii s-au văzut nevoiți să-i aresteze pe amândoi. Și-a făcut depoziția cu multă vervă și a fost lăudată și felicitată de instanță, și a fost petrecută cu alai până la locuința ei. A declarat în fața tribunalului că l-ar fi arestat și singură (pentru ticăloșiile pe care știe că le săvârșise) chiar dacă ar fi avut puterea unui Samson. Și nu mă îndoiesc că ar fi făcut-o.

Nici eu nu mă îndoiam și, din acest motiv, stima mea pentru *miss Mowcher* a crescut.

Văzusem tot ce era de văzut. Degeaba ne-am fi ostenit să-i demonstrăm preanonabilului *mister Creakle* că atât Douăzeci-și-Șapte, cât și Douăzeci-și-Opt erau perfect consecvenți cu ei înșiși și neschimbați; că rămăseseră exact ceea ce fuseseră totdeauna; că era și de așteptat ca în situația dată niște lepădături fățarnice ca ei să facă asemenea declarații; că dâșii cunoșteau cel puțin la fel de bine ca noi valoarea comercială a acestor declarații și profitul imediat ce-l vor trage de pe urma lor în ziua când vor fi deportați peste Ocean; într-un cuvânt, că totul nu era altceva decât o farsă găunoasă, jalnică și mârșavă. De aceea l-am lăsat cu sistemul și cu adepții lui și, descumpăniți, am plecat spre casă.

— Știi, *Traddles*, i-am zis, poate că-i totuși preferabil ca atunci când cuiva îi intră în cap o năzdrăvănie s-o ducă până la capăt; în felul acesta scapă de ea mai degrabă.

— Vreau să sper că ai dreptate, mi-a răspuns *Traddles*.

CAPITOLUL LXII

CALEA MEA SE LUMINEAZĂ

Se apropia Crăciunul și se împlineau peste două luni de când mă înapoiasem acasă. O văzusem pe *Agnes* de multe ori. Oricât de puternice erau ovațiile publicului și oricât de înfocate sentimentele și năzuințele stărnite de ele, un singur cuvântel de laudă abia șoptit de dânsa le acoperea pe toate.

Cel puțin o dată pe săptămână, și uneori și mai des, mă repezeam călare la *Canterbury* și rămâneam acolo toată seara. De obicei mă întorceam noaptea; căci acuma sentimentul acela de dezolare îmi dădea târcoale neîncetat – dar mai cumplit ca oricând după ce mă despărțeam de dânsa – și preferam să fac mișcare în aer liber decât să rătăcesc în lumea amintirilor, chinuit de insomnie sau de visuri întunecate. Nu o dată am petrecut în șa cea mai mare parte a unor asemenea nopți de zbucium fără leac, reluând în drum gândurile ce le frământasem în timpul îndelungatei mele absențe.

Ar fi poate mai exact să spun că ascultam ecoul acestor gânduri. Îmi vorbeau ca de departe. Le izgonisem și acceptasem locul ce-mi era ursit. Când îi citeam lui *Agnes* ceea ce scriam, când îi vedeam fața atentă și mișcată până la lacrimi sau zâmbitoare și când îi auzeam glasul sincer comentând cu atâta seriozitate iluzoriile întâmplări petrecute în lumea imaginației în care trăiam, mă întrebam oare care ar fi fost soarta mea dacă... Mă întrebam doar, așa cum, după ce m-am căsătorit eu *Dora*, mă întrebam ce fel de om aș fi vrut să fie soția mea.

Datoria față de *Agnes*, care mă iubea cu o dragoste pe care, de-aș fi tulburat-o și aș

fi jignit-o, dintr-o pornire egoistă și nesocotită, aș fi pierdut-o pentru totdeauna, și convingerea la care ajunseseam, după matură chibzuință, că, de vreme ce-mi făurisem propriul meu destin, dobândind ceea ce inima-mi dorise cu înflăcărare, n-aveam niciun drept să mă plâng și se cuvenea să suport totul cu resemnare, iată sinteza sentimentelor mele și a învățămintelor ce trăsesem. Totuși o iubeam; și aflam oarecare mângâiere întrezărind ziua depărtată când îi voi putea mărturisi fără teamă acest lucru; când toate astea vor fi trecut; când îi voi putea spune: „Așa stăteau lucrurile, Agnes, când m-am întors în patrie; și acuma sunt om bătrân, și îți pot spune că de atunci n-am mai iubit pe nimeni!“

Față de mine dânsa nu s-a arătat schimbată niciodată, în nicio privință. Se purta cu mine așa ca totdeauna; nu era cătuși de puțin schimbată.

În această privință, din noaptea când mă întorsesem, între mătușa și mine domnea nu atât o rezervă sau o dorință de a ocoli subiectul, cât înțelegerea tacită că și unul și celălalt meditam asupra lui, fără a exprima însă în cuvinte gândurile noastre. Așa se întâmpla adeseori, când, potrivit vechiului obicei, ședeam în fața căminului; urmăream atunci aceste gânduri în chip tot atât de firesc și tot atât de evident pentru celălalt ca și când am fi vorbit despre asta. Dar niciunul din noi nu sufla un cuvânt. În noaptea aceea mi s-a părut că-mi citise gândurile sau că cel puțin le citise în parte, și că înțelesese foarte bine de ce nu le dădeam glas.

Apropiindu-se Crăciunul și văzând că Agnes nu-mi făcea nicio destăinuire, a început să mă chinuiască o bănuială, care de multe ori îmi trecuse prin minte – bănuiala că Agnes ghicise adevăratele mele sentimente și că se temea să nu-mi pricinuiască o mâhnire. Dacă așa stăteau lucrurile, jertfa-mi fusese zadarnică; datoria mea față de dânsa nu mi-o împlinisem; iar ceea ce voisem să evit făceam, fără a-mi da seama, clipă de clipă. Am luat hotărârea să lămuresc totul; și dacă între noi exista o asemenea barieră, s-o înlătur fără șovăire.

Era o zi aspră, rece, de iarnă, o zi pe care am motive temeinice s-o țin minte! Ninsese timp de câteva ceasuri; și zăpada se așternuse, acoperind totul cu un strat nu prea înalt, dar înghețat. În larg, dincolo de fereastra mea, vântul de miazănoapte sufla cu furie. Îmi adusesem aminte cum bântuia uriașele pustietăți înzăpezite ale munților Elveției, unde pe asemenea vreme nu călca țipenie de om; și-mi pusesem întrebarea care erau mai triste: piscurile solitare, sau singurătățile oceanului?

— Pornești azi călare, Trot? m-a întrebat mătușa, vârându-și capul pe ușă.

— Da, i-am zis. Mă duc la Canterbury. E o vreme minunată pentru plimbare.

— Vreau să sper că și calul o să fie de aceeași părere, mi-a spus mătușa. Deocamdată, însă, stă în fața porții, cu capul plecat și urechile pleoștite, de parc-ar socoti că tot mai bine ar fi în grajd.

Trebuie să menționez aici că mătușa îngăduise calului meu accesul pe pajiștea din fața casei, fără a slăbi cătuși de puțin campania necruțătoare împotriva măgarilor.

— Se înviorează el îndată! i-am zis.

— În orice caz, stăpânului său plimbarea o să-i priască, a observat mătușa, aruncând o privire asupra hârtiilor aflate pe masa mea de lucru. Ah, băiețuș, multe ceasuri mai petreci la masa asta! Pe vremea când obișnuiam să citesc cărți, niciodată nu mi-aș fi închipuit ce muncă este să le scrii.

— Și cititul e o muncă destul de grea, uneori, i-am răspuns. Cât privește scrisul, are farmecul lui, mătușico.

— Aha! Înțeleg! Ambiția, nevoia de a câștiga aprobarea și simpatia celorlalți, și multe altele, nu-i așa! Bine, hai, du-te!

— Mai știi ceva de dragostea aceea a lui Agnes? am întrebat-o, stând liniștit în fața ei, căci, după ce mă bătuse pe umăr, se așezase în fotoliul meu.

Înainte de a răspunde, s-a uitat în ochii mei câteva clipe.

— Cred că da, Trot.

— S-a întărit cumva bănuiala dumitale?

— Cred, Trot.

M-a privit atât de stăruitor – cu un fel de îndoială sau un fel de milă, sau de teamă parcă în afecțiunea ei – încât a fost nevoie să fac un efort pentru a-mi tăinui durerea.

— Mai mult chiar, Trot... mi-a zis mătușa.

— Da?!

— Agnes e pe cale să se mărite, cred.

— Dumnezeu să-i ajute! am spus, bucuros.

— Dumnezeu să-i ajute! Ei și bărbatului ei! a zis mătușa.

Am repetat urarea, mi-am luat ziua bună de la mătușa, am coborât cu pași ușori scările, am încălecat și am pornit. Aveam acum un motiv în plus de a aduce la îndeplinire hotărârea ce-o luasem.

Ce bine îmi amintesc acea plimbare prin peisajul iernatic! Pulberea de gheață, pe care vântul o ridica de pe firele de iarbă și mi-o arunca în obraz; tropotul sonor al copitelor, care parcă băteau tactul unei melodii; brazdele înghețate bocnă; zăpada din cariera de var, pe care vântul o spulbera în vârtejuri; caii înhămați la o căruță cu fân, care, aburind, se opriseră să răsuflă în vârful dealului și-și scuturau clopoțeei cu sunete melodioase; costișele și povârnișurile albite de nea ale ținutului, care se detașau pe cerul întunecat, ca desenate pe o tablă neagră!

Am găsit-o pe Agnes singură. Fetitele se duseseră la casele lor, și dânsa ședea singură în fața căminului, citind. Când m-a văzut intrând, a lăsat cartea din mână și, după ce mi-a urat, ca de obicei, bun sosit, și-a luat coșulețul de lucru și s-a așezat în dreptul uneia dintre ferestrele de modă veche.

Am luat loc lângă ea, pe bancheta așezată în firida ferestrei, și am început să vorbim despre cartea la care lucram, despre data când o voi sfârși și despre progresele făcute de la ultima mea vizită. Agnes era foarte veselă și mi-a prezis că în curând voi ajunge prea celebru și că n-o să mai fie chip să vorbească omul cu mine despre asemenea lucruri.

— De aceea, vezi, profit de momentul de față, mi-a spus Agnes, și stau de vorbă cu tine cât se mai poate.

În timp ce mă uitam la chipul ei frumos, aplecat asupra lucrului, dânsa și-a ridicat ochii buni și limpezi și a băgat de seamă că o priveam.

— Pari cam îngândurat azi, Trotwood!

— Să-ți spun de ce, Agnes? Tocmai de aceea am venit.

A lăsat lucrul, așa cum obișnuia să facă ori de câte ori discutam serios, și m-a ascultat cu luare-aminte.

— Dragă Agnes, ai cumva vreo îndoială în privința sincerității mele față de tine?

— Nu! mi-a răspuns ea cu o căutătură mirată.

— Te îndoiești cumva că sunt ceea ce totdeauna am fost pentru tine?

— Nu! mi-a răspuns, ca mai înainte.

— Ți amintești, dragă Agnes, că, după ce m-am întors, am încercat să-ți arăt câtă recunoștință îți datoram și cât de mult țineam la tine?

— Îmi amintesc foarte bine, a recunoscut dânsa în șoaptă.

— Tu ai o taină, i-am zis. Împărtășește-mi-o, Agnes.

Și-a coborât privirea în pământ și a tresărit.

— Chiar dacă n-aș fi auzit-o din gura altcuiva, și nu din a ta, Agnes – ceea ce mi se pare straniu – nu se putea să nu aflu că ai dăruit cuiva comoara dragostei tale. Nu-mi ascunde un lucru care-i în atât de strânsă legătură cu fericirea ta! Dacă ai încredere în mine, și mi-ai spus că ai, și știu că poți avea, atunci dă-mi voie ca în această împrejurare, mai mult ca în oricare alta, să-ți fiu prieten, să-ți fiu frate!

Cu o privire rugătoare, parcă plină de muștrări, s-a ridicat de lângă fereastră; și străbătând precipitat odaia, fără a ști încotro să apuce, și-a ascuns fața în palme și a izbucnit în lacrimi care mi-au sfâșiat inima.

Și totuși ele mi-au trezit o nădejde în suflet. Fără să-mi dau seama de ce, lacrimile

ei mi-au amintit de acel zâmbet trist, dar resemnat, atât de adânc întipărit în sufletul meu, și m-au făcut să tresar, nu de teamă sau de durere, ci pentru că întrezărisem o rază de speranță.

— Agnes! Surioara mea! Draga mea! Ce-am făcut?

— Lasă-mă acuma, Trotwood. Nu mă simt bine. Mi-am pierdut cumpătul, O să vorbim altă dată... Când va veni vremea. Am să-ți scriu. Acum nu-mi mai spune nimic. Nu! Te rog, nu!

M-am străduit să-mi amintesc ce-mi spusese când îi vorbisem, în seara aceea, de dragostea ei, care nu aștepta nicio răsplată. Mi s-a părut că aveam de răscolit o lume întreagă într-o clipă.

— Agnes, nu pot suporta să te văd în starea asta și să știu că de vină sunt numai eu. Scumpa mea, care-mi ești mai scumpă decât orice pe lume, dacă ești nenorocită, îngăduie-mi să împărtășesc nenorocirea ta. Dacă ai cumva nevoie de sfat sau de ajutor, dă-mi voie să încerc să te sfătuiesc sau să te ajut. Dacă te apasă vreo povară, lasă-mă să încerc să ți-o ușurez. Căci pentru cine oare mai trăiesc eu astăzi dacă nu pentru tine, Agnes?

— Vai, iartă-mă! Nu sunt în apele mele! Altă dată... asta-i tot ce am deslușit că bâiguia printre suspine.

Târât de egoism, nu alunecasem oare pe o pantă greșită? Sau, nu cumva semnul care-mi trezise nădejdea deschidea în fața mea perspectiva la care nici să visez nu cutezasem?

— Trebuie să-ți mai vorbesc! Nu pot să plec și să te las în starea asta! Pentru numele lui Dumnezeu, Agnes, după atâția ani și după toate câte s-au întâmplat de-a lungul lor, să nu ne mai ascundem unul de altul! Trebuie să-ți vorbesc deschis. Dacă măcar o clipă ți-a trecut prin minte gândul c-aș putea pizmui fericirea pe care o poți dărui altuia; că n-aș consimți să mă dau la o parte spre a face loc unui ocrotitor mai drag ales de tine însăși; că n-aș fi în stare ca de la locul meu de departe să asist fericit la bucuria ta, alungă aceste presupuneri, căci nu le merit! Nu în zadar am suferit! Pilda și sfaturile tale n-au fost zadarnice! În dragostea ce-ți port nu e nici urmă de egoism!

Nu mai plângea. După un timp, și-a întors către mine fața palidă și, cu glas stins, sovăitor din când în când, încă foarte limpede, mi-a spus:

— Prietenia curată pe care mi-o porți, și de care, într-adevăr, nu mă îndoiesc, mă obligă să-ți spun, Trotwood, că te înșeli. Mai mult nu pot să-ți spun. Dacă uneori, de-a lungul anilor, am avut nevoie de sfat și de ajutor, le-am primit. Dacă uneori m-am simțit nefericită, mi-a trecut. Dacă m-a apăsât vreo povară, mi s-a ușurat. Dacă am vreo taină... nu este nouă; și nu este... ceea ce presupui. N-o pot nici dezvălui, nici împărtăși. A fost multă vreme taina mea și a mea trebuie să rămână și de aici înainte!

— Agnes! Stai! O clipă!

Era gata să plece, dar am oprit-o. Am prins-o de mijloc. „De-a lungul anilor!“ „Nu este nouă!“ Gânduri și nădejdi noi mi se roteau în minte și întreg coloritul vieții mele era în schimbare.

— Scumpă Agnes! Te respect și te cinstesc – îți port o dragoste neclintită! Când am venit aici azi, credeam că nimic nu mi-ar putea smulge această mărturisire. Credeam că voi izbuti s-o păstrez ascunsă în pieptul meu toată viața, până la adânci bătrâneți. Dar, Agnes, de vreme ce pot avea, cât de cât, noi speranțe că mi-ar putea fi îngăduit vreodată să-ți spun mai mult decât Surioară, să-ți spun cu totul altfel decât Surioară!...

Au podidit-o lacrimile, dar nu semănau cu cele vărsate adineauri, și în ele am întrezărit o licărire de speranță.

— Agnes! Tu, care totdeauna ai fost călăuza și reazemul meu cel mai de nădejde! Dacă pe vremea când am crescut aici, împreună, te-ai fi gândit mai mult la tine și mai puțin la mine, cred că niciodată capriciile mele nesocotite n-ar fi rătăcit departe de

tine! Dar erai cu atâta mai presus de mine, și aveam atâta nevoie de tine, în toate bucuriile și necazurile adolescenței mele, încât deprinderea de a-ți destăinui totul și de a mă bizui pe sprijinul tău în orice împrejurare a devenit o a doua natură, eclipsând un timp chemarea puternică, chemarea dintâi, de a te iubi așa cum te iubesc acum!

Plângea înainte, dar nu de mâhnire, ci de bucurie! Și o țineam în brațe, cum n-o ținusem niciodată, cum nicicând nu visasem c-aveam s-o țin vreodată!

— Pe vremea când o iubeam pe Dora... din toată inima, precum știi...

— Da! a exclamat Agnes. Știu și sunt fericită c-o știu.

— Pe vremea când o iubeam pe Dora... chiar și pe vremea aceea, fără înțelegerea și simpatia ta, dragostea mea n-ar fi fost deplină. Dar întrucât m-am bucurat de ele, nu mi-a lipsit nimic. Iar când am pierdut-o, ce s-ar fi ales de mine de n-ai fi fost tu, Agnes?!

Strângându-se mai tare în brațele mele, lipindu-se mai aproape de inima mea, și-a lăsat mâna tremurândă pe umărul meu, iar ochii ei blânzi, care străluceau printre lacrimi, priveau în ai mei!

— Am plecat, îndrăgostit de tine, scumpă Agnes. Am stat departe, îndrăgostit de tine. M-am întors, îndrăgostit de tine!

Apoi am încercat să-i înfățișez lupta ce se dăduse înlăuntrul meu și hotărârea la care mă oprisem. Am încercat să-mi deschid sufletul înaintea ei cu sinceritate, fără nicio rezervă. Am încercat să-i arăt cum sperasem că am ajuns să mă cunosc și să o cunosc mai bine; cum mă împăcasem cu cele ce decurgeau din această mai bună cunoaștere; și cum, în ziua aceea, venisem s-o văd, credincios hotărârii luate. Dacă mă iubea (i-am zis) atâta încât era gata să mă ia de bărbat, putea să facă acest pas nu pentru că aş fi vrednic de ea, ci numai pentru sinceritatea dragostei ce i-o purtam și pentru zbulciumul în care aceasta se călise și de care fusesem îmboldit să i-o mărturisesc. Și, vai, Agnes chiar în acea clipă, prin ochii tăi candidi, parcă m-a privit spiritul soției mele copilițe și mi-a dat încuviințare; și prin mijlocirea ta a trezit în sufletul meu cele mai duios amintiri despre Blossom, despre floarea ofilită!

— Sunt atât de fericită, Trotwood... mi-e atât de plină inima... un lucru trebuie totuși să-ți spun.

— Ce, iubito?

Mi-a pus pe umeri mâinile-i delicate și m-a privit, calm, drept în ochi.

— Nu știi cumva ce vreau să-ți spun?

— Nu mă încumet să fac presupuneri. Spune-mi tu, iubito.

— Te-am iubit din totdeauna!

O, ce fericiți eram, ce fericiți eram! Și plângeam amândoi, nu atât cu gândul la încercările (care pentru dânsa fuseseră nespuse mai grele) prin care trecusem spre a atinge fericirea, cât de bucurie că de aici înainte n-avea să ne mai despartă nimic niciodată!

În amurgul acela de iarnă ne-am plimbat împreună peste câmp; și liniștea binecuvântată din sufletele noastre parcă vrăjise văzduhul înghețat. Cele dintâi stele au început să licărească pe cer, în timp ce mai hoinăream, și, înălțându-ne privirea către ele, i-am mulțumit lui DUMNEZEU că ne călăuzise pașii către această pace deplină.

Mai târziu, când a răsărit luna, am stat alături în fața aceleiași ferestre de modă veche; Agnes cu ochii senini ațintiți asupra astrului; iar eu urmărindu-i privirea. Înaintea ochilor minții s-a ivit parcă un drum lung, lung; și în depărtare am zărit cum înainta, abia ținându-se pe picioare de oboseală, un băiețuș zdrențuros, singur și părăsit, care într-o bună zi avea să fie în drept să spună că inima, care în clipa aceea bătea alături de a mea, era a lui.

A doua zi, pe seară, ne-am prezentat în fața mătușii. Peggotty ne-a zis că era sus, în odăița mea, căci mai era și acum ambiția ei s-o țină curată și în bună rânduială. Am

găsit-o pe mătușa cu ochelarii pe nas, lângă cămin.

— O, Doamne, Dumnezeu! Pe cine mi-ai adus? a strigat mătușa, căutând să străpungă întunericul.

— Pe Agnes! i-am zis.

Mătușa a rămas foarte mirată, căci așa cum ne înțelesesem nu-i spusese nimic deocamdată. Când m-a auzit rostind numele lui Agnes, și-a ridicat ochii spre mine, plină de nădejde, dar văzând că arătam ca de obicei, și-a scos ochelarii cu un gest de disperare și și-a frecat nasul cu ei.

A primit-o, totuși, foarte călduros pe Agnes, și peste puțin ne-am așezat cu toții la masă, jos, în salon, unde fuseseră aprinse lămpile. Mătușa și-a mai pus de vreo două-trei ori ochelarii, ca să se uite la mine, dar tot de atâtea ori i-a scos dezamăgită și și-a frecat nasul cu ei, spre marea supărare a lui *mister* Dick, care știa că era semn rău.

— Știi, mătușico, am vorbit cu Agnes despre cele ce mi-ai spus, i-am zis după ce am isprăvit masa.

— Foarte rău ai făcut, Trot, și nu te-ai ținut de cuvânt! m-a dojenit mătușa, făcându-se roșie ca focul.

— N-ai să fii supărată, mătușico, nu-i așa? Sunt sigur că n-ai să mai fi supărată când am să-ți spun că Agnes nu e nefericită în dragoste.

— Mofturi, prostii! a bombănit mătușa.

Văzând că era cam îmbufnată, m-am gândit că nu se cădea s-o mai lungesc. Cuprinzând-o în brațe pe Agnes, am trecut prin spatele fotoliului ei și ne-am înclinat în fața ei. După ce și-a împreunat palmele și ne-a aruncat o privire prin ochelari, pentru prima și singura oară de când o cunoșteam au apucat-o istericalele.

Alarmată de criza mătușii, Peggotty a sosit în grabă. Cum și-a revenit, mătușa s-a repezit la Peggotty și, spunându-i că este o babă prostuță, a strâns-o în brațe cu toată puterea. După aceea l-a îmbrățișat pe *mister* Dick (care, deși cam nedumerit, s-a simțit foarte mândru); și apoi le-a povestit ce se întâmplase. Și am fost cu toții veseli și fericiți.

N-am putut afla niciodată dacă, în cursul ultimei noastre conversații, mătușa recursese la o minciună scuzabilă sau dacă, într-adevăr, nu-mi ghicise gândurile. Îmi spusese doar că Agnes avea să se mărite, și asta era de ajuns, m-a lămurit ea; și că acumă nimeni nu știa mai bine ca mine că asta era adevărat.

Până în două săptămâni ne-am căsătorit. Traddles și Sophy, doctorul și *missis* Strong au fost singurii invitați la nunta noastră, foarte discretă. I-am lăsat cu inimile pline de bucurie; și am plecat împreună cu trăsura. O țineam strâns în brațe pe aceea care a fost izvorul tuturor năzuințelor frumoase de care am fost însuflețit vreodată; pe aceea care era sâmburele ființei mele și în jurul căreia se desfășura întreaga-mi viață, soția mea: dragostea mea clădită pe o stâncă!

— Scumpul meu soț, mi-a zis Agnes. Acum, când îți pot spune astfel, trebuie să-ți mărturisesc ceva.

— Spune, iubito!

— E vorba de noaptea când a murit Dora. Te-a trimis să mă chemi.

— Așa e.

— Mi-a spus că avea să-mi lase ceva. Știi ce anume? Mi s-a părut că știu. Am strâns-o mai tare la piept pe aceea care mă iubea de atâta vreme.

— Mi-a spus că avea să-mi facă o ultimă rugămintă și să-mi lase o sarcină de împlinit.

— Și ți-a cerut să...

— Să-i iau locul după ce se va fi stins din viață. Agnes și-a odihnit capul pe pieptul meu și a început să plângă; și deși eram amândoi atât de fericiți, am plâns și eu cu ea.

CAPITOLUL LXIII

UN MUSAFIR

Povestea ce mi-am propus să aștern pe hârtie e aproape încheiată; mai este însă un episod însemnat, de care adesea îmi aduc aminte cu mare plăcere și fără de care unul din firele ce au intrat în alcătuirea urzelii mele ar rămâne incurcat.

Faima și averea mea sporiseră, eram pe deplin mulțumit în căsnicie și se împliniseră zece ani de când mă căsătorisem. Era o seară de primăvară și ședeam cu Agnes lângă cămin, în casa noastră de la Londra, iar trei dintre copiii noștri se jucau prin odaie, când am fost anunțat că un străin dorea să-mi vorbească.

Fusese întrebât dacă era vorba de o chestiune de afaceri și răspunsese că nu; venise pentru plăcerea de a mă vedea și venise de foarte departe. Era un om bătrân, mi-a spus slujnica, și arăta ca un fermier.

Întrucât copiilor personajul li s-a părut cam misterios și le-a amintit de introducerea basmului lor preferat despre vrăjitoarea cea bătrână și haină, înfășurată în manta, care ura pe toată lumea, pe care Agnes obișnuia să-l povestească, vestea a stârnit emoție. Unul dintre băiețași și-a ascuns capul în poala maică-sii, spre a fi la adăpost de primejdie, iar micuța Agnes (care era copilul nostru cel mai mare) și-a așezat păpușa pe scaun în locul ei, și din când în când scotea capul ei cu bucle aurii de după o draperie, ca să vadă ce se întâmplă.

— Poftește-l înăuntru! am zis.

Și peste puțin a apărut un moșneag cu părul alb, care s-a oprit în pragul întunecos. Micuța Agnes, atrasă de înfățișarea lui, s-a repezit să-l aducă înăuntru, și înainte să apuc să-i disting trăsăturile, soția mea a tresărit și mi-a strigat, cu glas bucuros, dar precipitat, că era *mister Peggotty!*

Într-adevăr, era *mister Peggotty!* Îmbătrânise, dar părea voinic, rumen la față, viguros. Când ne-am revenit după prima emoție și când dânsul s-a așezat în fața căminului, cu copiii pe genunchi și cu reflexele focului jucându-i pe obraz, mi-a părut cel mai zdravăn, mai robust, mai frumos și mai plin de viață bătrân din câți văzusem.

— *Mas'r Davy!* mi-a zis. (Ce firesc îmi suna în ureche numele acesta, rostit pe același ton ca altădată.) E o sărbătoare, *mas'r Davy*, c-am apucat să vă mai văd o dată, împreună cu preafrumoasa 'nevoastră soață!

— Într-adevăr, iubite prietene, e o sărbătoare! am exclamat.

— Și cu micuții ăștia drăgălași! a urmat *mister Peggotty*. Nu te mai saturei privindu-i, că-s ca niște flori! Zău, *mas'r Davy*, nu erați mai înalt decât cel mai mic dintre ei când v-am văzut întâiași dată! Și Em'ly nu era nici ea mai mare pe atunci, iar bietul nostru băiat nu era decât un băiețaș!

— Pe mine vremea care s-a scurs de atunci m-a schimbat mai mult decât pe dumneata, i-am zis. Dar dă-mi voie să-i trimit la culcare pe ștregarii ăștia scumpi; și pentru că aici, în Anglia, nu se cade să tragi în altă casă decât asta, spune-mi de unde să trimit să-ți ia bagajele (tare sunt curios dacă printre ele nu se afla cumva și sacul cel negru, care călătorise atât de departe!), și apoi, la un pahar de grog, ca la Yarmouth, să stăm de vorbă despre întâmplările ultimilor zece ani.

— Singur ați venit? l-a întrebât Agnes.

— Da, *ma'am*, i-a răspuns *mister Peggotty*, sărutându-i mâna, singur-singurel!

L-am așezat între noi și nu știam ce să mai facem ca să-i arătăm bucuria revederii; și ascultându-i glasul familiar, aș fi putut să-mi închipui că încă își mai continua neobositele peregrinări, în căutarea iubitei sale nepoate.

— Grozavă întindere de apă trebuie să mai străbată omul ca să vină aici, când nu stă decât câteva săptămâni, a spus *mister Peggotty*. Dar cu apa (mai ales cu a sărată) sunt deprins; dar ni-s dragi prietenii, și iată că venii... Poftim, s-a mirat *mister*

Peggotty, fără să vreau, fac și stihuri!

— Aveți de gând să apucați înapoi calea asta de multe mii de mile chiar atât de curând? l-a întrebat Agnes.

— Da, *ma'am*, i-a răspuns. Așa i-am făgăduit lui Em'ly înainte de plecare. Știți, cu trecerea anilor nu prea întineresc nici eu, și de n-aș fi pornit acum, pesemne că n-aș mai fi venit niciodată. Și-ntotdeauna m-am gândit că, înainte de a ajunge prea bătrân, *trebuie* să vin să vă văd, pe *mas'r* Davy și pe 'neavoastră, drăguța lui soață, înflorind într-o căsnicie fericită.

Se uita la noi de parcă nu se mai sătura privindu-ne. Râzând, Agnes i-a dat la o parte de pe frunte câteva șuvițe cărunte, ca să ne vadă mai bine.

— Și acum, te rog, i-am spus, povestește-ne cum o duceți și ce faceți acolo.

— Nu prea am ce povesti, *mas'r* Davy. Nu ne-am îmbogățit, dar am scos-o binișor la capăt. Totdeauna am izbutit s-o scoatem la capăt. Am muncit cum se cuvenea, poate c-am dus-o ceva mai greu la început, dar totdeauna am scos-o la capăt. Ba cu oile, ba cu vitele, ba cu una, ba cu alta, am scos-o destul de bine la capăt. Ne-a ajutat Dumnezeu parcă, a urmat *mister* Peggotty, înclinând smerit capul, și am propășit mereu. Adică, așa, una peste alta. Dacă nu ieri, azi. Și dacă nu azi, mâine.

— Și Emily? a întrebat Agnes într-un glas cu mine.

— Em'ly, după ce ați plecat 'neavoastră, *ma'am* – și de când ne-am așezat în savana australiană, nici o singură dată n-am auzit-o rostindu-și rugăciunile înainte de culcare, dincolo de pânza de cort despărțitoare, fără s-aud și numele 'neavoastră – și după ce și eu și ea l-am pierdut din vedere pe *mas'r* Davy, în amurgul acela, Em'ly a fost atât de mahnită, încât, zău, cred că atuncea de ar fi aflat ceea ce *mas'r* Davy, chibzuit și simțitor, ne ascunsese, Em'ly s-ar fi prăpădit. Dar se găseau pe bord niște oameni săraci peste care a dat o molimă și s-a apucat să-i îngrijească; și se găseau și copii printre pasageri și s-a apucat să-i îngrijească; și a-nceput în felul acesta să fie prinsă de treburi și să facă fapte bune, și asta i-a priit.

— Și dânsa când a aflat? l-am întrebat.

— După ce am aflat eu, i-am ascuns lucrurile ca la un an aproape. Eram așezați pe atunci într-un loc singuratic, dar înconjurat de copaci minunați, și trandafiri cățărători ne-mbrăcau ogeacul pân'la coperiș. Într-o bună zi, pe când lucram la câmp, a trecut pe acolo un călător din Anglia, de prin Norfolkul sau Suffolkul nostru (nu mai țin prea bine minte din care din două) și, firește, l-am poftit în casă, i-am dat mâncare și băutură și l-am cinstit cum se cuvine. Așa-i obiceiul acolo, în toată colonia noastră. Omul acela avea la el o gazetă veche, ce cuprindea o dare de seamă despre furtună. Așa s-a făcut c-a aflat. Și seara, când am venit acasă, am băgat de seamă că știa totul.

Rostind aceste cuvinte, a coborât glasul, iar pe față i s-a întipărit acea expresie de tristețe de care-mi aduceam bine aminte.

— S-a schimbat mult după aceea? l-am întrebat.

— Vai, da, pentru un timp foarte îndelungat, ne-a răspuns, clătinând din cap, poate până și în ceasul de față. Cred însă că i-a priit singurătatea. Apoi avea treburi berechet, cu găinile și cu celelalte orătănii, și văzând de aceste treburi, i-a mai trecut. De ați vedea-o acum pe Em'ly a mea, mi-a zis îngândurat, mă-ndoiesc de ați mai recunoaște-o, *mas'r* Davy!

— Atât de adânc s-a transformat? l-am întrebat.

— Nu știu. O văd în fiecă zi și nu-mi dau seama; dar uneori mi se pare că-i tare schimbată. Subțirică, a urmat *mister* Peggotty, privind țintă, focul, puțin cam ostenită; ochi albaștri, blânzi și triști; un chip gingaș; capul drăguț, ușor înclinat; glas domol și... mai degrabă sfios. Așa-i Em'ly acum...

L-am privit în tăcere cum ședea cu ochii ațintiți asupra focului.

— Unii cred c-ar fi avut o dragoste neîmpărtășită; alții, c-ar fi rămas văduvă. Nimeni nu știe adevărul. Ar fi putut să se mărite nu o dată, ci de multe ori, dar întotdeauna mi-a zis: „Nu, unchiule, asta niciodată“. Cu mine mai râde câteodată; față de alții e

foarte retrasă; e gata bucuroasă să meargă oricât de departe, să dea lecții unui copil sau să-ngrijească un bolnav, sau să dea o mână de ajutor vreunei tinere care se mărită (pe multe le-a ajutat, dar nu s-a dus la nunta nici uneia); își iubește din toată inima unchiul; e răbdătoare; și toți, tineri și bătrâni, o îndrăgesc; și oricine are vreun necaz vine la ea. Așa-i Em'ly...

Și-a trecut mâna peste față, și apoi, cu un oftat pe jumătate înăbușit, și-a întors privirea de la foc.

— Martha mai stă cu voi? l-am întrebat.

— Martha s-a măritat, *mas'r Davy*, în al doilea an după sosirea noastră. Un flăcău, un argat, care, în drum spre târg, a trecut cu căruța stăpânilor săi pe la noi – avea de mers vreo cinci sute de mile dus și întors – a cerut-o de nevastă (e mare lipsă de femei pe acolo), urmând ca apoi să se așeze și ei în savană. Dânsa m-a rugat să-i spun tot adevărul despre trecutul ei. Așa am și făcut. S-au căsătorit și locuiesc acum, la vreo patru sute de mile depărtare de orice glasuri omenești afară de ale lor și de viersul păsărelelor.

— Și *missis Gummidge* ce mai face? l-am întrebat.

Această întrebare atingând o coardă plăcută, *mister Peggotty* a izbucnit într-un hohot de râs, frecându-și genunchii cu mâinile, cum obișnuia pe vremuri când era în toane bune, în vechiul barcaz de care de mult se alesese praf și pulbere.

— N-o să mă credeți! ne-a zis. Închipuți-vă, s-a găsit unul s-o pețească! Afurisit să fiu, *mas'r Davy*, dacă vă mint! Un bucătar de pe corabie, care-și pusese în gând să rămână acolo, a cerut-o de nevastă pe *missis Gummidge*!

Niciodată n-am văzut-o pe Agnes râzând cu atâta poftă. Neașteptata izbucnire a lui *mister Peggotty* i s-a părut atât de hazlie, încât nu mai contenea să râdă; și cu cât râdea mai tare, cu atât mă făcea și pe mine să râd mai tare și cu atât creștea bucuria lui *mister Peggotty* și cu atât mai strașnic își freca genunchii.

— Și *missis Gummidge* ce-a zis? l-am întrebat după ce m-am potolit.

— Nu știu dacă o să mă credeți, mi-a răspuns *mister Peggotty*, dar *missis Gummidge*, în loc să-i spună: „Mulțumesc frumos, vă rămân foarte-ndatorată, dar n-am de gând la anii mei să-mi schimb viața“, a pus mâna pe o găleată ce se afla la îndemână și i-a îmfundat-o pe cap, până ce bietul bucătar a-nceput să strige după ajutor, și am dat fuga și l-am scăpat.

Mister Peggotty a izbucnit din nou într-un râs cu hohote, și Agnes și cu mine i-am ținut isonul.

— Trebuie să spun, însă, spre cinstea ei, a urmat el ștergându-și fața, după ce-am ostenit de atâta râs, că are o inimă de aur și ne-a fost de mare ajutor, așa cum a făgăduit, și încă și mai mult. *Mas'r Davy*, e femeia a mai săritoare, a mai de nădejde și a mai credincioasă din câte s-au pomenit. N-am mai auzit-o niciodată spunând că-i orfană și oropsită, nici chiar îndată după ce am ajuns în colonie și nu cunoșteam pe nimeni. Și te rog să mă crezi, *mas'r Davy*, că de când a părăsit Anglia, n-a mai pomenit de bătrânul ei nici o singură dată!

— Acum povestește-ne și despre *mister Micawber*, l-am rugat. A plătit până la ultimul ban toate datoriile ce le avea aici – până și polița dată lui Traddles, dacă îți mai amintești, dragă Agnes – și din asta cred că putem trage concluzia că îi merge bine. Dar care sunt ultimele noutăți în privința lui?

Surâzând, *mister Peggotty* a dus mâna la buzunarul de la piept, din care a scos un pachet învelit într-o hârtie împăturită cu grijă, din care a ales cu băgare de seamă o gazetă de format mic și ciudat.

— Trebuie să vă spun, *mas'r Davy*, că de când ne merge mai bine, am părăsit savana; și ne-am statornicit la Port Middlebay Harbour, unde se află ceea ce noi numim un oraș.

— *Mister Micawber* a stat și el cu voi în savană? l-am întrebat.

— Firește că da, a adevărit *mister Peggotty*, și a lucrat cu tragere de inimă. De când

sunt n-am pomenit un *gen'l'man* cu atâta tragere de inimă. L-am văzut lucrând în bătaia soarelui, *mas'r Davy*, și nădușind pe chelie, de credeam c-o să se topească de-a binelea. Acum a ajuns magistrat.

— Nu zău, magistrat?! l-am îngânat cu mirare.

Mister Peggotty mi-a arătat cu degetul o notiță în gazetă și cu glas tare am citit din *Port Middlebay Times* cele ce urmează:

...Banchetul oferit distinsului nostru concetățean și colonist WILKINS MICAWBER, ESQUIRE, magistrat al districtului Port Middlebay, a avut loc ieri în salonul cel mare al hotelului, care a fost plin până la refuz. Se apreciază că nu mai puțin de patruzeci și șapte de persoane au stat în același timp la masă, fără a mai pune la socoteală pe cei aflați pe coridor și pe scări. Lumea cea mai strălucitoare, mai elegantă și mai distinsă din Port Middlebay s-a grăbit să aducă omagiul convenit unei personalități cu drept cuvânt atât de prețuite, atât de talentate și atât de iubite. Banchetul a fost prezidat de doctorul Mell (de la gimnaziul clasic „Salem House“ din Port Middlebay), la dreapta căruia a stat distinsul sărbătorit. După ce s-a strâns masa și s-a cântat Non Nobis (foarte frumos executat, în care am avut bucuria de a remarca glasul ca de clopot al talentatului amator WILKINS MICAWBER, ESQUIRE, JUNIOR), s-au ținut obișnuitele cuvântări exprimând atașamentul față de coroană și față de patria mună, care au fost salutate cu entuziasm. Apoi doctorul Mell, la sfârșitul unei însuflețite cuvântări, a ridicat paharul «în cinstea distinsului sărbătorit, adevărată podoabă a orașului nostru. Fie ca el să nu ne părăsească niciodată, decât pentru a merge la mai bine, și fie ca succesele sale în mijlocul nostru să fie atât de mari, încât să fie cu neputință să-i meargă mai bine!» Aclamațiile care au însoțit această închinare au depășit orice închipuire. Ca valurile oceanului, se ridicau și se lăsau neîncetat. În cele din urmă, când totul s-a liniștit, WILKINS MICAWBER, ESQUIRE, s-a ridicat spre a le mulțumi celor de față. Departe de noi gândul de a ne încumeta, ținând seama de posibilitățile comparativ reduse, deocamdată, ale ziarului nostru, să redăm întocmai perioadele curgătoare ale cuvântării elegante și foarte cizelate rostite de distinsul nostru concetățean! E de ajuns să spunem, că a fost o capodoperă de elocvență; și că pasajele în care și-a povestit amănunțit cariera, încă de la începuturile ei, precum și acelea în care a atras atenția ascultătorilor tineri asupra primejdiilor ascunse ce decurg din contractarea unor datorii pecuniare pe care nu le vor putea acoperi au stors lacrimi chiar și din ochii celor mai căliți. S-a mai ridicat apoi paharul în cinstea DOCTORULUI MELL, în cinstea lui MISSIS MICAWBER (care a mulțumit cu multă grație, salutând din pragul unei uși laterale în dreptul căreia un șirag de femei frumoase, așezate în fotoliu, asistau și în același timp împodobeau această scenă încântătoare); a lui MISSIS RADGER BEGS (fosta miss Micawber); a lui MISSIS MELL; a lui WILKINS MICAWBER, ESQUIRE, JUNIOR (care a stârnit mare ilaritate declarând cu mult umor că, nesimțindu-se în stare să mulțumească printr-o cuvântare, va cere voie să cânte ceva); a FAMILIEI lui MISSIS MICAWBER (precum se știe, binecunoscută în patrie) etc., etc., etc. După încheierea acestora, mesele au fost scoase ca prin farmec, rămânând sala liberă pentru dans. Printre discipolii TERPSIHOREI, care s-au întrecut pe ei înșiși până ce soarele a dat semnalul plecării, s-au remarcat îndeosebi domnul Wilkins Micawber, Esquire, Junior, și drăgălașa și desăvârșita miss Helena, cea de a patra fiică a doctorului Mell.

Tocmai mă uitam încă o dată la numele doctorului Mell, bucuros de a-l regăsi într-o ipostază mai fericită pe bietul *mister Mell*, care fusese cândva un pârlit de suplinitor al magistratului meu din Middlesex, când *mister Peggotty* mi-a arătat cu degetul o altă rubrică a gazetei, unde am văzut numele meu și am citit cele ce urmează:

Către DAVID COPPERFIELD, ESQUIRE
Eminentul Scriitor

SCUMPE SIR,

Au trecut ani de zile de când am, avut prilejul să văd, cu propriii mei ochi, trăsăturile feței aceluia care acum e cunoscut de un segment considerabil al lumii civilizate.

Dar, scumpe sir, deși (prin forța unor împrejurări aflate mai presus de voința mea) m-am depărtat de prietenul și tovarășul tinereții mele, n-am rămas nepăsător la zborul lui avântat. Și

Cu toate că mări furioase ne despart,

(BURNS) nimic nu m-a putut opri să iau parte la sărbătorile intelectuale pe care ni le-a oferit.

De aceea nu pot lăsa să plece de aici un om pe care amândoi îl cinstim și îl prețuim fără a mă folosi de acest prilej public, scumpe sir, spre a vă trimite mulțumirile mele și, mă încumet să adaug, și cele ale tuturor locuitorilor din Port Middlebay pentru bucuriile pe care ni le-ați dăruit.

Înainte, scumpe sir! N-ați rămas necunoscut printre noi; lumea de aici știe să vă prețuiască! Deși suntem «departe», nu suntem nici «neprieteni», nici «melancolici», nici (se cuvine să adaug) «greoi!» Înainte, scumpe sir, urmați-vă zborul ca un vultur! Locuitorii din Port Middlebay doresc cel puțin să-l urmărească cu bucurie, cu încântare, cu folos!

Printre ochii care, din această parte a globului pământesc, se înalță către dumneavoastră, vor fi întotdeauna, atâta timp cât lumina vieții va mai licări în ei,

Și ochii lui

WILKINS MICAWBER,
Magistrat

Cercetând și restul gazetei, am constatat că *mister Micawber* era un corespondent sânguitor și prețuit al ziarului, în același număr mai era publicată o scrisoare a sa cu privire la un pod; și am găsit și un anunț vestind apropiata apariție a unui volum frumos, care va cuprinde o culegere din „scrisorile“ sale, „cu importante adăugiri“. Și, dacă nu mă înșel, articolul de fond tot de el era scris.

Și serile, cât a stat la noi *mister Peggotty*, am vorbit nu o dată despre *mister Micawber*. A locuit la noi – în Anglia, adică – pare-mi-se ceva mai puțin de o lună, iar sora lui și mătușa au venit la Londra să-l vadă. La plecare Agnes și cu mine l-am petrecut pe bord și nu ne-am despărțit de el decât în clipa în care corabia a ridicat ancora; și nu cred că ne va fi dat să-i mai spunem alt „adio“ pe lumea asta.

Înainte de plecare ne-am dus împreună la Yarmouth, să vadă placa pe care o așezasem pe mormântul lui Ham. În timp ce, la cererea lui, copiam inscripția funerară, l-am văzut că s-a aplecat și a smuls un pumn de iarbă și de pământ.

— Pentru Em'ly, mi-a zis, punând totul în buzunarul de la piept, i-am făgăduit, *mas'r Davy*.

CAPITOLUL LXIV

O ULTIMĂ PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Și acum, povestea-mi ia sfârșit. Înainte de-a încheia aceste pagini mai privesc o dată – ultima dată – în urmă spre trecut. Cu Agnes alături, mă văd străbătând calea vieții. În jur văd copiii și prietenii noștri; și aud, pe măsură ce înaintez, numeroase glasuri, care nu-mi sunt indiferente.

Din mulțimea care se perindă înaintea mea, ce chipuri se desprind mai limpede?

Iată-le, acestea sunt; se întorc către mine de îndată ce-mi pun această întrebare.

Iată-o mai întâi pe mătușa, cu ochelari mai tari o femeie trecută de 80 de ani, dar încă dreaptă, și în stare să străbată pe jos, fără să se oprească, vreo șase mile, pe vreme de iarnă.

Iată-o și pe Peggotty, bătrâna și buna mea dădacă de altădată, care o însoțește întotdeauna; poartă și ea ochelari și e deprinsă să coasă seara foarte aproape de lampă, dar niciodată nu se așază la lucru fără un muc de lumânare, fără o ruletă ca o colibă, în care e înfășurat iardul, și fără o cutie de lucru, pe capacul căreia este zugrăvită catedrala St. Paul.

Obrajii și brațele lui Peggotty, cu pielea atât de aspră și atât de rumenă pe vremea când eram copil, încât mă minunam de ce nu veneau păsărelele că ciugulească din ele, luându-le drept mere, sunt zbârcite acuma; ochii ei, care cândva îi puneau în umbră întreaga față, au pălit (deși mai au oarecare strălucire), iar degetu-i arătător, atât de aspru pe vremuri, încât mi se părea că seamănă cu o răzătoare de nuci, la fel e și azi, iar când îl văd pe mezinul meu cum se agață de el, după ce, cu pași șovăitori, a străbătut distanța de la mătușa la Peggotty, îmi amintesc de salonașul de acasă și de zilele când învățam și eu să merg. Vechea dezamăgire a mătușii a fost lichidată și dată uitării. Este nașa unei Betsey Trotwood în carne și oase; iar Dora (fetița mea cea de a doua) spune că mătușa prea o răsfată pe Betsey.

În buzunarul lui Peggotty se află un obiect voluminos. Nu e nimic altceva decât cartea cu crocodili, care între timp s-a cam jerpelit și are multe file rupte și prinse cu ace, dar pe care Peggotty o arată copiilor ca pe o relicvă de preț. Îmi pare foarte ciudat să-mi văd chipul, așa cum era în copilărie, privindu-mă dintre poveștile cu crocodili; și chipul ăsta îmi aduce aminte de vechea cunoștință cu Brooks din Sheffield.

În timpul acestei vacanțe de vară, văd în mijlocul băieților mei un bătrânel care construiește zmeie uriașe și le urmărește cum plutesc prin văzduh cu o încântare de nedescris. Mă salută cu frenezie, și făcându-mi nenumărate semne cu ochiul și din cap, îmi șoptește:

— Trotwood, are să-ți faci desigur plăcere să auzi că am să isprăvesc de redactat memoriul îndată ce n-am să mai am nimic altceva de făcut, și că mătușa dumitale e cea mai extraordinară femeie din lume!

Cine-i această bătrână *lady* adusă de spate, care merge sprijinindu-se într-un baston, în a cărei ținută disting urmele demnității și frumuseții apuse, încercând să țină piept unei rătăcirii certărețe, neputincioase și neliniștite a minții? Se află într-o grădină; și lângă ea stă în picioare o femeie aspră, întunecată, ofilită, cu o cicatrice albă de-a curmezișul buzei. Dați-mi voie să trag cu urechea la ce vorbesc.

— Rosa, am uitat numele acestui *gentleman*.

Rosa se apleacă și-i spune:

— *Mister Copperfield*.

— Mă bucur să vă văd, *sir*. Dar bag de seamă cu părere de rău că sunteți în doliu. Sper că timpul are să vă aducă alinare.

Aprigă, însoțitoarea ei o dojenește, îi spune că nu sunt în doliu și o pofteste să se uite încă o dată și încearcă s-o dezmeticească.

— L-ați văzut pe fiul meu, *sir*? mă întreabă bătrâna *lady*. V-ați împăcat?

Uitându-se fix la mine, își duce mâna la frunte și geme. Deodată strigă cu un glas înfricoșător:

— Vino lângă mine, Rosa! A murit!

Rosa îngenunche la picioarele ei, și ba o mângâie, ba o ceartă; aci îi spune fără cruțare: „L-am iubit mai mult decât l-ai iubit tu vreodată!“... pentru ca după aceea s-o strângă și s-o legene la pieptul ei ca pe un copil bolnav. Așa le las; așa le regăsesc întotdeauna; așa își irosesc timpul an după an.

Ce corabie e aceea care sosește din Indii și cine-i această *lady* căsătorită cu un Cresus scoțian, ursuz, cu urechi mari și blegi? N-o fi cumva Julia Mills?

E chiar Julia Mills, înțepată și frumoasă, însoțită de un negru, care-i va prezenta pe o tavă de aur scrisorile și cărțile de vizită, și de o femeie arămie, în rochie de olandă albă și legată la cap cu o basma viu colorată, care în fiecare zi îi va aduce dejunul în budoar. Dar Julia nu mai ține jurnal intim; nu mai cântă „Bocetul pentru o dragoste defunctă”; în schimb, neconținut se ceartă cu bătrânul Cresus scoțian, care e un fel de urs gălbui, cu pielea tăbăcită. Julia se scaldă în aur și nu vorbește și nu se mai gândește la nimic altceva decât la aur. Îmi plăcea mai mult când se afla în pustiul Saharei.

Sau poate că adevăratul pustiul al Saharei acesta e! Căci, deși Julia are o casă somptuoasă, primește numeroase vizite și dă în fiecare zi mese îmbelșugate, nu văd să crească nimic proaspăt în preajma ei; nicio mlădiță care să poată înmuguri și înflori vreodată. Știu ce numește Julia „lumea bună”; printre oaspeții ei se numără *mister* Jack Maldon, care are o slujbă la oficiul de brevete și care-și râde de acela din mâna căruia a primit-o și care-mi spune că doctorul e „fermecător de învechit”. Dar dacă așa-numita „lume bună” e alcătuită din asemenea *gentlemen-i* și asemenea ladies cu mintea găunoasă, și dacă esența ei este nepăsarea declarată față de orice ar putea grăbi sau frâna progresul omenirii, atunci, Julia, pesemne că ne-am rătăcit în pustiul Saharei și că am face bine să căutăm o ieșire.

Iată-l și pe doctorul Strong, bunul nostru prieten dintotdeauna, lucrând la dicționarul lui (a ajuns la litera D) și fericit în căsnicie, lângă soția lui. Iată-o și pe Cătana-Bătrână, care a devenit simțitor mai modestă și a cărei influență e departe de a fi ce a fost altădată!

Și ajung acum, destul de târziu, la vechiul și scumpul meu prieten Traddles, care, cu aerul unui om foarte ocupat, lucrează în birourile lui din cartierul Temple, iar părul (pe unde n-a chelit) îi e mai zburlit, ca niciodată, datorită contactului cu peruca de avocat. Biroul lui e acoperit de teancuri uriașe de hârtii; și, rotindu-mi privirea, îi spun:

— Dacă acum Sophy ar fi secretara ta, cred, Traddles, c-ar avea de lucru berechet!

— Ai dreptate, dragă Copperfield! Dar ce zile frumoase am trăit la Holborn Court! Nu-i așa?

— Când ți-a spus c-ai să ajungi judecător? Dar *atunci* lumea nu prea era de aceeași părere!

— În orice caz, dacă am să ajung vreodată...

— Știi prea bine că ai să ajungi.

— Bine, dragă Copperfield, *când* am să ajung, am să istorisesc toată povestea, așa cum am făgăduit.

Pornim pe jos, braț la braț. Mă duc la Traddles să iau parte la o masă de familie. E ziua de naștere a Sophyei și, pe drum, Traddles îmi vorbește de norocul pe care l-a avut.

— Am izbutit, într-adevăr, dragă Copperfield, să realizez tot ce doream mai fierbinte. Reverendul Horace a fost mutat într-o parohie unde are patru sute cincizeci de lire venit pe an; cei doi flăcăi ai mei primesc o educație îngrijită, se disting la învățătură și sunt băieți de ispravă: trei dintre cumnatele mele s-au măritat foarte bine; trei locuiesc cu noi: iar celelalte trei, de când s-a prăpădit *missis* Crewler, îngrijesc de casa reverendului Horace; și toate sunt fericite.

— Afară de... am început eu.

— Afară de „Frumusețea” noastră, a încuviințat Traddles. Da. Păcat că s-a măritat cu un asemenea vagabond. Dar avea o anumită eleganță și strălucire cu care a vrăjit-o. Totuși, acum, că am adus-o cu bine la noi acasă și am scăpat-o de el, trebuie să căutăm s-o consolăm.

Casa lui Traddles este – sau ar fi putut să fie – una din acele case pe care el și Sophy obișnuiau să le împartă în cursul plimbărilor lor de seară. E o casă mare; dar Traddles își ține hârtiile în vestiar, iar ghetetele stau lângă ele; dansul și Sophy stau

înghesuiți într-o odăiță de la catul de sus, căci dormitoarele cele bune le-au lăsat „Frumuseții“ și celorlalte fete. În toată casa nu-i nicio încăpere disponibilă; fiindcă, pentru un motiv sau altul, în casă se află întotdeauna un număr de „fete“ pe care nu sunt în stare să-l stabilesc... La intrare ne întâmpină un stol de fete, care se reped să-l îmbrățișeze și să-l sărute pe Traddles, gata-gata să-l sufoce. Aici, unde locuiește în permanență, o găsim pe biata „Frumusețe“ rămasă singură cu o fetiță; aici, la masa dată pentru a sărbători ziua de naștere a lui Sophy, se află cele trei surori măritate, împreună cu cei trei bărbați ai lor, precum și un frate al primului dintre aceștia, un văr al celui de al doilea și o soră a celui de-al treilea, care, pare-mi-se, e logodită cu vărul celui de al doilea. Traddles, simplu și inimos ca totdeauna, șade ca un patriarh la un capăt al acestei mese lungi; iar de la celălalt capăt, Sophy îl privește radioasă peste cuvertura veselă, pe care strălucesc tacâmuri ce nu sunt de aliaj Britannia.

Și acum, când povestirea s-a sfârșit, îmi stăpânesc pofta de a mai zăbovi și chipurile se șterg. Doar unul singur, care strălucește în fața mea ca o lumină cerească și luminează în ochii mei toate celelalte, se înalță mai presus de toate. Și acela rămâne.

Întorc capul și-l văd, lângă mine, în frumusețea-i senină. Lumina lămpii a scăzut. Am stat și am scris până în adâncul nopții; dar prezența-i dragă, fără de care n-aș fi ajuns nicăieri, îmi ține de urât.

O, Agnes, o, sufletul meu, fie ca în clipa din urmă chipul tău să fie tot lângă mine, fie ca în ziua când realitatea se va topi înaintea ochilor mei, ca umbrele pe care le alung acuma, fie ca în ziua aceea să te mai găsesc alături, de mine, arătând către cer!

Sfârșit